

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ความสามารถด้านการสื่อสารของ
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอมกัลยาโณ)
กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ”

โดย

อาจารย์ทัศนีย์ เจนวิถีสุข และคณะ

เมษายน 2548

สัญญาเลขที่ RDG 4540008

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ความสามารถด้านการสื่อสารของ
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอมกัลยาโณ)
กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ”

คณะผู้วิจัย

1.อาจารย์ทัศนีย์	เจนวิธิสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
2.อาจารย์แสงระวี	อิมทรัพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
3.นายพงษ์รัตน์	วิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
4.นางสาวนัฏฐา	ถาวรนนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน”

รหัสโครงการ : RDG 454008

ชื่อโครงการ : ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) กับ
การระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ชื่อนักวิจัย : ทศนีย์ เจนวิธิสุข , แสงระวี อิมทรัพย์ , พงษ์รัตน์ วิสุทธิ , ัญฐา ถาวรานันท์
ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

E-mail address : tjenwithisuk@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : ธันวาคม 2544 – พฤษภาคม 2546

เมื่อสังคมประสบปัญหา แนวทางหนึ่งที่ได้รับคามสนใจนำมาใช้แก้ปัญหาของสังคมก็คือ
การนำหลักศาสนา มาปรับใช้และแก้ปัญหา พระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ เป็นผู้
หนึ่งที่ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนา มาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ทั้งทางด้าน
นามธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ และทางด้านรูปธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ
ความเป็นอยู่ โดยใช้ความสามารถด้านการสื่อสารระดมให้เกิดพลังการพัฒนาขึ้น

ความสามารถด้านการสื่อสารที่พระพยอมใช้ในการระดมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน อาศัย
ความรู้ด้านการวิเคราะห์ผู้รับสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ และความเข้าใจในบริบทหรือสถาน
การณ์ที่แวดล้อมอยู่ ร่วมกับทักษะในการสื่อสาร คือ การเลือกใช้สื่อ การเลือกสาร และทักษะ
เฉพาะในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การรับฟัง การให้คำแนะนำ การโน้มน้าวใจ การแก้ปัญหา และ
การตัดสินใจ นอกจากนี้พระพยอมยังได้ใช้กลยุทธ์ในการสื่อสาร คือ การใช้อารมณ์ขัน การเล่า
เรื่อง การใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ความรู้ประสบการณ์เดิม การถอนหรือความหมาย การผสม
ผสาน การตลาดเพื่อสังคม และการจัดช่องทางสื่อสารให้เหมาะสม

การใช้ความสามารถด้านการสื่อสารดังกล่าว สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารและวัตถุประสงค์
ในแต่ละช่วงระยะเวลาของการทำงานที่แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงหอมดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วย
คนยาก และช่วงขยายรากฐานการพัฒนา โดยแต่ละช่วงของการทำงานนั้น แต่ละกลุ่มผู้รับสาร
เป้าหมายและวัตถุประสงค์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง แต่มีลักษณะของการเพิ่มเข้า
มา กล่าวคือ จากเดิมกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายคือคนชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลาง ก็เพิ่มกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย
เข้ามาคือผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบภัย ผู้ตกทุกข์ได้ยากต่างๆ และจากวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนา
ทางด้านจิตใจ ก็เพิ่มการพัฒนาทางด้านกายภาพเข้ามา ซึ่งจากการใช้ความสามารถด้าน
การสื่อสารดังกล่าว ทำให้เกิดการระดมพลัง 5 ประการ ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้เกิดการพัฒนา ได้แก่
กายพลัง (พลังคน) โภคพลัง (พลังทุนทรัพย์) อมัจฉพลัง (พลังผู้ร่วมงาน/เครือข่าย) อภิชัจฉพลัง
(การได้รับการยอมรับ/ชื่อเสียง) และปัญญาพลัง (ความรู้) โดยการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นเกิดใน 3
ด้าน คือ คน วัตถุ และสังคม

คำหลัก ความสามารถด้านการสื่อสาร, การระดมพลัง, การพัฒนาชุมชน

Project Code: RDG454008

Project Title: Communication Competence of Prapisandhammapathee
(Prapayom Kanlayano) with community development potency
mobilization

Researcher: Tatsanee Jenwithisuk, Sangrawee Aimsut, Pongrat Visut,
Nattha Thavaranan
Communication Arts Department, Faculty of Management Science,
Chandrakasem Rajabhat University

E-mail Address: tjenwithisuk@yahoo.com

Project duration: December 2001 – May 2003

Religion principle is used to apply and solve, is interesting way to analyze when the social problem is occurred. Prapisandhammapathee, Prapayom Kanlayano, is the one who applies the Buddhism principle to unravel and develop the social problem. An abstract means the way to advance the mind and spirit. Natural form is the mode to advance the physical and life style. It can be used by the capability of communication competence, which made the development potency.

Communication competence of Prapayom is applied to develop community by using receiver analyze knowledge, objective assignability and detail or surround situation understanding. Moreover, he also uses the tactic communication skills that are media selection, message election and especially skills. It means hearing, advise, persuasive, resolution and determine. Unless, Prapayom also uses communication strategy which are humor, narration, current issue, use of previous knowledge, reconstruction, hybrid, social marketing and communication channel in term of time and space.

Those capabilities are in agreement with receiver and objective. It can be separated to three sequences to work that are Homdokpayom (his reputation), Nomjitchuaykonyak (his perform) and down line providing. Each sequence is not completely changed receiver, goal and objective. However, he adds more receiver group who is inferior, disaster victim and suffering. It is different from the previous target receiver who is low class to medium class. As the objective to prove mind and spirit, he also adds physical development. These lead to gather the potency five things, the

power to develop, are Gaypala (manpower), Pokapala (wealth), Amajjapala (co-ordinator/network), Apichatjapala (agreement/reputation) and Panyapala (knowledge).

Aim is to develop the community in three ways, are human, subject and social.

Keywords: communication competence, potency mobilization, community development

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง	1
วัตถุประสงค์	5
นิยามศัพท์	5
ขอบเขตการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	10
หมวดการสื่อสารในองค์กร	29
หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ	35
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	56
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	65
วิธีการดำเนินการวิจัย	65
การเลือกตัวอย่างที่ศึกษา	65
แหล่งข้อมูล	67
การเก็บข้อมูล	71
การวิเคราะห์ข้อมูล	76
การนำเสนอข้อมูล	80
บทที่ 4 ข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา	81
ประวัติพระพิศาลธรรมพาที	81
การก่อตั้งวัดสวนแก้ว	88
การก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว	89
ลักษณะองค์กร และการบริหารองค์กร	100
สามยุคสมัยแห่งการดำเนินงานของพระพยอม	119

	หน้า
บทที่ 5 ความสามารถในการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที	117
วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง (ภาคตัดขวาง)	117
วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว (เชิงพัฒนาการ)	306
บทที่ 6 ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร	321
ผล 5 : ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร	321
ผล 5 : พลังในการพัฒนา	335
บทที่ 7 ประเมินความสามารถด้านการสื่อสาร	
ของพระพิศาลธรรมพาทีในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน	343
ผล 5 : ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร	343
การพัฒนาชุมชน : ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร	364
บทที่ 8 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค	
ต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที	385
ปัจจัยภายใน หรือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเอง	385
ปัจจัยภายนอก	393
บทที่ 9 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	405
สรุปผลการวิจัย	405
การอภิปรายผล	445
ข้อเสนอแนะ	474

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการวิจัย

เมื่อสังคมประสบปัญหาแนวทางหนึ่งที่ได้รับคามสนใจนำมาใช้แก้ปัญหาของสังคม ก็คือการนำหลักศาสนา มาปรับใช้และแก้ไขปัญหา เป็นการย้อนกลับมาที่ภูมิปัญญาที่เคยมีอยู่แต่เดิม แต่วิธีการนำหลักศาสนา มาปรับใช้นั้นก็มีหลายแนวทาง เป็นต้นว่า แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรม โดยการนำเนื้อหาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา มาปรับให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีการตีความ และอธิบายเนื้อหาสาระในระดับโลกุตตรธรรมเสียใหม่ ด้วยแนวคิดสมัยใหม่ที่ผสมผสานแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ มนุษยนิยม และพุทธศาสนา มหายาน นิิกายเซน เข้าด้วยกันโดยท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการปรับด้านเนื้อหาสาระอย่างมากจากพุทธศาสนาแบบทางการที่ถูกลดทอนสาระสำคัญต่างๆ ไปมาก จนไม่สามารถนำเนื้อหาหลักธรรมคำสอน มาปรับใช้แก้ปัญหาสังคมได้ พระสงฆ์ในแนวทางนี้นอกจากท่านพุทธทาสแล้ว ที่โดดเด่นก็ยังมีอีก เช่น ท่านปัญญานันทภิกขุ พระธรรมปิฎก เป็นต้น แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรมได้รับการเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน เป็นการมุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคม โดยเน้นที่การพัฒนาจากความคิดจิตใจมากกว่าที่จะมุ่งปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาทางกายภาพ อันได้แก่ วัตถุต่างๆ

แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรม ยังมีอีกลักษณะหนึ่งคือ หลีกเร้นออกจากสังคมมุ่งการปฏิบัติธรรมโดยแทบจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมภายนอก ซึ่งได้แก่ แนวทางแบบพระป่า เช่น พระนิโรธธรรมรังสี (หลวงปู่เทส เทสก์รังสี) พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่อชา สุภทโท) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในแนวทางนี้ หลังจากการทำความเพียรปฏิบัติธรรมแล้วก็กลับคืนสู่สังคม โดยยึดเนื้อหาคำสอน และแนวทางปฏิบัติเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นการมุ่งพัฒนาที่ตัวตนของคนทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีแนวทางที่นำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น พระสงฆ์ที่ใช้แนวทางนี้เป็นที่รู้จักกันดีในนามพระนักพัฒนา เช่น พระครูพิพิธประชานาถ (นาน สุทิสฺสโร) เจ้าอธิการสมพงษ์ กันตสีโล เป็นต้น ซึ่งมุ่งช่วยเหลือชุมชน พัฒนาชุมชนโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากปัญหาปากท้อง หนี้สิน ที่อยู่ที่ทำกิน และคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพปัญหาของประชาชน เป็นเรื่องทางกายภาพที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เห็นชัดมากกว่าทางด้านจิตใจที่เป็นนามธรรม ถือเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ที่เมื่อช่วยเหลือทางจิตใจแล้วก็ต้องให้ความช่วยเหลือทางกายด้วย ซึ่งเป็นการรักษาสัมพันธภาพระหว่างบ้านกับวัดซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ในท่ามกลางแนวทางต่างๆ เหล่านี้ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ คืออีกผู้หนึ่งที่ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม โดยพระพยอมมุ่งเน้นให้เกิดการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยมุ่งพัฒนาจิตใจทางด้านนามธรรม ในขณะที่เดียวกัน ก็นำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันในลักษณะที่เป็นรูปธรรมแบบแนวทางของพระนักพัฒนา ก็ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ประสบความสำเร็จไม่น้อยโดยเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมวงกว้าง

ในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยมุ่งพัฒนาทางด้านจิตใจนั้น วิธีการเผยแผ่ของพระพยอมเป็นที่รู้จักและยอมรับจากสังคมในฐานะพระนักเทศน์ฝีปากกล้า หรือ นักเทศน์ดาราระดับซูเปอร์สตาร์ ฯลฯ มีผู้ฟังเทศน์ครั้งมากที่สุดพร้อม 5 หมื่นคนที่ทุ่งศรีเมือง สกลนคร เทศน์แบบโชว์เดี่ยวโดยไม่หยุดพักนาน 16 ชั่วโมงติดต่อกันท่ามกลางผู้ฟังกว่า 3 หมื่นคน มีคิวการเทศน์ตลอดทั้งปี ในปีที่มีคิวการเทศน์มากที่สุด คือ 840 งานตลอดทั้งปี ออกอัลบั้มเทปธรรมะ ในระยะ 2 ปี จำนวนกว่า 100 อัลบั้ม ได้รับนิมนต์ขึ้นเวทีคอนเสิร์ตวงดนตรีศิรินครา นิยากร 3 ครั้ง และวงดนตรีแจ๊ ดนุพล แก้วกาญจน์ 2 ครั้ง แสดงธรรมในภาพยนตร์ไทย 2 เรื่อง คือ วลิลีเด็กหญิงยอดกตัญญู และ สามเณรใจสิงห์ รวมทั้งแสดงธรรมผ่านรายการโทรทัศน์หลายรายการ อาทิ รายการชี้ทางธรรม ในเคเบิลทีวีไทยสกาย 3 และร่วมในรายการทอล์กโชว์โด่งดัง ซึ่งจัดโดย ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล วิทวัส สุนทรวิเนตร์ นิรุติ ศิริจรรยา เศรษฐา ศิระฉายา ประภากร ศรีลัมพ์ กรรณิการ์ ธรรมเกษร ดร.เสรี วงษ์มณฑา แม้กระทั่งคณะตลกเทพ โพธิ์งาม (ไทยรัฐ , 30 ธันวาคม 2536)

ในขณะที่แนวทางด้านการพัฒนา พระพยอมก็เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้างเช่นกัน ในฐานะ “ พระสงฆ์จอมโปรเจกต์ ” หรือ “ กรมพยอมสงเคราะห์ ” อีกทั้งจากรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลมูลนิธิดีเด่น จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย รางวัลผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ดีเด่นจากนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี รางวัลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมสำหรับเอเชียแปซิฟิก (เอเอสแคป) ฯลฯ และยังได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในสาขาเกี่ยวกับการพัฒนาจากหลายสถาบัน เช่น จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นอกจากนี้ พระพยอมยังได้รับรางวัลต่างๆ อีกมากมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจ และทางกายภาพ ทั้งจากสถาบันทางศาสนา และจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระพิศาลธรรมพาที รวมทั้งรางวัลและปริญญาด้านการสื่อสาร จากกรมประชาสัมพันธ์ และสถาบันการศึกษาด้วย

ในมิติทางด้านการสื่อสาร พระพยอมเป็นสื่อบุคคลที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่กล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ห่างเหิน หรือไม่สนใจเรื่องของศาสนา มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ผู้ส่งสารส่งสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาให้เข้าถึงผู้รับสารกลุ่มนี้ได้ยากที่สุดเช่นกัน แต่พระพยอมสามารถทำได้ กลุ่มผู้รับสารเหล่านั้นได้แก่ กลุ่มเด็ก และวัยรุ่น ถึงกับได้รับสมญานามว่า “ พระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น ” และดังที่ท่านพุทธทาส (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) ได้เคยให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า ท่านรู้สึกปลื้มใจที่เห็นวัยรุ่นหันมาฟังธรรมะกัน ขนาดเอาใส่ชาวดะเบาห์เข้ามาฟังในวัด ท่านทำมานานก็ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากวัยรุ่นเช่นที่พระพยอมทำ ส่วนใหญ่จะสนใจกันในระดับปริญญาชั้นสูง การนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาให้กับผู้รับสารกลุ่มนี้ พระพยอมมีจุดประสงค์ให้ผู้รับสารกลุ่มนี้ได้มีการพัฒนาตนด้านจิตใจ เนื่องจากเด็ก และวัยรุ่น จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต พระพยอมกล่าวว่า เป็นกลุ่มคนที่ยังมีโอกาสทำความชั่วและความดีได้อีกมาก

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้รับสารซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ตัวอย่างเช่น เด็กกำพร้า คนชรา คนพิการ คนที่ประสบภัย ประสบปัญหาชีวิตครอบครัว หรือเศรษฐกิจ คนติดยา นักโทษ คนบ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกมองข้ามไปแม้แต่จากสถาบันศาสนาเอง และผู้รับสารกลุ่มนี้ก็ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานในชีวิต โอกาสที่จะหันหน้าเข้าวัดเพื่อศึกษาปฏิบัติธรรม

หรือเพื่อพัฒนาตนเองด้านจิตใจก็คงจะยังไม่ทำ พระพยอมจึงมุ่งที่การพัฒนาทางด้านกายภาพที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานของผู้รับสารกลุ่มนี้เสียก่อน แล้วจึงค่อยพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือทำไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มนี้ก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะเขาเหล่านั้นเป็นปัญหาของสังคมในปัจจุบัน ที่การช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ที่มีอยู่ทั้งจากภาครัฐและเอกชนไม่เพียงพอ การช่วยเหลือ และการพัฒนาผู้รับสารกลุ่มนี้ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรย่อมยังประโยชน์ให้กับสังคมได้มาก เพราะช่วยลดปัญหาสังคม และที่สำคัญเขาเหล่านี้ก็เป็นสมาชิกของสังคม และมีศักยภาพที่จะยังประโยชน์ให้กับสังคมได้เช่นกัน หากได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาที่เหมาะสม

อย่างไรก็ดีการนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือ ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต พระพยอมไม่ได้ชี้ดวงจำกัດอยู่แค่กลุ่มเด็ก วัยรุ่น และกลุ่มคนซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม แต่การนำเสนอเนื้อหาสารก็ได้เผยแพร่สู่กลุ่มผู้รับสารต่างๆ ในสังคมด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ และด้านกายภาพในระดับปัจเจกและชุมชน

การทำงานเผยแผ่ศาสนาจนเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากพระพยอมมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ ที่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อต่างๆ ในการเผยแพร่และรับข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี มีการปรากฏตัวต่อสาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ แต่เพียงแค่การปรากฏตัวต่อสาธารณชน หรือผ่านสื่อมวลชนเท่านั้นยังไม่พอ เพราะพระสงฆ์รูปอื่นๆ ก็มีการปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ พระอื่นๆ ที่ออกอากาศบ่อยๆ ทำไม่มาดัง ” ดังนั้นลำพังการปรากฏตัวต่อสาธารณชน หรือผ่านสื่อมวลชนนั้น น่าจะยังไม่ใช้คำตอบของการได้รับการยอมรับ พระพยอมเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นด้านการสื่อสาร เช่น การปรับเนื้อหาสารให้เหมาะกับสื่อ ผู้รับสาร และสถานการณ์ การเลือกใช้สื่ออย่างหลากหลายเพื่อใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม เช่น การสื่อสารกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนทั่วไป ที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจทั้งในแง่ของปัจเจกและชุมชนสังคม กลุ่มผู้ทุกข์ยาก ไม่เป็นที่ต้องการของสังคมที่ต้องพัฒนาทางด้านกายภาพเสียก่อน แล้วจึงพัฒนาด้านจิตใจหรือพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งต้องอาศัยความสามารถด้านการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง พระพยอมนำความสามารถด้านการสื่อสารนี้มาใช้เพื่อพัฒนาผู้รับสารกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวได้อย่างน่าสนใจ ดังนั้นการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในฐานะสื่อบุคคลทางพุทธศาสนาว่า ได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร จึงน่าจะ

เป็นประโยชน์ต่อสื่อบุคคลทางพุทธศาสนาท่านอื่นๆ ที่ได้ร่วมกันพัฒนาสังคมจากฐานคิดทางด้านศาสนา

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
3. ประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
4. วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

นิยามศัพท์

ความสามารถด้านการสื่อสาร

หมายถึง การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills)

การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม (Appropriateness) ซึ่งได้แก่ การเข้าใจกฎเกณฑ์ สัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ ที่สมาชิกในองค์กร ชุมชน สังคม กำหนดขึ้น เช่น เข้าใจว่าควรจะทำติดต่อกับใคร หน่วยงานใด เวลาไหน ด้วยวิธีการอะไร จึงจะเหมาะสม รวมทั้งความสามารถในการพิจารณาความแตกต่างของบุคคล ในเชิงความคิดด้วย เช่น การเข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจบุคคลอื่น ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับคนในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเข้าใจพื้นฐานลักษณะทางวัฒนธรรมของในสังคม เข้าใจรูปแบบ กฎ

เกณฑ์ บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เคารพระบบอาวุโส รู้จักแสดงความรู้ ความสามารถ และความรู้สึกรักใคร่ในระดับที่เหมาะสม เป็นต้น

ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) หมายถึง ทักษะที่จะนำความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ได้แก่ ทักษะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ / รับฟังคำแนะนำ ทักษะในการฟัง ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะการโน้มน้าวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงความสามารถเชิงทักษะในการสื่อสาร ที่เรียกว่า เทคนิคการอ่านใจ (Mind reading technique) ซึ่งอาจจะไม่สื่อกันด้วยคำพูดตรงไปตรงมา แต่คาดหวังให้คู่ปฏิสัมพันธ์รู้ความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นแต่เพียงทักษะในการสื่อสารที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานทั่วไป แต่อาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ เพราะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้กับคู่ปฏิสัมพันธ์

การระดมพลังการพัฒนา

ในการวิจัยนี้ การระดมพลังการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมพลัง หรือกำลัง ที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน มี 5 ประการ คือ

- 1) กายพละ คือ พลังกายคนในชุมชน ที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมคน
- 2) โภคพละ คือ พลังทุนทรัพย์ที่นำมาใช้จ่ายเพื่อการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมทุนทรัพย์ หรือสิ่งที่สามารถทำให้เกิดทรัพย์ เช่น วัตถุ สิ่งของต่างๆ
- 3) อมัจฉพละ คือ พลังผู้ร่วมงาน ได้แก่ การรวบรวมความร่วมมือจากบุคคลให้มาทำงาน หรือมีส่วนร่วมในงาน หรือในกิจกรรมโครงการต่างๆ ร่วมกัน ในรูปของการลงมือ ลงแรงปฏิบัติ หรือสนับสนุนในเชิงนโยบาย ความคิด วิธีการ หรือการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบุคคลต่างๆ เหล่านั้นได้แก่ ผู้ที่ทำงานให้กับวัดหรือมูลนิธิสวนแก้ว หรือบุคคลจากองค์กรภายนอก รวมถึงเครือข่าย พันธมิตรหรือสื่อ
- 4) อภิชัจฉพละ คือ กำลังความมีชาติสูง ต้องด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชน และได้รับการศึกษาอบรมมาดี หมายถึง ความมีชื่อเสียง การได้รับการยอมรับ เป็นที่รู้จักของสังคม
- 5) ปัญญาพละ คือ พลังปัญญา หรือ ความรู้ ความเข้าใจ

การพัฒนา

ในการศึกษานี้หมายถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมุ่งไปที่การช่วยให้คนในชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย) สามารถคิดเป็น พึ่งตนเองได้ มีพลังความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และชุมชน ทั้งทางด้านกายภาพ เช่น การพัฒนาอาชีพ ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพ และทางด้านจิตใจ โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาพุทธเป็นแนวทาง เป็นการพัฒนาตามแนวพุทธ

ชุมชน

หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมกันในขอบเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ค่อนข้างระบุได้ชัดเจน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งโดยระยะเวลานั้นๆ หรือระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คนที่ทำงานต่างๆ อยู่ในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว โดยพักอาศัยอยู่ในวัดสวนแก้ว หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน มีความคิดเห็น หรือ แนวคิดสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งโดยระยะเวลานั้นๆ หรือระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน แต่ไม่สามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจนแน่นอนได้ เช่น คนทั่วไปที่ไปวัดสวนแก้วเพื่อทำบุญ ฟังเทศน์ บริจาคสิ่งของ หรือเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ในการวิจัยนี้ ผลดังกล่าว หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารทำให้เกิด พละ 5 ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน และพละ 5 นี้ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ประกอบของชุมชนในด้านต่างๆ คือ คน ทูทหรือวัตถุที่นำมาใช้เป็นทุน และสังคม

การประเมินความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน และความสามารถด้านการสื่อสาร โดยความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะของสาเหตุและผล กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนด้านนี้ เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จากการทำงานของท่านตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว ในปีพ.ศ. 2523 จนถึง ปี พ.ศ. 2545

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบกระบวนการและกลยุทธ์ในการสื่อสาร ที่พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ใช้ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ได้แนวทางในกระบวนการและกลยุทธ์ในการสื่อสาร มาปรับใช้ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับแต่ละชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน นี้ ได้นำแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเป็น 4 หมวดดังนี้ คือ

1. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร ได้แก่

- 1.1 ความสามารถด้านการสื่อสาร
- 1.2 แนวคิดด้านการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ
- 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส – ถอดรหัส
- 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสาน
- 1.5 แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์
- 1.6 แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม

2. หมวดการสื่อสารในองค์กร ได้แก่

- 2.1 การสื่อสารเพื่อการจัดการ
- 2.2 การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง

3. หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ ได้แก่

- 3.1 ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา
- 3.2 การพัฒนาตามแนวพุทธ

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 วรรณกรรมคำสอนของพระพยอม กัลยาโณ
- 4.2 ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์วัจนะลักษณะใน
ปาฐกถาธรรม

1. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

1.1 ความสามารถด้านการสื่อสาร

Cooley และ Roach (1984) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร (Competence in Communication) ว่า เป็นการศึกษาในเรื่องของ

1.1.1 การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication)

1.1.2 ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills)

1.1.1 การสื่อสารเชิงกลยุทธ์

การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม (Appropriateness) ซึ่งได้แก่

- การเข้าใจกฎเกณฑ์ สัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ ที่สมาชิกในองค์กร ชุมชน สังคม กำหนดขึ้น เช่น เข้าใจว่าควรจะติดต่ออะไรกับใคร หน่วยงานใด เวลาไหน ด้วยวิธีการอะไร จึงจะเหมาะสม

- ความสามารถในการพิจารณาความแตกต่างของบุคคล รวมทั้งความแตกต่างในเชิงความคิดด้วย เช่น การเข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจบุคคลอื่น

- ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับคนในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเข้าใจพื้นฐานลักษณะทางวัฒนธรรมของในสังคม เข้าใจรูปแบบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เคารพระบบอาวุโส รู้จักแสดงความรู้ ความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดในระดับที่เหมาะสม เป็นต้น

1.1.2 ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) หมายถึง ความสามารถ หรือทักษะที่จะนำความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ได้แก่ ทักษะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ / รับฟังคำแนะนำ ทักษะในการฟัง ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะการโน้มน้าวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงความสามารถเชิงทักษะในการสื่อสาร ที่เรียกว่า เทคนิคการอ่านใจ (Mind reading technique) ซึ่งอาจจะไม่สื่อกันด้วยคำพูดตรงไปตรงมา แต่คาดหวังให้คู่ปฏิสัมพันธ์รู้ความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นแต่เพียงทักษะในการสื่อสารที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานทั่วไป แต่อาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ เพราะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้กับคู่ปฏิสัมพันธ์

1.2 แนวคิดด้านการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ

ถิรนนท์ อนุวัชรวิวงศ์ (2533) กล่าวว่า ตามปกติแล้วการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ที่เป็นถ้อยคำ หรือการสื่อสารเชิงวัจนะ (Verbal Communication) มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารที่ใช้สัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ถ้อยคำ หรือ การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Non-Verbal Communication) อยู่เสมอ ทั้งสองอย่างนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก

1.2.1 การสื่อสารเชิงวัจนะ

ในการสื่อสารเชิงวัจนะสภาพแวดล้อมของภาษาส่งผลต่อลักษณะของถ้อยคำ และเนื้อหาที่สื่อสาร เช่น ในทางศาสนา ประโยคที่ใช้ในการพูดคุยกันมีแนวโน้มเป็นไปในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ ในทางวิทยาศาสตร์ ประโยคที่ใช้ในการพูดก็จะเป็นไปในลักษณะการคาดคะเนปรากฏการณ์ต่างๆ หรือเป็นการอธิบายด้วยเหตุและผล ถ้านักวิทยาศาสตร์ใช้ภาษาทางวิทยาศาสตร์สนทนารวมกับพระสงฆ์ การสื่อสารครั้งนั้นอาจจะไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของภาษาก็คือ ความต้องการภาษา “ที่เหมาะสม” ถ้าเราคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของภาษาในข้อนี้ เราก็จะถามตัวเองว่า ใคร คือผู้ที่เรากำลังพูดด้วย และภาษาของเราจะเป็นไปในลักษณะใด หากเราไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ภาษาหรือถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้ก็คงจะไม่สามารถทำหน้าที่สื่อความหมายได้ด้วยดี

ท่วงทีลีลาของวัจนภาษา เป็นผลผลิตของการเลือกสรรและเรียบเรียงถ้อยคำ ประโยคของบุคคล แต่ละคนจะเลือกใช้ถ้อยคำต่างกันในการแสดงออกถึงความคิดของเขา และคนเราทุกคนย่อมมีบุคลิกภาพในการพูดในแบบของตนเอง และยังมีความแตกต่างกันในแต่ละสภาพการณ์อีกด้วย นั่นคือในคนคนเดียวจะใช้ท่วงทีลีลาการพูดที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเทศะต่างๆ

ความหมายของวัจนภาษา อิกรินันท์ ได้อธิบายว่า การที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่ผู้พูดพูด ผู้พูดจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าตนต้องการสื่อความคิดอะไรออกไป จากนั้นคำพูดจึงทำหน้าที่ในการสื่อสารความคิดนั้น ฉะนั้นความเข้าใจในการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ควรจะประกอบไปด้วยขั้นตอน 2 ขั้นตอน คือ

1. ผู้พูดต้องเข้าใจในความคิดของตนเองอย่างกระจ่างชัด และสื่อความหมายออกไปได้อย่างถูกต้อง
2. ผู้ฟังต้องพยายามเข้าใจในความหมายที่ผู้พูดสื่อความมาให้ คือ ตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้พูดพูด

การสื่อสารมักจะเกิดความเข้าใจผิดอยู่เสมอ ความหมายของถ้อยคำจะเปลี่ยนไปได้เสมอในความคิดของแต่ละบุคคล เมื่อเรามีการรับรู้ใหม่ มีทัศนคติใหม่ หรืออาจสืบเนื่องมาจากการได้อ่าน ได้ฟัง หรือได้สัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งความหมายของถ้อยคำมีระดับแตกต่างกัน Hubert G. Alexander (อ้างในอิกรินันท์ , 2533) ได้แบ่งระดับความหมายของถ้อยคำไว้เป็น 4 ระดับ คือ

1. ความหมายโดยเจตนาของผู้พูด (Intentional Meaning)
2. ความหมายโดยเนื้อหา (Content Meaning)
3. ความหมายโดยนัย (Significative Meaning)
4. ความหมายโดยการตีความของผู้ฟัง (Interpreted Meaning)

1. ความหมายโดยเจตนาของผู้พูด

หมายถึง ความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ในความคิดของผู้พูดและเป็นการตีความที่ผู้พูดต้องการสื่อให้ผู้ฟังรับรู้ ซึ่งหากมีความชัดเจนในความคิด และมีทักษะการใช้ถ้อยคำมากเพียงใด ก็จะทำให้สามารถถ่ายทอดความคิดได้ดีเพียงนั้น สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง คือ เนื้อหาหรือความคิดที่จะพูด ความสามารถรับรู้ของผู้ฟัง และการเลือกใช้ถ้อยคำ ซึ่งมีข้อควรพิจารณาประการสำคัญๆ คือ ความชัดเจน ความมีพลัง และความมีชีวิตชีวา

2. ความหมายโดยเนื้อหา

เราใช้ถ้อยคำสื่อความคิดหรือเนื้อหาต่างๆ ไปยังผู้รับสาร คำที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน เข้าใจได้ทันที ไม่ต้องเชื่อมโยงไปยังความหมายอื่นๆ ของคำอีก เรียกได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายโดยตรงสูง เป็นคำที่มีความหมายโดยเนื้อหา

3. ความหมายโดยนัย

คำบางคำเมื่อผู้ฟังได้ยินก็จะตีความได้ชัดเจนทันที แต่คำบางคำต้องนิยามความหมาย มิฉะนั้นอาจจะตีความไปคนละแง่คนละมุม ถ้อยคำประเภทนี้เป็นถ้อยคำที่มีความหมายโดยนัย สิ่งสำคัญที่สุดของความหมายโดยนัยก็คือ การตีความ ฉะนั้นในกรณีที่ผู้ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายระดับนี้มาก จึงมีโอกาที่จะสูญเสียความหมายในการสื่อสารสูง

4. ความหมายโดยการตีความของผู้ฟัง

ความหมายของถ้อยคำจะเกิดขึ้นทันทีเมื่อเราได้ฟัง โดยจะเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมหรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ก่อน แล้วเราก็จะสรุปเอาว่าความหมายที่เราตีความได้นั้น คือ ความหมายที่ผู้พูดต้องการ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วในบางครั้งอาจจะเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนขึ้น ถ้าผู้พูดและผู้ฟังมีกรอบอ้างอิงแตกต่างกัน

1.2.2 การสื่อสารเชิงอวัจนะ

ด้วยเหตุที่พฤติกรรมเชิงอวัจนะสามารถสร้างความหมายได้ พฤติกรรมทั้งหมดคือการสื่อสาร ความครอบคลุมของพฤติกรรมเชิงอวัจนะมีอยู่รอบด้าน การแสดงออกทางถ้อยคำยังมีขอบเขตจำกัด แต่การแสดงออกที่นอกเหนือจากการใช้ถ้อยคำ เช่น ทางด้านน้ำเสียง ท่าทาง สีหน้า เกือบจะไม่มีขอบเขตจำกัดเลยก็ว่าได้ และขณะเดียวกันก็มีความซับซ้อนอย่างมาก การสื่อ

สารเชิงอวัจนะนั้นมีแทรกอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา และทุกสถานการณ์ กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ล้วนเป็นข้อมูลแสดงออกถึงความหมายของการกระทำ

มิติต่างๆ ของการสื่อสารเชิงอวัจนะ ได้แก่

1. รูปลักษณ์ของบุคคล
2. พฤติกรรมของเสียง
3. อากัปกิริยาท่าทาง
4. การแสดงออกทางใบหน้า

1. รูปลักษณ์ของบุคคล

รูปลักษณ์ของบุคคลได้แก่ ลักษณะรูปร่างและการแต่งกายของบุคคล ลักษณะรูปร่างของบุคคลอาจสร้างความหมายได้ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ควบคุมได้ในสถานการณ์การพูด แต่เป็นเพียงข้อพึงระวังไว้ว่า สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏของผู้พูดสามารถสร้างความหมายแก่ผู้ฟังได้เสมอแทบทั้งสิ้น ส่วนรูปลักษณ์ที่สำคัญและควบคุมได้ก็คือ การแต่งกาย การสื่อสารระหว่างผู้รู้จักกันเป็นอย่างดี อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกัน การแต่งกายจะไม่ถูกพิจารณาเป็นพิเศษ แต่จะเกิดปัญหขึ้นอย่างแน่นอนถ้าผู้พูดสวมเสื้อผ้าหรือแต่งกายไม่เหมาะสม ไม่สุภาพ

2. พฤติกรรมของเสียง

พฤติกรรมของเสียง หมายถึงถึงลักษณะต่างๆ ของการพูด คุณภาพของเสียง เช่น ระดับความดัง ความสูงต่ำของเสียง อัตราเร็วช้าในการพูด การหยุดเว้นระยะ เป็นต้น พฤติกรรมของเสียงมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพ และมีอิทธิพลต่อการสื่อความ ในเรื่องระดับเสียง เสียงที่เปล่งออกมามีความสัมพันธ์กับความมีพลังและความภาคภูมิใจ ความดังของเสียงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เรียกความสนใจจากผู้ฟังได้ ใช้เน้นส่วนสำคัญของสิ่งที่พูด แต่เสียงที่เปล่งออกมามากๆ จะถูกตัดสินว่าเป็นการแสดงความก้าวร้าวหรือต่อต้าน มีความโกรธหรือมีอารมณ์ขุ่นเคือง ดังนั้นระดับความดังจึงต้องเหมาะสม

3. อากัปกิริยาท่าทาง

ส่วนประกอบของท่าทาง การวางตัว การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการสื่อสาร เช่น การพยักหน้าอย่างจริงใจแสดงถึงการยอมรับ อากัปกิริยาท่าทางมีส่วนช่วยเสริมข้อมูล

ข่าวสาร ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ส่งออกไปมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น

4. การแสดงออกทางใบหน้า

การแสดงออกทางใบหน้าเป็นพฤติกรรมเชิงอวัจนะที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง สิ่งสำคัญของการแสดงออกทางใบหน้า ได้แก่ การสบสายตาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ผลการศึกษาของ Argly และ Dean (อ้างในกริณันท์ , 2533) แสดงว่า ผู้ฟังจะมีการสบสายตาผู้พูดมากกว่าผู้พูดสบสายตาผู้ฟัง ยิ่งเป็นเรื่องส่วนตัวมากเท่าใด การสบสายตาก็จะมีน้อยลงมากเท่านั้น ในบางวัฒนธรรมจะห้ามการสบสายตา และบทบาทหนึ่งของการสบสายตาก็เพื่อค้นหาข่าวสาร และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษานี้แสดงให้เห็นระดับความแตกต่างของการสบสายตา และให้ข้อสรุปว่า การสบสายตามีความสำคัญอย่างมากต่อการควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงความรู้สึกสันทนระหว่างบุคคล

ทักษะในการสื่อสารเชิงอวัจนะเป็นสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสื่อสารเชิงวัจนะ โดยมีข้อควรคำนึง คือ การแสดงออกของพฤติกรรมเชิงอวัจนะจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ เหมาะสมกับผู้พูดแต่ละคน เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการสื่อสาร อวัจนสารที่แสดงออกจะต้องสอดคล้องกับวัจนสารที่แสดงออกในขณะนั้น และจะต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการสื่อสาร

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส – ถอดรหัส

Hall (อ้างถึงในกาญจนา, 2541) ได้ปูพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับ การเข้ารหัส - ถอดรหัส (Encoding - Decoding) ไว้ดังนี้

Hall มีข้อเสนอว่า ผู้ส่งสารสามารถจะโน้มน้าวใจผู้รับสารให้เห็นคล้อยตามตนเองได้นี้มิได้มาจากเหตุผลที่ว่าผู้รับสารมีลักษณะเฉื่อยชาไม่กระตือรือร้น หรือเป็นแบบตั้งรับ (passive) แต่อย่างใด หากแต่เนื่องมาจากบรรดากลยุทธ์ต่างๆ ในการใส่รหัส (Encoding) การเลือกใช้สื่อ การสร้างบริบทในการรับสาร เทคโนโลยีต่างๆ ที่ฝ่ายผู้ส่งสารต้องเลือกนำมาใช้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม Hall (อ้างถึงในกาญจนา , 2541) มีจุดยืนว่า ระบบรหัส (Code system) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไม่จำเป็นต้องเป็นรหัสเล่มเดียวกัน หรือชุดเดียวกันเสมอไป (กรณีส่วนใหญ่แล้วมักจะแตก

ต่างกัน) มีเหตุผลมากมายที่จะทำให้รหัสคู่มือในการส่งความหมายและถอดรหัสระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่ตรงกัน ไม่สอดคล้องกัน จนถึงขั้นขัดแย้งกัน เช่น ภูมิหลัง ประสบการณ์ ระดับการศึกษา อาชีพ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จุดยืนทางการเมือง เพศ ชนชั้น อุดมการณ์ ฯลฯ

ด้วยความแตกต่างจากแง่มุมต่างๆ ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้การตีความหมายของผู้รับสาร มักจะผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสไว้ ในประเด็นนี้ นอกเหนือจากความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารแล้ว แม้แต่ในระหว่างกลุ่มผู้รับสารเองก็มีความแตกต่างกันในส่วนที่เกี่ยวกับการถอดรหัสนั้น Hall มีทัศนะว่าการจับกลุ่มของผู้รับสารจะสัมพันธ์กับรูปแบบและความหมายของสาร (forms and meaning) อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ หน่วยการวิเคราะห์ของ Hall ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลแต่ละราย แต่ Hall ใช้หน่วยการวิเคราะห์ที่เป็น “กลุ่มคน” ที่ถูกจัดระบบจากโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้มารวมกลุ่มกันตามประเด็นต่างๆ ตัวอย่างเช่น ถ้าเนื้อหาสารเป็นประเด็น “ชาตินิยม” ผู้รับสารจะจัดเรียงตัวเป็นกลุ่มต่างๆ ตามเกณฑ์เรื่องชาตินิยม เช่น รักชาติ คัดค้านชาติ ชาตินิยมแบบใจกว้าง ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ชาตินิยมทางวัฒนธรรม ฯลฯ ถ้าเป็นประเด็นเรื่อง “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” ผู้รับสารกลุ่มเดิมก็อาจจะจัดเรียงตัวกันใหม่เป็นกลุ่มที่ป้องกัน (ครู) กลุ่มที่คอยลงโทษ (ตำรวจ / ผู้คุม) กลุ่มที่คอยให้อภัย (พระภิกษุ) ฯลฯ แนวคิดเรื่องการจับรวมตัวกันเป็นกลุ่มของผู้รับสารนั้นมิได้มีลักษณะหยุดนิ่ง (static) หากแต่เป็นการจับกลุ่มอย่างมีพลวัต (dynamic) และแปรเปลี่ยนอย่างสัมพันธ์ไปกับรูปแบบ และความหมายของสาร

ในเรื่องของการตีความ Hall คิดว่ากระบวนการถอดรหัสจากตัวสารออกมาเป็นความหมายนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ แต่ Hall คิดว่ากระบวนการนี้เป็นเรื่องที่ถูกรว้างขึ้น (being constructed) จากระบบการสื่อสารในสังคมนั้นๆ ดังนั้นความหมายที่ถูกตีความอย่างผิดๆ จึงมิใช่ความหมายที่ไร้ทิศทางสะเปะสะปะไปคนละทิศละทาง หากทว่าเป็นการตีความหมายอย่างเบี่ยงเบนที่เป็น choices อยู่ชุดหนึ่ง (ไม่ได้ตีความเป็น (ก) แบบที่ผู้ส่งสารต้องการ แต่ก็ตีความเป็น (ข) (ค) (ง) เท่านั้น) ที่เรียกว่าเป็นกลุ่มของความหมายอันหลากหลายชุดหนึ่ง (Polysemic)

Hall ได้ให้ทัศนะใหม่แก่ผู้ส่งสารว่า ผู้ส่งสารมิใช่ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งผ่านข่าวสารเท่านั้น (transmitter) หากทว่าเป็น ผู้ที่ได้เข้ารหัส (encode) ข่าวสารที่ส่งไปให้ด้วย ดังนั้นเมื่อเวลาที่ผู้ส่ง

สารได้ ส่งสาร ถึงผู้รับนั้น เขาได้ทำงาน 2 อย่างไปพร้อมๆ กัน อย่างแรกที่เขาส่งไป คือ ข่าวสาร และอีกอย่างหนึ่งคือ การติดตั้งรหัสการถอดความหมายจากสาร ให้แก่ผู้รับด้วย

โดยมากความหมายหลักๆ หรือใจความสำคัญๆ ผู้รับสารจะสามารถถอดรหัสตามที่คุณส่งสารได้ใส่รหัสเอาไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อภาษา สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่ออื่นๆ ก็ตาม รหัสบางรหัสที่ถูกติดตั้งมานั้น จะถูกนำเสนอพร้อมกับเป็นธรรมชาติโดยไม่ต้องเรียนรู้เลย กลไกอีกตัวหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารถอดความหมายได้ตามความต้องการของผู้ส่ง ก็คือ เงื่อนไขของการรับรู้ (Condition of perception)

ในเรื่องของการใส่และถอดรหัสนั้น นอกจากจะวิเคราะห์ได้จากตัวเนื้อหาแล้วสารแล้ว แม้แต่ในเรื่องธรรมชาติของตัวสื่อ รวมทั้งรูปแบบการนำเสนอก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าใจ-ถอดรหัสด้วย

Hall ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมาย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตัวบท (Text) และบริบท (Context) ต่างๆ ดังนี้

1.3.1 ขั้นตอนของการสร้างความหมาย

กาญจนา (2544) ได้อธิบายว่า โดยพื้นฐานแล้ว Hall ปฏิเสธแนวคิดด้านการสื่อสารที่ว่า “การสื่อสารคือกระบวนการที่ผู้ส่งเป็นคนสร้างความหมายลงไปในสาร แล้วก็ส่งผ่านความหมายนั้นผ่านสื่อไปยังผู้รับซึ่งจะทำการถอดความหมายนั้นออกมา (แบบจำลองการสื่อสารนี้เรียกว่า Transmission model) ซึ่งเปรียบเสมือนว่า ความหมายนั้นถูกสร้างในระดับผู้ส่งแล้วก็ห่อส่งให้ผู้รับ ซึ่งจะแกะห่อออกมา Hall กลับเสนอว่า การกระจายความหมายนั้นมีอยู่ 3 ช่วงตอน และแต่ละช่วงตอนล้วนมีลักษณะของตนเอง

1) ช่วงตอนแรกเป็นขั้นตอนเตรียมการเพื่อการผลิตสื่อ ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ผลิตมักจะคิดว่าตนเองไปหยิบเอา “วัตถุดิบทั้งหมดที่มี” มานำเสนอ แต่อันที่จริงแล้วผู้ผลิตได้ “คัดเลือก” เอาวัตถุดิบบางอย่างเท่านั้นมานำเสนอ ในการคัดเลือกนี้จะถูกกำหนดจากอุดมการณ์ของผู้ผลิตเอง (ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นอุดมการณ์หลักของสังคม) ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดเลือกจะมีหลายอย่าง นับตั้งแต่ความรู้ความเข้าใจเรื่องโลกของผู้ผลิต ความรู้ในการผลิต เทคนิคในการผลิต อุดมการณ์วิชาชีพที่ถูกปลูกฝัง ข้อกำหนดจากสถาบัน ความคิดเกี่ยวกับผู้รับ

สาร เป็นต้น ปัจจัยทั้งหมดนี้จะมาทำงานตามหลักแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์นิยม ในเรื่อง “การนิยามสถานการณ์” (definition of situation) ซึ่งให้แนวทางแก่ผู้ผลิตว่าจะ “ใส่รหัส” ต่อวัตถุ ดิบที่มีอย่างไร (ตัวอย่างในทางปฏิบัติก็เช่น การเลือกภาพที่ถ่ายมาจากหลายๆ กล้องเพื่อจะแพร่ ภาพออกไปของโทรทัศน์ จะดำเนินการโดยพิจารณาปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานั้น และเมื่อตัดสินใจ เลือก “ภาพๆ หนึ่ง” ออกมาได้ ผู้คัดเลือกภาพก็ได้ใส่รหัสแล้วว่า ในภาพนั้นเมื่อดูแล้วจะให้ความ หมายอะไรบ้าง) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการใส่รหัส (Encoding)

2) ช่วงที่สอง เป็นขั้นลงมือทำการผลิต ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง “ความเป็นจริง” ที่เป็นโลก 3 มิติอันมีโครงสร้างและกรอบของตนเอง มีความหมายอันหลากหลาย (Polysemy) ให้แปรรูปมาอยู่ในสื่อแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ สื่อเสียงเช่นวิทยุ หรือสื่อ เสียงและภาพเช่นโทรทัศน์ แต่ทว่าสื่อทั้งหมดนี้ล้วนเป็นโลก 2 มิติ ที่ความเป็นจริงในโลก 3 มิติ ไม่อาจบรรจุเข้ามาหมดได้ ฉะนั้น ความเป็นจริงนั้นก็ต้อง “ถูกผลิต” (produce) ออกมาในรูปแบบ หนึ่ง ขั้นตอนนี้ก็เป็นขั้นการใส่รหัสอีกเช่นกัน

3) ช่วงที่สาม เป็นขั้นการถอดรหัส (Decoding) Hall เชื่อว่า ขั้นตอนนี้เป็นอิสระ จาก 2 ขั้นตอนแรก โดยเขากล่าวว่า ความหมายและเนื้อหาสารนั้นไม่เคยถูก “ถ่ายทอด” หากแต่มี “การผลิตอยู่ตลอดเวลา” ปฏิกริยาของผู้รับสารในขั้นตอนของการถอดรหัสจะมีอยู่ 2 แบบ

() ถ้าผู้รับสารสามารถสร้างความหมายจากเนื้อหาสารได้ (ดูรู้เรื่อง) ก็จะ บริโภคและให้ความหมายกับสารนั้น แต่ทว่าหากนำเอาความหมายนั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ไม่ได้ผล ความหมายนั้นก็จะเป็น “ไม่มีผล” หรือ “ไม่มีความหมาย” สำหรับผู้รับสาร

() อีกปฏิกริยาหนึ่งก็คือ เนื้อหาข่าวสารนั้นไม่สามารถสร้างความหมายใดๆ ได้เลยแก่ผู้รับสาร (ดูไม่รู้เรื่อง) ในขั้นตอนนี้ก็จะเกิดแต่ “การเปิดรับ” (exposure) แต่ไม่มี “การ บริโภค” (consumption)

1.3.2 รหัสของแต่ละขั้นตอน

1) ในขั้นตอนของการผลิต การใส่รหัสนั้นจะมีรหัสหลายประเภทที่ทำงาน ประสานกัน เช่น Dominant code (รหัสของอุดมการณ์หลัก เช่น โทรทัศน์ต้องไม่สร้างความแตก

แยกในสังคม) Professional code (รหัสของวิชาชีพ) Technical code (รหัสทางเทคนิค เช่น มุมกล้อง วิธีการตัดต่อ) ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะมีรหัสกี่แบบก็ตาม รหัสย่อยๆ ทั้งหมดนั้นก็ต้องอยู่ภายในกรอบใหญ่ของ Dominant code หากว่าต้องการทำงานอยู่ต่อไปในวัฒนธรรมหลัก (Dominant culture) ผู้ผลิตที่ฝ่าฝืน Dominant code โดยยึดรหัสย่อยเป็นหลัก มักจะถูกขจัดออกมาจากกลไกด้านอุดมการณ์

2) ในขั้นตอนของการถอดรหัส / การรับสาร จากแนวคิดที่ว่าในตัวเนื้อหาสารเองก็บรรจุความหมายที่หลากหลาย (Polysemy) ประสานกับแนวคิดเรื่องความเป็นอิสระของผู้รับสาร ทำให้ Hall เสนอว่า แบบแผนของการถอดรหัสนั้นจะมีได้ 3 รูปแบบ คือ

() แบบที่ผู้ส่งสารต้องการ (Preferred code) เป็นการถอดรหัสตามรหัสที่ผู้ผลิตสอดใส่มาให้ แบบนี้ผู้รับสารจะยืนอยู่ที่เดียวกับผู้ส่งสาร และจะใช้รหัสของผู้ส่งสารเช่นกัน ดังนั้นความหมายที่ผู้รับสารอ่านได้จึงเป็นอย่างที่ผู้ส่งสารต้องการเท่านั้น

() แบบที่ผู้รับสารจะต่อรองความหมายเสียใหม่ (Negotiated code) ในแบบแผนนี้ แม้ว่าผู้รับสารจะอ่านความหมายหลักๆ ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ แต่ทว่าภายในขอบเขตความหมายดังกล่าว ผู้รับสารจะยังคงต่อรองรายละเอียดปลีกย่อย ตัวอย่างเช่น “การยอมรับว่าเห็นด้วยกับผู้ส่งสารกล่าวมา แต่ก็มีเงื่อนไขว่า จะเป็นจริงก็ต่อเมื่อ” หรือ “อาจจะมีย่อยกเว้นเหมือนกัน....” การตีความหมายแบบต่อรองนี้เป็นการพบกันครึ่งทาง เป็นการถอดรหัสโดยผสมผสานระหว่าง Preferred code กับการนำเอารหัสที่ต่อต้าน (Oppositional code) หรือปรับเปลี่ยนมาผสมด้วย

() แบบที่ผู้รับสารจะตีความคัดค้านต่อต้านความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา (Oppositional code) เป็นการถอดรหัสที่ผู้รับสารรู้ว่า Preferred code คืออะไร แต่ก็คัดค้านไม่เห็นด้วย

Hall (อ้างถึงในกาญจนา , 2541) กล่าวว่าในการส่งข่าวสารแต่ละครั้ง จะเกิดจุดยืนการตีความทั้ง 3 แบบอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ว่าสัดส่วนของแต่ละอันจะมีมากน้อยอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใส่รหัสของผู้ส่งสาร

การตีความหมายที่แตกต่างกันของผู้รับสารนั้น Saussure ได้เริ่มนำร่องความคิดดังกล่าวเอาไว้แล้วในเรื่อง “ความหมายโดยนัย” (connotative meaning) ซึ่ง Hall ได้นำทัศนะดังกล่าวมาสานต่อว่า แม้ว่าเราจะพบการ “อ่านสาร” จากจุดยืนทั้ง 3 แบบ แต่ทว่า ในกรณีทั่วไปและโดยส่วนใหญ่แล้ว สัดส่วนของการอ่านแบบ preferred meaning ก็จะมีสัดส่วนมากกว่าอีกสองแบบ Hall อธิบายว่า แม้ว่าความหมายโดยนัยของผู้รับสารอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่ความหมายหลักๆ จะยังคงเป็นความหมายที่ผู้ส่งต้องการนั่นเอง สิ่งที่แตกต่างกันในความหมายโดยนัยของผู้รับสารแต่ละคน จึงเป็นรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น และเหตุที่เป็นดังนี้ (โดยเฉพาะในกรณีการส่งข่าวสารของสื่อมวลชน) ก็เนื่องมาจากกลไก 3 ประการ คือ

1. ฐานะตำแหน่งของผู้ส่งสาร ซึ่งมีความชอบธรรมในการนำเสนอข่าวสาร ถูกกฎหมาย ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสาร ถ่ายทอดค่านิยม มีความน่าเชื่อถือ
2. โครงสร้างในการเข้าถึง ซึ่งมีได้หมายความว่าถึงเพียงเรื่องขีดความสามารถในการเข้าถึงผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังหมายความว่าถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่จะนำเอาข่าวสารมาเผยแพร่อีกด้วย
3. กลไกในการควบคุมการผลิต ตัวอย่างจากกระบวนการสร้างสารของสื่อโทรทัศน์ เป็นที่ทราบว่ามีสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ทุกอย่างจะถูก “สร้าง” ขึ้น เริ่มตั้งแต่การสร้างฉาก การแต่งหน้าผู้มาออกรายการ บทสนทนาที่ปรากฏก็ต้องเป็นไปตามสคริปต์ที่เขียน (และสามารถควบคุมได้ หากแซกรับเชิญพูดนอกบท ก็สามารถจะตัดทิ้งได้ตอนตัดต่อ) ฯลฯ ทั้งหมดนี้เป็นการกำหนดทิศทางของการอ่านความหมายของผู้รับสารทั้งสิ้น

จากขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าว ยังมีขั้นตอนการผลิตซ้ำ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของ “ระบบความหมาย” อาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นการผลิตซ้ำขึ้นใหม่ แต่ยังคงความหมายเดิม อีกประเภทหนึ่ง คือ การผลิตซ้ำขึ้นใหม่แต่เพื่อต้องการจะเสนอความหมายใหม่ที่ขัดแย้งกับความหมายเก่าที่มีอยู่ หรือที่ขัดกับสามัญสำนึกที่ผู้รับสารมีอยู่ หรือคัดง้างกับความรู้ที่ยอมรับกันโดยปริยาย การผลิตซ้ำแบบสร้าง ความหมายใหม่นี้จะต้องจัดระบบความหมายให้ถูกอ่านจากจุดยืนแบบ preferred reading อย่างเข้มงวดมากกว่ากรณีแรก Hall สรุปว่ากระบวนการเข้ารหัส – ถอดรหัสนั้นจะต้องถูกควบคุมในทุกขั้นตอน เพื่อให้ความหมายสุดท้ายในขั้นตอนของผู้

รับสารตรงกับความหมายแรกของผู้ส่งสาร อย่างไรก็ตามในกรณีส่วนใหญ่วิธีการควบคุมนั้นจะไม่ปรากฏตัวให้เห็นอย่างเด่นชัด

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสาน

แ น วคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการผสมผสาน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการรวมแนวคิด หรือ คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ หรือสิ่ง สองสิ่งหรือมากกว่าเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการใช้ได้เหมาะสมลงตัว

โดยการรวมนั้น ยังคงมีแนวคิด หรือ คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ หรือสิ่งเดิมบางประการอยู่ (some of the characteristics of the original) แต่ก็ได้รวมกันสร้าง แนวคิด หรือคุณลักษณะ ใหม่ที่มีความเฉพาะตัวขึ้นมา ซึ่งการที่ยังคงมีแนวคิด หรือคุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ เดิมอยู่นั้น ได้ยังคงคุณสมบัติของสิ่งเดิม (some of the qualities of the original) อยู่ในสิ่งที่ยรวมกันเป็นสิ่งใหม่ด้วย แต่การรวมกัน หรือการผสมผสานกันนี้ทำให้สิ่งที่ถูกผสมผสานขึ้นมามีคุณสมบัติที่ดีกว่าเดิม หรือสามารถตอบสนองความต้องการที่เฉพาะเจาะจงได้เป็นอย่างดี

Canclini (2004) อธิบายว่า การผสมผสานได้เปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องลักษณะเฉพาะตัว วัฒนธรรม วัฒนธรรมหลากหลาย และคู่ตรงข้าม ซึ่งได้ทำให้เกิดคุณลักษณะใหม่ทางสังคมศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานให้ความสนใจในเชิงโครงสร้าง และกระบวนการ ในส่วนของโครงสร้าง ได้สนใจศึกษาว่าองค์ประกอบใดที่คงอยู่ และองค์ประกอบใดที่มีคุณลักษณะร่วมกัน ในส่วนของกระบวนการเป็นการศึกษาในเรื่องของ ความแตกต่าง การปรับตัว และพลวัต Canclini อธิบายต่อว่า กระบวนการผสมผสานไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง แต่เป็นผลมาจากความคิดสร้างสรรค์ในบริบทของความอยากรู้อยากเห็น ความจำเป็น โดยปราศจากอคติ

Bhabha (1990) อ้างถึงใน กาญจนาและสมสุข (2545) เคยกล่าวเอาไว้ว่า วัฒนธรรมทุกสายพันธุ์จะมีลักษณะเป็นแบบ “พันธุ์ทาง” (hybrid) ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้ว ไม่เคยมีวัฒนธรรมใดที่เป็นหนึ่งเดียว แต่ทุกวัฒนธรรมจะมีความหลากหลาย (diverse) และแตกต่าง (different) และที่สำคัญไม่เคยปรากฏว่ามีวัฒนธรรมใดๆ ที่ “สมบูรณ์ในตัว” หากแต่ทุกวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ ตลอดเวลา วัฒนธรรมทั้งหลายในโลกจะยังยืนอยู่ได้ก็ด้วยลักษณะของความเป็นพลวัต (dynamic) และการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา สัม

พันธภาพแห่งวัฒนธรรมจะสามารถก่อรูปลักษณะได้หลายรูปแบบ เช่น การผสมผสาน (articulation) การแลกเปลี่ยน (exchange) การขัดแย้ง (conflict) การเลือกบางสิ่งบางส่วน (co-optation) การต่อรอง (negotiation) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมจึงอยู่บนพื้นฐานของ “ การผสมข้ามสายพันธุ์ ” (Hybridisation) และเป็นพื้นที่ใหม่ของการต่อรองทางความหมายและการแสดงตน (a new site of negotiation of meaning and representation)

1.5 แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์

แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์ ที่นำมาใช้ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของ พระพิศาลธรรมพาทิ (พระพยอม กัลยาโณ) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ ความหมายของการประชาสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ และเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ มาใช้ศึกษา

1.5.1 ความหมายของการประชาสัมพันธ์

วิรัช ลิขิตรัตนกุล (อ้างถึงใน พจน โชคสวัสดิ์ไพศาล, 2545) ให้ความหมายของประชาสัมพันธ์ว่า การประชาสัมพันธ์ คือ การติดต่อสื่อสาร หรือการสื่อความหมายทางด้านความคิดเห็น และข่าวสาร จากหน่วยงานหรือองค์การด้วยความพยายามอย่างจริงจัง โดยมุ่งหวังจะสร้างผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ องค์การและกลุ่มประชาชน อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้องค์การสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกลมกลืนกับสังคมได้ ฉะนั้นวัตถุประสงค์สำคัญของประชาสัมพันธ์ คือ การสร้างสรรค์ความเข้าใจอันดีกับประชาชน ตลอดจนการเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่หน่วยงาน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อหน่วยงานและความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานหรือองค์การนั้น

เสรี วงษ์มณฑา (2541) อธิบายคำว่าประชาสัมพันธ์ ว่าหมายถึง การกระทำทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากการวางแผนล่วงหน้า ในการที่จะสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ภาพพจน์ที่ดีอันจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างหน่วยงานและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

1.5.2 บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์

บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ มีมากมายหลายประการ เช่น หน้าที่ในการประกาศ เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือ กิจกรรมใดๆ ขององค์การให้บุคคลภายนอกทราบว่างค์กรมี

ข่าวสารหรือกิจกรรมอะไรบ้าง หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร หน้าที่ในการจูงใจ เช่น จูงใจให้คนมาช่วยกันประหยัดน้ำมัน หน้าที่ในการให้การศึกษา สร้างภาพพจน์ที่ดี แก่ไขทศนคติเชิงลบ สร้างความเข้าใจ เป็นต้น

1.5.3 เครื่องมือการประชาสัมพันธ์

เครื่องมือที่ชักนำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ และมีความนิยมชมชอบต่อบุคคล หรือหน่วยงานหรือธุรกิจ เครื่องมือการประชาสัมพันธ์มีมากมายไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ เช่น การเสนอภูมิหลัง การทำสมุดเล่มเล็กเผยแพร่ความเป็นมาของหน่วยงาน องค์กร ชุมชนสัมพันธ์ สื่อมวลชนสัมพันธ์ การเป็นสมาชิก การเผยแพร่รูปภาพ การจัดแถลงข่าว ข้อมูลรายละเอียดสำหรับสื่อมวลชน การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชม การปรากฏตัวในรายการ เป็นต้น

1. การเสนอภูมิหลัง (Background)

เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ หรือบริษัท และคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้า หรือองค์กรได้ บางสิ่งบางอย่างเมื่อเราไม่ทราบภูมิหลังก็อาจมีความรู้สึกเฉยๆ หรือมีความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีกับสิ่งนั้น แต่พอทราบภูมิหลังแล้วก็จะอาจจะทำให้เราเกิดความพอใจ และชื่นชมกับสินค้าหรือองค์กรนั้นได้

2. การทำสมุดเล่มเล็ก (Booklet)

เป็นการเผยแพร่ข่าวสารวิธีหนึ่งที่จะใช้ในการเผยแพร่ความเป็นมาของบริษัท หรือประวัติความเป็นมาของสินค้าที่น่าทึ่ง โดยการจัดทำเป็นสมุดเล่มเล็ก เพื่อให้คนประทับใจในประวัติความเป็นมาขององค์กร หรือสินค้าหลักของบริษัท เมื่อใครมาเยี่ยมชมบริษัทก็แจกให้เป็นการเผยแพร่ให้คนรู้จักบริษัทด้วยความชื่นชมหรือรู้จักสินค้าเป็นอย่างดี การจัดทำสมุดเล่มเล็ก มักจะนิยมทำออกมาเป็นประวัติที่เสนอเรื่องราวที่ถาวร เป็นอดีตที่ไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ซึ่งแตกต่างจากการทำแผ่นพับ (Folders) หรือเอกสารเผยแพร่รายละเอียดสินค้า (Brouchures) หรือสมุดเสนอสถานภาพของบริษัท (Company profile) ที่มักจะเป็นของไม่ถาวร และจะเปลี่ยนแปลงไปปีต่อปีตามแต่สภาพของสินค้าและสถานภาพของบริษัท เป็นเรื่องของความก้าวหน้าในแต่ละช่วงปี

3. ชุมชนสัมพันธ์ (Community relations)

การสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนที่ธุรกิจนั้นมีกิจการอยู่ ถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในยุคนี้ เพราะไม่ว่าเราจะไปทำธุรกิจที่ไหนก็ตาม เราต้องทำให้ธุรกิจของเราเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้นๆ

เป็นเพื่อนบ้านที่ดีของคนอื่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับที่ทำการของเรา ความเป็นจริงในปัจจุบันที่เราต้องสร้างชุมชนสัมพันธ์ให้เป็นเครื่องมือหนึ่งของการทำประชาสัมพันธ์ เพราะว่าสังคมในปัจจุบันนั้นชุมชนต่างๆ ได้มีการพัฒนาจากชุมชนที่นิ่งเฉยไม่มีปฏิกิริยา (Passive community) ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มาเป็นชุมชนที่มีการแสดงออก มีปฏิกิริยา (Active community) ต่อการที่บริษัทใดบริษัทหนึ่งจะเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ ในชุมชน ดังนั้นทุกบริษัทที่จะเข้าไปในชุมชนใดก็ตาม จะต้องให้ความสนใจกับชุมชนนั้น เนื่องจากความต้องการหรือความรู้สึคนึกคิดต่างๆ ชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลที่บริษัทจะต้องนำเอาใช้ในการตัดสินใจ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีนั้น ควรยึดหลักว่าเราต้องเป็นเพื่อนบ้านที่แสนดี เพื่อให้เกิดการต้อนรับที่ดีจากชุมชน

4. สื่อมวลชนสัมพันธ์ (Media relations)

การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน ถือว่าเป็นรากฐานของการประชาสัมพันธ์ องค์กรต่างๆ ต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชน ไม่ว่าบริษัทจะทำกิจกรรมที่ดีเพียงใดก็ตาม การประชาสัมพันธ์จะไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ ถ้าสื่อมวลชนไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมของบริษัท หรือไม่เผยแพร่เรื่องราวต่างๆ กับบริษัท ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน มีหลักการหลายประการ ตัวอย่างเช่น ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน ไม่แสดงอาการถือชั้นวรรณะแต่อย่างใด ให้ความร่วมมือในการให้ข่าว หรือในการให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

5. การเป็นสมาชิก (Membership)

การจัดระบบสมาชิกขึ้นมากในการดำเนินธุรกิจนั้น ถือว่า เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดี เพราะสามารถเผยแพร่ข่าวสารได้หลายประเด็น

- 1) เราเป็นธุรกิจที่ดีจึงมีคนมาเป็นสมาชิก ยิ่งจำนวนสมาชิกมากเท่าใดก็แสดงถึงความนิยม
- 2) การจัดกิจกรรมให้ผู้บริโภคเป็นสมาชิกแล้วให้ผลประโยชน์พิเศษสำหรับผู้เป็นสมาชิก สามารถสร้างภาพพจน์ของการเอาใจใส่ลูกค้าได้ เมื่อเราให้อภิสิทธิ์กับสมาชิก ทำให้บุคคลที่เป็นสมาชิกรู้สึกภาคภูมิใจ สร้างความรู้สึกที่ดีแก่พวกเขา ทำให้เขากลายมาเป็นผู้ประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจการขององค์กร

3) การทำเอกสารเผยแพร่ในหมู่สมาชิกทำให้เรามีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของบริษัทเพิ่มเติมอีกช่องทางหนึ่ง

4) กิจกรรมที่ทำร่วมกับสมาชิกรุ่น หากเป็นเรื่องเปิดเผยได้ ควรชวนสื่อมวลชนเข้าร่วมในกิจกรรมด้วย จะทำให้ได้รับการเผยแพร่ในสื่อมวลชนเป็นการขยายผลไปอีก

กลุ่มสมาชิกเหล่านี้ล้วนแต่มีกิจกรรมที่เป็นที่มาของการประชาสัมพันธ์ภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ทำให้มีข่าวปรากฏในสื่อมวลชนได้ มีโอกาสในการที่จะทำกิจกรรมพิเศษต่างๆ ได้ เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกและองค์กรได้

6. การเผยแพร่รูปภาพ (Photo release)

การถ่ายรูปเหตุการณ์ บุคคล สินค้า แล้วเขียนคำบรรยายได้ภาพที่น่าสนใจแล้วแจกจ่ายไปยังสื่อมวลชนต่างๆ ให้เผยแพร่ให้ก็เป็นวิธีการประชาสัมพันธ์อีกแบบหนึ่งที่นิยมทำกัน

7. การจัดแถลงข่าว (Press conference)

การนัดสื่อมวลชนเพื่อทำการแถลงข่าวเกี่ยวกับเรื่องราวของบริษัท หรือชี้แจงการทำงานของ บริษัท เป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่เป็นที่นิยมใช้กันมากในสมัยนี้ การแถลงข่าวมักมีการแจกข้อมูลรายละเอียดสำหรับสื่อมวลชน (Press kit) เพื่อให้สื่อมวลชนนำเอาไปย่อเป็นข่าว และนำไปตรวจสอบความถูกต้องที่ได้ยินมา

8. การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชม (Company visit)

การเปิดโอกาสให้บุคคลมาเยี่ยมชมบริษัทเป็นอีกวิธีการหนึ่งซึ่งสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับบริษัทได้ เพราะนอกจากจะให้กลุ่มเป้าหมายได้มาเห็นกระบวนการทำงานของบริษัท การผลิตสินค้าของบริษัท เครื่องจักร เครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัยของบริษัทแล้ว ยังมีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่บริษัทต้องการให้ทราบ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาการทำงานของบริษัท ความเจริญก้าวหน้าของบริษัท ซึ่งเป็นข้อมูลที่ดีที่สร้างความน่าชื่นชมให้กับบริษัท นอกจากนั้นแล้วยังเปิดโอกาสให้ได้ทดลองใช้สินค้าอีกด้วย การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชมอาจเป็นการจัดให้สื่อมวลชนดูงานหรือเยี่ยมชม (Press tour) ก็ได้ ซึ่งนับเป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่คุ้มค่า เพราะ

- 1) สื่อมวลชนได้เห็นของจริงด้วยตัวเอง เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี
- 2) สื่อมวลชนสามารถเลือกมุมมองต่างๆ ที่จะนำเสนอได้ด้วยตัวเอง ไม่ใช่เป็นการกำหนดมุมข่าวจากฝ่ายประชาสัมพันธ์ของบริษัท ซึ่งจะทำให้สื่อมวลชนมีความเชื่อมั่น สบายใจ และข้อมูลที่สื่อมวลชนนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการที่เราส่งข่าวไปให้เขาเขียน
- 3) พื้นที่ในสื่อ และจำนวนนาที่ที่สื่ออุทิศให้กับการทำรายการ หรือข่าวที่เขาไปพบประสบมาด้วยตัวเองนั้นมักจะมีมูลค่าสูงกว่าค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปกับการจัดนำเยี่ยมชมถึง 4-5 เท่าตัว
- 4) การจัดงานไปด้วยกันนั้นทำให้เกิดความสนิทสนมระหว่างผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของบริษัท กับสื่อมวลชน เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี
- 5) การที่สื่อมวลชนได้ไปถึงสถานที่จริงนั้น เรามีโอกาสที่จะให้ข้อมูลเขาได้อย่างเต็มที่ผ่านสื่อต่างๆ

9. การปรากฏตัวในรายการ (Appearance)

การที่ผู้บริหารของบริษัทต่างๆ ออกรายการใดรายการหนึ่งทางโทรทัศน์ หรือวิทยุ เพื่อให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น หรือกล่าวสุนทรพจน์ หรือให้ข่าวสารในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมเกี่ยวกับสินค้าของบริษัท นั้นก็เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ได้ทั้งโอกาสในการเผยแพร่เรื่องราวของบริษัทและสินค้า และยังสามารถที่จะสร้างภาพพจน์ของการเป็นผู้บริหารที่เก่งที่มีวิสัยทัศน์ได้อีกด้วยการได้รับเชิญให้ออกรายการ

10. การจัดกิจกรรมพิเศษ (Special events)

การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การประกวด การจัดงานฉลอง เป็นต้น มักจะมีการสื่อสารรูปแบบอื่นๆ ร่วมด้วย การจัดกิจกรรมพิเศษสามารถดึงดูดคนเข้าไปร่วมกิจกรรมได้ ถ้าสามารถสร้างสรรค์ได้ดี กิจกรรมที่ทำนั้นมีค่าควรแก่การเป็นข่าว ข่าวจะช่วยเผยแพร่ ถือว่าเป็นผลกระทบที่แรง

ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการสร้างสรรค์ ถ้ากิจกรรมพิเศษมีค่าควรแก่การเป็นข่าวรับรองว่าเหตุการณ์นั้นมีความครอบคลุมจากการใช้สื่อ จึงถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนิยมใช้

11. การใช้ผลิตภัณฑ์เป็นสื่อ (Merchandising)

การนำเอาเครื่องหมายการค้า ชื่อสินค้า หรือคำขวัญ (Slogan) ของสินค้าไปพิมพ์ หรือปักให้ปรากฏอยู่บนสินค้าที่ได้เลือกสรรเอาไว้แล้ว และก็นำมาแจกจ่ายออกไปให้พนักงานใช้บ้าง ลูกค้าใช้บ้าง หรือผู้ที่มาเยี่ยมชมบริษัทใช้บ้าง ใช้เป็นของขวัญให้แขกผู้ใหญ่ที่มาเยือน ใช้เป็นของขวัญให้กับวิทยากรที่มาบรรยายที่บริษัท หรือใช้เป็นของขวัญแจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัทในวาระต่างๆ ซึ่งทำให้สามารถเพิ่มความถี่ของการที่กลุ่มเป้าหมายจะได้เห็นชื่อยี่ห้อของสินค้า เครื่องหมายการค้า และคำขวัญของสินค้า สร้างการจดจำและระลึกถึงอยู่ตลอดเวลา เป็นสื่อเคลื่อนที่ที่ดีที่สามารถเพิ่มความถี่ของการรับรู้ ทำให้เกิดภาพว่าเป็นสินค้าที่โด่งดัง เป็นที่นิยม และยามที่ผู้บริโภคมีความจำเป็นต้องใช้สินค้าประเภทนั้นๆ เขาก็จะคิดถึงเราได้

12. การใช้พนักงาน (Employee)

พนักงานถือว่าเป็นผู้ให้การประชาสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงานในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมสินค้าของบริษัท มีการจัดทรัพยากรมนุษย์ที่ดี จะทำให้พนักงานมีความรู้สึกรักภักดีกับบริษัท และพร้อมที่จะส่งเสริมสินค้าของบริษัท จากคำกล่าวที่ว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) จะชนะสื่อทุกครั้ง ข้อความนี้เป็นจริงเพราะการติดต่อสื่อสารของเรากับบุคคลที่มีความหมายกับชีวิตเรา (Significant people) จะชนะการติดต่อสื่อสารด้วยสื่อมวลชนเสมอ (Mass media communication) เพราะบุคคลสำคัญนั้นสามารถให้คุณและโทษกับเราได้ ถ้าข้อความในสื่อมวลชนขัดแย้งกับบุคคลที่มีความหมายกับชีวิตเราเมื่อไร ข้อความสำคัญเหล่านั้นย่อมพ่ายแพ้ ดังนั้นพนักงานจึงเป็นผู้ติดต่อสื่อสารในตราสินค้าที่ดีในการสร้างคุณค่าให้กับตราสินค้า

1.6 แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม

แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม เป็นแนวคิดที่มีหลักการเกี่ยวกับการขายผลิตภัณฑ์ แนวความคิด ทศนคติ และพฤติกรรม ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการตลาดโดยทั่วไปตรงที่ว่า แนวคิดการตลาดเพื่อสังคมนั้นเน้นไปที่ความเคารพ และความสัมพันธ์กับตัวผู้ทำการตลาด ตลอดจนองค์กร

ของเขา การตลาดเพื่อสังคมมุ่งเน้นที่จะสร้างพฤติกรรมทางสังคมที่มีพลัง ไม่ใช่เพื่อตอบสนองประโยชน์ของนักการตลาด

การตลาดเพื่อสังคม มีองค์ประกอบที่เป็นส่วนผสมทางการตลาด ตามหลักสี่พี (Four Ps) คือ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) สถานที่ (Place) และการโปรโมท (Promotion) เช่นเดียวกับการตลาดทั่วไป แต่ได้เพิ่มเติมองค์ประกอบของพีบางประการเพิ่มขึ้น (more P's) ได้แก่ สาธารณะ – สังคม (Publics – Social) หุ้นส่วน – สังคม (Partnership – Social) นโยบาย – การตลาดเพื่อสังคม (Policy – Social marketing) และสายป่านทางการเงิน (Purse Strings) ดังนี้

ผลิตภัณฑ์สำหรับการตลาดเพื่อสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เป็นรูปร่างจับต้องได้ อาจเป็นแนวความคิด หรือแนวทางการแก้ปัญหาก็ได้ ส่วนราคานั้น ถ้าเป็นราคาที่มีความเหมาะสมไม่ต่ำเกินไป หรือสูงเกินไป โอกาสที่ผู้รับสารจะตอบรับก็มีมากขึ้น โดยการกำหนดราคานั้นจะต้องคำนึงถึงเรื่องความคุ้มค่าทางความรู้สึก หรือการรับรู้เกี่ยวกับความมีคุณค่าที่ได้ซื้อ หรือใช้สินค้านั้น

ในขณะที่สินค้าที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น แนวความคิด แนวทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นสินค้าของการตลาดเพื่อสังคมนี้ สถานที่อาจหมายถึงช่องทางที่ผู้บริโภคจะมีโอกาสเข้าถึง หรือได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ หรือเพื่อการฝึกฝน ดังนั้นสถานที่ในกรณีนี้อาจหมายถึงสื่อต่างๆ นั่นเอง และในเรื่องของการโปรโมชัน อาจใช้วิธีการจัดเหตุการณ์ผ่านสื่อก็ได้ (media events)

ในส่วนของตัวพีที่เพิ่มขึ้น ซึ่งได้แก่ สาธารณะ – สังคม นั้น สาธารณะ หมายถึงทั้งกลุ่มที่อยู่ภายนอก และกลุ่มภายใน โดยที่กลุ่มสาธารณะภายนอกจะรวมถึงผู้รับสารเป้าหมาย ผู้รับสารลำดับที่สอง ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองข้อมูลด้วย ในขณะที่กลุ่มสาธารณะภายใน หมายถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ หรือองค์กร

หุ้นส่วน – สังคม ในการตลาดเพื่อสังคม หมายถึงองค์กรต่างๆ ในชุมชน ที่มาทำงานร่วมกัน เป็นพันธมิตรกัน โดยอาจเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายใกล้เคียงกัน

นโยบาย – การตลาดเพื่อสังคม สามารถเห็นผลได้ จากการจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคล แต่นี่จะไม่ยั่งยืน ดังนั้นถ้าจะให้เกิดความยั่งยืนขึ้น ชุมชน สิ่งแวดล้อมต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

สำหรับตัวพิสูจน์ที่เพิ่มขึ้น คือ สายป่านทางการเงินนั้น องค์กรส่วนมากที่ดำเนินการตลาดเพื่อสังคม ต้องมีกองทุนซึ่งอาจได้จากแหล่งต่างๆ เช่น มูลนิธิ ทรัพย์สินที่ได้จากการโอนมาจากภาครัฐ หรือการบริจาค ซึ่งนี่เป็นอีกมิติหนึ่งที่จะกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน

2. หมวดการสื่อสารในองค์กร

2.1 การสื่อสารเพื่อการจัดการ

การสื่อสารเพื่อการจัดการเป็นการสื่อสารในการบริหารองค์กร เพื่อให้งานขององค์กรดำเนินไปได้ และสร้างความสัมพันธ์ความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรภายในองค์กร

2.1.1 วิธีการสื่อสารในองค์กร

พรทิพย์ และคณะ (2541) กล่าวว่า วิธีการสื่อสารโดยทั่วไปที่ใช้ในองค์กรมักจะประกอบด้วยวิธีการสื่อสารหลักๆ คือ การสื่อสารด้วยภาษาพูด (Oral Communication) การสื่อสารด้วยภาษาเขียน (Written Communication) โดยมีลักษณะการสื่อสารทั้งที่ไม่เป็นทางการ (Informal) และเป็นทางการ (Formal)

1. การสื่อสารด้วยภาษาพูด

- การสื่อสารด้วยภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสื่อสารส่วนตัว การสัมภาษณ์ การให้คำปรึกษา การสื่อสารทางไกล
- การสื่อสารด้วยภาษาพูดที่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุม การให้คำสั่ง ข้อแนะนำ การให้นโยบายต่างๆ เป็นต้น ส่วนการสื่อสารด้วย

2. การสื่อสารด้วยภาษาเขียน

- ภาษาเขียนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ บอร์ดประกาศ ขวดย่อยรายวัน
- ภาษาเขียนที่เป็นทางการ ได้แก่ จดหมายข่าวบริหาร รายงานองค์กร เป็นต้น

2.1.2 พฤติกรรมการสื่อสารในองค์กร

การสื่อสารเพื่อการจัดการ ยังประกอบไปด้วย พฤติกรรมการสื่อสารในองค์กร ซึ่งหมายถึง การแสดงออกของบุคคลในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการพูด น้ำเสียง การแต่งกาย การจัดสำนักงาน

เป็นต้น การสื่อสารจะเป็นไปตามข้อบังคับ กฎเกณฑ์ ที่กำหนดและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมขององค์กร อย่างใกล้ชิด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ บุคลากร ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผลงานหรือจุดมุ่งหมายขององค์กร

1. บุคลากร

- ผู้บังคับบัญชา พฤติกรรมการสื่อสารของผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นไปในระดับใด จะเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของบุคลากรในความควบคุมดูแล

- ผู้ใต้บังคับบัญชา พฤติกรรมการสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาไปยังผู้ที่อยู่สูงกว่า จะมีประโยชน์ในการช่วยให้ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

2. การสื่อสาร

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เมื่อระบบการสื่อสารที่ดีทำให้การสื่อสารในองค์กรมีประสิทธิภาพ และจะส่งผลต่อภาพพจน์องค์กรนั้นๆ รวมทั้งส่งผลให้เกิดประสิทธิผลขององค์กรตามมา ทำให้องค์กรนั้นๆ บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้

3. ผลงานหรือจุดมุ่งหมาย

ผลงานหรือจุดมุ่งหมายขององค์กรที่ดี เป็นจุดหมายที่มีความสำคัญสูงสุดขององค์กรทุกองค์กร แต่ผลงานที่ดีได้ก็ต้องมาจากผลของการสื่อสารที่ส่งมาดี ผลงานนั้นจะเป็นตัวกระตุ้นเป็นแรงเสริมให้บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายร่วมมือกันยิ่งขึ้น

2.1.3 วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในองค์กร

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในองค์กร วัตถุประสงค์หนึ่งคือ เพื่อใช้ในการออกคำสั่ง ทั้งนี้ เพราะการสื่อสารมีความสำคัญต่อองค์กรอย่างมากในแง่ของการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นหลักในการกำหนดบทบาทของแต่ละคน บุคลากรแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปขึ้นกับการได้รับมอบหมาย การสื่อสารเพื่อใช้ในการออกคำสั่ง มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ การสั่งการและการติดตาม เนื่องจากองค์กรประกอบด้วยบุคลากรจำนวนมาก คนถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ที่ที่แตกต่างกันไป การกระทำของแต่ละคนเกี่ยวข้องและมีผล

กระทบซึ่งกันและกัน องค์กรจึงต้องอาศัยหน้าที่ของการสื่อสารเพื่อช่วยในการกำหนดรูปแบบของการทำงานและการตัดสินใจ ซึ่งมีรูปแบบที่ปรากฏ ดังนี้

1. การสั่งการ

การสั่งการจะเป็นการระบุหน้าที่และขอบเขตในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานทุกคนในองค์กร การสั่งการอาจสื่อสารด้วยการออกคำสั่งด้วยวาจา หรือออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร

2. การติดตามงาน

การติดตามงาน ก็นับเป็นการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ต้องเกิดขึ้นเนื่องจากการสั่งการ เพราะการสั่งการอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการติดตามงานเพื่อให้รู้ว่าผลงานที่เกิดขึ้นตรงกับแผนงานหรือตามที่สั่งการไว้เพียงใด คำสั่งได้รับการปฏิบัติตามหรือไม่อย่างไร

2.1.4 การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร

การสื่อสารในองค์กร มีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่แบ่งตามระดับของบุคลากรในองค์กรได้ 3 ระดับคือ

1. การสื่อสารจากผู้บังคับบัญชา ไปยังบุคลากรระดับต่างๆ

การสื่อสารจากผู้บังคับบัญชา ไปยังบุคลากรระดับต่างๆ เรียกว่าการสื่อสารในแนวตั้ง (Downward Communication) ที่เน้นการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง เช่น การสั่งงาน การกำกับดูแล การวางเป้าหมาย นโยบาย แนวปฏิบัติ การประเมิน เป็นต้น การสื่อสารลักษณะนี้ใช้กันมากที่สุด เพราะเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารมีความตั้งใจ มีความชัดเจน และมีเป้าหมายของการสื่อสารในแต่ละครั้งอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่มักพบคือ เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) ซึ่งทำให้ขาดข้อมูลย้อนกลับ

2. การสื่อสารจากบุคลากรระดับต่างๆ ไปยังผู้บังคับบัญชา

การสื่อสารจากบุคลากรระดับต่างๆ ไปยังผู้บังคับบัญชา หรือที่เรียกว่า การสื่อสารในแนวตั้ง (Upward Communication) เป็นการสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือสภาพปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ หรือรายงานผลการปฏิบัติงาน

3. การสื่อสารระหว่างบุคลากรในระดับเดียวกัน

การสื่อสารระหว่างบุคลากรในระดับเดียวกัน หรือ การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) จุดเน้นของการสื่อสารในแนวนอน คือ การประสาน และการร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ข้อขัดข้อง หรือแม้แต่การปฏิบัติการที่ราบรื่นร่วมกันบนพื้นฐานของเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจนร่วมกัน เช่น การประชุมกรรมการ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การควบคุมคุณภาพงาน เป็นต้น

Gaunt และ Perrigo (1997) อธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารที่เป็นทางการ (Formal Communication) ว่า การสื่อสารที่เป็นทางการโดยทั่วไปมีความสัมพันธ์กับการไหลของข้อมูลข่าวสาร (flow of information) และสายการบังคับบัญชาในองค์กร ซึ่งมี 3 ทิศทาง คือ

1. การสื่อสารในแนวดิ่ง (Downward communication)

การสื่อสารในแนวดิ่ง คือ การสื่อสารที่ข้อมูลข่าวสารไหลจากผู้บังคับบัญชาไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การสั่งงาน นโยบายขององค์กร แนวทางปฏิบัติงานขององค์กร การจูงใจและติดตามการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. การสื่อสารในแนวตั้ง (Upward communication)

การสื่อสารในแนวตั้ง เป็นการสื่อสารที่ข้อมูลข่าวสารไหลจากผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่ผู้บังคับบัญชา เช่น การขอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำสั่ง หรือการเสนอความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงหน่วยงานองค์กร เป็นต้น

3. การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal communication)

การสื่อสารในแนวนอน เป็นการสื่อสารที่มีการไหลของข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลที่อยู่ในระดับหรือสถานะเดียวกัน เช่น การประชุมบุคลากรในระดับเดียวกันเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา หรือให้คำแนะนำซึ่งกันและกัน หรือให้การสนับสนุนการตัดสินใจ เป็นต้น

2.2 การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง

พรทิพย์ เย็นจะบก กมลรัฐ อินทรทัศน์ และทิพย์ นิลนพคุณ (2541) นำเสนอว่า พฤติกรรมการแก้ไขความขัดแย้งของแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและแต่ละคนก็จะใช้วิธีการแก้ไขปัญหาละเอียดละเอียดย่อยไม่เหมือนกันทุกครั้ง วิธีการที่ใช้กันวิธีหนึ่ง ได้แก่ การเผชิญหน้า โดยอาจใช้อำนาจที่เหนือกว่า ลงโทษ กลั่นแกล้ง ทำให้เกิดการแพ้ชนะ วิธีนี้อาจจะแก้ไขปัญหได้เพียงระยะสั้นๆ อาจจะมีคลื่นใต้น้ำและเหตุการณ์ต่อเนื่องภายหลังอีกได้

พรทิพย์ และคณะ กล่าวว่า ในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ นั้นมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหาหลายประการ เราสามารถที่จะประยุกต์หลายๆ เทคนิคเข้าด้วยกันเพื่อให้การสื่อสารและการทำงานกับผู้อื่นมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด เทคนิคที่ควรนำมาใช้ คือ

1. การรับฟัง
2. การให้คำแนะนำผู้อื่น ให้สามารถคิดและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
3. การทำให้ผู้อื่นสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบ
4. เจรจาหาทางแก้ไขเมื่อมีปัญหา
5. มองตัวปัญหาเพื่อหาสาเหตุ

ถิรนนท์ (2533) กล่าวสรุปว่า การแก้ไขข้อขัดแย้งมีวิธีการแก้ไขอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีที่ใช้กันมากก็คือ การปรึกษาหารือ การเจรจา การตกลงกัน การไกล่เกลี่ย และวิธีตั้งผู้ตัดสินชี้ขาด ซึ่งแต่ละวิธีก็มีลักษณะเฉพาะตัวของมันเอง ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของผู้ที่มีส่วนร่วมในปัญหานั้นๆ

Gaunt และ Perrigo (1997) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของความขัดแย้งว่ามี 5 รูปแบบ คือ

1. แบบแข่งขัน (competition)
2. แบบโอนอ่อนผ่อนตาม (accommodation)
3. แบบหลบเลี่ยง (avoidance)
4. แบบประสานประโยชน์ (compromise)
5. แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ (collaboration)

1. แบบแข่งขัน

การจัดการกับความขัดแย้งแบบแข่งขันมีลักษณะเป็นแบบ ชนะ - แพ้ (Win - Lose strategy) คือ มุ่งไปที่ความสำเร็จ หรือชนะสถานเดียว การจัดการความขัดแย้งแบบนี้เหมาะสำหรับกรณีที่วิธีการอื่นใช้ไม่ได้ผลแล้ว หรือประเด็นความขัดแย้งนั้นไม่เป็นที่ยอมรับหรือจำเป็นต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือในกรณีที่จำเป็นต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็ว

2. แบบโอนอ่อนผ่อนตาม

ในทางตรงกันข้ามกับแบบแข่งขัน การจัดการความขัดแย้งแบบโอนอ่อนผ่อนตามมีลักษณะเป็นแบบ แพ้ - ชนะ (Lose - Win style) ซึ่งเรายอมที่จะแพ้ และยอมให้คู่ขัดแย้งเป็นฝ่ายชนะ การจัดการแบบนี้ใช้เมื่อต้องการรักษาความสัมพันธ์ หรือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งต่อผู้อื่นในขณะที่ไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญนักสำหรับเรา ไม่เช่นนั้นก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้อื่น

3. แบบหลบเลี่ยง

เป็นการจัดการความขัดแย้งแบบที่เรียกว่า แพ้ - แพ้ (Lose - Lose approach) แบบหลบเลี่ยงนี้เป็นการเลี่ยงที่จะไม่พูด ไม่ถามถึงประเด็นที่เป็นความขัดแย้งทั้งสองฝ่าย เมื่อใช้ตามลัทธิกลยุทธ์นี้ค่อนข้างได้ผลในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามหลายคนใช้วิธีการนี้เพราะคิดว่าปัญหานั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่เช่นนั้นก็เพราะไม่รู้จะจัดการอย่างไรกับปัญหาความขัดแย้ง แต่ปัญหาก็คือ ถ้าละเลยปัญหาหรือปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้นนานเกินไปจะทำให้เกิดความอึดอัด คับข้อง และทำร้ายความสัมพันธ์ได้ อย่างไรก็ตามเวลาดูจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับวิธีการแบบนี้ เพราะการหลบเลี่ยงปัญหาไปก่อนโดยอาศัยระยะเวลาทำให้แต่ละฝ่ายสงบลง และมีโอกาสวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้

4. แบบประนีประนอม

แบบประนีประนอมนั้น ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งที่จะให้และรับ (give and take) หรือเรียกว่าแบบ ชนะ/แพ้ - ชนะ/แพ้ (Win/Lose - Win/Lose) การจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอมเหมาะที่จะใช้กับเรื่องทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องของอำนาจ หรือเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ยากลำบากที่ต้องการข้อสรุป หรือในกรณีที่จำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ไว้

5. แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ

การจัดการความขัดแย้งแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เป็นการจัดการที่ถือว่าเป็นแบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจในจุดยืนหรือสถานการณ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง และทำความตกลงร่วมกัน ด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การจัดการด้วยวิธีนี้ใช้เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างต้องการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หรือเมื่อระดับความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีสูง และเปิดใจกันทุกเรื่อง เพื่อสะสมปัญหาที่มีมาก่อนหน้าซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในทางความสัมพันธ์

ในการใช้รูปแบบการจัดการความขัดแย้งรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ ประการแรกต้องตระหนักว่า แต่ละรูปแบบก็มีกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับปัญหาที่มีความเฉพาะตัว โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้น ประการต่อมาคือ ถ้าวิธีการหนึ่งล้มเหลว ก็สามารถเลือกวิธีการอื่นๆ มาจัดการกับความขัดแย้งได้

3.หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ

3.1 ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) ได้นิพนธ์ไว้ในหนังสือวิชิตนักเทศน์ (2542) ว่า นักเทศน์ ก็คือผู้นำเอาพระธรรมของพระพุทธเจ้ามาแสดงให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจ สามารถปฏิบัติให้ได้รับผลจริงๆ นักเทศน์ มี 2 ประเภท คือ นักเทศน์อ่านหนังสือ และนักเทศน์ปฏิภาณ

นักเทศน์อ่านหนังสือ คือ อ่านตามหนังสือเทศน์ที่ท่านผู้รู้แต่งไว้เรียบร้อยแล้ว หรือที่ตนแต่งไว้เอง ไม่ต้องใช้ความคิดในเวลาเทศน์ เพราะคิดแต่งไว้เสร็จแล้ว

นักเทศน์ปฏิภาณ คือ นักเทศน์โดยไม่ต้องดูหนังสือ แต่มีหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ถือประคองเป็นที่เคารพไว้ เรียกกันว่าเทศน์ปากเปล่า คิดไปเทศน์ไป คือคิดแต่งในใจไปด้วย ปากก็ว่าไปด้วยพร้อมๆ กัน ซึ่งเป็นการทำได้ยากอยู่ เพราะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจริงๆ จึงจะทำได้

3.1.1 จุดหมายของการเทศน์

ผู้เทศน์ต้องมีจุดหมายในการเทศน์ ว่าเทศน์เพื่ออะไร ด้วยความปรารถนาผลอะไร ตนมีความประสงค์อย่างไรบ้าง เมื่อมีจุดหมายเช่นนี้แล้วก็ต้องมีแนวทางที่จะดำเนินการไปให้ถึงจุดหมายให้จงได้

จุดหมายของการเทศน์ชั้นสูงสุด ได้แก่ วิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลสถึงมรรคผล และนิพพาน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงผลของการฟังไว้ในทำนองตถลักขณสูตรและอาทิตตปริยาสูตรว่า เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก ฯเปฯ นิพพิหนฺติ นิพพิหนฺติ วิราคา วิมุจฺจติ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกฟังแล้ว เมื่อเห็นอย่างนี้ย่อมเบื่อหน่าย ฯลฯ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงถึงวิมุตติ คือหลุดพ้น ดังนี้จุดหมายของการเทศน์ชั้นสูงสุดจึงต้องหมายถึง วิมุตติ

แต่การเทศน์ให้ผู้ฟังถึงวิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลส นั้นเป็นของยากมาก ยากทั้งผู้เทศน์ ยากทั้งผู้ฟัง ผู้เทศน์ต้องมีความสามารถในการแสดงจริงๆ รู้จิตใจ รู้ความประสงค์ของผู้ฟังว่าต้องการฟังอย่างไร ผู้ฟังก็ต้องมีอุปนิสัยสมควรจะได้วิมุตติ เมื่อเป็นเช่นนี้ การเทศน์จะไม่ต้องมุ่งหมายถึงวิมุตติหรือไม่ทำเช่นนั้นไม่ได้ เพราะผิดหลักพุทธประสงค์ในการเผยแผ่พระธรรม ถึงอย่างไรในการแสดงธรรมทุกครั้ง ผู้แสดงต้องตั้งจุดหมาย คือ วิมุตติไว้เสมอ เพราะวิมุตติมิใช่อะไรอย่างใด ท่านแสดงไว้ถึง 5 อย่าง คือ

1. ตทังควิมุตติ พันชัฏคราว คือ ความพ้นจากกิเลสได้ชั่วคราว เช่น เกิดเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชขึ้น หายกำหนดในกาม เกิดเมตตาขึ้น หายโกรธ แต่ความกำหนัดและความโกรธนั้นไม่หายทีเดียว ทำในใจถึงอารมณ์งาม ความกำหนัดกลับเกิดขึ้นอีก ทำในใจถึงวัตถุแห่งอาฆาต ความโกรธกลับเกิดขึ้นอีก อย่างนี้จัดเป็นตทังควิมุตติ แปลว่าพ้นด้วยองค์นั้นๆ

2. วิกขัมภณวิมุตติ พันด้วยสะกดไว้ คือ ความพ้นจากกิเลสได้ด้วยกำลังฌาน อาจสะกดไว้ได้นานๆ กว่าตทังควิมุตติ แต่เมื่อฌานเสื่อมแล้วกิเลสอาจเกิดขึ้นอีก อย่างนี้จัดเป็นวิกขัมภณวิมุตติ

3. สมุจเฉทวิมุตติ พ้นด้วยเด็ดขาด คือ ความพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจอริยมรรค กิเลสเหล่านั้นขาดเด็ดไปไม่กลับเกิดอีก อย่างนี้จัดเป็นสมุจเฉทวิมุตติ

4. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ พ้นด้วยความสงบ คือ ความพ้นจากกิเลสเนื่องมาจากอริยมรรคถึงอริยผล ไม่ต้องขวนขวายเพื่อละอีก เพราะกิเลสเหล่านั้นสงบไปแล้ว อย่างนี้จัดเป็นปฏิปัสสัทธิวิมุตติ

5. นิสสรณวิมุตติ พ้นด้วยการออกไป คือ ความพ้นจากกิเลสเหล่านั้น ยั่งยืนมาตลอดถึงเวลานี้ชีพ คือ ถึงนิพพาน อย่างนี้จัดเป็นนิสสรณวิมุตติ

วิมุตติ 5 ประการนั้น 2 อย่างข้างต้นจัดเป็นวิมุตติขั้นโลกียะ 3 อย่างข้างปลาย จัดเป็นวิมุตติขั้นโลกุตระ การแสดงธรรมนั้น แม้จะแสดงให้ผู้ฟังถึงวิมุตติขั้นโลกุตระไม่ได้ ก็ต้องพยายามให้ถึงวิมุตติขั้นโลกียะ โดยเฉพาะก็คือตักขวิมุตติให้จงได้ เมื่อตั้งจุดมุ่งหมายไว้เช่นนี้แล้ว การแสดงก็จะเป็นไปโดยตรงจุดมุ่งหมายเช่น ผู้ฟังมีทุกข์โทมนัส ก็แสดงให้คลายจากทุกข์โทมนัสได้ มีมัจฉริยะ ก็แสดงให้คลายจากมัจฉริยะได้ มีโทสะก็แสดงให้คลายจากโทสะได้ มีความหลงไหลไปในทางที่ผิด เช่น อบายมุข ก็แสดงให้คลายจากอบายมุขได้ มีความประพาสเสียหายอย่างใด ก็พยายามแสดงให้คลายจากความประพาสเสียหายอย่างนั้นได้ ถ้าแสดงได้อย่างนี้ จึงชื่อว่าได้แสดงถึงจุดหมายของการเทศน์แล้ว นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายของการเทศน์อีกประการหนึ่ง คือ อานิสงส์แห่งการฟังธรรม 5 อย่าง คือ

1. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
2. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด
3. บรรเทาความสงสัยเสียได้
4. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้
5. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

การแสดงธรรมทุกครั้ง ต้องพึงให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์ 5 ประการนี้ ถ้าเทศน์แล้วผู้ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่แจ่มแจ้ง ไม่หายสงสัย กลับเพิ่มความสงสัยขึ้น เคยเห็นมาอย่างไร ก็คงเห็นไปอย่างนั้น ไม่กลับความเห็นให้ถูกต้อง เคยมีทุกข์ร้อนอยู่อย่างใด ก็คงเป็นทุกข์อยู่อย่างนั้น จิตใจไม่แจ่มใสขึ้น

เช่นนี้ถือว่ายังแสดงธรรมไม่ถึงจุดมุ่งหมาย ดังนั้นการเทศน์จึงมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ มุ่งหมายวิมุตติและอานิสงส์ 5 ประการดังกล่าว

3.1.2 แนวทางที่จะไปให้ถึงจุดหมาย

แนวทางการเทศน์ให้ถึงจุดมุ่งหมาย มีอยู่ 3 ชั้น คือ อุเทศ นิเทศ และปฏินิเทศ

1. อุเทศ

อุเทศ คือ หัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง หัวข้อธรรมหรือหัวข้อเรื่องที่จะยกขึ้นเป็นหลักในการแสดงนั้นมีส่วนสำคัญ ต้องให้เหมาะสมกับบุคคล กาละ เทศะ และภาระงาน จึงจะบังเกิดผลสมตามความมุ่งหมายของการแสดงธรรม

- บุคคล ต้องพิจารณาดูว่า เป็นบุคคลชั้นไหน ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ คนในเมือง คือถิ่นที่เจริญด้วยความรู้ หรือคนนอกเมือง คนแก่หรือหนุ่มสาวมาก ผู้ชายหรือผู้หญิงมาก เลือกหัวข้อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและความต้องการของเขา
- กาละ พิจารณาถึงกาลเวลาว่า จะมีเวลาแสดงได้มากน้อยสักเท่าไร ถ้าเวลาน้อย เช่น แสดงในงานศพ ก็ต้องรักษาเวลา มิฉะนั้นจะเสียการงานของเจ้าภาพ
- เทศะ พิจารณาถึงภูมิประเทศในที่แสดงว่า ในกรุงหรือนอกกรุง ในตลาดที่ชุมนุมชน หรือในป่าในที่ที่มีคนน้อย ในตัวจังหวัด หรือนอกจังหวัดห่างไกลออกไป สถิติปัญญาของคนในที่ที่ต่างกันเช่นนี้ ย่อมแตกต่างกันอยู่บ้าง จึงต้องคำนึงถึงด้วย
- ภาระงาน พิจารณาถึงภาระงานว่า เทศน์ในงานอะไร งานศพหรืองานก่อสร้าง งานเรียไร งานฉลอง ถ้างานศพ ใครเป็นเจ้าภาพทำให้แก่ใคร ฟังเลือกหัวข้อให้เหมาะสมแก่การงานและเจ้าภาพ

2. นิเทศ

นิเทศ คือ การแสดงขยายความของอุเทศให้กว้างขวางออกไป การนิเทศ หรือการอธิบายความมีความสำคัญต่อการเทศน์ และเป็นของยาก จะต้องอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง ให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจจริงๆ จนถึงยินดีปฏิบัติตาม เช่น เทศน์เรื่องศีล ต้องอธิบายให้ผู้ฟังที่ยังไม่เคยรักษาศีล ยาก

รักษาศิล ส่วนผู้ที่เคยรักษาแล้ว ก็เพิ่มพูนปสาทศรัทธายิ่งขึ้น ไม่ย่อท้อในการที่จะรักษาต่อไป การที่จะอธิบายให้แจ่มแจ้งชัดเจนนั้น จะต้องอธิบายให้เป็นลำดับตามหลักทั้ง 3 ประการ คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ และให้ครบองค์ประกอบของการเทศน์

ก. ลำดับการแสดงนิเทศ

1) ปรีชา คือ ข้อที่ควรรู้และเข้าใจ ปรีชาธรรม จะแสดงธรรมเรื่องอะไร ก็บอกข้อที่ควรรู้ในธรรมข้อนั้น เช่น แสดงเรื่องศีล 5 ก็บอกข้อที่ควรรู้ในเรื่องศีล 5 เช่น ข้อไหนห้ามอะไร เป็นต้น มีอะไรที่ควรบอกให้รู้ และให้จดจำให้บอกเสีย เช่น องค์ของศีลแต่ละข้อ เป็นต้น ข้อเหล่านี้ในตำรามักบอกไว้แจ่มแจ้งแล้ว แสดงได้ดังในตำราก็นับว่าดีแล้ว

2) ปฏิบัติ คือ ข้อที่ควรปฏิบัติ ดำเนินตาม ปฏิบัติธรรม บอกข้อที่จะต้องปฏิบัติ เช่น แสดงเรื่องศีล 5 ก็บอกว่าควรปฏิบัติอย่างไร ศีลจึงจะบริสุทธิ เช่น ต้องมีสติสำรวมกาย วาจา ใจ คือความคิด อย่าได้ทำพุดคิดเกินขอบเขตของผู้รักษาศีล ถ้ามีเวลาอยู่ว่างๆ มาก มักจะทำพุดคิดเลยขอบเขตของผู้รักษาศีล จึงมีการฟังธรรมสวดมนต์ไหว้พระ สนทนาธรรม บำเพ็ญกรรมฐาน อ่านหนังสือธรรมสงบใจด้วยการพักผ่อนตามสมควร

บุคคลจะได้รับผลก็เพราะการปฏิบัติ หาใช่เพราะปรีชาไม่ ดังภาษิตรับรองว่า *ธมโม หเว รกขติ ธมมจารี* ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ถ้ารู้แต่ไม่ประพฤติ ธรรมก็ไม่รักษา *ธมโม สุขิณเณ สุขมาวหาติ* ธรรมที่ประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้ ต้องประพฤติดี ธรรมจึงจะนำสุขมาให้ ถ้ารู้ดีแต่ไม่ประพฤติดี ธรรมก็ไม่นำสุขมาให้ *ธมมจารี สุขํ เสติ* ผู้ประพฤติธรรมย่อมนอนเป็นสุข ไม่ใช้รู้ธรรมแล้วนอนเป็นสุข การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การแสดงธรรม ถ้าไม่แสดงการปฏิบัติด้วย ก็ไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย นักเทศน์บางคนได้รับสรรเสริญว่า เทศน์ให้เลิกลุลาได้ เทศน์ให้เลิกการพนันได้ เทศน์ให้เข้าวัดได้ เทศน์ให้บริจาคทรัพย์ทำบุญได้ เช่นนี้นับว่าได้รับเกียรติสูงมาก ยากที่จะได้ เช่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในห้องคูหลิมาลเล็กจากความเป็นใจ กลั้มมาเป็นพระให้พระราชาสละราชสมบัติ ซึ่งยากที่บุคคลจะสละได้

การแสดงธรรมให้รู้เรื่องพอแสดงได้ แต่จะแสดงให้ปฏิบัติตามด้วยเป็นการยาก ต้องสามารถในการแสดงจริง ๆ การที่จะเทศน์ให้ผู้ฟังปฏิบัติตามนั้น ต้องค้นให้พบว่าเพราะเหตุไรเขาจึงไม่ปฏิบัติตาม เช่น ศีล ความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นของดี ทำไมจึงไม่ชอบศีล การฟังเป็นบ่อเกิด

ของความฉลาด ทุกคนอยากเป็นคนฉลาด ทำไมจึงไม่ชอบฟัง เหตุของการไม่ปฏิบัติมีมากมาย อาจเป็นเหตุผลเฉพาะบุคคล เฉพาะเรื่อง แต่หลักใหญ่ๆ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ได้แก่ อกุศลมูล 3 คือ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความไม่พอใจ และโมหะ ความไม่รู้ ความเขลา ความหลงเข้าใจผิด รวมเรียกว่า มูลเหตุของการทำชั่ว คือ ไม่นับดีปฏิบัติตามคำแนะนำที่ดี ทำตามใจชอบของตน

ตัวอย่างเช่นคนดื่มสุรา แม้สุราจะให้โทษจนถึงกับเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน เสียลาภยศ ก็ยังเลิกไม่ได้ ก็เพราะยังอยากดื่ม ยังติดใจในรสบ้าง เพราะเสียใจดื่มเพื่อระงับความเสียใจ หรือเพื่อความแค้นเคืองมีเรื่องกระทบกระเทือนใจบ้าง เพราะขัดเพื่อนไม่ได้ เกรงว่าจะเสียสังคมบ้าง รวมความแล้วดื่มด้วยอำนาจ โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง เมื่อรู้หลักเช่นนี้ ก็พยายามคิดหาวิธีที่จะให้เลิกโทษของสุรา เขาก็รู้แล้ว จะแสดงโทษอีกก็คงเลิกไม่ได้และจะแสดงให้เลิกทันที ก็สำเร็จยาก เพราะดื่มมานานแล้ว ต้องแสดงไปในทางที่พอจะปฏิบัติตามได้ เช่น แม้ว่า จะดื่มเพราะไม่อาจเลิกได้ ก็ควรดื่มให้เป็นเวลา วันหนึ่งสักกี่ครั้ง ครั้งละเท่าไร ถ้าเขาปฏิบัติตามได้ ก็นับว่าคลายลงแล้ว เพราะการดื่มมีกำหนด ไม่เลยขอบเขตที่แนะนำ

3) ปฏิเวธ คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ ปฏิเวธธรรม คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ หรือ เรียกว่า อานิสงส์ มีอานิสงส์ 2 คือ อานิสงส์ปัจจุบัน และอานิสงส์อนาคต การเทศน์ต้องพึงแสดงถึงอานิสงส์ปัจจุบันเป็นสำคัญ เพราะผู้ปฏิบัติต้องการผลที่เห็นทันตา ผลของการปฏิบัติธรรมจะต้องได้รับในปัจจุบันก่อน แล้วจึงจะได้รับในอนาคตต่อไป ถ้าปัจจุบันไม่มี อนาคตก็ไม่มีได้ ฉะนั้นการแสดงชั้นปฏิเวธธรรม จึงต้องมุ่งผลในปัจจุบัน แสดงให้ผู้ฟังเห็นผลทันต้ายิ่งกว่าอนาคต จะทำให้เกิดความเชื่อเพื่อไปปฏิบัติตามยิ่งขึ้น

โดยมากการแสดงธรรมมักแสดงหลักปริยัติกับหลักปฏิเวธเป็นพื้น ส่วนหลักปฏิบัติแม้จะแสดงบ้างก็น้อย หรือบางทีมิได้แสดงเลย นักเทศน์จึงควรคำนึงถึงหลักปฏิบัติให้มากกว่าหลักปริยัติ และหลักปฏิเวธ ทุกครั้งที่แสดงควรใคร่ครวญว่า จะทำอย่างไรจึงจะแสดงให้ผู้ฟังปฏิบัติตามธรรมที่แสดงได้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามหลัก 3 ประการ คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ดังกล่าวแล้ว ยังทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ ด้วย คือ สันตสนา สมาทปนา สมุตเตสนา และสัมปังสนา

ข. องค์ประกอบของการเทศน์

1) สันทสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย

2) สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้อยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง

3) สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกลัวหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อง่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล

4) สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความรำเริง เบิกบานแช่มชื่นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลยก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้ายังทรงแสดงให้มีความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้รำเริงในเนื้อธรรมอย่างทีพูดกันว่า สุนุกในตัวเองจะตัดออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ คือ เป็นหลัก เอาความรำเริงเป็นเปลือกหุ้มเนื้อไว้ จะมีแต่เนื้อธรรมล้วนๆ ผู้ฟังก็ขาดความเบิกบานใจ ผลไม้ก็ต้องมีเปลือก บางทีเปลือกนั้นเองชวนให้น่ารับประทาน แต่เวลารับประทานจริงเขาก็ต้องปลอกเอาเปลือกออกรับประทานแต่เนื้อ การแสดงธรรมก็เช่นกัน ความรำเริงเบิกบานเป็นเหตุให้ชวนฟัง แต่เวลาปฏิบัติหาได้เอาความรำเริงเบิกบานไปปฏิบัติไม่ เอาแต่เนื้อธรรมไปปฏิบัติจึงจะได้รับผล นักเทศน์ต้องถือธรรมเป็นหลัก ความรำเริงเบิกบานเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น อย่าแสดงเพื่อความสนุกสนานเป็นที่ตั้ง เพราะไม่ซ่มหรสพ แม้การแสดงมหรสพก็ยังแฝงคติสอนใจไว้ในเรื่อง ถ้ายิ่งฉลาดสามารถแสดงให้ขบขันได้ในเนื้อธรรมยิ่งดี คือ ยกธรรมขึ้นมาแสดงในแง่ขบขันได้ โดยไม่ต้องอาศัยความขบขันในทางอื่น

นอกจากนี้นักเทศน์ต้องเป็นนักคิด ใคร่ครวญหาเหตุผล หาแง่อธิบายตามหลักทั้ง 3 และองค์ทั้ง 4 ความคิดเป็นของใหม่เป็นของแปลก ชวนให้ฟัง ให้รู้สึกตื่นเต้น ถ้ายังคิดยั้งแลเห็นช่องทางที่จะอธิบาย ภาษิตต่างๆ ล้วนแต่เป็นจริงสมเหตุสมผล แต่พูดไว้สั้นๆ ต้องเอามาคิดจนเล็งเห็นแจ่มแจ้งสามารถอธิบายให้ผู้อื่นเล็งเห็นตามได้ ในเรื่องความคิดนี้ ควรจำภาษิตไว้ให้มาก แล้วคิดหาทางอธิบายให้เห็นชัดจริงตามภาษิต หรือคิดตั้งปัญหาแย้งภาษิตแล้วคิดแก้ แต่ต้องอธิบายให้ได้จริงทั้งสองทาง อย่าให้แย้งกันได้

ในการที่จะอธิบายได้แจ่มแจ้งชัดเจนในบางครั้งต้องอาศัยข้ออุปมาอุปไมย คือ ยกตัวอย่างขึ้นเปรียบเทียบ มิฉะนั้นการอธิบายจะไม่แจ่มแจ้งได้ บางทีพอยกข้ออุปมาอุปไมยขึ้นแสดง ผู้ฟังก็แลเห็นได้ทันทีโดยไม่ต้องอธิบายให้มากมาย ข้ออุปมาอุปไมยจึงเป็นส่วนสำคัญในการอธิบาย นักเทศน์ต้องสนใจคิดหาอุปมาอุปไมยประกอบการแสดงธรรมด้วย

3. ปฏินิเทศ

ปฏินิเทศ คือ กลับแสดงซ้ำ เป็นการรวบรวมข้อความที่แสดงแล้ว โดยเอาเฉพาะส่วนที่สำคัญมาย่อ แสดงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทบทวนความทรงจำของผู้ฟัง เรียกว่าสรุปความ ในส่วนนี้มักแสดงเป็นคาถา เรียกว่า นิคมคาถาแปลว่า คาถาย่อความ หรือคาถารวมความ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังจำได้ง่าย

3.1.3 จรรยานักเทศน์

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิต งามจรี ป.ธ.9) (2542) ยังได้นิพนธ์ต่อไปด้วยว่า นักเทศน์ต้องมีจรรยา คือ ความประพฤติเรียบร้อยสมเป็นสมณะ และเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เลื่อมใสของผู้ยังไม่เลื่อมใส เป็นที่เพิ่มพูนความเลื่อมใสแก่ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้ว แม้จะเทศน์ดี แต่ถ้าความประพฤติไม่เรียบร้อยก็เป็นที่รังเกียจ ทำให้ค่าของความเป็นนักเทศน์ตกลงไปด้วย

ระเบียบต่างๆ ที่นักเทศน์ที่มีจรรยาควรปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มจะขึ้นเทศน์ จนถึงเทศน์จบ คือ

1. ก่อนขึ้นธรรมาสน์

1.1) ถ้าเทศน์ในวัดมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธาน ฟังกราบพระพุทธรูปซึ่งสมมุติว่าเป็นองค์พระพุทธรเจ้า 3 ครั้งเสียก่อน เพราะถือว่าพระพุทธรเจ้าเป็นธรรมราชา เป็นเจ้าของพระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ผู้จะนำพระธรรมของพระองค์มาเผยแผ่ จึงควรเคารพพระองค์ก่อน ถ้ามีพระเถระที่มีอาวุโสสูงกว่าอยู่ในที่นั้นด้วย ฟังกราบท่านเป็นการขอโอกาสก่อน เพราะถือว่าการแสดงธรรมควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่

1.2) ถ้าเทศน์ในบ้านและไม่มีพระพุทธรูป ก็ขึ้นธรรมาสน์โดยไม่ต้องกราบ แต่ถ้ามีพระพุทธรูปตั้งอยู่ด้วยเพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้ก็ใช้ได้ ถ้ามีพระเถระที่มีอาวุโสกว่า ก็เพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้

1.3) จะขึ้นธรรมาสน์เวลาไหน พึงสังเกตดังนี้ ถ้าเขาจุดเทียนที่ธรรมาสน์ ซึ่งเรียกว่าเทียนส่องธรรม ก็หมายความว่า เขาพร้อมที่จะฟังกันแล้ว เริ่มขึ้นธรรมาสน์ได้ ถ้าเขายังไม่จุดเทียนแต่มานิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ ก็แนะนำให้เขาจุดเทียน แม้ไม่ใช่เทียนส่องธรรม (เทียนซึ่งติดที่ธรรมาสน์) เป็นเทียนบูชาธรรม (เทียนซึ่งติดอยู่ ณ ที่บูชา) ก็ใช้ได้

1.4) ก่อนขึ้นธรรมาสน์ ควรดูบนธรรมาสน์ ถ้ายังไม่มีหนังสือสำหรับถือเทศน์ ต้องบอกให้เขาจัดมาวางไว้ก่อน เพราะพระธรรมต้องออกหน้าพระสงฆ์ ถ้าขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว จึงเอาหนังสือเทศน์ตามขึ้นไป เช่นนี้ไม่ถูก แต่ถ้าเอาหนังสือของเราไปเอง ก็ต้องให้ศิษย์เอาไปวางไว้บนธรรมาสน์ก่อน ขณะเดินไปด้วยกันศิษย์ต้องแบกคัมภีร์เดินหน้าไป ขณะแบกให้แบกบ่าขวา ถ้าถือก็ต้องถือสองมือประคอง และขณะที่แบกหรือถือหนังสือไปในพิธีแสดงธรรมนั้น ผู้แบกหรือถือ ไม่ต้องเดินก้มตัวเพื่อเคารพใคร เพราะกำลังเชิญพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นของสูงสุดอยู่แล้ว

2. ขึ้นนั่งธรรมาสน์แล้ว

2.1) ถ้าหนังสือถูกวางไว้ข้างซ้าย ต้องเปลี่ยนไว้ข้างขวา ถ้ามีหีบ ต้องเอาทางเปิดหีบไว้ข้างในตัว หนังสือเทศน์ต้องวางไว้บนที่สำหรับวาง ถ้าไม่มีต้องวางไว้บนพาน ถ้าไม่มีจริงๆ จะวางไว้บนที่ที่ควร เช่น บนพานหมาก บนกาน้ำ หรือบนแก้วน้ำ ก็ยังดีกว่าวางกับพื้นที่นั่งเทศน์ เพราะต่ำมากเกินไป พระธรรมจะอยู่เสมอกับที่นั่งเท่านั้นดูไม่งาม แต่อย่าวางบนปากกระโถนเป็นอันขาด เพราะกระโถนที่เป็นที่รองรับของสกปรก ไม่สมควรวางพระธรรม

2.2) ถ้ามีพัดอยู่ด้วย ควรเอาวางไว้ซ้ายมือ เพื่อหยิบง่ายและไม่เกะกะทับที่วางหนังสือ

2.3) เมื่อจัดของที่วางไว้ถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว พึงสำรวมใจให้เป็นสมาธิ

2.4) เมื่อเขอาารานาศีลถึงหนที่ 3 (ตติยมป) พึงจับพัดมาตั้งไว้ ระวังอย่ากลับพัด เอาหน้าเป็นหลัง เอาหลังเป็นหน้า ยกเว้นไม่มีหน้าหลัง วิธีจับพัด ต้องจับได้ใบพัดลงมาประมาณ 5 นิ้ว คือฝ่ามือหนึ่ง เหยียดนิ้วหัวแม่มือไปตามด้ามพัด ส่วนอีก 4 นิ้วกำด้ามพัดไว้ ตั้งพัดให้ตรง อย่าเอียงไปเอียงมา หรือโย้หน้าโย้หลัง อย่าตั้งพัดให้ห่างหรือชิดตัวจนเกินไป ประมาณว่าทอดแขนออกไปพอสบายๆ ไม่ใช่ตั้งพัดห่างจนต้องทอดแขน หรือชิดจนต้องงอแขนมากไป

2.5) พอเขอาารานาจบ ก็หันไปทางหนังสือ ยกมือขึ้นไหว้เคารพพระธรรมแล้ว จึงหยิบหนังสือมาถือ ประนมมือประคองหนังสือไว้ แต่ผู้ใดสมัครใจจะหยิบหนังสือก่อนแล้วจึงยกขึ้นจบเคารพก็ไม่ผิด ข้อสำคัญมืออยู่ว่า ก่อนแสดงธรรมควรเคารพพระธรรมก่อน จากนั้นก็บอกศักราชซึ่งควรประนมมือประคองหนังสือไว้ด้วย บอกศักราชจบแล้ว ก็เริ่มตั้งนโม และขึ้น นิกเขปบท (คำบาลีภาษิตที่ยกขึ้นก่อน) ติดต่อกันไปที่เดียว

3. ในขณะเทศน์

3.1) ถ้าจะประนมมือประคองหนังสือไม่สะดวก เช่น เทศน์ปุจฉาวิสัชนา มีการโต้ตอบกัน จะไม่ประนมมือก็ได้ แต่ต้องประคองไว้ทั้งสองมือ จะขยายมือให้ห่างออกจากกันก็ได้ แต่อย่าถือมือเดียวโดยเฉพาะมือซ้ายด้วย อย่าถือหนังสือตั้งลงตรงๆ หรือถือแกว่งไปแกว่งมา หรือถือมือเดียวข้างขวาเหมือนถือไม้ตะบอง และอย่าวางบนตักเป็นอันขาด เพราะตักไม่สมควรวางพระธรรมเลย ตักก็คือขา ไม่ใช่ช่องสูง ถ้าจำต้องวางไว้ก่อน เช่น เทศน์กันหลายองค์ หน้าทีของเราหมด ต้องพักรอกจนกว่าจะถึงหน้าที่ จะถือไว้ก็ยังไม่จำเป็น พึงเอาวางไว้บนที่วางแห่งเดิมก่อน เมื่อถึงหน้าที่เราจะต้องว่าต่อไปอีก พึงหยิบมาถือประคองไว้ โดยไม่ต้องประนมมือเคารพอีก ทำเช่นนี้จนกว่าจะจบ

3.2) ขณะเทศน์ พึงนั่งตัวตรงเป็นสง่าผ่าเผย อย่างนั่งโยกไปโยกมา จ้าหน้าจ้าหลัง รักษาภริยาให้สงบตามหลักสมณะ อย่าสอดส่ายสายตาไปๆ มาๆ เพราะขณะนั้นผู้ฟังย่อมเพ่งมองผู้เทศน์อย่างไม่วางใจ ถึงจำเป็นจะต้องเหลียวมองจริงๆ เพื่อรู้ว่ามิไครมาฟังบ้าง และผู้ฟังพอใจหรือ

ไม่พอใจ ก็พึงมองเพื่อรู้เท่านั้น อาจารย์บางท่านแนะนำ ให้ทอดสายตาไปยังเทียนบูชาธรรม นักเทศน์บางองค์ชอบหลับตาวาเรื่อยไป ถ้าเทศน์องค์เดียวก็พอใช้ได้ ถ้าหลายองค์มัวหลับตาอยู่ อาจไม่รู้วาท่องคำไหนกำลังทำอะไร บางที่ถึงวาระถึงกับต้องเตือน แต่จะอย่างไรควรลืมตาดีกว่า จะได้เห็นความเคลื่อนไหวของคู่เทศน์ และผู้ฟัง เป็นเหตุให้ระมัดระวังหน้าที่ เช่น เห็นผู้ฟังพลิกไปพลิกมา กระสับกระส่าย หรือลุกออกไปตามกัน จะรู้ตัวว่าเราเทศน์ไม่ถูกใจผู้ฟังเสียแล้วหรือสมควรแก่เวลาแล้ว จะได้รับแก้ไขใหม่ หรือรีบจบหรือบางทีคู่เทศน์เห็นว่าเราเทศน์พลาดไป เช่น ดำเนินเรื่องจนเลยหน้าที่ตามที่ตกลงกันได้ จะบอกด้วยปากก็ไม่เหมาะ ต้องใช้สายตาตามองเป็นที่ให้รู้ ถ้ามัวแต่หลับตาวาเรื่อยไปก็ไม่ว่าความประสงค์ของกันและกัน

3.3) เมื่อจวนจบจะเริ่มให้พร ต้องประนมมือประคองหนังสือด้วย เป็นการตั้งใจให้พรจริงๆ พรจึงจะศักดิ์สิทธิ์

4. เทศน์จบแล้ว

4.1) จะอนุโมทนา (ยถา สัพพี) ต้องวางหนังสือไว้ ณ ที่เดิมก่อน แล้วจึงตั้งพัดอนุโมทนา หรือจะไม่ตั้งพัดวางมือไว้บนตักแล้วอนุโมทนาก็ได้ หรือแม้ประนมมืออนุโมทนาก็ได้ อย่าเก็บหนังสือไปพลงอนุโมทนาไปพลง เช่นนี้ดูเหมือนไม่ตั้งใจอนุโมทนา ไม่ตั้งใจอำนวยความสะดวกเหมือนไม่ศักดิ์สิทธิ์ ดูเป็นการให้พรไม่จริง ผู้รับอาจแลเห็นว่าไม่น่ารับพรเสียเลย

4.2) อนุโมทนาจบแล้ว ลงจากธรรมาสันพึงปฏิบัติเหมือนเมื่อขึ้นธรรมาสัน เช่น กราบพระพุทธรูป กราบพระเถระ เป็นต้น เป็นการขอกุศลในการเทศน์ที่อาจจะมัวซัดพลาดบกพร่องอย่างไรบ้าง

4.3) เวลาเจ้าภาพประเคนเครื่องกัณฑ์ ถ้าเป็นชายก็รับด้วยมือตามปกติ ถ้าเป็นหญิงพึงรับด้วยผ้ากราบ พับผ้ากราบเป็นสองทบ เอาทางที่มีลวดลายไว้ข้างนอก ทอดทางที่มีชายไปทางผู้ประเคน อย่าให้ห่างตัว ประมาณว่าต้องเป็นผู้ประเคนเข้ามาอยู่ในหัตถบาท วิธีจับผ้ากราบ ต้องจับ 2 มือเอานิ้วหัวแม่มือไว้ 2 นิ้ว เอานิ้วทั้งสี่ทั้ง 2 ข้างไว้ใต้ผ้ากราบ ถ้าไม่มีผ้ากราบไปด้วย พึงพับผ้าเช็ดหน้าแทนผ้ากราบ และใช้วิธีคล้ายผ้ากราบ อย่าจับมือเดียวแล้วก็โยนออกไปข้างหน้า โดยไม่ได้พับให้เรียบร้อย นั้นไม่ใช่ลักษณะของการเต็มใจรับ

3.2 การพัฒนาตามแนวพุทธ

อัจฉรา โพธิยานันท์ ได้ให้ความหมายการพัฒนาไว้อย่างกว้างๆ และสั้นๆ ว่า การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงให้เจริญดีขึ้นในด้านต่างๆ การพัฒนาชุมชน จึงหมายถึง การปรับปรุงให้ชุมชนเจริญขึ้น

ในงานวิจัยนี้ได้อาศัยแนวคิดในเรื่องการพัฒนาตามแนวพุทธ โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

3.2.1 สถานการณ์การพัฒนาของไทย ตามทัศนะในทางพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า

การพัฒนาสมัยปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้กันดีว่าเป็นการพัฒนาแบบตะวันตก คือ ประเทศตะวันตกเป็นผู้นำ ดังที่ประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายส่วนมากก็เป็นประเทศตะวันตก แล้ววิถีของการพัฒนาแบบตะวันตกนี้ก็จะเป็นแบบอย่างประเทศทั้งหลายเอาจัง พยายามถือตามกันทั่วไปหมด ประเทศไทยเราก็เป็นไปอย่างนั้นเช่นกัน จนกระทั่งในช่วงเป็นสิบๆ ปีมานี้จึงได้เริ่มตระหนักเห็นปัญหาขึ้นมา เนื่องจากได้เกิดปัญหาขึ้นมากจากการพัฒนานั้นมากมาย ทั้งด้านชีวิตมนุษย์หรือตัวมนุษย์ และปัญหาสังคม แล้วมาสุดท้ายที่หนักที่สุด คือ ปัญหาธรรมชาติแวดล้อม

ประเทศไทยในยุคพัฒนาระยะที่ผ่านมาพัฒนาผิดพลาดไปมาก เพราะไปเอาต้นหามาเรา ให้คนอยากได้อะไรก็เอา อยากมีวัตถุอะไสมหาเสพบริโภคมากๆ นี่กว่าเขาอยากอย่างนั้นแล้วจะขยันทำงานพัฒนาประเทศชาติ แต่คนอยากได้อะไรก็เอา เขาไม่ยอมทำงาน เมื่ออยากร่ำรวยก็เลยเล่นการพนัน ภูหนี่ยมสินดีก็ว่า ไม่ต้องไปทำงานก็ได้เงิน ไม่ได้พัฒนาปัญญา ก็เลยกลายเป็นพัฒนาปัญหา

เวลานี้ประเทศไทยมีวิกฤติที่สำคัญยิ่งกว่าวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นวิกฤติที่แท้ คือ วิกฤติคุณภาพคน หรือวิกฤติในการพัฒนามนุษย์ อย่าให้การสูญเสียทางเศรษฐกิจนั้น มาซ้อนด้วยการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ไปอีก เดี่ยวจะไม่มีทุนที่จะไปฟื้นเศรษฐกิจนั้นขึ้นมา แต่ถ้าเราตั้งหลักให้ดี เราเอาโอกาสนี้มาใช้ในการพัฒนาคน เราก็จะได้และจะเป็นการได้ที่เป็นแก่นสารที่ยั่งยืนดีกว่า

3.2.2 สาเหตุของการไม่พัฒนาตน

ตามธรรมดาโดยธรรมชาติ คนเรานั้นเวลาทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามอยู่หนึ่งเฉยไม่ได้หรอก จะต้องดิ้น แต่ที่ดิ้นหรือไม่ค่อยมีกำลังดิ้นนั้นเกิดจากเหตุ 2 ประการ

1. สบายมานานจนเคยตัว จนเป็นคนเห็นแก่ง่าย หรือจะเอาแต่สบาย เคยตัวติดเป็นนิสัย อยู่กันในสังคมแห่งความสนุกสนานบันเทิง อยู่กันอย่างฟุ้งเฟ้อหรูหรา ไม่เคยเหนื่อยยาก ไม่เคยลำบาก ไม่เคยอดทน ก็เลยอ่อนแอ พอมาเจอทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามเข้าก็เลยท้อแท้ พอไม่ได้ อย่างใจแทนที่จะดิ้นก็เลยอ่อนใจจะย่อหมดแรงหมดกำลัง ก็ซบเซา เหนงหงอย จับเจ่า หรือคร่ำครวญร้องทุกข์ไป นี่พวกหนึ่ง เรียกว่าพวกซ้าเติมตัวเอง

2. เจอทุกข์แล้ว เตรียมจะดิ้นรนชวนขวาย หรือภัยมา เตรียมจะลุกขึ้นสู้ แต่เกิดมียากล่อเข้ามา พอได้ยากล่อเข้าที่นี้ก็ลืมหูลืมตา ไม่นึกถึงการที่จะต้องดิ้นรนชวนขวาย เลยติดอยู่กับยากล่อมนั่นเอง ยากล่อที่ทำให้คนเจอทุกข์ไม่ลุกขึ้นดิ้นนี้มีหลายระดับ คือ

) อย่างง่ายๆ ก็คือ สุรา ยาเสพติด การพนัน พวกนี้เป็นยากล่อขั้นหยาบ มีพิษรุนแรงมาก

) ลัทธิคอยโชค ก็มาปลอมกันว่าไม่เป็นไรหรอก มันเสื่อมได้มันก็เจริญได้ ลัทธินี้ไม่ถูกหลักพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาถือหลักเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย จะเสื่อมหรือเจริญ ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย ถ้ามนุษย์ต้องการผล มนุษย์ต้องเพียรพยายามทำเหตุให้ถูกต้อง

) ยากล่ออีกอย่างหนึ่งก็คือ ลัทธิรอคอยความช่วยเหลือ หรือหวังพึ่งอำนาจดลบันดาล ..หวังที่จะให้อำนาจยิ่งใหญ่ภายนอกมาดลบันดาล มัวแต่มองไปนอกตัว ไม่มองว่าตัวเราจะต้องทำอะไร คิดแต่รอให้ท่านช่วย ตัวเราก็ไม่ต้องทำอะไร มันจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็อยู่ที่ท่าน มันขึ้นต่อท่าน ไม่ได้ขึ้นต่อเรา

3.2.3 ความต้องการกับการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้นำเสนอว่า พุทธศาสนาแยกชัดว่า ความต้องการมี 2 แบบ ความต้องการอย่างหนึ่งเรียกว่า ตัณหา ความต้องการอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า จันตะ และให้ความสำคัญแก่การแก้ปัญหาของมนุษย์ด้วยการปรับเปลี่ยน ลดละ ความต้องการแบบตัณหา และส่งเสริมความต้องการแบบจันตะขึ้นไป และจันตะนี้แหละทำให้พัฒนามนุษย์ได้ เมื่อพัฒนามนุษย์ให้มีความต้องการแบบจันตะแล้ว มนุษย์กลับเป็นองค์ประกอบในการกลับมาปรับอัตราความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจ กับการอำนวยความสะดวกธรรมชาติของระบบนิเวศน์ได้ ซึ่งจะแก้ปัญหาให้จบลงไปในขั้นหนึ่ง

การพัฒนาคนถือว่าสำเร็จผลขั้นพื้นฐานเมื่อคนพัฒนาความต้องการของเขา ที่ว่า “พัฒนาความต้องการ” นี้ มิใช่หมายความว่าเพิ่มขนาดหรือเพิ่มกำลังของความต้องการที่มีอยู่เดิมให้มากหรือให้แรงขึ้น แต่หมายความว่าเปลี่ยนแปลงความต้องการให้เกิดความต้องการอย่างใหม่ที่เป็นความเจริญงอกงามของชีวิต และทำให้ชีวิตเจริญงอกงามยิ่งขึ้นต่อไป

3.2.4 แนวทางการพัฒนาตามแนวพุทธ

พระพุทธเจ้าสอนคนให้พึ่งตนเองได้ ให้เขาพัฒนาตนเองจนเป็นอิสระ ไม่ต้องขึ้นต่อพระองค์ คนที่ขออธิปไตยปาฏิหาริย์จะต้องมาขึ้นกับผู้แสดงฤทธิ์เรื่อยไป ไม่รู้จักพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา ไม่เป็นอิสระ

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า เราจึงจะต้องกู้คนขึ้นมา ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพนี้แหละ ที่เราจะต้องสร้างขึ้นมา มนุษย์ที่มีคุณภาพนั้น ถ้าใช้คำสั้นๆ ก็คือ มนุษย์ที่มีธรรมนั่นเอง เช่น มีความเพียรสร้างสรรค์ มีความเข้มแข็งไม่พริ้วต่อทุกข์ภัย มีความไม่ประมาท เป็นคนใช้ปัญญาพัฒนาสร้างสรรค์ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทุกข์บีบคั้นหรือภัยคุกคามหรือไม่ ถึงแม้จะเป็นยามสุขสบาย ก็ยังใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ต่อไป ถ้าเราพัฒนาคนได้ ไม่ต้องเสียใจ เพราะเราได้คุ้ม เราได้สิ่งที่ประเสริฐกว่า มาพัฒนาคนให้เข้มแข็ง ไม่พริ้วต่อทุกข์ภัย เป็นคนที่รู้จักใช้ปัญญา และมีความเพียรสร้างสรรค์กันเถิด ถ้าทำได้อย่างนี้ นี่แหละคือวิฤติเป็นโอกาสอย่างแท้จริง

พุทธศาสนาเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางโดยตลอด มุ่งความเข้าใจตัวมนุษย์ พัฒนาตัวของมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์

ถ้าไม่ระวังให้ดี ไม่ทำความเข้าใจกันให้ชัด การพัฒนาที่เอาคนเป็นศูนย์กลาง ก็จะกลายเป็นการพัฒนาที่ถือคนเป็นเจ้าใหญ่ ให้ทุกอย่างเป็นเครื่องสนองความต้องการของคน หรือเพื่อผลประโยชน์ของคน ซึ่งก็คือแนวความคิดเก่านั้นเอง ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไร และผลของการพัฒนาก็คือหายนะ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเช่นเดิม

ในการพัฒนาสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎกได้สรุปจุดเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติพื้นฐาน ดังนี้

1. ถือหลักทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า หลักกรรม
2. ถือหลักเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยไป ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และทางปัญญา ที่เรียกว่า หลักไตรสิกขา
3. ถือหลักทำการทั้งหลาย อย่างเร่งรัดไม่รอเวลาด้วยความไม่ประมาท ที่เรียกว่า หลักอัปมาทะ
4. ถือหลักทำตนให้เป็นที่พึ่งเพื่อพึ่งตนเองได้ และเป็นอิสระ ที่เรียกว่า หลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ หลักการดังกล่าวมานี้ ชาวพุทธต้องถือปฏิบัติอย่างจริงจังมั่นคง และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมต้องพยายามช่วยกันแก้ปัญหา การช่วยกันแก้ปัญหาจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาเอง

พระพุทธศาสนามองว่ากิเลสเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่เป็นธรรมชาติที่แก้ไขได้ เพราะธรรมชาติของคนเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ แก้ไขปรับปรุงได้ เมื่อพัฒนาคนขึ้นไป ก็เปลี่ยนจากกิเลสไปเป็นคุณธรรมและปัญญาได้ จริยธรรมจึงไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่จำเจฝืนใจ แต่จริยธรรมที่แท้ต้องเป็นจริยธรรมแห่งความพอใจและความสุข ถ้าฝึกฝนพัฒนาถูกต้องมนุษย์จะเอาชนะธรรมชาติภายในตัวเองได้ดี และเป็นจริงยิ่งกว่าการเอาชนะธรรมชาติภายนอกอย่างที่เคยวันตกได้พยายามมาจนเป็นปัญหาแก่ตัวมนุษย์เอง ดังที่เป็นอยู่กันนี้

มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่า มีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ให้วิเศษ ทำอะไรๆ ได้ประณีตวิจิตรพิสดาร แสนอัจฉริยภาพ

แทบไม่น่าเป็นไปได้ การมัวเพลินหวังผลจากฤทธาภาพและเทวานุภาพดลบันดาล ก็คือ การตกอยู่ในความประมาท ละเลยปล่อยให้ศักยภาพของตนสูญไปเสียเปล่า

พระธรรมปิฎก กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาคนว่า ในการพัฒนาที่ถูกต้อง คนจะต้องมีความสามารถในการมีความสุขมากขึ้น คือ เป็นคนที่สุขได้ง่ายขึ้น สุขง่ายด้วยวัตถุน้อย ซึ่งมีไข่มุมความหมายเชิงบังคับความเป็นอยู่ แต่เป็นคำแสดงความสามารถของจิตใจที่พัฒนาอย่างถูกต้อง ซึ่งสื่อนำไปถึงอิสรภาพของจิตที่มีความสุขได้โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุ ... เมื่อจิตมีความสามารถที่จะสุขง่ายด้วยวัตถุน้อย และมีอิสรภาพที่จะมีความสุขโดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุแล้ว ปัญญาจะทำหน้าที่จัดปรับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ด้านพฤติกรรมให้เหมาะสมและดีที่สุดได้อย่างเต็มศักยภาพของมัน เพื่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่สิ่งแวดล้อมทุกอย่าง

เป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาคน จึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจะให้คนเรานี้ ทั้งที่สุขสบายก็ไม่ประมาท เพราะว่าแท้จริงนั้นสภาพสุขสบาย ก็คือ สภาพที่เอื้อโอกาส ตอนที่ทุกข์ยากจะทำอะไรก็ติด ก็ขัดข้องไปหมด เวลาทุกข์ ก็คือ เวลาที่ทำอะไรๆ ได้ยาก ทำได้ลำบาก จะทำอะไรก็ไม่คล่อง แต่ตอนที่ทุกข์นี้แหละ คนจะลุกขึ้นต่อสู้ดิ้นรนขวนขวาย

ถ้าใครไม่เคยประสบปัญหา ไม่เคยพยายามแก้ปัญหา ชีวิตจะเจริญพัฒนาได้อย่างไร คนที่คิดจะเอาแต่สบาย ไม่สู้ปัญหา ไม่สู้สิ่งที่ยาก ก็อยู่อย่างเดิมเท่านั้นแหละ อย่างคนที่ชอบทำแต่งงานง่ายๆ เขาจะพัฒนาตัวเองได้อย่างไร เขาอยู่อย่างไรรู้ได้แค่นั้น แต่คนที่สู้ปัญหา สู้สิ่งยากจะได้พัฒนาตัวเองตลอดเวลา

3.2.5 การพัฒนาที่ทำให้คนมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข หรือสุขภาวะ ในทางพุทธศาสนานั้น ก็คือ การพ้นจากการบีบคั้น 4 ประการ คือ

1. พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความเจ็บปวดทางกาย ความต้องการปัจจัย 4 เป็นต้น ซึ่งประการนี้ กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องทางกายภาพ

2. พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความรัก ความเศร้า ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตในชีวิตประจำวัน

3. พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพต่างๆ ทางสังคม หน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

4. พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญารู้แจ้งในอวิชชา คือ โภภะ โภรา โภละ โภลา โภลล

3.2.6 วิธีการพัฒนา

พระธรรมปิฎกกล่าวถึงแนวทางหรือวิธีการพัฒนาโดยอาศัยการปรับ 2 อย่างว่า คนเรานี้มีการปรับ 2 อย่าง คือ ปรับข้างนอก กับปรับข้างใน

ปรับข้างนอก หมายถึงว่า มีปัญหาความทุกข์ ความเดือดร้อนบีบคั้นชีวิตขึ้นมา เราก็ไปแก้ไขปัญหา ปรับชีวิตด้านนอก โดยปรับตัวเราเข้ากับสภาพภายนอก หรือปรับสภาพข้างนอก (แก้ไข) ให้เข้ากับตัวเรา ทำให้หมดปัญหาไป เพื่อจะอยู่ไปได้ด้วยดี ส่วนการปรับภายใน ก็คือ ปรับใจ สภาพข้างนอกก็คงอยู่ของมันอย่างนั้น ยังอยู่ในสภาพที่เดิม เคยทำให้เรามีความทุกข์ แต่ตอนนี้เราปรับใจของเราได้ ทำใจได้ ที่เคยเป็นทุกข์ ทั้งๆ ที่อยู่อย่างนี้ แต่ก่อนเคยเป็นทุกข์ แต่เดี๋ยวนี้กลับไม่ทุกข์ สบายใจได้ รู้จักปลง อย่างนี้เรียกว่าปรับภายใน

ถ้าปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ก็จะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้นอย่างประจักษ์ประท้วง กลิ่น และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ถ้าดำเนินตามวิถีของมนุษย์ปุถุชนที่ไม่ฝึกตน ก็หันไปคิดจะแก้ข้างนอก เอาชนะข้างนอก อย่างวิทยาศาสตร์ที่มุ่งหวังพิชิตธรรมชาติ คิดแต่จะจัดการกับโลกภายนอก ไม่เอาชนะธรรมชาติภายใน พ่ายแพ้ตกเป็นทาสแก่สภาพไร้การพัฒนาในตัวเอง ก็จึงทำให้เกิดปัญหายุ่งยากเพิ่มขึ้น

คนเรานี้ก็มีการปรับทั้งภายในและภายนอก บางเรื่องปรับภายนอกอย่างเดียวพอ บางเรื่องปรับภายในอย่างเดียวพอ ที่จริงข้างนอกมันก็เป็นไปตามปกติของมัน คนอื่นเขาไม่ทุกข์ แต่เราเป็นทุกข์ พอเราปรับใจได้ก็หมดเรื่อง อย่างนี้ปรับใจอย่างเดียวก็พอ แต่บางเรื่องต้องปรับทั้งภายในและภายนอก

3.2.7 ผลหรือตัวชี้วัดการพัฒนาตามแนวพุทธ

เมื่อมนุษย์พัฒนาตนขึ้นไป ก็จะใช้ความสามารถที่มีเพิ่มขึ้นนั้นมาช่วยเหลือทั้งตัวเองและสัตว์อื่น สิ่งอื่น ให้อยู่กันได้ดีมีความสุขยิ่งขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง เกื้อกูลกันมากขึ้น และทำให้โลกนี้มีสภาพที่เอื้ออำนวยยิ่งขึ้นต่อการเป็นอยู่ด้วยดี อย่างผาสุก แก่ผู้เป็นส่วนรวมทั้งหมด โดยวิธีนี้ก็จะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นสัตว์พิเศษและความสามารถพิเศษของมนุษย์อย่างแท้จริง เพราะเขาสามารถทำให้โลกและชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

คนยิ่งพัฒนาตนได้มากเท่าไร ก็ยิ่งพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อโลกได้มากเท่านั้น คือ จะช่วยให้โลกบรรลุจุดหมายด้วยการบำเพ็ญกิจตามอุดมคติที่ว่า “พหูชนหิตายะ พหูชนสุขายะ โลกานุกัมปายะ” ซึ่งแปลว่า ผู้พัฒนาตนดีแล้วทำกิจ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก และเพื่อเห็นแก่ความสงบสุขของโลกทั้งหมด

เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง คือ การมีความสามารถมากยิ่งขึ้นๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ สิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัยอย่างผาสุกมากยิ่งขึ้น

3.2.8 แนวปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดด้านการพัฒนาตามแนวพุทธที่เป็นหลักคิดหลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ว่า

พระพุทธศาสนาบอกว่า จงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเห็นแก่ชาวโลก ไม่มีคำว่าจงไปทำให้เขาหันมานับถือ คือ มุ่งไปเพื่อประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว “จงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก” จบเท่านั้น เขาจะนับถือหรือไม่นับถือเป็นเรื่องของเขา

พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา เป็นผู้ชี้นำประชาชนในการพัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญา แต่แบบอย่างที่สำคัญของพระ ก็คือ เรื่องทางด้านจิตใจ เรื่องคุณธรรม ในด้านนี้พระสงฆ์ควรจะให้เขาเห็นแบบอย่างว่า เมื่อพระท่านพัฒนา มีจิตใจที่ประณีตงดงาม ดียังไง ท่านมีความสุขทางจิต

ใจ โดยพึ่งพาอาศัยวัตถุน้อย ท่านอยู่ได้อย่างไร มีชีวิตที่เป็นสุขได้อย่างไร เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

ในการนี้ต้องพัฒนาจิตให้คิดถูก คิดดี ทั้งต่อตนเองและต่อชุมชน จิตที่พัฒนาดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ รวมทั้งสามารถนำพาเราไปสู่การพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ในการนำคนให้พัฒนาผ่านขั้นต่างๆ เหล่านี้ งานสำคัญก็คือ การสั่งสอนแนะนำ และผู้ที่ถือกันว่าเป็นหลักในการทำหน้าที่นี้ก็คือ พระภิกษุสงฆ์ การพัฒนาหรือกำหนดแนวทาง จะไปได้ช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย ย่อมขึ้นต่อปัจจัยทั้งฝ่ายผู้แนะนำสั่งสอน และคนที่รับคำสอน

แนวคิดตะวันตกมองโลกมนุษย์ทำนองเดียวกับโลกของสัตว์ป่าในธรรมชาติ ที่มีการคัดเลือกโดยธรรมชาติ ตามหลักการที่ว่าใครดีใครอยู่ ใครแข็งใครรอด (natural selection ; the survival of the fittest) แต่พุทธศาสนาไม่มองอย่างนั้น เรามองว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่แตกต่างเหนือหรือสูงขึ้นไปกว่าสัตว์ป่า พุทธสันๆ ว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะทำให้โลกคือสังคมมนุษย์เป็นเวทีแห่งการแข่งขันต่อสู้ แบบใครดีใครอยู่ใครแข็งใครรอดอย่างสัตว์ป่าก็ได้ หรือจะสร้างสรรค์โลกนี้ให้เป็นโลกคือสังคมแห่งการเกื้อกูลส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้มีสันติสุขก็ได้

นอกจากนั้นพระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล อนุเคราะห์เยี่ยมเยียน เวลาชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนตกทุกข์ได้ยาก หรือมีปัญหาเกิดขึ้น กิจกรรมใดที่ชาวบ้านได้พัฒนาขึ้น ถ้าสอดคล้องกับพระธรรมวินัยแล้วพระสงฆ์ต้องเข้าไปร่วมด้วย ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่พัฒนาเพื่อเอาหน้าเอาตาให้เขายกย่องสรรเสริญ ... พระสงฆ์นั้นถ้ามีจุดอ่อนจะเป็นนักพัฒนาช่วยเหลือชุมชนไม่ได้ บางทีพระสงฆ์ก็ติดวัตถุการปลูกสร้าง ไม่รู้ ไม่สนใจปัญหาชาวบ้านพัฒนาแต่ในวัดไม่พัฒนานอกวัด ชาวบ้านจะเป็นอะไรไม่เกี่ยวข้อง ถ้าพระสงฆ์มีจุดอ่อนอย่างนี้ก็ดึงชุมชนให้เข้าร่วมไม่ได้

ทุกวันนี้พระต้องรับรู้เรื่องปัญหา จะเป็นพระเทศน์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้ชาวบ้านเทศน์ให้ฟังด้วย คือต้องรับรู้จากชาวบ้านด้วย ... ประยุตต์เอาธรรมะมาใช้กับชุมชนทุกวันนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน วิชยุโททศน์สื่อต่างๆ เข้าครอบงำหมดแล้ว ถ้าพระสงฆ์ไม่มีการประยุกต์ธรรมะมาใช้ ยังคงเทศน์แบบโบราณ เทศน์แบบเดิมก็ไม่ไหวแล้ว แม้เป็นพระสงฆ์ก็ต้องรู้เท่าทัน

นอกจากนั้นก็มีการจัดปฏิบัติธรรม ... และพระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ ให้เห็นว่าพระสงฆ์ก็เท่าเทียมกับชาวบ้าน และช่วยเหลือคนยากจนและคนมีปัญญา

พระครูสุภาจารวัฒน์ (2542) ได้แสดงปาฐกถาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธดังนี้

เห็นปัญหา จึงพัฒนาได้

“ เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้อนุตรระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์น่าจะมุ่งความสุข มุ่งพระนิพพาน คือ ความสุขเฉพาะแต่พระองค์เอง แต่พระองค์ยังมีความห่วงใยเหล่าเวไนยสัตว์ คือ ห่วงชุมชน ห่วงให้ชุมชนพึ่งตนเอง ให้ชุมชนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือช่วยเหลือสังคม ดังคราวที่พระพุทธเจ้าได้ส่งพุทธสาวกไปประกาศพุทธศาสนาครั้งแรกว่า ‘ ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบทเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก’

อาตมาเป็นพระบ้านนอก ได้เห็นชาวบ้านรับความทุกข์ยาก เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน เพราะอาตมาเองอยู่ในชุมชน จึงมองเห็นชุมชนว่าเป็นอย่างไร อาตมารู้หมดปัญหาของชาวบ้านมีอะไรบ้าง ... และถ้าพระสงฆ์ไม่เข้าไปช่วยเหลือแล้วจะทำอย่างไร อาตมาเห็นปัญหาอย่างนี้ แล้วก็เห็นชาวบ้านยังมีความอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ หาทางออกไม่ถูกทาง ... เมื่อเห็นปัญหาอย่างนี้แล้ว พระสงฆ์จะมองดูตายไม่ได้ อาตมาตระหนักว่าพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชน ถ้าพระสงฆ์เข้าไปร่วมพัฒนาแก้ไขปัญหาก็จะมีส่วนช่วยได้และด้วยเหตุที่ทุนเดิมทางพุทธศาสนามีอยู่ พระพุทธศาสนายังลึกลงในสังคมไทยมานานพอสมควร และมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนมานาน ... ถ้าพระสงฆ์เข้าไปร่วมพัฒนาชุมชนมันจะมีส่วนช่วยได้มาก แต่ว่าพระสงฆ์ที่จะไปร่วมพัฒนาชุมชนนั้น ต้องเจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา เจริญรอยอย่างไร คือต้องมีคุณสมบัติหรือมีพุทธคุณสาม

พุทธคุณสาม : หลักประจำใจในการพัฒนา

ประการที่หนึ่ง วิสุทธิคุณ คือความบริสุทธิ์ พระสงฆ์ต้องดำรงตนให้มีความบริสุทธิ์ ประพฤติชอบ ปฏิบัติชอบ ถ้าพระสงฆ์ไม่มีความบริสุทธิ์แล้วจะช่วยเหลือชุมชนไม่ได้

ประการที่สอง พระสงฆ์ต้องมีกรุณาคุณ คือความเมตตาช่วยเหลือคนให้พ้นทุกข์ ... พระสงฆ์ที่จะไปร่วมพัฒนากับชุมชนต้องมีความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน

ประการที่สาม ปัญญาคุณ พระสงฆ์มีความบริสุทธิ์แล้ว กรุณาก็มีแล้ว แต่ถ้าขาดปัญญานี้ อันตรายมาก ... พระสงฆ์ต้องมีสติปัญญา รู้เท่าทันสังคม ว่ารัฐเป็นอย่างไร สังคม ชาวบ้าน ชุมชน คนยากจนเป็นอย่างไร พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทันปัญหา การจะพัฒนาต้องยึดเอาธรรมะเป็นหลัก หรือเรียกว่าพุทธพัฒนา มิเช่นนั้นแล้วคงจะพัฒนาไปไม่รอด เพราะธรรมะสามารถสร้างคน คนก็สร้างงานได้ พัฒนาได้ งานดีก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคม พระสงฆ์ต้องเจริญรอยตามองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างนี้ พระสงฆ์ก่อนที่จะมาเป็นนักพัฒนาก็ต้องหยิบยกเอาธรรมะมาใช้ในการพัฒนา เช่น พระสงฆ์ต้องสอนชาวบ้านให้รู้เท่าทันและพึ่งตนเอง ทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเมตตารักใคร่ซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน มีความสำรวมละเว้นจากสิ่งชั่วที่เป็นอบายมุข และมีความสันโดษ สมถะเรียบง่าย

การที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ทั้งๆ ที่เป็นพระ ป.4 อย่างอาตมา มีความรู้มาจากไหน ก็จากการเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน อาตมาอยู่กับชาวบ้าน อยู่กับชุมชน เห็นปัญหาอะไรรู้หมด ถ้าเราไม่เห็นปัญหาก่อนก็จะแก้ปัญหาไม่ได้ เห็นทุกข์ซะก่อนจึงจะแก้ทุกข์ได้ และเกิดจากการศึกษาดูงานของกลุ่มพระสงฆ์ หรือองค์กรพัฒนาไปดูงานที่ต่างๆ เกิดจากการเข้าอบรมสัมมนา ... ความรู้เกิดขึ้นได้จากการแลกเปลี่ยนแนวความคิดจากองค์กรต่างๆ องค์กรหลายองค์กรที่เข้าไปพัฒนาในหมู่บ้านชนบทก็พยายามศึกษาแลกเปลี่ยนกัน ... นอกจากนั้นเกิดจากการอ่านหนังสือหรือประสบการณ์ทั่วไป”

ส.ศิริรักษ์ ได้สรุปในการกล่าวปิดปาฐกถา บทบาทพระสงฆ์ในชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติว่า การแก้ไขปัญหาทั้งหมดในแง่ของชาวพุทธจะต้องแก้โดยเอาตัวพุทธธรรมเป็นตัวกำหนด และสิ่งที่ท่านพระครูเริ่มวันนี้ ท่านพูดเหมือนกับสิ่งซึ่งพระมหาประยุทธ์ ปยุตโตพูดเมื่อปี พ.ศ. 2511 พระจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาวิกฤติได้ 1. พระจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ 2. พระจะต้องเป็นผู้เสียสละ 3. พระจะต้องเป็นผู้มีความรู้

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 วรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ

จากการศึกษาวรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) พบว่า กลวิธีการนำเสนอธรรมของพระพยอม กัลยาโณนั้น มี 3 ประการคือ คำนำในการพูด การดำเนินเรื่อง และการสรุป

4.1.1 คำนำในการพูด

คำนำในการพูด ในการกล่าวนำนั้นท่านจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกเร้าความสนใจของผู้ฟังให้เกิดความสนใจในธรรมที่ท่านจะแสดงปาฐกถาธรรมในครั้งนั้นๆ การใช้คำนำที่ใช้มากที่สุด คือ การให้พรผู้ฟัง ซึ่งจะต่างจากการให้พรของบุคคลทั่วไป กล่าวคือ ท่านจะไม่ให้พรให้ผู้ฟังได้รับความสุขหรือความสำเร็จจาก “ การให้พร ” ของท่าน แต่ท่านจะให้พรแก่ผู้สนใจฟังธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการปฏิบัติตามพระธรรมที่ท่านสั่งสอน และจะให้พรตามวาระและโอกาสที่ได้แสดงปาฐกถาธรรม การกล่าวนำของพระพยอมจะไม่ใช้การกล่าวนำเพียงอย่างเดียวแต่จะใช้หลายๆ วิธีรวมกัน เช่น ให้พรผู้ฟังแล้วสนทนาด้วยเรื่องต่างๆ ไป แล้วจึงบอกเรื่องที่จะบรรยายหรือกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา หรือใช้คำถาม ที่ท่านใช้หลายๆ ลักษณะรวมกันเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการปลุกเร้าความสนใจของผู้ฟังก่อนการฟังธรรม

4.1.2 การดำเนินเรื่องในการแสดงปาฐกถาธรรม

การดำเนินเรื่องในการแสดงปาฐกถาธรรม สมบัติ เสริมศิลป์ มุ่งศึกษาในเรื่องการวางโครงเรื่อง และท่วงทำนองการพูด ซึ่งพบว่าพระพยอมมีการวางโครงเรื่องใน 3 ลักษณะ คือ แจกตามหมวดธรรม เป็นนิทานหรือเรื่องเล่า และสังเขปหัวข้อเรื่อง

1. การวางโครงเรื่อง

การวางโครงเรื่องตามหมวดธรรม พระพยอมจะบอกหัวข้อธรรมกับผู้ฟังก่อนหลังจากนั้นจะบรรยายธรรมไปตามหมวดธรรมนั้นทีละหัวข้อจนจบการบรรยาย แต่ระหว่างการบรรยายธรรมทีละหัวข้อนั้น ท่านจะสอดแทรกความคิดหรือธรรมหมวดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปด้วย ส่วนการวางโครงเรื่องโดยผูกเรื่องทั้งหมดเป็นลักษณะนิทาน หรือเรื่องเล่า แล้วบรรยายเรื่องนั้นเรียงลำดับเวลาเรื่อยไป การวางโครงเรื่องด้วยนิทานหรือเรื่องเล่านี้ พระพยอมจะวางเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นโครงเรื่องหลัก

ไว้ แล้วจะแทรกธรรมข้อคิด หรือเรื่องย่อยๆ ลงในโครงเรื่องหลักอีกทีหนึ่ง การวางโครงเรื่องอีกลักษณะหนึ่ง คือ การสังเขปหัวข้อเรื่องนั้น พระพยอมใช้มากที่สุด โดยที่ท่านจะกำหนดธรรมหมวดต่างๆ ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะบรรยายในครั้งนั้นๆ แล้วบรรยายให้ธรรมต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน ทั้งตัวอย่างที่นำมากล่าวเสริมและข้อคิดที่จะได้จากการปฏิบัติธรรมหมวดต่างๆ

2. ท่วงทำนองการพูด

กลวิธีที่ทำให้พระพยอมประสบความสำเร็จในการพูดมากที่สุด คือ ท่วงทำนองการพูดของท่าน ซึ่งสมบัติ เสริมศิลป์ ได้ศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ การเสนอธรรม และการปลุกเร้าความสนใจ

การเสนอธรรม พระพยอม เสนอธรรมกับผู้ฟังใน 4 ลักษณะ คือ อธิบายธรรม การใช้ตัวอย่าง การใช้การเปรียบเทียบ และการแทรกธรรมอื่นๆ ในการอธิบายธรรม พระพยอมบอกหัวข้อธรรมแล้วอธิบายถึงธรรมหมวดนั้นๆ ว่ามีผลอย่างไร สร้างธรรมได้อย่างไร การใช้ตัวอย่าง มักใช้ประกอบการอธิบายธรรม การเปรียบเทียบก็เช่นกัน ซึ่งเป็นวิธีที่พระพยอมใช้มาก ท่านจะเปรียบเทียบธรรมกับสิ่งต่างๆ ส่วนการสอดแทรกธรรม ท่านจะแทรกธรรมที่มีความสัมพันธ์กันหรือธรรมที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เข้าด้วยกัน

การปลุกเร้าความสนใจ เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้การเสนอธรรมของพระพยอมประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี การเร้าความสนใจผู้ฟังท่านกระทำโดย กล่าวถึงเรื่องที่ประสบมา แทรกนิทานหรือเหตุการณ์ และใช้อารมณ์ขัน

การกล่าวถึงเรื่องที่ประสบมาให้ผู้ฟังฟังนั้น เป็นการเร้าใจให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่ายได้ประการหนึ่ง และเพื่อเป็นตัวอย่างประกอบธรรมด้วย การสอดแทรกนิทานหรือเหตุการณ์ เป็นการสร้างแรงจูงใจและเป็นตัวอย่างประกอบธรรมเช่นเดียวกับการเล่าเรื่องที่ประสบมาให้ผู้ฟังฟังในตัวอย่างเรื่องเล่าต่างๆ ที่พระพยอมยกมาถาถนั้นจะแฝงไว้ด้วยธรรม และข้อคิดต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย ส่วนการเร้าความสนใจผู้ฟังด้วยอารมณ์ขัน พระพยอมใช้อารมณ์ขันในการแสดงปาฐกถาธรรมใน 7 ลักษณะ คือ การพูดเสียดสีบุคคลทั่วไป การพูดในสิ่งที่บุคคลอื่นไม่กล้าพูด การพูดถึงเคราะห์กรรม การพูดถึงข้อบกพร่อง การพูดหักมุม การพูดความจริง และการอุปมา การใช้อารมณ์ขันนั้นพระพยอมมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกเร้าให้ผู้ฟังเกิดความสนใจที่จะฟังธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย แต่การใช้อารมณ์ขันของท่านนั้นหาได้กล่าวเพียงเพื่อสร้าง

บรรยากาศในการบรรยายเท่านั้น ท่านได้สอดแทรกธรรม ข้อคิดต่างๆ ลงในอารมณ์ชั้นเหล่านั้น ด้วย การใช้อารมณ์ชั้นนี้มีส่วนช่วยให้การแสดงปาฐกถาธรรมของท่านประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ประชาชนนิยมในการแสดงปาฐกถาธรรมของท่านเป็นอย่างมาก

4.1.3 การสรุปเรื่อง

การสรุปเรื่อง พระพยอมจะมุ่งเน้นที่ 3 ลักษณะ คือ การกล่าวถึงจุดสำคัญของเรื่อง การวิงวอนให้ผู้ฟังนำธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และการให้พรผู้ฟัง โดยท่านจะใช้ทั้ง 3 ประเด็นที่กล่าวมานั้นสรุปรวมกันบ้าง และแยกจากกันบ้าง แต่การให้พรผู้ฟังของท่านนั้นท่านจะอวยพรให้ผู้ฟังประสบความสำเร็จในการประกอบกรรมดี ท่านจะไม่อวยพรให้ผู้ฟังหวังผลสำเร็จจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออิทธิฤทธิ์ต่างๆ

4.2 ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์จะลักษณะในปาฐกถาธรรม

เคิร์ก อาร์ เพอร์สัน (Kirk R. Person) (2539) ได้ศึกษาภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์จะลักษณะในปาฐกถาธรรม ได้เสนอผลการวิจัยว่า วิธีการเทศน์ของพระพยอมมิได้เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างการเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบระเบียบ แต่เป็นรูปแบบที่นำเอาแนวคิดเรื่องต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอดคำสั่งสอนทางอ้อม และใช้เทคนิคให้ผู้ฟังเข้ามีส่วนร่วมด้วยการถามคำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ กลวิธีเทศนาสั่งสอนเช่นนี้ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย อันสะท้อนให้เห็นลักษณะโครงสร้างทางภาษาและสังคมของคนไทยได้อย่างชัดเจน

เคิร์ก กล่าวว่า พระพยอมเป็นพระนักเทศน์ซึ่งมีเอกลักษณ์พิเศษเพราะเป็นผู้หนึ่งในบรรดาพระไทยรุ่นแรกๆ ที่เริ่มใช้ภาษาไทยในการแสดงพระธรรมเทศนาแทนที่จะใช้ภาษาบาลีซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ การที่จะทำความเข้าใจในการสื่อสารซึ่งหวังผลเชิงปฏิบัติ เช่น การเทศนา นั้น เราจะศึกษาอย่างผิวเผินเพียงคำที่ใช้ในการเทศนาเท่านั้นไม่ได้ แต่จะต้องทำความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรมที่เป็นบริบทของการสื่อสารนั้นด้วย ซึ่งเคิร์กได้ศึกษาในเรื่อง องค์ประกอบระดับพื้นผิว กลุ่มบทตอนและหัวเรื่องสำคัญ เทคนิคในการนำผู้ฟังเข้าไปมีส่วนร่วม และจุดประสงค์ของการสั่งสอน

4.2.1 องค์ประกอบระดับพื้นผิว

องค์ประกอบระดับพื้นผิว แบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ คือ คำทักทาย ฉาก เนื้อเรื่อง บทสรุป และคำส่งท้าย

1. คำทักทาย

คำทักทายของพระพยอมมีลักษณะเป็นรูปแบบตายตัว บ่อยครั้งจะมีคำอวยพรผู้ฟังแทรกอยู่ด้วย เคิร์กกล่าวว่า ถ้าจะวิเคราะห์ในเชิงสังคมวิทยาแล้ว การกล่าวคำทักทายเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังรู้ได้ทันทีว่า ผู้พูดนั้นเป็นนักศาสนา เป็นผู้ทรงอำนาจ และตามโลกทัศน์ของคนไทยก็จะให้ความหมายเป็นนัยว่า ผู้พูดมีบุญญาบารมีมากพอที่จะกล่าวคำอวยพรผู้อื่น

2. ฉาก

ฉาก ประกอบไปด้วยการแจ้งหัวข้อเทศนา ซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ และสิ่งที่จะขาดไม่ได้เลยคือ การกล่าวนำถึงแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะพูด และการกล่าวอ้างถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า

การหยิบยกสภาพปัญหาทั่วไปมากล่าว เป็นการกระทำเพื่อสร้างความชอบธรรมในเรื่องที่จะพูด ทำให้ผู้ฟังเกิดการตื่นตัว และให้ความสนใจต่อประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ การกล่าวถึงสภาพปัญหาโดยทั่วไปนั้น พระพยอมมักจะใช้เทคนิคในการพูดอย่างหนึ่งอยู่บ่อยๆ นั่นคือ การใช้คำถาม แต่ไม่รอให้ผู้ฟังตอบ (rhetorical question) ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าตนก็มีส่วนร่วมในกระบวนการเทศนาตั้งแต่เริ่มแรก คำถามแบบที่ไม่ต้องการคำตอบนี้อาจใช้ในลักษณะการถามผู้ฟังโดยตรง (ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยที่สุดในส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องของคำเทศนา) หรืออาจเป็นคำถามในเรื่องที่พระพยอมคิดว่า ผู้ฟังกำลังคิดหรือสงสัยอยู่ในขณะนั้น

หลังจากที่มีการกล่าวถึงสภาพปัญหาอย่างชัดเจนแล้ว พระพยอมจะนำความคิดของผู้ฟังไปพบกับคำตอบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งในการนำเสนอ เป็นการนำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการนำความคิดของผู้ฟังเข้าสู่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ การใช้ “ภาษาวัด” หรือ “ภาษาธรรมะ” คือภาษาบาลีนั่นเอง ซึ่งภาษาบาลีนี้ จะถูกหยิบยกมากล่าวอยู่เรื่อยๆ ตลอดคำเทศนา จึงถือได้ว่า เป็นหัวเรื่องสำคัญประการหนึ่งของคำเทศนา ซึ่งมีจุด

ประสงค์เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่เนื้อเรื่องที่นำมาพูด ทำให้ผู้เทศนามีสถานะอำนาจในการบรรยายธรรม ทำให้คำเทศนามีความน่าเชื่อถือ และยังแฝงไว้ซึ่งคำสั่งในลักษณะที่ว่า “ ฟังให้ดีนะ อาตมากำลังจะกล่าวถึงเรื่องที่สำคัญ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้วนะ ”

3. เนื้อเรื่อง

ส่วนที่ยาวที่สุดในคำเทศนาของพระพยอมคือส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องยังแบ่งออกเป็น บทตอนย่อยๆ อีกหลายระดับ ได้แก่ กลุ่มบทตอน บทตอน บทตอนย่อย และย่อหน้า

4. บทสรุป

บทสรุปของคำเทศนาของพระพยอมแต่ละกัณฑ์นั้นเป็นการนำประเด็นต่างๆ ที่ได้บรรยายไปแล้วนั้นมากล่าวโดยย่ออีกครั้งหนึ่ง และอาจประกอบไปด้วยคำสั่งให้ประพฤติตามธรรมบรรยาย ทั้งแบบเปิดเผยหรือแฝงเป็นนัย หรือเป็นการย้ำถึงจุดที่เป็นใจความหลักของธรรมบรรยายก็ได้

5. คำสั่งท้าย

คำสั่งท้ายมีรูปแบบคล้ายกันกับคำทักทาย ซึ่งจะประกอบไปด้วยคำอวยพรเสมอ จากนั้นก็จะเป็นคำที่ระบุถึงกลุ่มผู้ฟังซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ส่วนที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ การกล่าวถึงความสำคัญของธรรมบรรยายอีกครั้งหนึ่งรวมถึงคำสั่งกำชับให้คนประพฤติตามคำสอนทั้งในรูปแบบที่เปิดเผย หรือแฝงเป็นนัย

เคิร์กกล่าวว่า ส่วนที่เป็นฉากและบทสรุปนั้นมีลักษณะเป็นรูปแบบตายตัว ตามลักษณะที่พระสงฆ์ทั่วไปมักจะปฏิบัติกันในการแสดงธรรมเทศนา แต่ในส่วนบทตอนที่เป็นเนื้อเรื่องนั้นมีลักษณะโครงสร้างที่แตกต่างออกไป

4.2.2 กลุ่มบทตอน และหัวเรื่องสำคัญ

มีนักการเมือง ผู้นำ หรือครูอาจารย์จำนวนน้อยมากที่ปราศรัยในที่สาธารณะโดยการท่องจำบทปราศรัย หรืออ่านจากบทที่ได้เขียนไว้แล้วอย่างครบถ้วนทุกถ้อยคำ บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเขียนเพียงโครงร่างเพื่อเป็นแนวทางในการพูด หรือจดจำโครงร่างไว้ในสมองเท่านั้น โครงร่างที่กล่าวถึงนี้จะประกอบไปด้วยประเด็นหรือเนื้อหาสำคัญๆ ที่ต้องการนำเสนอต่อผู้ฟัง จากนั้นจึงกล่าวถึงส่วนประกอบอื่นๆ เช่น รายละเอียดเพิ่มเติม ตัวอย่าง ฯลฯ เพิ่มเข้าไป ซึ่งส่วนประกอบเพิ่มเติมเหล่านี้ เป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ พระพยอม กัลยาโณ เป็นผู้

ที่มีชื่อเสียงมานานหลายปีในด้านการแสดงธรรมเทศนาโดยไม่จำเป็นต้องอ่านจากพระไตรปิฎก และไม่ต้องใช้โครงร่างใดๆ ทั้งสิ้น ท่านสามารถแสดงธรรมเทศนาได้เป็นชั่วโมงๆ โดยไม่ต้องใช้สิ่งบันทึกความจำใดๆ การนำเสนอเนื้อเรื่องของคำเทศนาของพระพยอมนั้น จะประกอบไปด้วยกลุ่มบทตอนหลายกลุ่มที่ไม่ปรากฏให้เห็นลักษณะโครงสร้างภายในที่ชัดเจนแต่อย่างใด ตรงกันข้ามบทตอนต่างๆ กลับดูเหมือนจะมีลักษณะเป็น “ กระแสของความคิด ” มากกว่า กล่าวคือ ในขณะที่บรรยายธรรมไป พระพยอมก็นำเอาเรื่องราวต่างๆ มาพูดต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า วิธีการเทศนาของพระพยอมไม่ได้เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างการเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบระเบียบ แต่เป็นไปในรูปแบบที่นำเอาแนวคิดเรื่องต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างหลวมๆ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สาระส่วนใหญ่ที่ประกอบอยู่ในกลุ่มของบทตอนต่างๆ (และในธรรมเทศนาทั้งหมด) นั้นเป็นเรื่องเล่า ใครได้ฟังคำเทศนาของท่านแล้วก็คงจะประมาณได้ว่า ท่านใช้เวลาในการเล่าเรื่องประกอบไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาในการเทศนาทั้งหมด

เนื่องจากธรรมเทศนาลักษณะนี้ไม่ใช้การอธิบายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เป็นการเล่าเรื่องอย่างมีจุดประสงค์ จึงไม่น่าแปลกใจที่ไม่มีมีการกล่าวเรื่องของพุทธศาสนา นิพพาน หรือกรรม บ่อยนัก ในตรงกันข้ามกลับกล่าวถึงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยมากกว่า หลายครั้งพระพยอมจะกล่าวพาดพิงถึงพุทธศาสนาเพียงในตอนที่กำลังอ้างถึงหลักธรรมคำสอนในตอนอารมณ์บทเท่านั้น ซึ่งทำให้ท่านถูกคนวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้อยู่บ่อยครั้ง

พระพยอมได้ใช้ความรู้พื้นฐานที่ผู้ฟังรู้จักกันดีอยู่แล้วมาประกอบในการเทศนาสั่งสอน เช่น หัวข้อธรรมต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาพุทธแบบไทยๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะรู้อยู่แล้ว เช่น การทำบุญ ไม่จำเป็นต้องบอกว่าทุกคนควรจะทำบุญสุนทาน แต่กล่าวว่าเมื่อจะทำบุญควรจะทำอย่างไร นอกจากนี้ยังรวมไปถึงข่าวสารจากหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ที่ผู้ฟังรู้เรื่องดีอยู่แล้วเช่นกัน พระพยอมเชื่อมโยงความรู้เหล่านี้เข้ากับหลักธรรมของพุทธศาสนาจึงทำให้ธรรมเทศนาของท่านมีพลังมาก หลักคำสอนและขนบธรรมเนียมทางพุทธศาสนาที่ผู้ฟังซึมซับมาแล้วตั้งแต่เกิด ก็กลายเป็นสิ่งที่เข้ากับยุคสมัยได้ดีขึ้นเมื่อท่านนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน

4.2.3 เทคนิคในการนำผู้ฟังเข้าไปมีส่วนร่วม

ธรรมชาติของพระพยอมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมที่สามัญชนคนไทยทั่วไปเห็น สัมผัส และต้องเกี่ยวข้องอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้ท่านสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ฟังจะรู้สึกว่าคุณเองได้มีส่วนร่วมในธรรมชาติไปด้วย นอกจากนี้พระพยอมยังใช้เทคนิคอีกอย่างหนึ่งในการทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีส่วนร่วม นั่นคือ การถามผู้ฟังอยู่เสมอๆ โดยใช้คำถามทั้งประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ และต้องการให้ผู้ฟังตอบยืนยัน การใช้เทคนิคเหล่านี้ จะทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและรู้สึกมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกว่าพระพยอมกำลังพูดกับเขาโดยตรง กำลังถามเขาเป็นส่วนตัว กำลังสนใจสิ่งที่พวกเขาคิดอยู่ การใช้คำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบนี้ ปรากฏอยู่ในคำเทศนาอย่างต่อเนื่อง

4.2.4 จุดประสงค์ของการสั่งสอน

ถึงแม้ธรรมชาติของพระพยอมจะเต็มไปด้วยเรื่องเล่าต่างๆ มากมายหลายเรื่อง แต่บทวนะเหล่านี้คือคำเทศนา เป็นบทวนะเชิงสั่งสอน มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟัง ถึงกระนั้นก็ตาม คำสั่งกำชับให้คนประพฤติตามคำสั่งสอนอย่างเปิดเผยมีปรากฏในคำเทศนาของพระพยอมอยู่น้อยมาก บางครั้งจะปรากฏอยู่ในตอนท้ายๆ ของคำเทศนาเพียงคำหรือสองคำเท่านั้น ที่จริงแล้วคำสั่งแบบเปิดเผยส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของคำเทศนา มักจะเกี่ยวข้องกับสาระเสริม และมีความเกี่ยวข้องกับหัวเรื่องหลักน้อยมาก ถ้าเช่นนั้นพระพยอมใช้วิธีการใดในการถ่ายทอดคำสั่งสอนไปสู่ผู้ฟัง

คำตอบสำหรับคำถามนี้อาจอยู่ที่พลังของการเล่าเรื่อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการเทศนาตามปกติของพระพยอมนั้นจะเป็นเรื่องเล่า ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้หลายเรื่องเป็นเรื่องจริง เป็นข่าวที่ดีพิมพ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งใจฟังคำสั่งสอนของพระพยอม การวินิจฉัยชี้ชัดสถานการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงบทเรียนทางศีลธรรมต่างๆ อย่างสั้นๆ ซึ่งมักจะปรากฏก่อนหรือหลังการเล่าเรื่องในแต่ละครั้ง ทำให้ผู้ฟังไม่ยากถูกกล่าวเหยียดหยาม ไม่อยากถูกเยาะเย้ยว่าเป็นคนโง่ และไม่ยากถูกสังคมประณามว่ากระทำความผิดขั้นร้ายแรง ทำให้คนเกิดความรู้สึกอยากจะเป็นคนดี

เคิร์กกล่าวว่า เราอาจสรุปได้ว่า พระพยอมไม่ได้ถ่ายทอดประเด็นคำสั่งสอนของท่านไปสู่ผู้ฟังโดยการใช้คำสั่งกำชับโดยตรงมากเท่ากับการใช้ตัวอย่างและการวิเคราะห์สถานการณ์ทางอารมณ์อย่างแยบยล แม้แต่ในเรื่องตลกซึ่งท่านเล่า ซึ่งมีอยู่มากมายหลายเรื่องและบางเรื่องก็ตลก

มากนั้น ก็ยังอาจมีบทเรียนทางศีลธรรมหนักๆ สอดแทรกอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามหากแนวทางในการเทศนาเป็นไปในลักษณะเรียบๆ และไม่มีการเน้นระดับเสียงต่างๆ กัน ก็คงจะพอสรุปได้ว่า การถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อมแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของผู้ส่งสาร คือ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ที่ปรากฏผ่านเนื้อหา สื่อและวิธีการนำเสนอ เนื้อหาสาร ในช่วงระยะเวลาการทำงานของท่านตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว ในปี พ.ศ. 2523 จนถึง ปี พ.ศ. 2545 โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาสื่อบุคคล ซึ่งมีความพิเศษที่เป็นสื่อบุคคลทางศาสนา และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคมในวงกว้าง มีผลงานในอดีตที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมากมาย การศึกษานี้ส่วนหนึ่งจึงต้องย้อนไปในอดีตของบุคคล ทั้งเรื่องราวภูมิหลังด้านต่างๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา ลักษณะอุปนิสัย ตลอดจนการทำงาน และผลงานที่ผ่านมา แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องราวที่ย้อนเลยไกลไปจากจุดที่กำหนดในการศึกษา ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งต้องศึกษาปัจจุบัน (ช่วงระยะเวลาของการทำวิจัย พ.ศ. 2544 - 2545) ดังนั้นในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสาร จึงมีการศึกษาทั้งในส่วนที่มองจากมิติด้านกว้างที่แวดล้อมตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ เช่น ความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ต่างๆ เป็นเหมือนการมองในภาคตัดขวาง และมีการศึกษาในส่วนที่มองจากมิติด้านยาว คือในเชิงพัฒนาการที่เนื่องด้วยยุคสมัยของการทำงานจากอดีตถึงปัจจุบัน

การเลือกตัวอย่างที่ศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของสื่อบุคคลเพียงคนเดียว คือ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ซึ่งแม้จะเป็นเช่นนั้น แต่ด้วยความเป็นสื่อบุคคลทางพุทธศาสนา ที่มีความโดดเด่นดังต่อไปนี้ ที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม

ประการแรก พระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้าง

ความมีชื่อเสียงของพระพยอมนี้เป็นที่ยอมรับอยู่แล้วของสังคม จากข้อมูลที่หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2540) ได้จัดทำแบบสอบถามประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2534 พบว่า พระภิกษุที่ชาวกรุงเทพมหานครรู้จักมากที่สุด คือ พระพยอม กัลยาโณ ในฐานะพระนักพูดและนักพัฒนา คือ มีผู้คนรู้จักพระพยอมสูงถึง 73% เหนือกว่าสมเด็จพระสังฆราช (31.5%) ท่านปัญญานันทะ (26%) พระประจักษ์ (25%) และท่านพุทธทาส (11%) ในส่วนที่นอกเขตกรุงเทพมหานครไป แม้ไม่มีผู้ทำการสำรวจไว้ แต่จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่ามีผู้ฟังเทศน์พระพยอมคราวละจำนวนมากๆ ดังเช่น การเทศน์ที่ทุ่งศรีเมือง สกลนคร ที่มีผู้ฟังร่วม 5 หมื่นคน มีกิจเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ปีละจำนวนมาก เช่น ในปี พ.ศ. 2529 มีกิจเทศน์ถึง 840 งาน มีการออกรายการวิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งออกอากาศไปทั่วประเทศบ่อยๆ แม้เมื่อคราวที่ถูกสั่งงดออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 เมื่อปี 2526 ก็ปรากฏเป็นข่าวดังทางหน้าหนังสือพิมพ์

ประการที่สอง บทบาทภาพลักษณ์ของพระพยอมที่ปรากฏ เป็นไปในลักษณะของความผสมผสาน

การทำงานเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีหลายบทบาทภาพลักษณ์ บางกลุ่มมีลักษณะที่มุ่งในเชิงวิชาการ บางกลุ่มมีลักษณะมุ่งให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ บางกลุ่มมุ่งเน้นด้านการพัฒนา บางกลุ่มมุ่งเน้นด้านการปฏิบัติเพื่อฝึกจิต การแสดงบทบาทภาพลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ มักจะมีความโดดเด่นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ในขณะที่ความมีชื่อเสียงของพระพยอมนั้น มีทั้งที่ปรากฏในบทบาทภาพลักษณ์ของความผสมผสาน แต่การผสมผสานนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างทางธรรมกับทางโลก กล่าวคือ เป็นทั้งพระนักเทศน์ ซึ่งเป็นบทบาทภาพลักษณ์ในทางธรรม และเป็นทั้งพระนักสงเคราะห์นักพัฒนา ซึ่งเป็นบทบาทภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ในการแสดงบทบาทหน้าที่เหล่านี้ การสื่อสารที่พระพยอมใช้เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การการแสดงบทบาทหน้าที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับในสังคม

ประการที่สาม พระพยอมเป็นพระที่มีการใช้สื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย

การสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมในบทบาทการทำงานหลายบทบาทของพระพยอมนั้นนอกจากใช้สื่อการเทศน์ สื่อมวลชนแขนงต่างๆ แล้ว พระพยอมยังได้ใช้สื่ออื่นๆ อีกอย่างหลากหลาย เช่น สื่อสถานที่ สื่อวัตถุ และสื่อกิจกรรม

ประการที่สี่ ซึ่งเป็นประการที่มีความสำคัญ คือ การใช้สื่อต่างๆ ของพระพยอมเกิดจากความสามารถที่ไม่ใช่ความสามารถเฉพาะตัว แต่เป็นความสามารถที่สามารถเรียนรู้กันได้

การใช้สื่อต่างๆ ของพระพยอมนั้นมีลักษณะของการ “ใช้เป็น ” โดยพิจารณาจากการใช้สื่อกับการทำงาน ซึ่งในกรณีของพระพยอมนั้นถือเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จ เพราะการทำงานของพระพยอมเป็นที่รู้จักและยอมรับอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งแสดงว่าพระพยอมมีและใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ที่ไม่ได้เกิดจากความสามารถส่วนบุคคล หรือ ใช้พรสวรรค์ แต่เป็นการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารที่มีแบบแผนสามารถเรียนรู้ได้ ดังเช่น นักพูดที่มีชื่อเสียงทั้งหลายย่อมต้องมีการฝึกฝนวิธีการพูดรูปแบบต่างๆ ที่สามารถฝึกฝนเรียนรู้ได้จนมีความชำนาญ ไม่ว่าจะฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเองจากการขวนขวาย หรือเรียนรู้จากสถาบันฝึกฝนอบรมการพูดให้กับบุคคลทั่วไป ซึ่งจะต้องมีแบบแผน หรือหลักสูตรการอบรม ความสามารถในการสื่อสารของบุคคล ก็เปรียบได้กับความสามารถด้านการพูดของบุคคล ที่มีแบบแผน สามารถเรียนรู้ฝึกฝนเรียนรู้กันได้ ซึ่งพระพยอมเป็นตัวแทน สื่อบุคคลทางศาสนา ที่ได้แสดงความสามารถด้านการสื่อสารจนเป็นที่ยอมรับ และน่าจะศึกษาหาแบบแผนของความสามารถด้านการสื่อสารนั้น เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการสื่อสารทางศาสนาในบริบทของสังคมปัจจุบัน ที่มีมิติด้านเศรษฐกิจเป็นแกนหลักของสังคม ซึ่งต่างไปจากสังคมประเพณีแต่เดิมที่มีมิติด้านศาสนาเป็นแกนหลักของสังคม

แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมนั้น เนื่องจากส่วนหนึ่งของการศึกษาเป็นการศึกษาย้อนไปในอดีต และอีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาปัจจุบัน ดังนั้นแหล่งข้อมูลจึงมีหลากหลาย ที่สำคัญคือ

1. แหล่งข้อมูลภาคเอกสาร

ข้อมูลภาคเอกสาร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพยอม และไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม แต่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา ดังนี้

1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพยอม

- ข้อมูลที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วในบางด้าน เช่น พระฝัปกเกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม โดย ไพโรจน์ อยู่มนเทียน พระพยอมกับสังคมไทย โดย สมบัติ จันทรวงศ์ วรรณกรรมคำสอน พระพยอม กัลยาโณ โดย สมบัติ เสริมศิลป์ ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์ห้วงขณะลักษณะในปาฐกถาธรรม โดย เคิร์ก อาร์ เพอร์ชัน
- ข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมไว้ ได้แก่ ประวัติ และผลงานพระพิศาลธรรมพาที เรียบเรียงโดย มูลนิธิสวนแก้ว
- ข้อมูลที่มีผู้เขียนถึง ได้แก่ ชาว บทความ สารคดีต่างๆ
- ข้อมูลที่เป็นผลงานของพระพยอม ได้แก่ ข้อเขียน บทความในหนังสือพิมพ์ หรือวารสารร่วมโพธิ์แก้ว ผลงานหนังสือ ปุยมณุษย์
- ข้อมูลที่เป็นการบรรยาย หรือแสดงธรรมโดยพระพยอมจากเทป

1.2 ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม

ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม แต่เกี่ยวกับการศึกษานี้ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลบุคคล

แหล่งข้อมูลบุคคล ได้แก่ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว และประธานมูลนิธิสวนแก้ว

นอกจากนี้ยังได้แก่บุคคลอื่นๆ ซึ่งจัดแบ่งเป็นแหล่งข้อมูลบุคคลภายใน และแหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก ดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลบุคคลภายใน

แหล่งข้อมูลบุคคลภายใน คือ คนที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ โดยพักอาศัยอยู่ทั้งในวัดสวนแก้ว หรือมูลนิธิสวนแก้ว เช่น พระ อุบาสก (พ่อขาว) อุบาสิกา (แม่ขาว) คนงานในมูลนิธิ

หรือคนที่แม่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ในวัด แต่เป็นผู้ที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ กับวัดและมูลนิธิมานาน หรือหลายครั้ง เช่น กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มนักเรียนจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ แหล่งข้อมูล บุคคลภายใน แบ่งเป็น

2.1.1 กลุ่มทางธรรม

กลุ่มทางธรรม ได้แก่ พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา อาสาสมัครช่วยงาน ผู้ที่ เข้าค่าย อบรมจริยธรรม ได้แก่

- คุณยายยุพิน เอี่ยมโอภาส ฆราวาสกล่าวนำถวายสังฆทาน
- คุณตี๋ ฆราวาสช่วยงานในวัดสวนแก้ว
- คุณอานันท์ อุบาสกวัดสวนแก้ว

2.1.2 กลุ่มทางโลก

กลุ่มทางโลก ได้แก่ กรรมการมูลนิธิ หัวหน้างาน และคนงานที่ทำงานใน มูลนิธิสวนแก้ว ได้แก่

- คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เลขามูลนิธิสวนแก้ว
- คุณยายยุพิน เอี่ยมโอภาส ผู้จัดการร้านขายน้ำ และมัดคุเทศก์นำชม

สวนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

- คุณประดิษฐ์ นันผั่น (พีตอน) หัวหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ และหัวหน้างาน

ภาคสนามโครงการก่อสร้างบ่อบำบัดสิ่งปฏิกูล

- แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลตี๊กพิศาล
- น้ำสำรวย ผู้ดูแลสวนสมุนไพร
- พี่บัวเผื่อน แม่ครัว และแม่ครัว ลูกมือในครัวคนอื่นๆ
- พี่เดื่อน ภรรยาคุณประดิษฐ์ นันผั่น
- เด็กกำพร้าในมูลนิธิสวนแก้ว
- เด็กนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ที่เข้าร่วมในโครงการช่วยน้อง

ท้องถิ่น

- คนงานในมูลนิธิ ได้แก่ ช่างเฟอร์นิเจอร์ คนสวน

2.2 แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก

แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก คือ คนที่มาวัด หรือมูลนิธิเป็นครั้งคราว เช่น มาฟังบรรยายธรรม มาทำบุญ มาบริจาคของ มาเที่ยวพักผ่อน มาติดต่องาน แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก แบ่งเป็น

2.2.1 กลุ่มทางธรรม ได้แก่

- ผู้ที่มาฟังเทศน์ ทำบุญ บริจาคตามวาระโอกาสที่วัด ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปทุกเพศ ทุกวัย โดยมากมักจะมาเป็นครอบครัว และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ อาจมาเป็นประจำสม่ำเสมอ หรือมาเป็นบางครั้งบางคราวก็ได้ และจะมาเพื่อกิจกรรมทางธรรมเป็นหลัก

- กลุ่มที่ไปฟังพระพยอมเทศน์นอกสถานที่ เช่น ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี และที่การทำเรือแห่งประเทศไทย

2.2.2 กลุ่มทางโลก

กลุ่มทางโลก ได้แก่ กลุ่มคนที่มาติดตอสัมพันธ์กับพระพยอม ในลักษณะต่างๆ คือ

- กลุ่มคนที่ทำงานร่วมกับพระพยอม โดยมีการทำโครงการ หรือกิจกรรมระยะยาวร่วมกันรองรับ ได้แก่ สำนักพระราชวัง กรมประชาสัมพันธ์ โรงพยาบาลศิริราชฯ ได้แก่ คุณชลธิชา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลศิริราชฯ ซึ่งมาดูแลคนไข้ที่อยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว

- กลุ่มคนที่มาทำงานกับพระพยอม เป็นบางกิจกรรม มักเป็นกลุ่มที่เป็นองค์กรทางศาสนา หรือองค์กรสาธารณกุศล ได้แก่ สันติอโศก กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย (คพส.) เสถียรธรรมสถาน สถาบันปริทัศน์มยงค์ มูลนิธิไชยวณา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) และกลุ่มมอโรคยา

- กลุ่มคนที่มาติดต่อกับพระพยอม เป็นครั้งคราว เป็นบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีการติดต่อกับพระพยอมเป็นการเฉพาะกิจ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มาตรวจเยี่ยมวัดและมูลนิธิ สื่อมวลชน มาสัมภาษณ์ในเรื่อง หรือประเด็นต่างๆ

3. แหล่งข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม

ข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม ทั้งที่เป็นข้อมูลภายในวัดและมูลนิธิต่าง
 แก้ว

- ภายในวัดและมูลนิธิต่าง แก้ว ในส่วนสถานที่ ได้แก่ โบสถ์ธรรมชาติ ลานหินโค้ง
 โรงมหรสพทางวิญญาน ถ้ำ สอน ที่พัก ส่วนบรรยากาศ ได้แก่ ความร่มรื่น เป็นธรรมชาติ ความ
 เงียบสงบ ความไม่ตัดขาดจากโลกภายนอก และในส่วนเหตุการณ์ กิจกรรม ได้แก่ การทำบุญ
 บริจาคของ การทำงานต่างๆ ของคนงาน

- ภายนอก ได้แก่ การบรรยายธรรมนอกสถานที่ คือ ที่โรงพยาบาลรามาริบัติ ที่การทำ
 เรือแห่งประเทศไทย และที่มหาวิทยาลัยสยาม ช่วงก่อนคอนเสิร์ตพระพยอมปะทะคาราบาว ใน
 วันแรงงาน

4. แหล่งข้อมูลวัตถุ

ข้อมูลวัตถุ ได้แก่ สื่อวัตถุที่พระพยอมใช้ในการสื่อสาร คือ กระบอกสำรอกกิเลส

การเก็บข้อมูล

ในการศึกษาเรื่องความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม
 กัลยาโณ) นี้ มีการทำงาน หรือเก็บข้อมูลใน 2 ส่วนใหญ่ คือ ภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยใช้
 ใช้วิธีดังนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร มี 2 ขั้นตอน คือ

1) รวบรวมและค้นคว้าจาก ห้องสมุด ศูนย์ข้อมูลสำนักพิมพ์มติชน ร้านหนังสือ
 หรือแผงขายหนังสือและเทปทั้งในวัดสวนแก้ว และที่อื่นๆ

2) เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ แล้ว นำข้อมูลภาค
 เอกสารเหล่านั้นมาศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์และอ้างอิงตามแนวทางการศึกษา

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ คือ ที่วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งมีอาณาบริเวณต่อเนื่องรวมกันไป ไม่มีเครื่องหมายแบ่งอาณาเขต การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ทำโดย 2 วิธีหลัก คือ การสังเกต และการสัมภาษณ์

2.1 การสังเกต

การสังเกต เป็นการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลทั้งในส่วนจากแหล่งข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม และแหล่งข้อมูลบุคคล รวมทั้งแหล่งข้อมูลวัตถุ โดยใช้การสังเกตทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม โดยมากเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการพูดคุยร่วมกับการสังเกต ในการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตนี้ ทีมผู้วิจัยเข้าพื้นที่ทั้งในวันธรรมดา วันเสาร์ อาทิตย์ วันสำคัญทางศาสนา เข้าพื้นที่แบบไป-กลับ และแบบค้างคืน โดยค้างคืนมากที่สุด คือ 3 วัน 2 คืน

2.1.1 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมๆ กับการสังเกตบรรยากาศ เหตุการณ์ และพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ ตลอดจนพูดคุยตามวาระโอกาสกับผู้ร่วมอยู่ในกิจกรรม หรือเหตุการณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมที่ทีมผู้วิจัยได้ทำการสังเกต ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจากกิจกรรม หรือเหตุการณ์ต่อไปนี้

1) เป็นผู้ช่วยขายน้ำและขนมต่างๆ ในร้านขายน้ำที่คุณยายยุพินเป็นผู้จัดการร้าน

2) เป็นเด็กวัด ช่วยพระพยอมจัดเตรียมและแจกของที่ระลึก และจัดเตรียมอุปกรณ์กรวดน้ำ สำหรับผู้มาทำบุญ ถวายสังฆทานกับพระพยอม ของที่ระลึกที่แจก ได้แก่ เทปธรรมะพระพยอม วารสารร่มโพธิ์แก้ว เป็นหลัก หากเกินกว่านี้แล้วแต่พระพยอมจะสั่ง ถ้าหากของหมด หรือไม่พอในที่จัดเตรียมวางไว้ ก็ไปเบิกของจากห้องเก็บของ นอกจากนี้ก็ขายของ คือ นมเปรี้ยวดัชมิลค์ ที่พระพยอมได้รับบริจาคมา ซึ่งขายในราคาถูกพิเศษให้กับผู้มาทำบุญ ในการขายของนี้ทีมผู้วิจัยรับและทอนเงินเอง โดยรับเงินใส่ในขันใบโต ทอนเงินก็หยิบจากขันนี้ หากเงินในขันมีจำนวนมาก ก็นำเงินส่งให้ป้าสมบัติ ชาตะรูปะชีวิน ผู้จัดการมูลนิธิซึ่งทำงานอยู่ในอีกห้องหนึ่ง การเป็นเด็กวัดช่วยงานพระพยอม ต้องทำงานแทบไม่ได้หยุด เพราะมีผู้มาทำบุญมาก

และอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการขายสินค้าราคาถูก ผู้มาทำบุญก็ต้องการสินค้าเป็นจำนวนมาก บางครั้งก็มีสื่อมวลชนมาขอสัมภาษณ์พระพยอม ทีมผู้วิจัยก็ต้องเก็บข้อมูลในส่วนนี้

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จำเป็นที่ต้องมีบุคคลที่สามารถนำทีมผู้วิจัยให้เข้าถึงแหล่งข้อมูล หรือการเก็บข้อมูล ดังเช่น การเข้าไปทำหน้าที่เป็นเช่นเด็กวัด เนื่องจากทีมผู้วิจัยไม่ใช่คนในวัด หรือมูลนิธิ อีกทั้งเป็นผู้หญิง การที่จะได้เข้าไปช่วยงานพระพยอมใกล้ชิด ท่ามกลางผู้คนที่มาทำบุญมากมาย และยังหยิบจับเงินเอง โดยไม่มีคนของวัดคนอื่น อยู่ด้วยเลย ทีมผู้วิจัยคิดว่าเป็นการยากลำบากที่จะอาสาเข้าไปทำงานนี้ แม้ในฐานะอาสาสมัคร หากไม่มีผู้พานำเข้าไป ซึ่งทีมผู้วิจัยได้คุณยายยุพินเป็นผู้นำเข้าไป

- 3) เป็นผู้ช่วยมัคคุเทศก์ คือ ช่วยคุณยายยุพิน พาคนชมสวนอนุรักษพันธุกรรมพืช
- 4) เป็นผู้ช่วยแม่ครัว ช่วยเตรียมวัตถุดิบที่จะใช้ทำอาหาร เช่น เด็ดผัก หั่นผัก
- 5) ช่วยติดสติ๊กเกอร์รูปพระพยอมบนกระบอกไม้ไผ่ ที่จัดเตรียมเป็นกระบอกสำรองกิเลส
- 6) ช่วยติดข้อความพื้นหลังบนเวที ในห้องประชุม
- 7) ช่วยงานกลุ่มผู้หญิงห่อข้าวต้มมัด และแกะระกำ
- 8) ทำงานพัฒนาบริเวณร่วมกับนักศึกษา คือ ขนดิน ขนหิน ขนอิฐ ขนทราย หิ้วปูน ปูตัวนอน ตักขยะขยะพรวัว และบรรจุใส่ถุงเพื่อนำไปเทในสวน
- 9) เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา คือ ฟังเทศน์บ้ายวันอาทิตย์ ถือนศีล และบวชเป็นแม่ขาวในช่วงระหว่างวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งที่ต้องค้างคืนหลายวัน และแบบไม่ค้างคืน กิจกรรมในระหว่างการถือศีล ได้แก่ สวดมนต์ ทำบุญ ใส่บาตร กวาดลานวัด ฟังธรรม เวียนเทียน

2.1.2 การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม คือ การที่ทีมผู้วิจัยเข้าพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูล โดยการสังเกตแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยมากเป็นการสังเกต บรรยากาศ สถานที่ หรือกิจกรรมที่ไม่สามารถเข้าร่วมด้วย หรือไม่สะดวกที่จะร่วมด้วย เช่น การบวชพระ การขายของในซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ การทำงานในสวน เช่น เก็บใบชา ลอกเลน นอกจากนี้ในบางครั้งเป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล เช่น คนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญา ซึ่งโรงพยาบาลส่งมาอยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติในสังคม

ในการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมนี้ทีมผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุย หรือซักถามประกอบ

2.2 การสัมภาษณ์

ในการศึกษานี้ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคล มีทั้งการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ คือ ใช้การพูดคุย ส่วนมากใช้การพูดคุย โดยการพูดคุยนั่นในหลายๆ ครั้งทำร่วมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

2.2.1 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการกระทำ 5 ครั้ง คือ

1) สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิสวนแก้ว คือ คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เลขานุการมูลนิธิสวนแก้ว คุณวันชัย เณรทรัพย์ ผู้ช่วยคุณดวงใจ และคุณประติษฐ์ นันผั่น หัวหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินการมูลนิธิสวนแก้ว

2) คุณประติษฐ์ นันผั่น เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการ และการบริหารงานภายในมูลนิธิสวนแก้ว เนื่องจากคุณดวงใจ และคุณวันชัย ไม่ได้อาศัยอยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว และไม่อยู่ในขณะนั้น แต่คุณประติษฐ์ ก็สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้ทำงานร่วมกับคุณดวงใจ และรับผิดชอบงานในอีกหลายส่วน เช่น บรรยาย และพาชมโครงการของมูลนิธิ นอกจากนี้ยังรับคำสั่งการปฏิบัติงานบางอย่าง ตามแต่พระพยอมจะสั่ง ได้แก่ งานภาคสนาม งานช่าง

3) สัมภาษณ์พระพยอม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานการบริหาร และการใช้สื่อของท่าน ตลอดจนแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระพยอมนั้นมีเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ปรากฏในรูปของสิ่งพิมพ์ และเทปการบรรยายธรรม ตามวาระโอกาสต่างๆ ทั้งในและนอกสถานที่ อีกทั้งผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระพยอมจากแหล่งข้อมูลบุคคล คนอื่นๆ ด้วย

4) แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลเด็กพิศาล ซึ่งเป็นอาคารที่พักสำหรับหญิงที่ไม่มีครอบครัว รวมทั้งเด็กนักเรียนหญิงจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ซึ่งมาทำงานในช่วงปิดเทอม ในการเข้าพื้นที่หลายวันต่อเนื่องกันทีมผู้วิจัยก็พักที่ตึกพิศาลนี้เช่นกัน การสัมภาษณ์แม่ครูพิสนธ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุที่แม่ครูเข้ามาทำงานอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานด้านที่พักอาศัย

5) สัมภาษณ์คุณชลธิชา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลศรีธัญญา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประสานงานร่วมกันระหว่างโรงพยาบาลศรีธัญญากับมูลนิธิวัดสวนแก้ว รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับคนไข้ที่มาอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว

2.2.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ในส่วนของ การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยมากทีมผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือ การพูดคุย ทั้งที่เป็นการพูดคุยโดยตรง คือ พูดคุยอย่างเดียว และการพูดคุยร่วมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม คือ ในขณะที่ทำการสังเกตจากการร่วมทำกิจกรรม พร้อมๆ กันนั้นก็พูดคุยไปด้วย การพูดคุยนั่น มีทั้งที่เป็นการพูดคุย ชักถามถึงประเด็นข้อมูลที่ต้องการเก็บข้อมูล หรือสงสัย รวมทั้งข้อมูลทั่วไป

แหล่งข้อมูลบุคคลที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยด้วยหลายๆ ครั้ง ได้แก่ คุณประดิษฐ์ นันผั่น คุณยายยุพิน เขียมโสภา ผู้จัดการร้านขายน้ำ และผู้ช่วยกล่าวนำคำถวายสังฆทานให้แก่ผู้ไปทำบุญ ถวายสังฆทาน รวมทั้งเป็นมัคคุเทศน์พาชมสวนด้วย นอกจากนี้ได้แก่ พี่เดือน ภรรยาของคุณประดิษฐ์ นันผั่น คุณสำรวย คนพิการที่ดูแลสวนสมุนไพรหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ พี่บัว เพื่อน แม่ครัว คนงานคนอื่นๆ คุณตี๋ ฆราวาสช่วยงานวัด คุณอนันท์ พ่อขาว และผู้มาถือศีลในวันสำคัญ ผู้มาพึ่งพิงเทศน์วันอาทิตย์คนอื่นๆ

การพูดคุย ทำให้เป็นที่จดจำได้ เกิดความสนิสนม และไว้วางใจ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล ดังเช่น ในการเข้าพื้นที่คราวหนึ่ง คุณยายยุพินก็เป็นผู้พาทีมวิจัยเข้าไปช่วยงาน พระพยอมอย่างใกล้ชิด เสมือนเป็นคนใน คือ เป็นเด็กวัด หรือ ในยามที่ทีมวิจัยไม่ได้เข้าพื้นที่ คุณประดิษฐ์ หรือพี่ดอน ก็โทรมาถามว่า วันนี้ไม่ไปวัดหรือ บางครั้งก็บอกว่ามีงานอยากให้เข้าไปช่วย ซึ่งทีมวิจัยก็จะเข้าไปถ้าอยู่ในช่วงที่สะดวก หรือในบางครั้ง พี่ดอน หรือคุณอานันท์ ก็โทรมาแจ้งข่าวความเป็นไป เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัดให้ทราบ เช่น เรื่องน้ำท่วมสวน เรื่องมีระเบิดติดมากับของบริจาค พระพยอมไม่อยู่ไปต่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และภาคสนาม จากกรอบแนวคิด เรื่องความสามารถด้านการสื่อสาร การสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส-ถอดรหัส แนวคิดเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อการจัดการ การพัฒนาตามแนวพุทธ แนวคิดเกี่ยวกับพลังตามแนวพุทธ ตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 4 ข้อ คือ

1. ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
3. ประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
4. วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

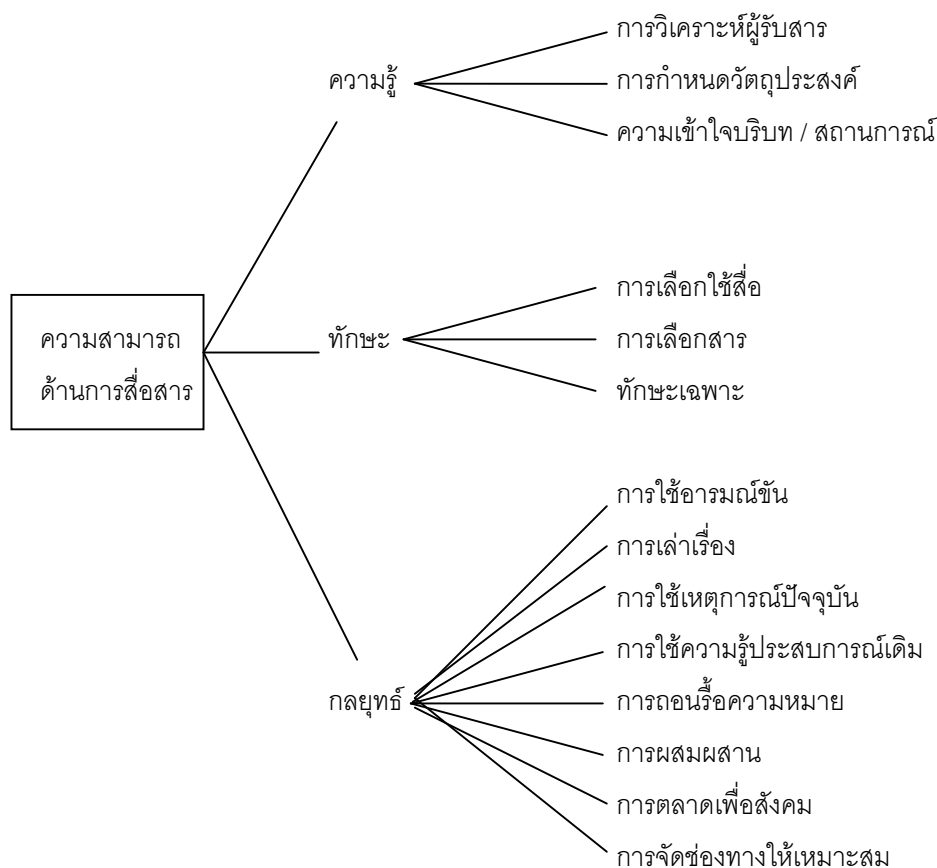
โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ ซึ่งแบ่งเนื้อหาเป็นบท ตามลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

เป็นการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ในเรื่องความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) โดยแบ่งแนวทางการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสาร เป็น 2 มิติใหญ่ๆ คือ

1.1 มิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง ซึ่งจะวิเคราะห์เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ ในการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)

1.2 มิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการ ซึ่งจะวิเคราะห์จากยุคสมัยของการทำงานของพระพยอมจากอดีตถึงปัจจุบันที่ทำการวิจัย (พ.ศ.2545) โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง หรือภาคตัดขวาง ดังแผนภูมิ

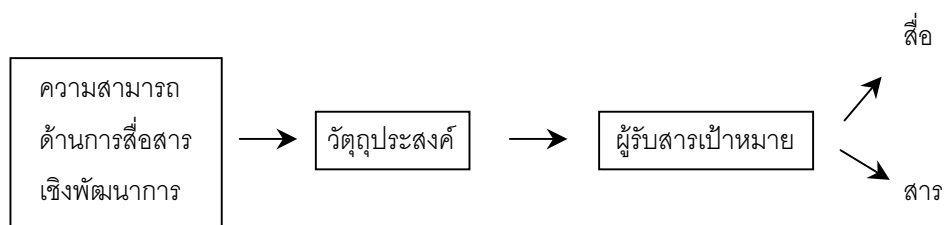
ในการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง ได้ใช้แนวคิด ดังนี้

- ความสามารถในการสื่อสาร ในส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อการจัดการ การสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactical communication skills)

- ความสามารถในการสื่อสาร ในส่วนของทักษะด้านการสื่อสาร ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และทักษะในการสื่อสารสาร ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายความสามารถในการสื่อสารของผู้ทำการสื่อสารในเรื่องของการใช้สื่อ และเนื้อหา

- ความสามารถในการสื่อสารในด้านกลยุทธ์การสื่อสาร ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง การเข้ารหัส-ถอดรหัส แนวคิดเกี่ยวกับการถนอมหรือความหมาย แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์ การผสมผสาน โดยมีการนำเนื้อหา รูปแบบ วิธีการสื่อสาร แบบทางโลก ทางธรรมมาผสมผสานสอดแทรกหรือประยุกต์ใช้ในการทำงาน และใช้กับสื่อต่างๆ เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มผู้รับสาร กลุ่มต่างๆ และตามวัตถุประสงค์

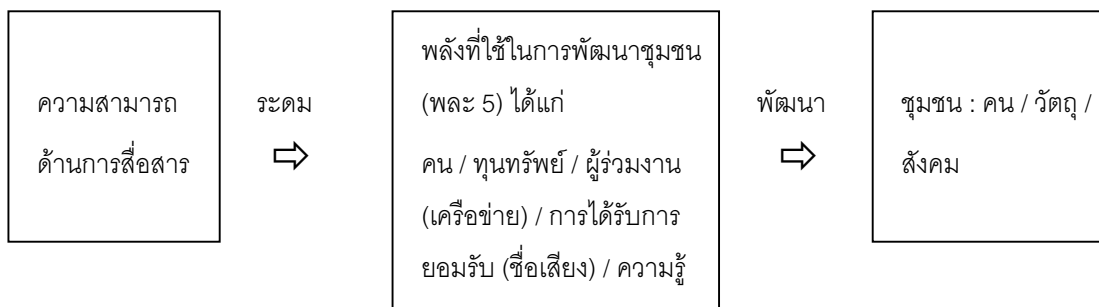
ในส่วนการวิเคราะห์มิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการมีแนวทางการวิเคราะห์ ดังแผนภูมิ

โดยใช้การวิเคราะห์ เชิงประวัติศาสตร์ คือ ศึกษาจากยุคสมัยของการทำงานทั้ง 3 ช่วง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ และกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของการทำงานแต่ละช่วง เพื่อทราบถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่ปรากฏออกมาจากการเลือกใช้สื่อ และสาร

2. การศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

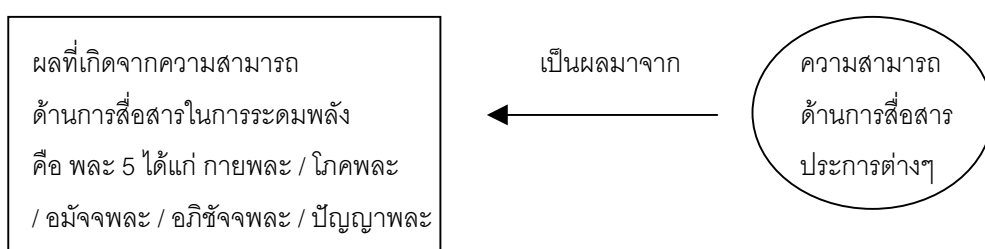
เป็นการมุ่งศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ว่าทำให้เกิดผลประการใดที่สามารถเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนได้ และเป็นการพัฒนาชุมชนในองค์ประกอบใดบ้าง ดังแผนภูมิ

โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการระดมพลังตามแนวพุทธ คือ พละ 5 และการพัฒนาตามแนวพุทธ ที่เน้นในเรื่องการพัฒนาคน โดยพิจารณาทั้งการพัฒนาทางกายภาพ และทางจิตใจ โดยให้เห็นเป็นเหตุ และผล ตามลำดับ

3. การประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผลที่เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลัง และ ความสามารถด้านการสื่อสาร โดยพิจารณาความสัมพันธ์ในลักษณะของสาเหตุและผล กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนด้านนี้ เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด ดังแผนภูมิ

3. การวิเคราะห์ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ในกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร ซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถ ทางด้านจิตวิทยาของบุคคล และความรู้ทางสังคมวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ ภูมิหลัง ความเหมาะสม สถานการณ์ ในปัจจัยเรื่องความเหมาะสมนั้น พิจารณาจากการยอมรับของ สังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบรรทัดฐานด้านศาสนา แบบแผนการปฏิบัติ ประเพณี และวัฒนธรรม ความเชื่อของสังคม เช่น การเทศน์ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไรต่อกลุ่มผู้รับสารแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ถือเป็นผู้บุคคลทางศาสนา ย่อมต้องอยู่ ภายใต้อำนาจของพระศาสนา และความเหมาะสมของการทำหน้าที่ทางศาสนา ขอบเขตนี้มีผลต่อการส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ด้วยเช่นกัน

การนำเสนอ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาสื่อบุคคล ซึ่งส่วนหนึ่งต้องย้อนไปศึกษา เรื่องราวในอดีตของบุคคล ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งต้องศึกษาปัจจุบัน ดังนั้นในการนำเสนอผลการ ศึกษา จึงนำเสนอเป็นบทๆ ดังนี้

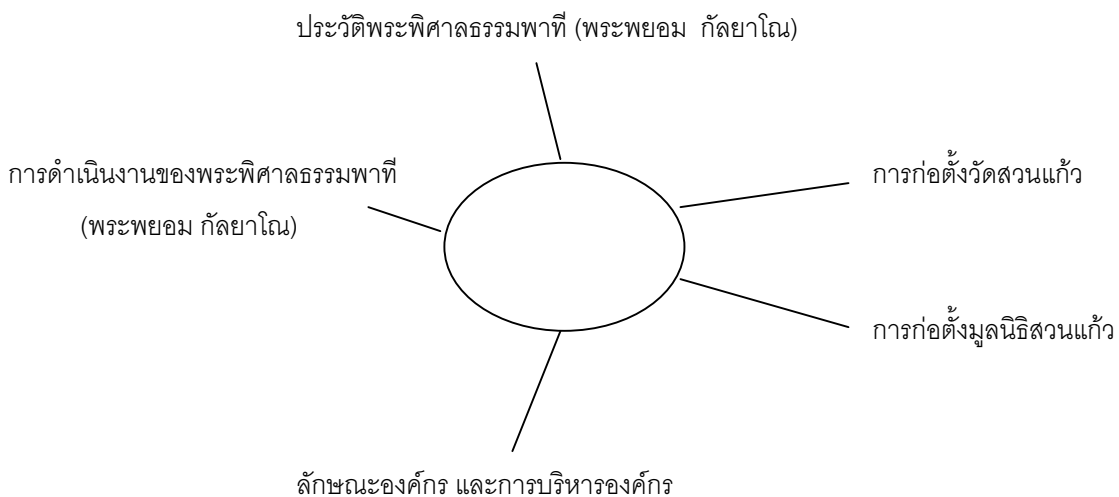
1. บทที่นำเสนอเนื้อหาส่วนที่เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งได้แก่ ข้อมูล เกี่ยวกับภูมิหลังของพระพยอม ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรและการบริหารองค์กร คือ วัดสวนแก้วและ มูลนิธิสวนแก้ว โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา มีแผนภูมิ และตารางประกอบ

2. บทที่นำเสนอเนื้อหาส่วนที่ศึกษาแยกเป็นบทตามวัตถุประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์ละ บท โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา มีแผนภูมิ และตารางประกอบ

บทที่ 4

ข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และการเข้าพื้นที่ ในขั้นต้นนำมาเรียบเรียงเป็นข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจในเบื้องต้นได้ โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. ประวัติพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)

ประวัติพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) แบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ครอบครัว และอุปนิสัยส่วนตัว
- 1.2 บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด และการทำงานของพระพยอม
- 1.3 การศึกษา
- 1.4 การทำงาน
- 1.5 รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ

1.1 ครอบครัว และอุปนิสัยส่วนตัว

1.1.1 ครอบครัว

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เดิมชื่อ พยอม จันทเพชร เป็นคนจังหวัดนนทบุรี ชื่อเล่นว่า เปี้ย เกิดวันจันทร์ เดือนเมษายน พ.ศ. 2492 ปีฉลู พ่อชื่อ เปล่ง แม่ชื่อ ลำภา มีพี่น้องทั้งหมด 11 คน แต่ได้เสียชีวิตไปแล้ว 6 คน ยังเหลืออยู่เพียง 5 คน เป็นหญิง 2 คน เป็นชาย 3 คน อยู่ที่บ้านเลขที่ 71 หมู่ 13 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ฐานะครอบครัวอยู่ในชั้นยากจน ประกอบอาชีพทำนาและทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีที่นาของตนเองอยู่ที่ลากซ้อน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี และมีสวนผลไม้ของตัวเองอยู่ที่อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

1.1.2 ลักษณะอุปนิสัย

จากงานของไพโรจน์ (2534) ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ และการทำงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ไว้ ได้กล่าวว่า พระพยอมเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจค่อน่ายกย่องมาตั้งแต่เด็ก สืบเนื่องจนถึงปัจจุบันหลายประการ ซึ่งทำให้ท่านมีชื่อเสียง และทำให้งานหลายๆ อย่างลุล่วงไปได้แม้จะเป็นงานที่ยากลำบาก นั่นคือ เป็นผู้ที่มีจิตน้อมทางธรรม มีความจำดี จดจำสิ่งต่างๆ ได้ง่าย เกล็ดตอบายมุข เป็นสุขอย่างประหยัด ยึดมั่นสัตย์ซื่อ เชื่อถือความจริง ทุกสิ่งต้องจริงจัง มีความคิดสร้างสรรค์ บากบั่นขยันดี และมีความอดทน

1.2 บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการดำเนินงานของพระพยอม

1.2.1 พ่อเปล่ง

จากประวัติของพระพยอม ในหนังสือพระผีปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม (ไพโรจน์, 2534) ได้นำเสนอว่า พ่อของพระพยอมติดการพนัน ติดเหล้ามากถึงขนาดต้องดับแตกตายเพราะเหล้า ทำให้พระพยอมมีความคิดฝังใจเกลียดผู้ติดเหล้า ติดอบายมุข มาตั้งแต่เด็ก สังเกตได้จากเหตุการณ์ครั้งหนึ่งพ่อของพระพยอมเมามาก มีคนพายเรือมาส่งบ้าน แต่พ่อของพระพยอมไม่ยอมขึ้นบ้าน พระพยอมจึงต้องไปอุ้มพ่อขึ้นบ้านแต่ด้วยความโมโห จึงทิ้งพ่อกระแทกพื้นอย่างแรง พ่อเปล่งจึงพูดว่า “ที่ข้าเลี้ยงเอ็งมาตั้งแต่ตีนเท่าฝ่าหอย ชีรดเอวรตมือข้า ข้าไม่เคยทำเอ็งถึงขนาดนี้ ที่ข้าเมานิดเดียวมาทุ้มข้า” ทำให้พระพยอมคิดได้ว่า “เราเ็นทำบาปเพราะเหล้าแท้ๆ” พระพยอมจึงเกลียดเหล้าและคิดว่า จะไม่ยอมแตะต้องเหล้าอย่างเด็ดขาด

1.2.2 แม่สำเภา

แม่ของพระพยอมเป็นคนขยัน และได้สอนให้ลูกขยันตั้งแต่เด็กด้วยการทำงานอย่างหนักให้ลูกๆ เห็น อย่างเช่น วันหนึ่งหลังจากแม่สำเภาก็ออกไปทำสวนทำนาตั้งแต่ ตี 4 ตี 5 กลับบ้านก็ตะวันตกดินแล้ว แต่หลังจากกล่อมน้องให้นอนตอนดึกยังลงมา ปลุกกล้วยปลุกอ้อยให้ลูกได้กินกัน เมื่อพระพยอมตื่นขึ้นมากลางดึกเห็นจึงถามแม่ว่าลงไปซุกดินทำไม ตอนนั้นมันดึกแล้ว แม่พระพยอมตอบว่า “ลูกขึ้นไปนอนก่อนเถอะ แม่จะปลุกกล้วยปลุกอ้อยไว้ให้ลูกได้กิน ลูกจะได้มีกล้วยอ้อยกินกับเขาบ้าง” ทำให้พระพยอมประทับใจกับเหตุการณ์ครั้งนั้นและซึมซับเอาความขยันนี้มาจนติดเป็นนิสัย

และเนื่องจากพระพยอมถูกแม่ตบตอนเด็กเพราะรื้ออ่านสุมบุหรี ทำให้พระพยอมจดจำและเกลียดการสุมบุหรีตั้งแต่เด็ก

1.2.3 ปู่เรื่อง

ปู่ของพระพยอมเป็นนักเลงเก่า ที่ชำนาญการต่อสู้ดาบ หัก มวย มีอาชีพปล้นสดมภ์ชาวบ้าน และมีลักษณะพิเศษคือ หนังเหนียว ยิงฟันไม่เข้า เพราะปู่เป็นผู้มีความรู้วิชาของขลังแต่เอาไปใช้ในทางที่ผิดเป็นโจรปล้นเขา และสุดท้ายก็มาตายเพราะถูกพวกมอญที่รับซื้อของที่ปู่เรื่องไปปล้นมาตีจนหูแตก น่วมไปทั้งตัวสุดท้ายต้องตายด้วยความทรมาน ทำให้พระพยอมเกลียดการเล่นเครื่องรางของขลัง

1.2.4 ย่า

ย่าจะคอยสั่งสอน ตักเตือนลูกหลานอยู่เสมอ และเนื่องจากย่าเป็นคนใจบุญ ทำบุญเข้าวัดเสมอทำให้พระพยอมจดจำและซึมซับเรื่องศีลธรรมเอาไว้มาก

1.2.5 ท่านพุทธทาส

เมื่อพระพยอมได้ไปศึกษาพระธรรมกับท่านพุทธทาสที่สวนโมกข์ พระพยอมประทับใจในวัตรปฏิบัติของท่านพุทธทาส ที่ทำประโยชน์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ถือว่าการทำคือการปฏิบัติธรรม “ท่านอาจารย์เป็นนักปฏิบัติธรรมที่เยี่ยมยอด ทุกอริยาบทของท่านคือการปฏิบัติธรรม และท่านเป็นนักคิดด้วย” พระพยอมจึงซึมซับแนวคิดที่ว่าทุกคนในวัดต้องทำงานมาใช้ จดจำหลักธรรมการสอนที่ส่วนใหญ่จะเน้นสอนเรื่องอุปทาน คือไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ไม่สอนให้มั่งมี ให้นำบุญอย่างฉลาด เรียนรู้วิธีการจัดแบ่งกลุ่มผู้รับ

สารในการสอนหลักธรรม เช่น ถ้าผู้ฟังเป็นคนพื้นบ้านก็สอนธรรมแบบพื้นฐานง่ายๆ ถ้าผู้ศึกษาเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็สอนสูงขึ้นไปอีก ฝึกฝนวิธีการใช้สื่อประกอบการเทศน์ เช่นการใช้ สไลด์ การบรรยายภาพในโรงมหรสพทางวิทยุญาณ ให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้รูปแบบของสื่อและสารเพื่อการบรรยายธรรมได้หลายรูปแบบ

1.3 การศึกษา

การศึกษาของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) แบ่งเป็นการศึกษาทางโลก ก่อนที่จะบวช และการศึกษาทางธรรม เมื่อบวชแล้ว

1.3.1 การศึกษาทางโลก

พ.ศ.2500 เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดสังวรวิมลไพฑูริย์ เรียนจบชั้นประถม 4 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนแล้ว ก็ไม่ได้ศึกษาต่อ เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน

1.3.2 การศึกษาทางธรรม

พ.ศ. 2502 บรรพชาสามเณรที่วัดสังวรวิมลไพฑูริย์ (7 วัน เป็นการบวชหน้าไฟงานศพของแม่)

พ.ศ. 2513 อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดสังวรวิมลไพฑูริย์

พ.ศ. 2514 จบนักรธรรมตรี ที่วัดอัมพวัน จ.นนทบุรี

พ.ศ. 2515 จบนักรธรรมโท ที่วัดบางอ้อยช้าง และวัดบางไกร จ.นนทบุรี

พ.ศ. 2516 จบนักรธรรมเอก ที่วัดบางอ้อยช้าง จ.นนทบุรี

จากประวัติการศึกษาของพระพยอม พบว่า พระพยอมเป็นผู้ที่กล่าวได้ว่าเรียนทางโลก หรือเรียนตามระบบการศึกษาแบบทางโลกมาน้อย คือ จบเพียงแค่ชั้นประถม 4 แต่การศึกษาแบบทางธรรม ถือว่าจบการศึกษาสูงสุดในการเรียนแผนกธรรม¹ อย่างไรก็ตาม พระพยอมแม้จะเรียนทางโลกมาน้อย แต่ก็เป็นผู้ที่ขวนขวาย และมีสติปัญญา ความทรงจำดี ทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องราวทางโลก มากมาย

¹ ในการศึกษาของพระสงฆ์ แบ่งเป็น แผนกธรรม และแผนกบาลี แผนกธรรม แบ่งได้ 3 ระดับ คือ นักรธรรมตรี นักรธรรมโท และนักรธรรมเอก ซึ่งเป็นระดับสูงสุด ส่วนแผนกบาลี มี 9 ระดับ ตั้งแต่เปรียญ 1 ถึง เปรียญ 9

1.4 การทำงาน

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูง ขยันอดทน และตลอดชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน ชีวิตผูกติดกับการทำงาน ทั้งนี้เพราะท่านได้รับการอบรม บ่มนิสัยให้เป็นคนรักในการทำงานมาตั้งแต่เด็ก โดยมีฐานจากความยากจนเป็นปัจจัยสนับสนุน ซึ่งการทำงานของท่านนั้นแบ่งได้เป็นช่วง คือ การทำงานสมัยเป็นฆราวาส และการทำงานขณะที่เป็นพระ ดังนี้

1.4.1 การทำงานสมัยเป็นฆราวาส

แบ่งได้ 2 ช่วง คือช่วงวัยเด็ก และช่วงที่จบการศึกษาทางโลกแล้ว

- งานที่ทำช่วงเป็นเด็กนักเรียน งานส่วนใหญ่เป็นงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ เช่นรดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เก็บผัก เก็บส้มหล่น มะพร้าวหล่น เน้นงานที่อยู่ในสวนเป็นหลัก และเป็นการแบ่งเบาภาระครอบครัว อีกทั้งเป็นการปลูกฝังการทำงานไปในตัว

- งานหลังจากจบการศึกษา งานที่ทำหนักมากขึ้น เนื่องจากเป็นงานที่ต้องหารายได้จุนเจือครอบครัว ได้แก่ รับจ้างขึ้นหมากขึ้นต้นมะพร้าว ทำตาลมะพร้าว แล ะ รับเหมาก่อสร้าง

1.4.2 การทำงานขณะที่เป็นพระ

การทำงานในขณะที่เป็นพระในระยะแรกเป็นการทำงานเพื่อเผยแผ่ศาสนา เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม ต่อมาจึงขยายเป็นการสงเคราะห์ผู้ทุกข์ยาก ในรูปของโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งลำดับกิจกรรมเด่นๆ ตามลำดับเวลาได้ดังนี้

พ.ศ. 2516	เริ่มบรรยายธรรมตามโรงเรียนต่างๆ ในสมัยที่ยังอยู่สวนโมกข์ โดยบรรยายประกอบสไลด์
พ.ศ. 2521	ขออนุญาตหลวงปู่เทียนจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดแก้ว ซึ่งขณะนั้นเป็นวัดร้างอยู่
พ.ศ. 2523	เริ่มบูรณะวัดแก้ว แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดสวนแก้ว
พ.ศ. 2524	แนวการเทศน์ของพระพยอมได้แพร่หลายสู่สาธารณะชนอย่าง

- กว้างขวาง โดยมีมูลนิธิชีวิตประเสริฐช่วยค่าเดินทาง และมีผู้ขอ
อนุญาตบันทึกเทปการเทศน์เพื่อจำหน่าย
- พ.ศ. 2528 ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนถึงแนวการเทศน์ของ
ท่าน แต่ก็ได้รับการยอมรับในที่สุด
- พ.ศ. 2529 รับกิจนิมนต์เทศน์ตามที่ต่างๆ มากที่สุด จัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว
- พ.ศ. 2530 เริ่มจัดทำโครงการสงเคราะห์ต่างๆ จนถึงปัจจุบันมีอยู่ 14 โครงการ

1.5 รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ

ตลอดชีวิตการทำงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ท่านได้รับรางวัล
ต่างๆ จากการงาน และจากความสามารถของท่านในด้านต่างๆ ดังนี้ (ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.
2528 – 2545)

- พ.ศ. 2528 - รางวัลสังข์เงิน สมาคมนักประชาสัมพันธ์
- พ.ศ. 2531 - โล่โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จาก กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2535 - โล่เกียรติคุณบารมี จากสมเด็จพระสังฆราช เป็นโล่ พระผู้มีคุณ
ต่อแผ่นดินและสังคม
- โล่โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จากมูลนิธิหมอชาวบ้าน
- พ.ศ. 2536 - โล่สาขาการศึกษาของระบบบุคคลดีเด่นแห่งวงการศึกษาศาของ
ชาติสมาคมศึกษานิเทศน์แห่งประเทศไทย
- โล่ผลงานดีเด่นด้านวิชาภาษาไทยจากกรมสามัญศึกษา
- พ.ศ. 2537 - ปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสน์จาก
จุฬาลงกรณ์
- ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาสังคมจากสถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)
- พ.ศ. 2538 - รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่
พระพิศาลธรรมพาที
- รางวัลเหรียญอนามัยโลกการรณรงค์เลิกสูบบุหรี่ จากกรม
อนามัยโลก

- รางวัลมูลนิธิดีเด่นระดับภาค ลำดับที่ 3 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- รางวัลโล่ผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ประจำปี 2538
จากนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี
- รางวัลชมเชยที่ 3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ
คณะกรรมการการเศรษฐกิจ และสังคมสำหรับเอเชียแปซิฟิก
(เอสแคป) ประจำปี พ.ศ. 2538
- พ.ศ. 2539 - รางวัลมูลนิธิดีเด่นระดับภาค ลำดับที่ 2 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่ประกาศเกียรติคุณ “ผู้ร่วมรณรงค์สร้างสรรค์สังคมปลอดบุหรี่”
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. 2540 - เกียรติบัตรยกย่องเชิดชูเกียรติในด้าน “อภิปรายถ่ายทอดเสียง
วิชาการทางพระพุทธศาสนา” จากสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก
- ประกาศนียบัตรทองคำเชิดชูเกียรติ “พระดีศรีสังคม”
จาก สมาคมสื่อมวลชนส่วนภูมิภาค (ประเทศไทย)
- โล่ประกาศเกียรติคุณ “นักสุศึกษา ดีเด่นแห่งชาติ สาขา
สื่อสารมวลชน” จากมหาวิทยาลัยมหิดล กระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. 2541 - ได้รับการคัดเลือกเป็น อุทยานการศึกษาในวัด ประจำปี 2540
จากกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ
- รางวัลมูลนิธิดีเด่น ภาคที่ 1 ลำดับที่ 1 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์
เพื่อพัฒนาชุมชน จากสภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัย
วงษ์ชวลิตกุล
- พ.ศ. 2542 - “เสาเสมอธรรมจักร” ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา
- รางวัลชมเชยผู้ประพันธ์หนังสือเรื่อง เรือนผูกเรือนแก้ว จาก
คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

- พ.ศ. 2543 - รางวัลมูลนิธิดีเด่นภาคที่ 1 ลำดับที่ 1 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” จากพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์
เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ
- พ.ศ. 2544 - โล่รางวัล ผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ดีเด่น ประจำปี 2544
จาก นายกรัฐมนตรีพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
- โล่รางวัล อาสาสมัครดีเด่น พิเศษ ประจำปี 2544
จากผู้ว่าราชการ จ.จังหวัดนนทบุรี
- โล่รางวัล มูลนิธิภาคดีเด่นประจำปี 2543 – 2544
จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. 2545 - โล่ผู้สนับสนุนโครงการจัดการสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริ
จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
- เกียรติบัตรยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา
และประเพณีจาก สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ
- โล่รางวัลมูลนิธิดีเด่นที่ 1 ภาค 1
จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่รางวัลอาสาสมัครดีเด่น สาขากรรมการบริหารมูลนิธิ
จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย
- โล่เกียรติคุณองค์กรดีเด่น การสนับสนุนคนพิการ
จาก นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

2. การก่อตั้งวัดสวนแก้ว

วัดสวนแก้ว เดิมชื่อวัดแก้ว เป็นวัดร้างมา 80 ปี ภายหลังหลวงพ่อเทียน จิตตสุโก และ
พระภิกษุอีก 3-4รูปได้เข้ามาพำนัก แต่พื้นที่ของวัดเต็มไปด้วยเรือกสวน หลวงพ่อก็ไม่สามารถจะ
บูรณะได้ เพราะขาดบุคลากรที่จะช่วยพัฒนา

ปี พ.ศ. 2521 พระพยอมและเพื่อนพระภิกษุอีก 2 รูป ได้เดินทางมากวบบหลวงพ่อเทียน
เพื่อขอทำโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน เมื่อเสร็จแล้วก็ลากลับสวนโมกข์ เมื่อหลวงพ่อเทียน

อนุญาตให้พำนักแล้ว หลวงพ่อยังได้ช่วยสนับสนุนงานบวชเนรภาคฤดูร้อนด้วย โดยช่วยเป็นพระพี่เลี้ยงให้ จนถึงปี พ.ศ. 2522 หลวงพ่อได้มอบหมายให้พระพยอมและเพื่อนเป็นผู้ดูแลรักษาวัดต่อไป แต่พระพยอมยังไม่ได้รับภารกิจนี้

การบรรยายธรรมของพระพยอมที่สวนโมกข์ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ บางวันมีคนนั่งฟังถึง 4 ชั่วโมงไม่ยอมลุก จึงนำเทปออกเผยแพร่ว่า จะมีผู้สนใจนิมนต์ให้มาแสดงธรรมในกรุงเทพฯ เรื่อยๆ การเดินทางทำให้เกิดความเหนื่อยล้า และเสียเวลา จึงคิดจะตั้งศูนย์สักแห่งในกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2523 พระพยอมจึงรับภาระกิจที่ได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อกุศล ท่านเตรียมพัฒนาพื้นที่ของวัดแก้ว จำลองตามแบบสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมือง การบูรณะวัดเป็นไปอย่างยากลำบาก ตอนเช้าหรือกลางวันพระพยอมออกไปทำงานนอกวัด ไปเผยแผ่ศาสนา อธิบายปาฐกถาตามที่ต่างๆ ที่มีผู้นิมนต์ไป รวมทั้งเป็นวิทยากรประจำของมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐด้วย อีกทั้งเดินสายบรรยายธรรมตามโรงเรียน และวิทยาลัยครูทั่วประเทศเกือบจะทุกวัน พอกลับเข้าไปในวัดซึ่งจะเป็นเวลาบ่าย เย็น หรือกลางคืน ก็ต้องทำงานภายในวัด ทำงานก่อสร้างขนทราย ขนกรวด ผสมปูน เทปูน ตอกตะปู แบกไม้ด้วยตนเอง ทำแม้จะได้รับบาดเจ็บขาหัก เพราะตกลงมาจากที่สูง นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนยังไม่ให้การสนับสนุน กลั่นแกล้งต่างๆ นานา พระพยอมเล่าว่า “ชาวบ้านบางคนไม่ให้การสนับสนุน เช่น ปลูกป้ายชื่อวัดทิ้งหรือเอาลูกศรชี้หันไปทางอื่น “หนักหนอยกขโมยล่ำโพงวัด จนบางที่ต้องนอนเฝ้าล่ำโพง” ที่แย่ที่สุดคือถูกโกงราคาที่ดินจนสูงลิบลิ่ว พระพยอมพิจารณาพบว่าสภาพที่เกิดเนื่องจากชาวบ้านยังขาดศรัทธา จึงหันมาสร้างศรัทธาก่อน โดยการจัดให้มีการบวชเนรภาคฤดูร้อนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เมื่อชาวบ้านชอบ ก็ทำอะไรได้สะดวก ท่านทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อบูรณวัดอย่างเต็มที่ แม้กระทั่งทรัพย์สินส่วนตัวก็นำมาพัฒนาวัด ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็นวัดสวนแก้ว เมื่อพัฒนาวัดสำเร็จจึงมุ่งเผยแผ่พุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง

3. การก่อตั้งมูลนิธิ

การก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว เริ่มมาจากการที่พระพยอมได้เดินทางไปเยี่ยมตามสถานียชนสงฆ์ ได้พบเห็นภาพอันไม่เจริญตาเจริญใจ ที่คนต้องอาศัยทางเท้าเป็นที่พักนอนหลับนอน ทั้งสภาพความหิว ขาดอนามัย ท่านจึงได้ร่วมมือกับทางกรุงเทพมหานครเพื่อช่วยเหลือคนเหล่านั้น พระพยอมได้มีเมตตาจิตสงเคราะห์ในเรื่องที่พัก อาหาร ยารักษาโรค ตลอดจนเครื่อง นุ่งห่ม ให้แก่ผู้เดือดร้อนโดยทั่วหน้า นอกจากนั้น ท่านยังอบรมปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรมไว้ประจำตัว สร้าง

งานให้เขาเหล่านั้นได้มีงานทำ เลี้ยงชีวิตและครอบครัวโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ในครั้งนั้นท่านได้สงเคราะห์และช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากไปหลายร้อยชีวิต

ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ของพระพยอม ที่จะเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนในทางพุทธศาสนา ตลอดจนใช้หลักธรรมแก้ปัญหา พัฒนาสังคมทั้งในแง่ปัจจัยอันเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สำคัญ อันมีปัจจัย 4 แล้ว ท่านยังมอบปัจจัย 5 คือ ธรรมอันหมายถึงแสงสว่างนำทางชีวิตแก่ผู้เดือดร้อนทุกข์ยาก อีกด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระพยอมจึงได้จัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้นเพื่อเป็นฐานสนับสนุน ปณิธานที่ตั้งไว้

มูลนิธิสวนแก้ว ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 โดยมีที่ทำการ ณ วัดสวนแก้ว อ.บางใหญ่ จ. นนทบุรี มีพระพยอม กัลยาโณ เป็นประธานกรรมการ

3.1 วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งมูลนิธิ

1. เพื่อเผยแพร่วรรณกรรมในพุทธศาสนา
2. เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี
3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคนดีให้มีสัมมาชีพ

3.2 โครงการของมูลนิธิสวนแก้ว มีทั้งหมด 14 โครงการ

1. โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2521

โครงการนี้ เป็นโครงการแรกสุดที่ได้จัดขึ้น โดยเริ่มมาก่อนการจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว จัดทำเฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งโรงเรียนปิดเทอมทำให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา เป็นการอบรมบ่มนิสัยให้รู้จักว่าสิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูกต้อง รู้จักควบคุมจิตใจให้มั่นคงหนักแน่น เพื่อเป็นกำลังที่ดีของชาติบ้านเมืองต่อไป สามเณรที่บวชภาคฤดูร้อนจะได้ความรู้พิเศษใหม่ๆ จากวิทยากรที่ทางวัดสวนแก้วเชิญมาให้ความรู้ บันเทิงธรรม ฝึกปฏิบัติธรรมด้านจิตใจ เติบงาม ฝึกสมาธิ เจริญสติ ตามหลักของพุทธศาสนามีเยาวชนสนใจเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยปีละ 200-250 คน

2. โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2530

การเข้าค่ายอบรมเด็ก มักจะนำเด็กเข้าค่าย ตั้งแคมป์ตามบทเรียนของวิชาลูกเสือ เนตรนารี แต่ที่วัดสวนแก้วจัดให้เยาวชนทั่วไปเข้าวัด เข้าค่ายอบรมจริยธรรม ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบช่วยเหลือตัวเอง และเรียนรู้พื้นฐานของพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเรียนรู้มารยาทที่เยาวชนควรจะปฏิบัติต่อสังคมจากวิทยากรและคณะอาจารย์ที่ให้เกียรติมาร่วมอบรมให้แก่เด็กที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมจากวัดสวนแก้ว

โครงการนี้จะมีครูจากโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศติดต่อนำเด็กมาเข้าค่ายเป็นประจำทั้งภาครัฐ และ เอกชนตลอดจนถึงหน่วยงานบริษัท ห้างร้านทั่วไป มีผู้เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยปีละ 9,000-10,000 คน

3. โครงการร่วมโพธิ์แก้ว เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2530

โครงการนี้เป็นโครงการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทางด้านสังคมสงเคราะห์ ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชนโดยจัดที่พัก อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้โดยไม่คิดมูลค่าใดๆ ทั้งสิ้น อบรมปลูกฝังคุณภาพชีวิตด้วยจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้เข้าร่วมพักอาศัยในโครงการด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการบรรเทาปัญหาการว่างงานของผู้ยากจน โดยเฉพาะคนด้อยที่พร้อมจะทำงานเป็นศูนย์กลางจัดให้นายจ้างและลูกน้องได้พบกัน เป็นศูนย์กลางแรงงานที่มีคุณภาพ และคุณธรรมให้บริการโดยไม่หักค่าใช้จ่ายใดๆ จากนายจ้างและลูกจ้าง แม้กระทั่งผู้ป่วยที่สังคมไม่ต้อนรับในความพิการทางร่างกายและสภาพจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ทางมูลนิธิให้การเลี้ยงดูและการรักษาพยาบาลจนวาระสุดท้าย โครงการนี้มีผู้เข้ารับการช่วยเหลือ เฉลี่ยปีละ 2,500-3,000 คน

4. โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2531

ทางมูลนิธิสวนแก้วได้จัดเปิดศูนย์ฝึกอาชีพให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยและผู้สนใจ แต่มีฐานะยากจนให้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอาชีพจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยไม่คิดค่าเล่าเรียนเป็นการฝึกวิชาชีพพระยะสั้นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจนได้รับมอบวุฒิบัตรเป็นใบเบิกทางเปลี่ยนวิถีฐานะจากกรรมกรเป็นนายช่าง เพิ่มรายได้เพิ่มคุณภาพชีวิตให้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป การฝึกอบรมวิชาชีพที่ดำเนินการไปแล้ว และได้รับผลสมเจตนาคือ วิชา ช่างไม้ ช่างปูน ช่างตีเหล็ก ช่างเชื่อม และบรรดาคนงานที่ได้รับการอบรมต่างก็แยกย้ายไปประกอบอาชีพตามวิชาที่ทางมูลนิธิมอบให้เป็นการผ่อนปรนบรรเทาทุกข์ให้แก่ประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง ทั้งหมดที่กล่าว

มานี้ทางมูลนิธิสวนแก้วได้รับการสนับสนุนจากกรมประมงสงเคราะห์ กรมอาชีวศึกษา กรมแรงงาน และกระทรวงศึกษาธิการ โครงการนี้มีสมาชิกเฉลี่ยปีละ 1,000-2,000 คน

5. โครงการลอกคราบ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532

เป็นการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หายจากโรคภัย โดย จะได้รับการบำบัดจากสิ่งชั่วร้ายที่ครอบงำชีวิตของตนอยู่ จะได้รับการบำบัดเอาเนื้อร้ายออกจากจิตใจ ร่างกาย โดยพระพยอมและคณะสงฆ์ของวัดสวนแก้ว ด้วยการให้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องขัดเกลา ดูดลอกคราบสิ่งชั่วร้ายให้สลายไป ซึ่งผู้ป่วยต้องให้ความร่วมมือและเชื่อฟังจะทำให้โรคภัยนี้บรรเทาและหายขาดไปได้ในที่สุด ขณะนี้โครงการลอกคราบได้ช่วยชีวิตของเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากนรกโลกี้ได้หลายคนแล้ว โครงการนี้ได้ฟื้นฟูสุขภาพชีวิตเฉลี่ยปีละ 60-70 คน

6. โครงการกระบอกสารออกกิเลส เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532

มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนเก็บออมเพื่อตนเองและสังคม ซึ่งได้จัดทำกระบอกไม้ไผ่ขึ้นเจาะรูกลางกระบอกเป็นที่ใส่เหรียญแบบกระปุกออมสิน เมื่ออยากจะทำบุญวันละเล็กวันละน้อยก็สามารถทำได้ทันทีที่บ้าน เป็นการสำรวจความเห็นแก่ตัวของตนเองออกให้ชีวิตเราเบาสบายไม่หนักใจหนักกายวันละนิดหน่อย พอสำรวจความเห็นแก่ตัวได้เต็มกระบอกแล้วจะนำมาบริจาคที่วัดสวนแก้ว หรือจะทำที่ไหนก็ได้ ไม่มีการผูกมัดใดๆ ตามวัตถุประสงค์นี้

1. เพื่อสกัดมิจฉีพที่ปลอมเป็นพระ ชี ออกเรียไรเงินชาวบ้าน
2. เพื่อรวบรวมบุญที่กระจายเป็นเบี้ยหัวแตกให้เป็นกอบเป็นกำที่ได้จากการสะสม
3. เพื่อช่วยสงเคราะห์สังคมต่างๆ ในกรณีเร่งด่วนเฉพาะกาล เช่น ค่าอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนผู้ประสบภัยจากอุบัติเหตุ เล็กๆ น้อยๆ
4. เพื่อประโยชน์ของผู้สะสมเอง ในเวลาที่เกิดขัดสนก็สามารถนำเงินที่อดออมนี้ช่วยตนเองได้ทันที โครงการนี้มีใช่เป็นการเรียไร หากแต่เป็นการสอนให้รู้จักเก็บออมทรัพย์ที่หามาได้ อันจะเป็นทางที่จะช่วยตนเองและผู้อื่นซึ่งเป็นวิธีที่แยบยล ก็นใจได้อย่างลึกซึ้งอีกวิธีหนึ่งที่พระพยอม กัลยาโณได้คิดขึ้นมาได้อย่างสวระ เป็นจิตศิลปะแขนงหนึ่งที่ควรศึกษา

โครงการนี้ใช้กระบอกแจกจ่ายไปหลายสถานที่ใช้กระบอกปีละ 12,000 กระบอก สรุปเป็นจำนวนเงิน 800,000 บาทต่อปี

7. โครงการช่วยน้องท้องหิว เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2534

ทางมูลนิธิสวนแก้วได้ให้โรงเรียนต่างๆ คัดเลือกเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน ที่ประสงค์จะหารายได้พิเศษเป็นค่าอาหาร และทุนการศึกษาในวันหยุดโดยมูลนิธิได้จัดให้เด็กบำเพ็ญประโยชน์ภายในวัด ออกทุนให้ขายของหาผลกำไรเป็นทุนของเด็กต่อไป สอนให้เด็กรู้จักทำงานหาเงิน ให้รู้จักคุณค่าและความเหนียวแน่นในการที่จะได้เงินมา เป็นพื้นฐานนิสัยในการประหยัด

โครงการนี้ได้ส่งเสริมให้เด็กได้งานทำที่ดี มีความก้าวหน้าในอนาคตหลายคนแล้ว ทั้งนี้จากการสนับสนุนของห้างร้านบริษัทที่เด็กเหล่านี้ไปทำงานด้วย ซึ่งทางบริษัทได้มองเห็นความมีมานะ อดทน ขยันซื่อสัตย์ ที่เด็กเหล่านี้ได้ปฏิบัติตามที่ได้รับการอบรมมา มีเด็กหลายคนที่ได้รับการอุปการะให้ได้เล่าเรียนต่อในกรุงเทพมหานครจนจบมหาวิทยาลัย จากนายจ้างที่มีเมตตา โครงการนี้ช่วยเหลือเยาวชน เฉลี่ยปีละ 1,300 คน

8. โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือ ให้ได้มีโอกาสเรียน เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

ขณะนี้พระพยอม ต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็กและให้การศึกษาแก่ลูกๆ จำนวนมากโดยส่งให้ได้เรียนตามหลักกระทรวงศึกษาธิการ เด็กเหล่านี้แม้มิใช่บุตรโดยสายเลือดแต่เด็กเหล่านี้ก็ได้รับความรักความอบอุ่นจากหลวงพ่พยอมอย่างทั่วถึง

ปี พ.ศ. 2535 เป็นปีแรกของโครงการนี้ แต่พระพยอมท่านต้องมีลูกถึง ๑๘ คน ในเวลาเดียวกัน แม้จะเป็นภาระที่หนักแต่ท่านก็ให้คำตอบที่เป็นความตั้งใจว่า อาตมาไม่มีโอกาสได้เรียนก็ขอส่งเด็กเหล่านี้เรียนแทน แม้จะไม่ได้ผลตามที่ตั้งใจไว้เพราะเด็กเหล่านี้มักย้ายตามพ่อแม่ไปหากิน แต่ก็ยังดีที่สอนให้พออ่านออก เขียนชื่อสกุลตัวเองได้ เด็กต้องการเรียนต่อ ท่านก็ให้เรียนโดยทางโครงการจะเป็นผู้ดูแลแทนพ่อแม่จนกว่าจะเรียนจบหลักสูตรและถ้าเด็กเรียนดีท่านมีโครงการที่จะส่งให้เรียนถึงขั้นมหาวิทยาลัยต่อไป

การรับดูแลเด็กเหล่านี้แทนพ่อแม่ ในกรณีที่พ่อแม่จะต้องออกไปทำงานไกลๆ ท่านมิได้ถือเป็นสิทธิที่จะครอบครองเด็กเมื่อจบการศึกษาแล้ว ท่านก็จะคืนเด็กให้แก่พ่อแม่ที่แท้จริง ไม่มีการบังคับหรือเรียกร้องค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น เป็นที่น่าภูมิใจว่าแม้เด็กเหล่านี้จะเป็นเพียงลูกกรรมกรลูกคนยากคนจน แต่เขาสามารถเรียนได้ดีกว่าเด็กที่มีทุกอย่างสมบูรณ์ หลักฐานคือการกวาดรางวัลดีเด่นในการเรียนความประพฤติยอดเยี่ยม และทุนการศึกษาเด็กยากจนที่ทางโรงเรียนมอบให้นับว่าเป็นผลงานที่พระพยอม พอใจที่สุด เพราะท่านเล็งเห็นการณ์ไกลว่าป้องกันและให้มีการ

ศึกษาในวัยนี้เพื่อตัดปัญหาสังคมและเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต เข้าตำรา “ไม้อ่อนดัดยาก ไม้แก่ดัดยาก”

นับว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จเกินคาด ได้มีเด็กที่ด้อยโอกาสจากทุกภาคเข้ามาฟัง ใบบุญชของหลวงพ่อยอมอยู่เป็นจำนวนมาก และยังเป็นที่ยอมรับของบรรดาผู้ปกครองทั่วไป ได้ส่งบุตรหลานเข้ามาอบรมบ่มนิสัยในโครงการนี้ด้วย โครงการนี้ได้อุปการะเด็กเฉลี่ยปีละ 60-70 คน

9. โครงการสละมาฟื้นฟู เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

จุดมุ่งหมายของโครงการนี้เพื่อสงเคราะห์คนที่ถูกไฟไหม้ น้ำท่วม โดยร่วมมือกับกรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งเป็นบ้านพักฉุกเฉินที่ผู้ประสบเคราะห์กรรม สามารถขอความช่วยเหลือได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งมูลนิธิสวนแก้วจะอนุเคราะห์ด้วย อาหาร ที่พัก เครื่องใช้ที่จำเป็นพร้อม ธรรมะแก่ผู้ที่ประสบเคราะห์กรรม จนกว่าจะมีกำลังกาย กำลังใจพร้อมที่จะออกไปต่อสู้กับการทำมาหากินของการดำเนินชีวิตต่อไป

ระหว่างพักฟื้นจิตใจ ทางมูลนิธิจะจัดงานอดิเรกเสริมให้เป็นรายได้ก่อนที่จะออกจากโครงการ จุดมุ่งหมายของโครงการมีดังนี้

1. เพื่อเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม มรสุม ลมพายุพัดบ้านเรือนเสียหาย
2. เพื่อช่วยเหลือบุคคลว่างงาน ซึ่งยังไม่มีที่พักอาศัยได้พักอาศัยชั่วคราว โครงการนี้ได้ให้การช่วยเหลือผู้เดือดร้อนเฉลี่ยปีละ 200-300 คน

10. โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

สมัยนี้ลูกหลานต่างมีภาระต้องไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้ใหญ่ทุกวันนี้มีความเหงาเป็นโรคร้ายทำลายจิตใจร่างกายให้ผุเร็วก่อนวัย เป็นโรคที่เกิดขึ้นได้กับคนชราทุกระดับฐานะ โครงการนี้จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อทำเป็นสมาคมสโมสรไว้แลกเปลี่ยนทัศนะ เป็นที่รวมเรื่องอดีตที่คนชราผ่านมาแล้วนำมาเล่าให้ฟัง ผู้ใดยังพอมีกำลังยังสามารถช่วยกิจกรรมของวัดได้ซึ่งการช่วยกิจกรรมของวัดถือเป็นบุญกุศลที่สูงส่งที่คนชราจะได้รับเป็นช่วงสุดท้าย เป็นผลบุญที่จะทำให้จิตใจสดชื่นเมื่อสุขภาพจิตดีสุขภาพกายดีตามทำให้มี

อายุยืนนาน เป็นหลักชัยของลูกหลานต่อไป ฉะนั้นโครงการนี้จึงเป็นศูนย์รวมคนชราทุกระดับ สร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนชราว่า “ถึงจะแก่ก็แก่อย่างมีคุณภาพ” โครงการนี้ได้รับผู้ชราเฉลี่ย ปีละ 20-25 คน

11. โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2536

เป็นโครงการที่รับบริจาคสิ่งของเหลือใช้ ที่เจ้าของไม่ต้องการแล้วหรือของที่ทิ้งแล้วแต่ยังสามารถนำมาดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ได้อีก เช่น

- เศษไม้ เศษอิฐ หิน ดิน ทราช และเศษอุปกรณ์ที่เป็นวัสดุก่อสร้างทุกชนิด เพื่อนำมาต่อเติมส่วนที่ขาดของโครงการ
- สิ่งของใช้ภายในบ้านเก่าๆ ที่เจ้าของไม่ใช่ทำประโยชน์แล้ว เช่น หม้อหุงข้าว เฟอร์นิเจอร์เก่า เสื้อผ้า รองเท้าเก่า
- หนังสือเก่าทุกประเภทเพื่อนำไปแจกห้องสมุดในชนบท
- บ้านเก่า และวงกบประตูหน้าต่าง โดยทางโครงการจะเป็นผู้รื้อถอนให้เพื่อสร้างที่พักให้แก่ผู้ประสบภัยและผู้ยากจน
- เศษใบไม้ เศษหญ้า เพื่อมาทำปุ๋ย

สิ่งของดังกล่าวแม้จะมีเพียงเล็กน้อย เช่น กระเบื้องเพียง ๑ แผ่นก็สามารถนำมาสะสมเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป การรับบริจาคของเก่าเหลือใช้เป็นโครงการที่จะรวบรวมน้ำใจและวัสดุเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ยากจน ในรูปแบบของการให้ การขายให้ราคาถูกสำหรับผู้ที่มีรายได้ไม่มากนัก

สะพานบุญจากผู้เหลือเจือผู้ขาดนี้ ได้นำสิ่งของทั้งหลายที่ได้รับบริจาคมาช่วยเหลือผู้ประสบไฟไหม้และต้องการไม้ กระเบื้องสังกะสีเพื่อซ่อมแซมบ้านหลายรายแล้ว เศษไม้ อิฐ หิน ปูน ทราชยังนำไปซ่อมแซมแก้ไขเพิ่มเติมให้โรงเรียนต่างๆ ที่ขาดทุนทรัพย์ สิ่งของบางอย่างอาจจะไม่มีประโยชน์ในที่นี่แต่กลับเป็นประโยชน์อย่างมากในที่อื่นๆ โครงการนี้ได้ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนเฉลี่ย ปีละ 3,000 คน

12. โครงการซูปเปอร์มาเก็ตผู้ยากไร้ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2537

สืบเนื่องจากโครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือผู้ขาด และจากศรัทธาของญาติโยมที่มีจิตกุศลเข้าร่วมบริจาคปัจจัยและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่มูลนิธิ พระพยอมได้จัดแจกให้แก่ผู้ยากไร้ในรูปแบบต่างๆ เช่น มอบเป็นรางวัลแก่ผู้ทำความดี ให้เป็นกำลังใจแก่คนงานที่มีความขยัน และลดเล็ ละ อบายमुख ด้วยการจัดทำซูปเปอร์มาเก็ตให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และกรรมกรทั่วไปที่ยากจน

โดยสามารถหาซื้อได้ ในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด แม้จะไม่มีเงินก็ซื้อได้ด้วยการมาช่วยพัฒนาวัดตามความสามารถและท่านจะแจกบัตรพิเศษนำไปแลกสินค้าในซูเปอร์มาเก็ตได้ โครงการนี้มีผู้มารับบริการเฉลี่ยปีละ 36,000 คน

13. โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอรี่ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2538

สมาชิกของโครงการต่างๆ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกเพศ ทุกวัย หลายคนสามารถได้งานที่ดีเลี้ยงดูครอบครัวได้ก็จะแยกตัวออกไป ส่วนผู้ที่ไม่สามารถแยกออกไปได้มักจะเป็นผู้หญิงแม่ลูกอ่อนหรือมีลูกหลายคน ซึ่งไม่มีนายจ้างผู้ใดต้องการ จึงตกเป็นภาระของมูลนิธิที่ต้องให้การอุปการะ พระพยอม จึงจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กขึ้น มีครูพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทุกเช้าพี่เลี้ยงจะรับเด็กจากแม่จนถึงเวลาเลิกงานผู้เป็นแม่ก็จะมารับเด็กทำให้การทำงานของแม่สะดวกขึ้น และทำงานได้เต็มที่ มีอาหารสามมื้อพร้อมนมจากท่านที่มอบให้เด็กเหล่านี้ เมื่อถึงเวลาฉีดวัคซีนก็จะนำแพทย์มาตรวจสุขภาพให้เด็กทั้งนี้ยังมีบุคคลภายนอกนำลูกหลานมาฝากเลี้ยงดูด้วยอีกหลายราย ฉะนั้น ค่าใช้จ่ายจึงค่อนข้างสูงเพราะพ่อแม่ของเด็กมีฐานะยากจน จึงเป็นการยากที่จะเก็บเงินเลี้ยงดูได้ แต่ปัญหานี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคมากมายเพราะพระพยอมเห็นว่าการลงทุนครั้งนี้คุ้มค่าเพราะเป็นการวางรากฐานคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กแต่เยาว์วัย ซึ่งเป็นการลดปัญหาสังคมในอนาคตได้มาก เมื่อถึงเวลาเข้าเกณฑ์ท่านยังส่งให้เด็กๆ ได้เรียนชั้นประถมศึกษาต่อไป เป็นวงจรย้อนกลับไปยังโครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียนตามเป้าหมาย โครงการนี้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2538 โครงการนี้มีสมาชิกหมุนเวียนเดือนละ 20-30 คน

14. โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2540

โครงการนี้เดิมชื่อ โครงการสวนสมุนไพร โครงการนี้เกิดจากปณิธานของพระพยอม ที่จะช่วยเหลือคนยากจนไม่มีเงินไปโรงพยาบาล หรือผู้ป่วยทั่วไปที่ไม่สามารถจะรักษาได้ด้วยยาแผนปัจจุบัน เพราะสมัยที่ท่านเยาว์วัยได้เห็นญาติผู้ใหญ่ใช้สมุนไพรรักษาโรคต่างๆ ได้ผลดี หากมีจำนวนมากพอก็จะจัดจำหน่ายนำรายได้มาช่วยค่าใช้จ่ายของมูลนิธิสวนแก้วต่อไป

ในเวลาเดียวกันท่านต้องการจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากไว้ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของสมุนไพรสำหรับการศึกษาค้นคว้า อันจะอำนวยประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ได้ อาศัยธรรมชาติร่มเย็น เนื่องจากสภาพบรรยากาศทั่วไปในสังคมเมืองเริ่มมีมลพิษที่เป็นภัยต่อสุขภาพชาวโลกมากขึ้น เทคโนโลยีมีวิวัฒนาการมากขึ้นเท่าใดสิ่งแวดล้อมก็ทรุดโทรมลงเท่านั้น หาก

ไม่รักษาคุณภาพของธรรมชาติให้สู่สภาพเดิม ไม่ชำนานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะจากไปอย่างไม่มีวันเรียกกลับคืนมาได้ ในขณะที่ไร้สวนทั่วไปถูกภัยธรรมชาติรุกราน น้ำท่วมทำความเสียหายยับเยินทั้งนี้จากต้นเหตุมนุษย์ทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติกำลังถูกรุกรานจากสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติจะสูญสลายไปอย่างน่าเสียดาย

นอกเหนือไปจาก ผลไม้ เรือกสวนท่ามกลางอากาศบริสุทธิ์ ยังเป็นการบริหารสุขภาพด้วยการเดินออกกำลังกาย ชิมปลาหลากหลายพันธุ์ในร่องสวนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนของคนกรุงและชนเมือง และบรรยากาศดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันได้อย่างแนบเนียน นอกจากนั้นยังเป็นการเชิญชวนแก่นักทัศนอาจรทั้งไทยและต่างประเทศ เพราะการสัญจรเช่นนี้ไม่ไกลจากสังคมเมือง และนักท่องเที่ยวยังพึงพอใจที่ได้ศึกษาหาความรู้และได้สัมผัสกับความงดงามตามธรรมชาติเป็นการอนุรักษ์สภาพสวนจนสามารถเก็บความรู้สึที่ดีไว้ได้

ในเวลาเดียวกันบรรดาพืชผักผลไม้และเศษอาหารที่เหลือใช้ในโครงการต่างๆ ได้รวบรวมมาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ซึ่งนำผลผลิตนั้นกลับมาใช้ในการเกษตรได้อีก โครงการนี้เป็นโครงการที่รักษาสิ่งแวดล้อมและเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพืชพันธุ์ไม้ เพื่อประโยชน์สุขของคนทั่วไป

ตารางสรุปโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว ทั้ง 14 โครงการ

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
1	บวชเณรภาคฤดูร้อน	ให้เด็กมาบวชเณรในช่วงปิดภาคฤดูร้อน เพื่ออบรมปณิธย์ ฝึกปฏิบัติธรรม	เด็กนักเรียนชาย	สื่อกิจกรรมการอบรม / สื่อการเทศน์
2	ค่ายอบรมจริยธรรม	อบรมจริยธรรม ฝึกฝนให้มี ความรับผิดชอบ รู้จักช่วยเหลือตนเอง เรียนรู้มารยาท	เด็ก เยาวชน ทั้งชายหญิง ตลอดจน ข้าราชการ พนักงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน	สื่อกิจกรรมการอบรม / สื่อกิจกรรมการมอบหมายให้รับผิดชอบในภาระหน้าที่ที่กำหนด

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
3	ร่วมโพธิ์แก้ว	ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากจน ด้อยโอกาสต่างๆ / จัดหางาน / อบรมปลูกฝังคุณภาพชีวิต	บุคคลทั่วไป ผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสต่างๆ	สื่อกิจกรรมการสงเคราะห์ / การจัดกิจกรรมพบปะระหว่างผู้จ้างงานและผู้สมัครงาน / การอบรม
4	เวทีบำเพ็ญประโยชน์	ฝึกอาชีพให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยในมูลนิธิ และผู้สนใจทั่วไป	บุคคลทั่วไป ผู้สนใจ ผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสต่างๆ	สื่อกิจกรรมการอบรมวิชาชีพ
5	ลอกคราบ	บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หาย ด้วยหลักธรรม	ผู้ติดยาเสพติด	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ / การอบรม / สื่อการเทศน์
6	กระบอกสารอกกิเลส	การออมเงินเพื่อตนเองและสังคม	ประชาชนทั่วไป	สื่อวัตถุ (กระบอกไม้ไผ่ออมสิน)
7	ช่วยน้องท้องหิว	ช่วยเหลือเด็กเรียนดี แต่ยากจน ให้มีรายได้พิเศษเป็นค่าอาหาร และทุนการศึกษา	เด็กนักเรียน เรียนดี แต่ยากจน	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
8	รณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียน	เลี้ยงดู และให้การศึกษา	เด็กกำพร้า / ลูกกรรมกร คนยากจน	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
9	สลับมาฟื้นฟู	สงเคราะห์ผู้ประสบภัยต่างๆ ด้วยอาหาร ที่พัก เครื่องใช้ที่จำเป็น และหลักธรรม เพื่อฟื้นฟูกำลังใจ	ผู้ประสบภัยต่างๆ	สื่อกิจกรรมการสงเคราะห์ / สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
10	บ้านพักฟื้นคนชรา	เป็นสมาคม หรือสโมสร ไว้ให้คนชราได้แลกเปลี่ยนทัศนะ รวมถึงเรื่องราวในอดีต / ฟื้นฟูสภาพจิตใจ	คนชรา	สื่อกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูจิตใจ คลายเหงา และให้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง / การสนทนา

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
11	สะพานบุญจากผู้เหลือ เจือจานผู้ขาด	รับบริจาคสิ่งของเหลือใช้ ที่ เจ้าของไม่ต้องการแล้ว ทุก ประเภท	บุคคลทั่วไป	สื่อวัตถุต่างๆ / การสื่อสารเพื่อ การ ป ร ะ ช า สัมพันธ์
12	ซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้	นำสิ่งของที่ได้รับบริจาค ที่ ซ่อมแซมแล้ว หรืออยู่ใน สภาพที่ยังสามารถใช้การ ได้ มาจำหน่ายในราคาถูก	คนยากจน รวมถึง บุคคลทั่วไป	สื่อวัตถุต่างๆ / การสื่อสารการ ตลาด
13	สวนแก้วเนอร์สเซอรี่	ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก ที่พ่อ แม่ไม่มีเวลาดูแล	ลูกๆ ของคนงาน กรรมกร คนยากจน ที่ต้องไปทำงาน ไม่ มีเวลาดูแลลูก	สื่อกิจกรรม
14	เพื่อการเกษตร และ สิ่งแวดล้อม	การเรียนรู้ และอยู่กับธรรม ชาติ / การใช้ และอนุรักษ์ ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี	ผู้ที่พักอาศัยในมู ลนิธิ / บุคคลทั่วไป	สื่อกิจกรรมการ ทำสวน / การทำ ปุ๋ยชีวภาพ / การ สื่อสารทั้งเชิงวัจ นะ และอวัจนะ

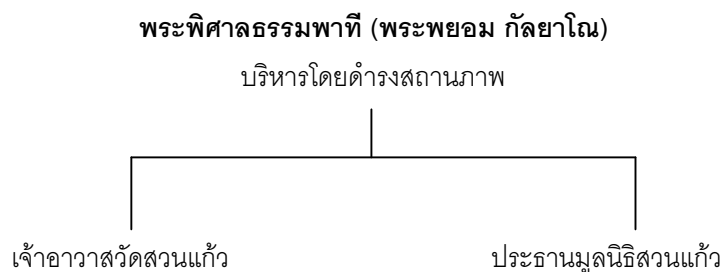
3.3 ที่มาของรายได้ในมูลนิธิ

1. รายได้จากการเทศน์
2. รายได้จากการจำหน่ายเทพปัฐกถาธรรม
3. รายได้จากการขายหนังสือและวารสาร
4. รายได้จากการรับบริจาค
5. รายได้จากการขายผลผลิตในสวน
6. รายได้จากการขายของในซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ (เป็นของเก่า ของที่คนไม่
ต้องการแล้วนำมาบริจาคแล้วนำมาซ่อมแซมก่อนออกขาย)
7. กองทุนพระพยอม
 - กองทุนเื้อนนาบุญ กองทุนละ 300 บาท
 - นักเรียนนักศึกษา กองทุนละ 100 บาท

4. ลักษณะองค์กร และการบริหารองค์กร

เนื่องจากวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว มีผู้บริหารองค์กรสูงสุดคนเดียวกัน คือ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) และอาจกล่าวได้ว่าอยู่บนพื้นที่เดียวกัน แต่งาน และกิจกรรมทั้งของวัด และมูลนิธิมีมากมาย มีเงินไหลเวียนเป็นจำนวนไม่น้อย คนที่อยู่ หรือทำงานภายในวัด และมูลนิธิก็มีมากเช่นเดียวกัน ภายใต้ผู้บริหารคนเดียวกันนี้ ที่ต้องบริหารงานมากมาย ทั้งตัวท่านเองก็ทำงานแทบไม่ได้หยุด จึงต้องมีการจัดการภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยไม่สะดุด ถึงแม้ว่าคุณดวงใจ ซึ่งเป็นเลขามูลนิธิฯ จะบอกว่าที่นี่ทำงานแบบไม่มีระบบก็ตาม แต่จากการศึกษา ด้วยวิธีพูดคุย และสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม สามารถสรุปลักษณะองค์กร และการบริหารงานของวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ได้ดังนี้

ผู้บริหารองค์กรสูงสุด คือ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ดำรงสถานภาพ 2 สถานภาพ คือ เป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว และเป็นประธานมูลนิธิสวนแก้ว โดยบริหารงานดังนี้

4.1 วัดสวนแก้ว

ในสถานภาพเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว พระพยอมบริหารองค์กร โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1.1 การบริหารองค์กร หรือการมอบหมายภารกิจหน้าที่ต่างๆ กับพระลูกวัด

4.1.2 การกำหนดแบบแผนปฏิบัติ หรือ กฎ ระเบียบในการอยู่วัดสวนแก้ว

4.1.1 การบริหารองค์กร

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) บริหารงานวัดสวนแก้วโดยมอบหมายให้รองเจ้าอาวาส (ท่านเพิ่ม ภาสุโร) ทำหน้าที่บริหาร รับผิดชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนา และมีภารกิจที่ท่านปฏิบัติเอง ดังนี้

กิจกรรมทางวัดสวนแก้ว ที่มอบหมายให้รองเจ้าอาวาสบริหาร ได้แก่

- 1) ดูแล อบรมให้ความรู้ พระ เณร และอุบาสก อุบาสิกา เช่น สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น แบ่งสายพระออกบิณฑบาตร บรรยายหรือสนทนาธรรมให้กับเณร อุบาสก อุบาสิกา
- 2) ดูแล อบรมให้ความรู้แก่สามเณร ในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน
- 3) ดูแล อบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม โดยมีพระที่ทำหน้าที่วิทยากร หลักๆ อยู่ 3-4 รูป
- 4) เทศน์ หรือบรรยายธรรมตอนบ่ายวันอาทิตย์ให้กับอุบาสก อุบาสิกา (ก่อนพระพยอมบรรยายธรรม)
- 5) รับถวายสังฆทาน เมื่อญาติโยมมาทำบุญ ในเวลาที่พระพยอมไม่อยู่ ซึ่งจะรับถวายสังฆทานที่ลานหินโค้ง แต่บางครั้งก็รับถวายสังฆทานที่บริเวณรับแขกหน้ามุขนิธิ

กิจกรรมทางวัดสวนแก้ว ที่พระพยอมปฏิบัติเอง ก็คือ

- 1) บรรยายธรรมวันอาทิตย์บ่าย (ประมาณ 13:30 – 15:30) ที่โบสถ์ธรรมชาติ
- 2) เทศน์ อบรมเณรในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน
- 3) บรรยายธรรม แก่ผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม
- 4) รับกิจนิมนต์ไปบรรยาย หรือแสดงปาฐกถาธรรมตามที่ต่างๆ
- 5) รับถวายสังฆทานจากญาติโยมที่มาทำบุญ โดยเฉพาะในวันเสาร์-อาทิตย์ (ยกเว้นเดือนเมษายน พระพยอม ไม่รับกิจนิมนต์ไปบรรยายธรรมที่ไหน จะอยู่วัดแทบทุกวัน แต่อาจรับงานเล็กๆ เช่น ไปเทศน์งานศพที่วัดอื่น) ซึ่งจะรับถวายสังฆทานที่บริเวณหน้ามุขนิธิ ตั้งแต่เวลาประมาณ 09:30 – 15:30 หรืออาจเป็น 16:00 ไม่นาน บางครั้งอาจเริ่มตั้งแต่ 10:00 ก็ได้ แล้วแต่งานของท่าน ส่วนวันอาทิตย์ จะอยู่บริเวณหน้ามุขนิธิถึง 13:30 หรือ 14:00 แล้วก็ไป

บรรยายธรรมที่โบสถ์ธรรมชาติ จากนั้นก็จะกลับมาที่หน้ามุขนิริอีก จนถึงเวลาประมาณ 16:00 หรือนานกว่านั้น แล้วแต่ว่ามีญาติโยมมามากน้อยแค่ไหน

4.1.2 แบบแผนปฏิบัติ หรือกฎ ระเบียบในการอยู่วัดสวนแก้ว

ผู้ที่มาอยู่วัดสวนแก้วแบบอยู่ประจำ มี พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา ในการอยู่วัดสวนแก้วนั้น มีกฎใหญ่อยู่ว่า ต้องขยันทำงาน ถ้าขี้เกียจ ไม่ยอมทำงานอยู่ไม่ได้ จะไม่ให้อยู่ ไม่เว้นแม้เป็น พระ เณร หรือ อุบาสก อุบาสิกา งานในที่นี้เป็นงานที่เหมาะสมกับบทบาทของบุคคลเหล่านั้น และสอดคล้องกับกฎ ระเบียบหลักของวัดสวนแก้ว นั่นคือ

1) พระ เณร ต้องชวนขายศึกษาธรรมะ และปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ และช่วยงาน หรือกิจกรรมของวัด

2) อุบาสก อุบาสิกา ก็เช่นกัน ต้องศึกษาธรรมะ และต้องช่วยงานของวัด เช่น เดียวกัน จะอยู่ว่างๆ ไม่ได้ งานที่อุบาสก อุบาสิกาสามารถทำได้ เช่น กวาดลานวัด ทำความสะอาดสถานที่ และศาสนวัตถุต่างๆ รดน้ำต้นไม้บริเวณวัด เป็นต้น นอกจากนี้อุบาสก ต้องไปช่วยพระในการบิณฑบาตรตอนเช้า ส่วนอุบาสิกา จัดดอกไม้ เป็นต้น

3) ผู้ที่จะมาบวชเป็นพระที่วัดสวนแก้ว มีระเบียบปฏิบัติ คือ จะต้องถืออุโบสถศีล หรือ ศีลแปด หรือที่เรียกว่าบวชเป็นพ่อขาวก่อน เป็นเวลาประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อดูความประพฤติ ก่อนจึงจะอนุญาตให้บวชได้ ส่วนพระที่บวชที่อื่น ประสงค์จะมาจำพรรษาอยู่วัดสวนแก้ว ก็ต้องปฏิบัติตามแบบแผนปฏิบัติของวัดสวนแก้ว ไม่เช่นนั้นก็จะได้รับนิมนต์ให้ไปอยู่ที่อื่น ส่วนอุบาสก อุบาสิกา นั้นเมื่อแรกเข้ามาบวช ต้องแสดงหลักฐานที่รู้ว่าเป็นใคร มาจากไหนก่อน คือ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นใดที่สามารถระบุความเป็นตัวตนของบุคคลได้ ถ้าไม่มีไม่ให้อบวช

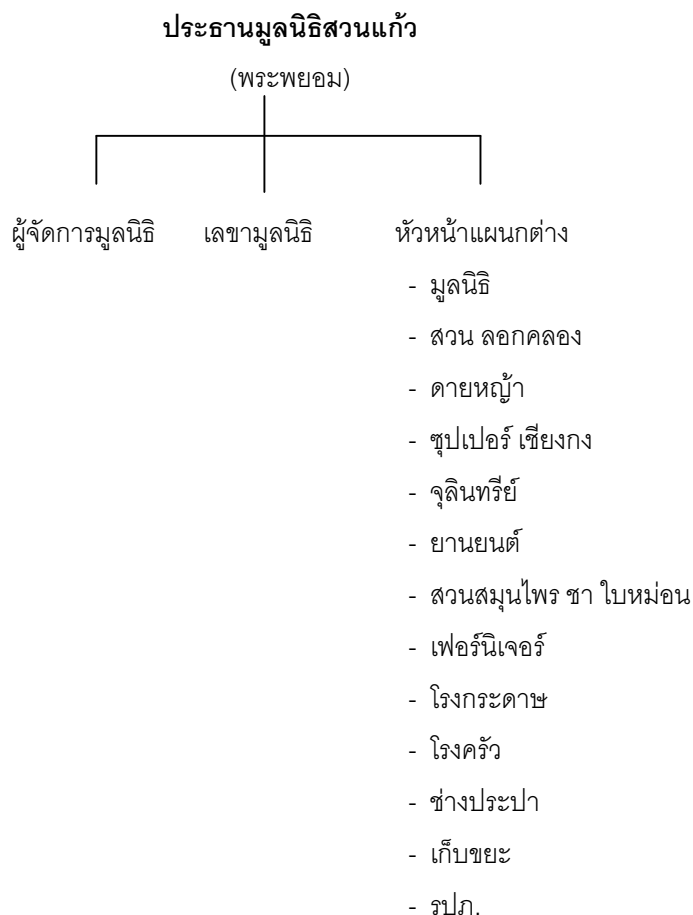
ตารางสรุปการบริหารวัดสวนแก้ว

การบริหารวัดสวนแก้ว		
เจ้าอาวาส (พระพยอม)		
การบริหารองค์กร (การมอบหมายภารกิจหน้าที่)		การกำหนดแบบแผนปฏิบัติ กฎ ระเบียบ
ผ่านรองเจ้าอาวาส (ท่าน เพิ่ม ภาสุโร)	พระพยอมปฏิบัติเอง	กฎ ระเบียบหลัก คือ ชยันทำงาน
ดูแล มอบหมาย ให้ความรู้ - พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา - เณรในโครงการบวชเณร ภาคฤดูร้อน - ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม		พระ เณร - ต้องชวนชวนศึกษาธรรมะ - ปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ - ช่วยงาน หรือ กิจกรรมของวัด - เป็นพระวิทยากร ดูแล มอบหมายให้ความรู้ แก่ เณร ตาม โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม
เทศน์ บรรยายธรรม ป้าย วันอาทิตย์	เทศน์ บรรยายธรรม - ป้ายวันอาทิตย์ - เณรในโครงการบวชเณร ภาคฤดูร้อน - ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม - ตาม กิจนิมนต์นอก สถานที่	อุบาสก อุบาสิกา - ศึกษาธรรมะ - ช่วยงานของวัด – กวาดลานวัด / ทำความสะอาด สถานที่ ศาสนวัตถุ / รดน้ำต้นไม้ / ติดตามพระ บิณฑบาตร / จัดดอกไม้
รับถวายสังฆทาน เมื่อ พระพยอมไม่อยู่	รับถวายสังฆทาน	ผู้ที่จะมาบวชเป็นพระอยู่วัดสวนแก้ว - ต้องถืออุโบสถศีล (ศีลแปด) ก่อน 2 สัปดาห์ - ระหว่างนั้น ต้องปฏิบัติตนเช่นเดียวกับอุบาสก
		ผู้ที่จะมาเป็นอุบาสก อุบาสิกา - ต้องมีเอกสารแสดงหลักฐานประจำตัว (บัตรประจำ ชน)
		พระสงฆ์ที่จะมาจำพรรษาที่วัดสวนแก้ว - ถือหลักปฏิบัติเช่นเดียวกับพระ เณร ในวัดสวนแก้ว

4.2 มูลนิธิสวนแก้ว

4.2.1 การบริหารองค์กร

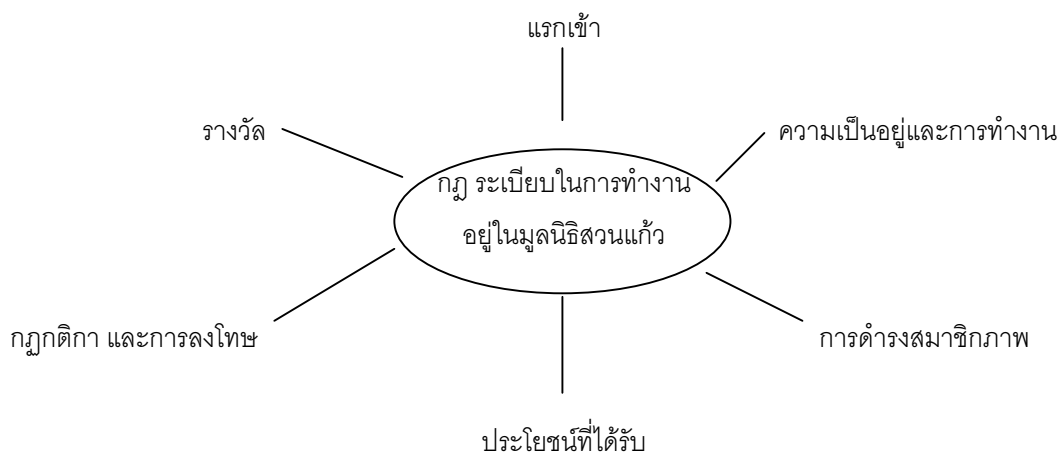
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ดำรงตำแหน่ง ประธานมูลนิธิสวนแก้ว มีการบริหารองค์กร โดยกำหนดภาระหน้าที่ของบุคคลเป็นสายงานและแผนกต่างๆ คือคุณสมบัติ ขาตะรุปะชีวิน เป็นผู้จัดการมูลนิธิ ดูแลเรื่องการเงิน คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เป็นเลขาธิการมูลนิธิ ทำหน้าที่ประสานงานโครงการ และกิจกรรมต่างๆ และคุณประดิษฐ์ นันฝัน เป็นหัวหน้างานภาคสนาม (ส่วนมากเป็นงานในสวน และงานก่อสร้าง) นอกจากนี้ยังแบ่งงานเป็นแผนกต่างๆ แต่ละแผนกมีหัวหน้าแผนกดูแล คนงานในความรับผิดชอบ บางแผนกมีการแยกเป็นฝ่าย หรือกลุ่มงานย่อยลงไปอีก ซึ่งมีหัวหน้างานดูแลด้วย ดังแผนภูมิ

นอกจากการแบ่งสายงานบริหารดังกล่าวแล้ว ยังมีแบบแผนการปฏิบัติ กฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทั้งในส่วนของวัด และมูลนิธิ รวมทั้งการให้คำจ้าง รางวัล หรือการทำโทษ คนที่มาทำงานอยู่ในมูลนิธิด้วย

4.2.2 แบบแผนปฏิบัติ หรือกฎ ระเบียบในการทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้ว

ผู้ที่ทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้วนั้น ก็อยู่ภายใต้กฎใหญ่ข้อเดียวกันกับผู้ที่อยู่วัดนั่นเอง คือ ต้องขยันทำงาน ถ้าไม่ทำงานก็อยู่ไม่ได้ แต่เนื่องจากในมูลนิธินั้นมีคนทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก และมาจากต่างที่ ต่างถิ่น หลายระดับความรุนแรงของปัญหาสาเหตุที่เข้ามาอยู่ จึงมีกฎ ระเบียบบางอย่างเพิ่มขึ้น ดังนี้

1) แรกเข้า

การเข้ามาอยู่ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนแสดง ลงทะเบียนที่ทำกรมมูลนิธิ และแจ้งความประสงค์ที่จะทำงานในแผนกใดแผนกหนึ่ง ถ้าไม่ทราบว่าจำทำงานในแผนกใดทางมูลนิธิจะเป็นผู้จัดให้ตามความเหมาะสม

2) ความเป็นอยู่ และการทำงาน

คนที่มาพึ่งบารมีวัดสวนแก้ว โดยมาทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้วทุกคนจะมีที่อยู่ที่กิน โดยทางมูลนิธิจัดหาให้โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ ไม่ปะปนกัน ชาย หญิงแยกกันอยู่ ยกเว้นที่เป็นสามี ภรรยาด้วยกัน ดังนี้

- หญิงโสด หรือที่มาคนเดียว (ไม่ได้มาเป็นคู่สามีภรรยา) เด็ก (ไม่เล็กมาก สามารถแยกจากแม่ได้) หรือวัยรุ่นหญิงให้พักอยู่ตึกพิศาล รวมทั้งผู้สูงอายุผู้หญิงที่ยังสามารถขึ้นตึกได้ ตึกพิศาลนี้พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างเองทั้งหมด สร้างมาได้ประมาณ 7 ปีแล้ว ตึกพิศาลนี้ยังใช้เป็นที่พักสำหรับเด็กนักเรียนหญิงในโครงการช่วยน้องท้องหิว ที่มาทำงานช่วงปิดเทอมด้วย บางครั้งก็ให้ผู้ที่มาอบรมค่ายจริยธรรมบางค่ายที่มีจำนวนมากพัก หรือใช้เป็นที่พักสำหรับผู้มาท่องเที่ยว หรือมาอบรมกันเป็นหมู่คณะด้วย

- ชายโสด รวมทั้งเด็ก และวัยรุ่นชายอยู่แฟลตข้างโรงครัว

- คู่สามี ภรรยา หรือเป็นครอบครัวที่มีลูกยังเล็กๆ (ลูกยังไม่สามารถอยู่ตามลำพังตนเองได้) และคนไข้ที่มาจากโรงพยาบาลศรีธัญญาให้อยู่ที่ตึกขาว ซึ่งเป็นตึกที่กรมประชาสัมพันธ์สร้างขึ้นบนที่ดินของวัด

นอกจากนี้ก็มีบางส่วนที่อยู่แยกออกไปไม่ได้อยู่ในขอบข่ายดังที่กล่าวมา แต่เป็นครอบครัวต่างหาก เช่น พวกโรงครัว จะพักที่โรงครัวเลย หัวหน้าแผนกจุลินทรีย์กับภรรยา (พี่ดอนกับพี่เดือน) มีบ้านพัก ในบริเวณแผนกจุลินทรีย์ กลุ่มผู้อาวุโสหญิงที่ช่วยงานวัดมาตั้งแต่แรกเริ่ม (คุณยายยุพิน คุณยายมะลิ คุณสมบัติ) พักที่ทาวน์เฮาส์เจ้าพระยา (คุณยายยุพิน กับคุณยายมะลิ ชื่อที่ดินถวายวัด เหมือนเป็นการแลกกัน คุณสมบัติไม่ได้ชื่อ แต่พระพยอมก็ให้อยู่ทาวน์เฮาส์เช่นกัน) และยังมีบางกลุ่มพักอยู่ในสวนด้วย ทั้งหมดนี้ เรียกได้ว่าอยู่ฟรี คือ ไม่เสียค่าเช่าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็เสียบ้างนิดหน่อย คือ เสียค่าไฟ เดือนละ 150 บาท ส่วนผู้ที่มาพักที่ตึกพิศาล แบบชั่วคราว (เช่น ค่ายจริยธรรม หรือ ที่มาเป็นหมู่คณะ) ชำระเป็นค่าไฟคนละ 150 บาท ค่าที่พักแล้วแต่จะจ่ายให้ถ้ารับประทานอาหารด้วย คิด มื้อละ 15 – 20 บาท

ส่วนเรื่องอาหารการกิน ทางมูลนิธิมีอาหารให้กินฟรีทั้ง 3 มื้อ โดยมากินที่โรงครัว หรือไม่เช่นนั้นทางโรงครัวก็จะจัดอาหารให้เป็นจุดที่คนงานจะมารับประทาน และนำไปส่งให้ยังบริเวณที่ทำงานในกรณีที่ทำงานอยู่ในสวนลึกเข้าไป (บางคนก็มาตักเอาแต่ข้าวไปแล้วไปหากับข้าวเอาเองก็มี โดยเฉพาะถ้าเป็นมือเย็น)

ในเรื่องการทำงาน แต่ละคนจะมีสังกัดว่าทำงานอยู่แผนกไหน เวลาเริ่มงานในแต่ละแผนก โดยทั่วไปเริ่มงานเวลา 08:00 – 17:00 แต่ก่อนหน้านั้น และหลังเลิกงานมีภาระรับผิดชอบดูแลสวนตามที่แผนกของตนได้รับมอบหมาย โดยต้องตื่นตีสี่ เข้าสวนเพื่อรดน้ำต้นไม้ หรือดายหญ้าในหน้าฝน คนที่ไม่สามารถเข้าสวนได้ เช่น คนพิการ คนที่มาจากศรีธัญญา ก็กวาดลาน เก็บขยะ เรียกว่าทุกคนต้องทำงานพัฒนาเสียก่อน ทำงานเสร็จก็มาพัก ทำกิจวัตรส่วนตัว และเริ่มงานในแผนกของตนตอนแปดโมงเช้า พอเย็นเลิกงานแล้ว ก็เข้าสวนอีกครั้ง รดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เสร็จแล้วจึงพักได้

3) การดำรงสมาธิภาพ

เมื่อเข้ามาอยู่แล้ว จะต้องขยัน และจะต้องงดเว้นอบายมุขทุกอย่าง ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพติดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น บุหรี่ เหล้า หรือยาเสพติด หากติดก่อนเข้ามาอยู่ ก็จะต้องลด และเลิกให้ได้โดยเร็ว เรื่องอบายมุข การพนัน สิ่งเสพติดทั้งหลาย เป็นสิ่งที่พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ไม่ชอบมากๆ นอกจากจะเป็นข้อห้ามทางศาสนาแล้ว ยังเนื่องมาจากท่านได้พบเห็นโทษของสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่เป็นเด็ก และฝังใจถึงโทษภัยของมัน แม้แต่บุคคลนอกวัด ท่านก็เทศน์ด้านอบายมุขอย่างหนัก จนถึงขั้นถูกปองร้าย

4) ประโยชน์ที่ได้รับ

คนที่หนีร้อนมาพึ่งเย็นที่นี่ นอกจากจะมีที่อยู่ ที่กิน มีงานทำแล้ว ยังได้ค่าแรงด้วย ค่าแรงที่คิดเป็นรายวัน แต่จ่ายให้ราย 10 วัน (หมายถึงสิบวันจ่ายให้ครั้งหนึ่ง คือ ทุกวันที่ 10 20 หรือ 30) โดยเริ่มตั้งแต่วันละ 10 บาท สูงสุดวันละ 200 บาท แต่แรกเริ่มเข้ามาทำงานจะยังไม่ได้ค่าแรง ต้องทำงานให้พ้นระยะทดลองงาน ประมาณ 15 วันก่อน ทั้งนี้เพื่อดูความประพฤติ ค่าแรงจะคิดให้ตามความสามารถในการทำงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางกาย และมีมือ ถ้าเป็นคนพิการ ช่วยตัวเองได้น้อย ก็จะทำหน้าที่พอจะสามารถทำได้ ไม่ต้องอาศัยทักษะอะไรมากนัก เช่น จิกก้ามมะพร้าว (ส่วนมาก หรือแทบทั้งหมดของคนพิการ ทำงานอยู่แผนกจุลินทรีย์) ประเภทนี้ถ้ามาอยู่ใหม่ หลังจากพ้นระยะทดลองงานแล้ว อาจได้ค่าแรงเริ่มต้นที่วันละ 10 บาท แต่บางแผนก ค่าแรงอาจเริ่มต้นที่ 20 บาท หรือมากกว่านี้ก็ได้ แต่มักไม่สูงมากนัก โดยหัวหน้างานเป็นผู้พิจารณา ส่วนคนที่ทำงานมานานแล้ว และไม่ได้มีข้อบกพร่องในการทำงานแต่ประการใด ค่าแรงก็จะมากสักหน่อย เช่น ได้วัน 100 หรือกว่านั้น ทั้งนี้เพราะอาจได้ขึ้นค่าแรงมาเป็นลำดับ ส่วนค่าแรงสูงสุด มักเป็นระดับหัวหน้า

การขึ้นค่าแรง ขึ้นอยู่กับความขยัน เอาใจใส่ในการทำงาน หากเป็นงานฝีมือ ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือด้วย โดยหัวหน้างานสามารถพิจารณาขึ้นค่าแรงให้ได้โดยตรง ขณะเดียวกันก็สามารถสั่งตัดค่าแรงได้ด้วย

การทำงานที่นี้ ทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด แต่ใครต้องการจะลาไปไหน ไปทำธุระนอกวัด ก็ได้ จะลาครึ่งวัน หรือเต็มวันก็แล้วแต่ ต้องแจ้งแก่หัวหน้างาน ถ้าลางานครึ่งวัน มากกว่า 1 ครั้ง การคิดค่าแรง จะนำครึ่งวันที่ทำงานแต่ละครั้งมารวมกัน นอกจากนี้มีการทำงานล่วงเวลาด้วย ซึ่งจะได้ค่าล่วงเวลา 30 บาท งานล่วงเวลามักเป็นงานในสวน โดยเฉพาะช่วงที่เร่ง เช่น การปรับพื้นที่สวน ลอกเลน ใครจะทำก็ได้ไม่จำกัดแผน เพราะถือเป็นการทำงานล่วงเวลาจากงานประจำ

คนที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว แม้จะดูว่าได้ค่าแรงน้อย แต่ถ้าขยัน รู้จักประหยัด เก็บหอมรอมริบ (เพราะแทบไม่มีรายจ่ายอยู่แล้ว) ก็สามารถมีเงินเก็บเป็นกอบเป็นกำได้ บางคนใส่ทองเส้นใหญ่ บางคนสามารถผ่อนรถ (มอเตอร์ไซด์) ได้ ส่วนใครที่คิดว่าได้ค่าแรงน้อยมาก น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้มาก ทางมูลนิธิ ถือว่า การจ่ายค่าแรงให้คนงานที่ทำงานในมูลนิธิ ไม่อยู่ในกฎเกณฑ์นั้น เนื่องจากสิ่งที่มูลนิธิทำอยู่เป็นการสงเคราะห์คน ที่ไม่ได้ประกาศแจ้งรับแรงงาน แต่คนเหล่านี้สมัครใจเข้ามาเอง (หนีร้อนมาพึ่งเย็น หรือมาพึ่งบุญของวัด ของมูลนิธิ) ไม่ได้มีข้อผูกมัดใดๆ ในเมื่อเดือดร้อนมาจะเข้ามาอยู่ มูลนิธิก็ให้ที่อยู่ ที่กิน ให้งานทำ แต่ถ้าพอใจจะไปก็ไป ไม่มีการหวงห้ามแต่อย่างใด

5) กฎ กติกา และการลงโทษ

เป็นธรรมชาติของคนหมู่มาก ที่มาจากต่างถิ่นต่างที่ แต่มาอยู่ร่วมกัน ที่อาจก่อปัญหาขึ้นได้ อย่างไรก็ตามพบว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นี่ ไม่มีเหตุทะเลาะวิวาทกันแต่อย่างใด แต่หากเกิดมีขึ้น จะต้องไปอยู่ที่อื่นทั้งสองฝ่าย กฎ กติกา และการลงโทษของที่นี่ มีดังนี้

- โทษผิดเล็กน้อย เช่น ไม่เข้าสวน ไม่เอาใจใส่ต่องาน บกพร่องในการทำงาน โทษพักงาน 5 วัน หรือ 9 วัน หรือ 1-2 สัปดาห์ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องทำงาน ต้องทำงาน (ตามจำนวนวันที่ถูกสั่งพัก) แต่ไม่ได้ค่าแรง

- โทษผิดเป็นกรณี เช่น ตัดต้นไม้ ปรับแผลละ 500 บาท บกพร่องต่อหน้า ที่ หรือทำงานเสร็จล่าช้าไม่ทันตามกำหนด ถูกปรับหรือหักค่าแรง เป็นกรณีไป เช่น รดน้ำต้นไม้ไม่ ชุ่ม ไม่เข้าสวนพัฒนาเข้า- เย็น หัก 20 บาท ถ้าเป็นระดับหัวหน้าก็ยิ่งถูกหักมาก

- โทษผิดร้ายแรง เช่น เสพสังเสพติด โดยเฉพาะยาเสพติด เล่นการพนัน ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ย้ายภายใน 24 ชั่วโมง คือ ให้ออกจากมูลนิธิไปอยู่ที่อื่นเลย หมดสมาชิกภาพ ของที่นี่ อย่างไรก็ตามก็อาจมีการเตือนก่อนสำหรับโทษผิดร้ายแรงนี้ กล่าวคือ จะเตือนครั้งที่ 1 ถ้าทำอีก เป็นครั้งที่ 2 ก็จะต้องย้ายภายใน 24 ชั่วโมง ส่วนการทะเลาะวิวาท บางทีก็ย้ายแผนกทั้งสองฝ่าย ก่อน แต่ฝ่ายที่ก่อเหตุจะโดนหนัก บางทีให้ไปทำงานที่กบินทร์ 3 วันบ้าง 9 วันบ้าง หรือ 1 เดือน ปรับเงิน เดือน 3 เดือนบ้าง ให้ไปปรับทำตัวใหม่ แล้วค่อยกลับมาอยู่ที่โครงการ ซึ่งพระพยอมจะ พิจารณาเป็นกรณีไป

นอกจากนี้ก็ยังมิโทษผิดเล็กน้อย ที่ไม่ได้ถูกสั่งพักงาน หรือปรับเงิน แต่จะเป็นคำตำหนิ ซึ่ง พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จะตำหนิออกอากาศทันที โทษผิดทำนองนี้ มักจะเกิด ในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ตัวอย่างเช่น เด็กที่ขายของ แต่ไม่กระตือรือร้นในการทำหน้าที่ หรือ ท่านต้องการสิ่งใด แล้วเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น หรือล่าช้าไม่ทันการณ์ ทั้งๆ ที่สามารถเตรียมการ ไว้ก่อนได้ แต่ไม่ได้เตรียมไว้ บางครั้งก็ตำหนิ แจ้งโทษ และประกาศพักงาน หรือปรับเงินออก อากาศไปพร้อมกันด้วย ถ้าโทษผิดนั้นถึงขั้นต้องพักงาน หรือปรับเงิน แต่บางครั้งก็ไม่ได้ตำหนิออก อากาศ แต่ตำหนิต่อหน้าเลย

6) รางวัล

รางวัล เป็นสิ่งที่สร้างกำลังใจสำหรับคนทำงาน รางวัลที่มีทั้งที่เป็นคำชม (ในเมื่อ มีการลงโทษด้วยคำตำหนิ ก็มีการให้รางวัลด้วยคำชม) และเป็นตัวเงิน

- รางวัล สำหรับการทำงานดี ที่เห็นได้ในทันทีทันใด จะได้รับคำชมจาก พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ซึ่งมักจะเป็นคำชมที่ออกอากาศ เช่นเดียวกับการ ตำหนิ ทั้งนี้เพราะท่านกับคนงานมักไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน จึงต้องใช้สื่อเครื่องกระจายเสียงภายในวัด และเช่นเดียวกัน นอกจากคำชม ท่านอาจประกาศให้รางวัลอื่นสำหรับการทำความดีที่ยิ่งขึ้นไป พร้อมกันไปด้วย

- รางวัลสำหรับความดีที่ยิ่งขึ้นไป เช่น ขยันหมั่นเพียรมากเป็นพิเศษ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลา เช่น ผู้ที่ขยันที่สุดในรอบปี จะได้รางวัลเป็นเงินพิเศษ ซึ่งถือเป็นโบนัส สำหรับคนทำงาน เงินพิเศษนี้ไม่ได้กำหนดว่ามากน้อยเท่าใด เพราะไม่อาจรู้ได้ เนื่องจากพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) มักจะให้โบนัส เป็นกระบอก คือ กระบอกไม้ไผ่ที่มีผู้ออมเงินไว้ในกระบอกนั้น เมื่อเต็มแล้วก็นำมาบริจาคให้ที่วัด ตามโครงการกระบอกสํารอกกิเลส ซึ่งบางกระบอกก็มีเงินจำนวนไม่น้อยเลย อาจจะมีถึงพันบาท กระบอกนี้เด็กๆ มักอยากได้เป็นพิเศษ

นอกจากนี้รางวัลอาจอยู่ในรูปของการขึ้นค่าแรงก็ได้ ซึ่งทั้งหมด ถือเป็นการให้กำลังใจ และเป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี ขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจทำงาน และมีความประพฤติดี

การบริหารงานในมูลนิธิยังดำเนินไปในรูปของคณะกรรมการด้วย ซึ่งใช้ระบอบประชาธิปไตย มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อร่วมตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ด้วยการโหวตนับคะแนน โดยถือมติเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ทั้งภายในวัด และมูลนิธิยึดหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ยกตัวอย่าง คุณยายยุพิน เวลาส่งเงินเข้ามูลนิธิจะกระทำต่อนักธรรมการ และมีการลงลายมือชื่อรับทราบด้วย

5. สามยุคสมัยแห่งการดำเนินงานของพระพยอม

ตั้งแต่พระพยอมก่อตั้งวัดสวนแก้วมาจนถึงปัจจุบัน (2545) นับเป็นเวลา 22 ปี พระพยอมได้ทำงานและกิจกรรมต่างๆ มากมาย ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินงานของพระพยอมออกเป็น 3 ช่วง คือ

- 5.1 ช่วงหอมดอกพยอม
- 5.2 ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก
- 5.3 ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

5.1 ช่วงหอมดอกพยอม

ช่วงหอมดอกพยอมอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2523 – 2529 คือนับตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว มีชื่อเสียงในฐานะพระนักเทศน์ ที่มีลีลาการเทศน์แปลกใหม่ และได้รับความนิยม มาจนถึงช่วงปีที่ได้รับกิจนิมนต์ให้ไปเทศน์ตามที่ต่างๆ มากที่สุด แม้ว่าก่อนหน้าการตั้งวัดสวนแก้ว พระพยอมก็ได้ดำเนินกิจกรรมการเทศน์มาก่อนแล้ว และเริ่มมีชื่อเสียงแล้ว แต่ผู้วิจัย เริ่มนับช่วงนี้ตั้งแต่ท่านได้ก่อ

ตั้งวัด เพราะในระยะแรกนั้นพระพยอมยังอยู่ที่สวนโมกข์ และดำเนินกิจกรรมร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ต่อเมื่อตั้งวัดสวนแก้วแล้วกิจกรรมด้านนี้ของท่านก็มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ชื่อเสียงก็โด่งดังมากขึ้น มีการออกสื่อมวลชนมากมาย ทั้งได้รับการยอมรับ และต่อต้าน จากบุคคลต่างๆ รวมทั้งการวิพากษ์จากสื่อมวลชนด้วย แต่ในที่สุดก็ได้รับการยอมรับ ทั้งจากสื่อมวลชนเอง และหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษา กล่าวได้ว่าช่วงนี้เป็นช่วงของการเทศน์เอาคน ดังที่ท่านกล่าวไว้เอง ด้วยการเทศน์ด้วยการใช้คำตามสมัยนิยม ไม่ยึดแบบแผนการเทศน์ตามธรรมเนียม และในบางครั้งเทศน์ในลีลาที่ดูไม่สำรวมนั้นมีเป้าหมาย คือ เป็นการเทศน์เอาคน อีกประการหนึ่ง คือ ท่านต้องการเอากลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นด้วย ท่านให้เหตุผลว่า คนแก่นั้นเข้ามาเรียนรู้ธรรมอีกไม่นานก็ตายไป แต่เด็กและวัยรุ่นยังอยู่อีกนานมีโอกาสอีกนานที่จะทำทั้งความดี และความชั่ว จึงต้องเอาคน เอากลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นไว้ก่อน (ซึ่งกลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นนี้เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจศาสนา หรือธรรมมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันบุคคลากรทางศาสนาก็เข้าถึงได้ยากที่สุดเช่นกัน - niche market) ถ้าได้คนแล้วจึงค่อยปรับวิธีการ ซึ่งปรากฏว่าในระยะต่อมามีท่านก็ได้ปรับลดวิธีการเทศน์ที่หิวหวานนั้นลงมา รวมทั้งได้ริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การจัดค่ายอบรมจริยธรรม

วิธีการที่ใช้ในสมัยแรกๆ นั้น เน้นการใช้ภาพประกอบ โดยนำสไลด์มาเป็นเครื่องดึงดูดความสนใจของเด็ก เพราะเด็กๆ มักจะอยากดูภาพมากกว่า ถึงขนาดบอกให้พระพูดน้อยๆ หน่อย แต่ขอรูปภาพมากๆ หน่อย แต่จะใช้วิธีให้ดูแต่ภาพมากๆ อย่างเดียวก็ไม่ได้ พระพยอมจึงได้ปรับวิธีการไปอีก คือ ใช้วิธีการถามตอบ เพื่อให้เด็ก และวัยรุ่นมีส่วนร่วม จะได้ไม่ง่วง ต่อมาก็เทศน์ให้มีอารมณ์ขัน และท่านยังคอยสังเกตดูตาของผู้มาฟังเทศน์ด้วยว่ามีปฏิกิริยาอย่างไร ก็ปรับวิธีการไปเพื่อให้ผู้ฟังมีความสนใจฟังมากที่สุด ในการเทศน์ให้มีอารมณ์ขันนี้ พระพยอมกล่าวว่าตามปกติพระพยอมไม่ใช่คนชอบสนุกสนาน ชอบอยู่อย่างสงบ แต่เมื่อเทศน์ให้เด็กฟัง ก็ต้องทำ แม้จะรู้สึกว่าเป็นว่าเหมือนมาเล่นตลกให้เด็กดู

วิธีการต่อมา ใช้กิจกรรม เช่น การจัดค่ายอบรมจริยธรรมให้แก่เด็ก และเยาวชน โครงการนี้เป็นโครงการที่ถือว่ามีส่วนร่วมมากที่สุด และเป็นโครงการที่สร้างความสุขใจให้พระพยอมมากที่สุด กล่าวคือ การเทศน์ การบรรยายธรรมทั่วไป พระพยอมถือเป็นการ “จิ้มดูต” แต่การนำเด็กมาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ถือเป็นการ “แซ่ฮิม” เพราะนำเด็กมาอยู่ค่าย 3 - 5 วัน เด็กมีเวลามากขึ้นที่จะได้ศึกษา เรียนรู้จริยธรรมและได้ฝึกปฏิบัติ ซึ่งพระพยอมจะเน้นเรื่องความขยัน อดทน และความเพียรมาเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นธรรมที่นำไปสู่การฝึกปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา และท่านเห็นว่า

เด็กเดี๋ยวนี้นี้ไม่ค่อยอดทน เพราะพ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนมากเลี้ยงดูมาเช่นนั้น พระพยอมกล่าวว่า ในหลวงทรงโปรดชาดกเรื่องพระมหาชนก เพราะอยากให้เด็กมีความเพียร ถ้าไม่มีความเพียรจะทำงานสำเร็จไปไม่ได้

การทำงานของพระพยอมในช่วงหอมดอกพยอมนี้มีทั้งการถูกต่อต้าน และได้รับการยอมรับ พระพยอมเคยถูกต่อต้านจากนักคิดนักปราชญ์ของสังคม เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คุณสมักร สุนทรเวช เป็นต้น โดยต่อต้านว่าเทศน์อย่างพระพยอมฟังไม่ได้ ลูกทุ่ง อย่างไรก็ตามพระพยอมมีความเห็นว่า ลูกทุ่งยังมีคนฟังมากกว่าสุนทรภรณ์ และเพราะท่านสงสารคนลูกทุ่ง (จึงมุ่งเทศน์อย่างลูกทุ่งให้คนลูกทุ่งฟัง) คนเช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นปราชญ์อยู่แล้วย่อมไม่ต้องการท่าน ซึ่งท่านไม่ต้องห่วง (แต่ท่านห่วงคนลูกทุ่ง) เมื่อเทศน์อย่างลูกทุ่งให้คนลูกทุ่งฟังได้แล้ว ต่อไปอีกค่อยขยับขึ้นไปอีกระดับ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่สนับสนุนหรือเห็นด้วย เช่น ท่านพุทธทาส กล่าวว่า ให้นำพระพยอมไปซึ่งดูว่าได้หรือเสีย ซึ่งเห็นว่าเป็นการได้มากกว่าเสีย ท่านปัญญาชนทภิกขุ กล่าวว่าเทศน์มาไม่เคยมีบรรยากาศแบบนี้มาก่อนเลย (ที่มีคนจำนวนให้ความนิยมนับพระเทศน์) ในช่วงเวลาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน มีพวกคณะตลกได้นำพระพยอมไปเล่นล้อเลียน พระพยอมไม่ได้โกรธ ท่านกล่าวว่า ถ้าตลกเล่นหยาบโลน กับเล่นตลกแล้วเอาธรรมะไปแทรก ถ้าซังกันแล้ว ดีกว่าการเล่นหยาบโลน เป้าหมายการพัฒนาในการทำงานช่วงนี้ จึงเป็นการมุ่งพัฒนาทางด้านจิตภาพของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ เด็ก วัยรุ่น คนธรรมดาทั่วไป เป็นหลัก

5.2 ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนี้เริ่มจาก พ.ศ. 2530 – 2542 ซึ่งเป็นช่วงของการก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้ง 14 โครงการ หลังจากที่พระพยอมเทศน์เอาคนแล้ว ท่านได้เห็นความทุกข์ยากเป็นจำนวนมาก อันมีสาเหตุมาจากความยากจน ตกงาน ไม่มีงานทำ ติดอบายมุข และสิ่งเสพติด ซึ่งคนเหล่านี้หากไม่ได้รับการช่วยเหลือก็อาจสร้างปัญหาให้กับสังคมเพิ่มมากขึ้น อีกประการหนึ่งหากคนเหล่านี้ยังประสบปัญหาทุกข์ยากเหล่านี้อยู่ โอกาสที่จะมาฟังธรรมเพื่อพัฒนาตนในระดับจิตใจก็คงเป็นไปได้โดยยาก พระพยอมจึงก่อตั้งมูลนิธิขึ้น ในปี พ.ศ. 2529 และเริ่มดำเนินกิจกรรมโครงการช่วยเหลือคนใน ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ซึ่งมีทั้งช่วยผู้ประสบภัย คนตกงาน เด็กนักเรียนยากจน คนชรา (ไม่นับโครงการแรกสุด คือ โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ซึ่งทำมาตั้งแต่ก่อนสร้างวัด แต่เมื่อจัดตั้งมูลนิธิแล้ว ก็นำมารวมเข้าไว้เป็น 1 ใน 14 โครงการของมูลนิธิ โดยถือเป็นโครงการที่ 1 แต่โครงการช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ยากต่างๆ เริ่มต้นปี พ.ศ. 2530 คือ โครงการร่มโพธิ์แก้ว) จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 ได้ก่อตั้งโครงการสวนสมุนไพรรื่น

เพื่อช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากจากความเจ็บป่วย แต่ไม่มีเงินไปโรงพยาบาล ซึ่งเป็นโครงการที่ 14 และดำรงอยู่ 14 โครงการมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) ลักษณะการทำเงินงานในช่วงนี้มีลักษณะเป็นงานสังคมสงเคราะห์ เป้าหมายของการพัฒนาในการทำงานช่วงนี้จึงเป็นการมุ่งพัฒนาด้านกายภาพของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก แต่กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ต่างจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานในช่วงแรก กล่าวคือ เป็นกลุ่มผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ประสบภัย ประสบปัญหา ผู้ล้มเหลวในการประกอบอาชีพ ความรัก และรวมทั้งการดำรงชีวิต เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกของสังคมแบบที่สังคมไม่ต้องการ เป็นผู้สูญเสียทั้งทางกายภาพ เช่น คนพิการ ทางจิตภาพ เช่น คนพลัดรักทั้งจากคู่ครอง หรือ ลูกหลาน คนที่มีทุกชีวิตกักขังจากพิษภัยวิกฤตเศรษฐกิจ คนถูกทอดทิ้ง กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่สูญเสียความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนลง เช่น คนไข้จากโรงพยาบาล ศรีธัญญา คนติดยาเสพติด กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มคนซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ไม่มีใครอยากจะได้สนใจดูแล ช่วยเหลือเอาใจใส่ (niche market) ทั้งๆ ที่หากคนกลุ่มนี้ได้รับการช่วยเหลือ ดูแลเอาใจใส่ ให้โอกาส และได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม เขาเหล่านี้ก็สามารถที่จะแสดงศักยภาพของตน ของความเป็นคน เป็นมนุษย์ออกมาได้ ซึ่งผลการดำเนินงานของพระพยอมในช่วงการดำเนินงานช่วงนี้เป็นประจักษ์พยานได้

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2542 เป็นปีที่พระพยอมเริ่มให้ความสนใจเรื่องเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติแวดล้อม และการใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น มีการเปลี่ยนชื่อโครงการสวนสมุนไพรม เป็นโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับโครงการนี้ขยายตัวออกไปอีกอย่างกว้างขวาง

5.3 ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

ช่วงขยายรากฐานการพัฒนาเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) เมื่อพระพยอมได้คนจากกิจกรรมการเทศน์ และจากการให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์แล้ว ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ และจิตภาพในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการพัฒนานั้นต้องวางรากฐานให้มั่นคงต่อไป โดยดูจากองค์รวม จากวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ก็เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น ประกอบกับประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ และเป็นช่วงของการแก้ไขฟื้นฟูประเทศด้วยแนวคิดต่างๆ หนึ่งในแนวคิดแก้ไขและฟื้นฟูสภาพสังคมและผู้คนในสังคม คือ การใช้หลักศาสนา รวมทั้งการใส่ใจในคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ เป็นการหันมาพึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักศาสนา แม้ว่าในสมัยหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศาสนาถูกกีดกันว่าเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ที่มีการปรับเปลี่ยนนี้ ทำให้การพัฒนาได้ให้ความสำคัญที่การพัฒนาคุณภาพคนมากกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ หรือไม่ก็ต้องทำควบคู่กันไป

กิจกรรมช่วงต่อมาของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จึงเป็นการวางรากฐานการพัฒนาคนตั้งแต่วิถีคิด และการปฏิบัติ ในส่วนของวิถีคิดนั้น อาจจะเข้าใจได้ไม่ถนัดนักสำหรับคนทั่วไป และโดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัดสวนแก้ว ที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว เพราะคนเหล่านี้ส่วนมากอาจกล่าวได้ว่า เป็น ผู้มีดำหนิ หรือเป็นเช่นของเสียของสังคมแล้ว ดังนั้นท่านจึงใช้วิธีทำให้ดูเป็นตัวอย่างโดยนำธรรมที่ได้ฝึกฝนปฏิบัติมาจากสวนโมกข์ รวมทั้งอุปนิสัยส่วนตัวของท่านในเรื่องของการทำงานมาแสดงให้เห็นประจักษ์ นั่นคือ ธรรมะคือการทำงาน การทำงานก็คือการปฏิบัติธรรม ท่านจัดให้คนในวัด และมูลนิธิได้ทำงานตามหน้าที่ และตามความเหมาะสมกับความสามารถทางกาย เน้นในเรื่องของการอยู่กับธรรมชาติ ท่านให้ความสำคัญกับสวนมาก เพราะถือว่าสวนนั้นเปรียบได้ดั่งมารดาผู้ให้กำเนิด ให้ที่อยู่ ที่กินแก่คนเราถ้ารู้จักทำกิน ซึ่งเป็นการสอนให้คนขยันทำมาหากิน นอกจากนี้ท่านยังมองในเรื่องของการรักษาสุขภาพด้วยการใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อันได้แก่ สมุนไพร มาใช้รักษายามเจ็บป่วย คำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการปลูกพืชหลากหลายชนิด รวมทั้งพันธุ์พืชที่หายาก ใช้ประโยชน์จากของเหลือหรือของเสียแล้วเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม โดยนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ (recycle) เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพจากเศษพืชผัก อาหารเหลือ ซากสัตว์ และยังได้ร่วมมือกับโครงการพระราชดำริของในหลวงสร้างบ่อน้ำดื่มสิ่งปฏิกูล เพื่อผลิตปุ๋ยจากของเสียจากมนุษย์ นอกจากนี้ยังสานเครือข่ายให้กว้างขวางออกไปหลายระดับ และหลายกลุ่ม เช่น กับชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งราชสำนัก

ในเรื่องการนำของเสียมาทำประโยชน์ เพื่อใช้ใหม่นั้น หากมองที่ตัวสิ่งของ สามารถสร้างรายได้ให้กับมูลนิธิปีหนึ่งหลายสิบล้านบาท หากมองที่ตัวคน (คนที่มาอยู่วัดสวนแก้ว ก็เหมือนกับของเสียนั่นเอง) นับว่าช่วยให้คนจำนวนไม่น้อย ได้มีงานทำ มีที่อยู่ ที่กิน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ นับว่าเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพในระดับหนึ่ง ส่วนการพัฒนาทางด้านจิตภาพนั้น ต้องพิจารณาต่อไปว่าสามารถพัฒนาไปได้ถึงระดับใด อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากแนวคิดที่ว่า ถ้าคนมีทุกข์มาก (ทางกายภาพ) เช่น ไม่มีกิน ไม่มีที่อยู่ เจ็บป่วยไม่ได้รับการรักษา จะให้มาพัฒนาระดับจิตใจก็เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะคนที่ติดยาเสพติดจิตใจเขาไม่รับธรรมะ ต้องช่วยให้เขาพอจะพ้นทุกข์ทางกายภาพนี้ไปเสียก่อน จึงจะค่อยพัฒนาระดับจิตใจเขาได้ ก็น่าจะตั้งความหวังไว้ได้ว่า คนที่อยู่ในวัดสวนแก้วน่าจะได้รับการพัฒนาทาง

ด้านจิตภาพไปในระดับหนึ่ง กล่าวคือ มีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับความสุขในทางพุทธศาสนานั้น ก็คือ การพ้นจากการบีบคั้น ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง คือ สุขที่เกิดจาก

1. พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความเจ็บปวดทางกาย ความต้องการปัจจัย 4 เป็นต้น

2. พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความรัก ความเศร้า เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ในชีวิตประจำวัน

3. พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพต่างๆ ทางสังคม หน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

4. พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญารู้แจ้งในอริยชา ซึ่งก็คือ โลก โภภะ หลง ภิเลส ตัณหา ตลอดจนสภาวะของสรรพสิ่งทั้งมวล การจะไปพ้นจากการบีบคั้นทางปัญญานี้ได้ ต้องอาศัยปัญญา

การพ้นจากการบีบคั้น ทั้ง 4 อย่างนี้ เรียกว่า สุขภาวะ ดังนั้นคนจะมีความสุขอย่างแท้จริงต้องไปให้ถึงระดับจิตวิญญาณ (ตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา แท้จริงไม่ได้สอนเรื่องสุข แต่สอนเรื่องทุกข์ คือ อะไรคือทุกข์ (ทุกข์) สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) การดับไปของทุกข์ (นิโรธ) และหนทางหรือวิธีการดับทุกข์ (มรรค)) อย่างไรก็ตาม คนที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว ย่อมได้รับการบำบัดให้พ้นจากการบีบคั้นทางกายอย่างแน่นอน ส่วนสุขภาวะในด้านอื่นๆ คงต้องพิจารณากันต่อไป

เนื่องจาก คนที่จะพัฒนาจากการมีความสุขนั้นหาได้ยาก ท่านธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือเราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร ว่า “คนเราเรียนรู้ได้มากจากปัญหา ได้ศึกษาจากความทุกข์ ถ้าไม่มีปัญหาให้คิด แล้วปัญญาจะพัฒนาได้อย่างไร... คนที่มีความทุกข์นั้นแหละทุกข์มันจะสอน คือ มันทำให้เราต้องดิ้นรนหาทางออก คิดแก้ไข ใช้กำลัง ใช้ฝีมือ เรียกได้ว่าได้ใช้ทั้งสมอง และมือเต็มที่ รวมทั้งเท้าก็ต้องเคลื่อนไหวไม่ได้หยุด จึงได้ฝึกตัวเองตลอดเวลา เป็นอันว่า คนเราเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการพยายามแก้ปัญหา ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ เมื่อเราพยายามแก้ไขปัญหาก็

ได้พัฒนาปัญญา เพราะเราต้องคิด พอเราคิดหาทางแก้ไขปัญหา ปัญญาก็ค่อยๆ เกิดขึ้นมา ยิ่งถ้าเป็นคนที่รู้จักคิด หรือคิดเป็น ยิ่งก้าวไปไกล”

นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าเมื่อมีทุกข์ มีปัญหา ต้องแก้ไข ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญานั้น การพยายามคิด หาวิธีแก้ไขก็คือการพัฒนานั่นเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาให้เกิดปัญญา เพื่อใช้แก้ทุกข์ เป็นการพัฒนาในระดับจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์มติชน ของพระอาจารย์เจฟฟรีย์ สุานิสสโร เจ้าอาวาสวัดเมตตาวันาราม วัดป่าแบบไทยที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อคำถามที่ว่า หลวงพ่อจะมีคำแนะนำให้กับคนที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลกที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมากมาอยู่ในขณะนี้อย่างไรบ้าง พระอาจารย์เจฟฟรีย์ ตอบว่า “ อยู่ที่การพัฒนาใจ การพัฒนาใจจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหที่ดีที่สุด ไม่ว่าปัญหาของตนเองแล้วขยายไปยังโลก...”

ตลอดการดำเนินงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ที่ผ่านนั้น แม้ว่าดูจะไม่ได้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติแบบให้คนมานั่งสมาธิภาวนา แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไป ท่านได้พยายามพัฒนาคนให้ไปสู่การพัฒนาในหลายระดับ (ระดับที่พ้นจากการบีบคั้นทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา) ด้วยเนื้อหา และวิธีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับสารที่หลากหลายนั้น (พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา ญาติโยมที่มาฟังธรรม คนทำงานในมูลนิธิ ทั้งระดับหัวหน้า และคนงาน ทั้งที่อยู่ประจำ และจร) เพื่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที

ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที ได้ทำการศึกษาโดยวิเคราะห์ในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง และมิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการ

การวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง เป็นการศึกษาศักยภาพด้านการสื่อสารในกระบวนการสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร (sender) เนื้อหาสาร (message) ช่องทางการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (reciever) ในงานวิจัยนี้ ผู้ส่งสาร คือ พระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ ได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) ซึ่งปรากฏออกมาทางด้านความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร

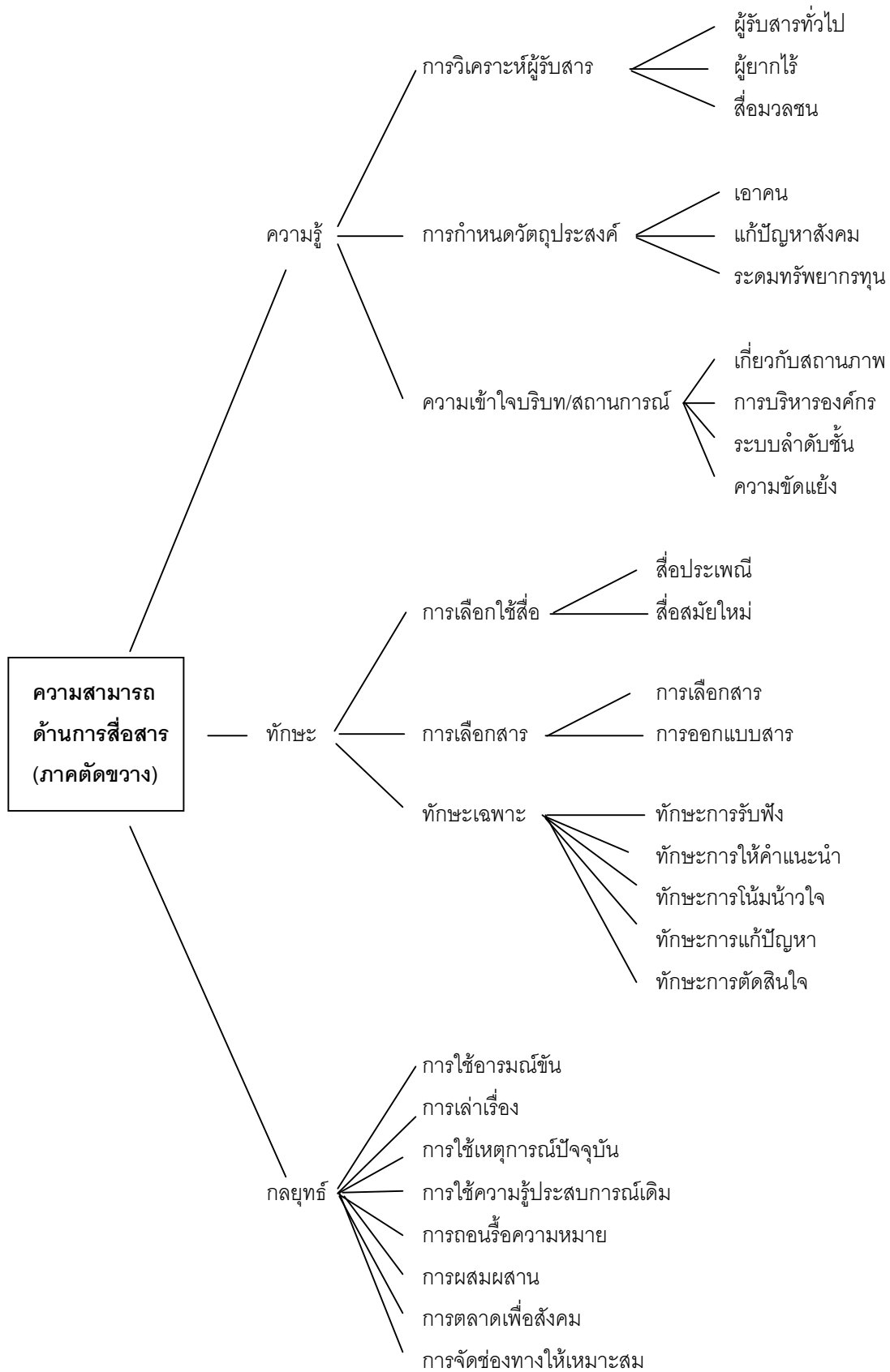
ส่วนการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการ เป็นการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ จาก 3 ยุคของการทำงาน คือ ช่วงหอมดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง (ภาคตัดขวาง)

การวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีในมิติด้านกว้าง หรือภาคตัดขวาง เป็นการวิเคราะห์จากแนวคิดการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) ซึ่งปรากฏออกมา 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ
2. ด้านทักษะในการสื่อสาร
3. ด้านกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร

จากทั้ง 3 ด้านดังกล่าว ผู้ส่งสารใช้การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ ความรู้ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ และความเข้าใจในบริบท หรือสถานการณ์ต่างๆ และได้ใช้ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) คือ ทักษะที่จะนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย (objective) ได้แก่ ทักษะการเลือกใช้สื่อ การเลือกสาร และทักษะเฉพาะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ/รับฟังคำแนะนำ (advise & hearing) ทักษะการโน้มน้าวใจ (persuasive) ทักษะในการตัดสินใจ (determine) ทักษะในการแก้ปัญหา (resolution) โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสาร ได้แก่ การใช้อารมณ์ขัน การเล่าเรื่อง การใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ความรู้ประสบการณ์เดิม การถนอมหรือความหมาย (reconstruct) การผสมผสาน (hybrid) การตลาดเพื่อสังคม และการจัดช่องทางให้เหมาะสมในเรื่องของเวลาและสถานที่ (time and space) ดังแสดงในแผนภูมิ

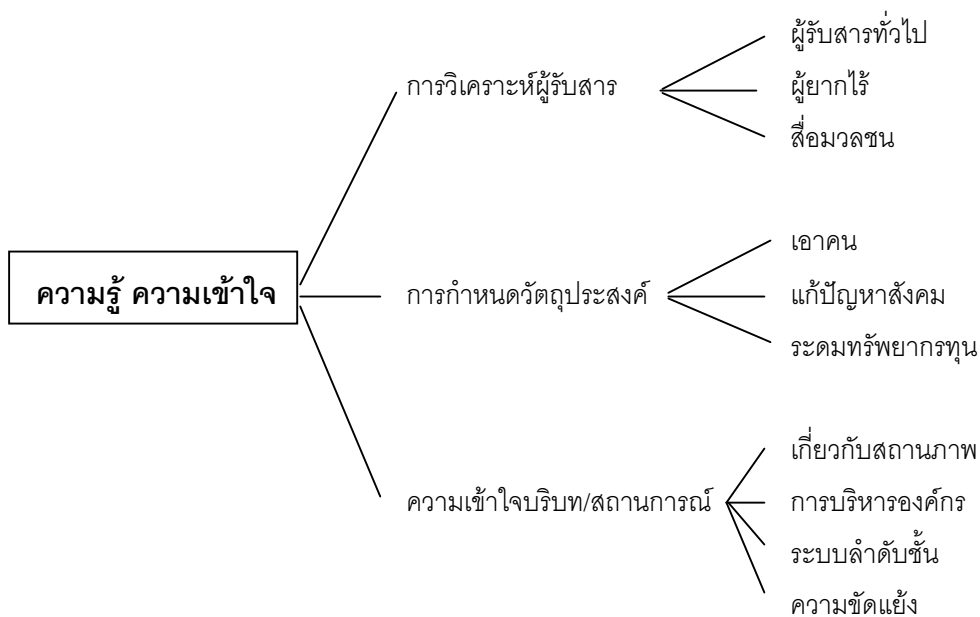
1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ

ความรู้ที่เป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมได้แก่

- 1.1 การวิเคราะห์ผู้รับสาร
- 1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์
- 1.3 ความเข้าใจบริบท หรือสถานการณ์

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ผู้รับสาร เป็นการวิเคราะห์ผู้รับสารที่พระพยอมทำการสื่อสารด้วย แบ่งเป็น ผู้รับสารทั่วไป ผู้ยากไร้ และสื่อมวลชน ส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์นั้น พระพยอมได้กำหนดวัตถุประสงค์ย่อยตามบริบท หรือสถานการณ์ เป็น เพื่อเอาคน เพื่อแก้ปัญหาสังคม และเพื่อระดมทรัพยากรทุน ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจในบริบท หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละสถานการณ์นั้น ก็ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ เพื่อทำการสื่อสารให้เหมาะสมสอดคล้อง โดยพิจารณาจากบริบท หรือสถานการณ์เกี่ยวกับสถานภาพ การบริหารองค์กร ระบบลำดับชั้น และความขัดแย้ง

หัวข้อในการศึกษาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ด้านความรู้ ความเข้าใจ แสดงตามแผนภูมิ

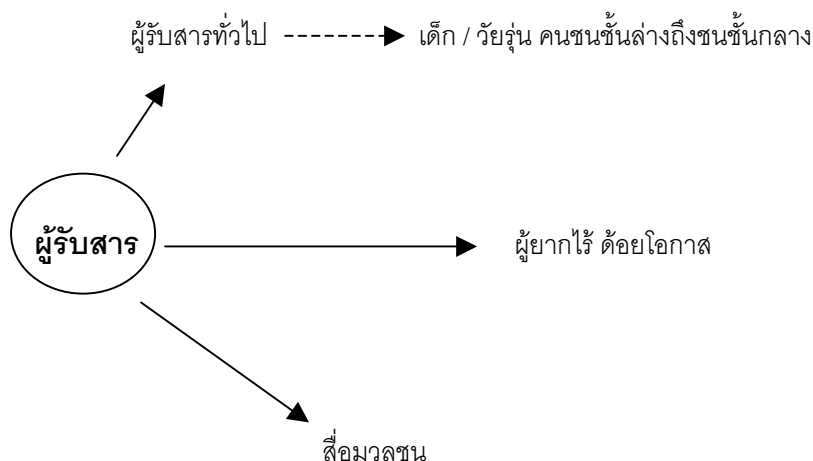

1.1 การวิเคราะห์ผู้รับสาร

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ในด้าน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสาร เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ผู้รับสาร ที่พระพยอมทำการสื่อสารด้วย คือ

- 1.1.1 ผู้รับสารทั่วไป
- 1.1.2 ผู้รับสารที่เป็นผู้ยากไร้
- 1.1.3 ผู้รับสารที่เป็นสื่อมวลชน

แผนภูมิแสดงกลุ่มผู้รับสารของพระพยอม

1.1.1 ผู้รับสารทั่วไป

สังคมประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสนาหลายกลุ่ม ผู้ที่สนใจศาสนา และนำศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อการพัฒนาตนก็มี ผู้ที่ไม่สนใจศาสนา ไม่สามารถนำหลักธรรมคำสอนในศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันก็มาก ในท่ามกลางกลุ่มคนในสังคมที่หลากหลายนั้น พระพยอมมีความเข้าใจในลักษณะของผู้รับสารที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ว่าเป็นเป็นคนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง ที่มีชีวิตประจำวันต้องวุ่นวายอยู่กับการทำมาหากิน แต่ก็ไม่น้อยที่ยังมัวเมาอยู่กับอบายมุข และจำนวนไม่น้อยเป็นกลุ่มคนที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ เช่น เด็ก วัยรุ่น ซึ่งมีความห่างเหินจากศาสนา ทำให้ไม่สนใจศาสนา หรือมีท่าทีและปฏิบัติตนต่อศาสนาไม่ถูกต้อง ไม่สามารถนำหลักธรรมคำสอนในศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน หรือแก้ไขปัญหา ตลอดจนเพื่อพัฒนาตนเองได้ ซึ่งพระพยอมมองเห็นว่า “ เด็กวัยรุ่น เยาวชน เป็นผู้รับสารที่คนห่างวัด และยังมีแรงที่จะทำความชั่วหรือทำความดีได้อีกมาก ” (รายการจุดประกาย, 10 พฤษภาคม 2545) ท่านกล่าวว่า “ เด็กนั้นปลูกฝังง่าย เอาธรรมะสนุกๆ ไปให้เล่น เด็กก็จะเล่นอยู่ในร่องในรอย โตขึ้นก็จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ” (ไพโรจน์ , 2534)

พระมหาอุดม ปัญญาโก (ไพโรจน์ , 2534) ได้กล่าวถึงกลุ่มผู้รับสารของพระพยอมว่า

“ ท่านยกปัญหาขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ท่านมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาของเยาวชน ซึ่งคนพวกนี้ห่างจากวัด แล้วท่านก็แก้ไขในจุดนี้เพื่อให้เยาวชนซึ่งเป็นรากฐานของบ้านเมืองเป็นคนดี มีคุณภาพ ... ส่วนผู้ที่สนใจธรรมะอยู่แล้ว ท่านจะไม่มองท่านจะไม่เข้าไปเพราะมีคนอื่นทำอยู่แล้ว ท่านก็ไปทำในจุดที่ยังไม่มีใครทำ ... ”

ดาหมอลอ (ไพโรจน์ , 2534) ได้พูดถึงกลุ่มผู้รับสารที่พระพยอมได้เลือกว่า

“ ท่านพุทธทาสและท่านปัญญานันทภิกขุ ท่านบรรยายธรรมสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผมอยากจะเรียกว่า ปัญญาชน ส่วนพระพยอมนั้น ท่านลดระดับลงมา สำหรับเด็กวัยรุ่นและหนุ่มสาวเยาวชน “

1.1.2 ผู้ยากไร้

ผู้รับสารที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมที่เป็นคนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส พระพยอมเลือกผู้รับสารกลุ่มนี้จากฐานความรู้ของตัวเองที่มีอยู่ กล่าวคือ ภูมิหลังของท่านก็เป็นหนึ่งในคนกลุ่มนี้เช่นกัน ซึ่งทำให้ท่านเข้าใจผู้รับสารกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี และเลือกที่จะทำการสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มนี้ เพราะเห็นว่านอกจากจะเป็นผู้ด้อยโอกาสแล้ว หากไม่ได้รับการช่วยเหลือ ก็อาจกลับกลายเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้ ดังที่ท่านกล่าวว่า (ยังเอ็กเช็กคิวทิฟ, ตุลาคม 2530)

“ คนงานชาวอีสานอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ มาก สังเกตดูที่ตลาดหมอชิต หัวลำโพง พวกนี้เข้ามาเผชิญโชคชะตาที่มองไม่เห็น ความรู้ก็ไม่มาก บางทีโดนหลอกเอา อาตมาเลย

เกิดความคิดว่า ทำไมเราไม่ช่วยคนเหล่านี้ เพราะพวกเขาต้องการมาหางานทำ คนพวกนี้ถ้าปล่อยไว้ไม่มีงานก็ไม่มีกิน อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน ...”

และพระพยอมเห็นว่าเป็นหน้าที่เป็นโอกาสที่จะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มนี้ ซึ่งพระพยอมได้เลือกวิธีการสื่อสารเพื่อนำเสนอเนื้อหาสารให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งต้องอาศัยวิธีการนำเสนอที่ต่างไปจากคนทั่วไปที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) กล่าวว่า

“ เป็นธรรมชาติอยู่เองที่การสอนธรรมต่อผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งเป็นคนหมู่มากของสังคมนั้น ย่อมยากลำบากและแตกต่างไปจากการสอนธรรมให้แก่ผู้คนที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อยู่ในระดับล่างสุดของสังคม ด้วยเหตุนี้เอง จึงเห็นได้ว่า สำหรับคนเหล่านี้ พระพยอมไม่ได้พยายามเน้นธรรมชั้นสูง หรือการหลุดพ้น แต่เน้นเรื่องศีลธรรมขั้นต้น เรื่องของอบายมุข ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีชีวิตอยู่รอดในสังคมเสียก่อน”

ซึ่งในการสื่อสารของท่านนั้นพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่าพระพยอมเป็นแบบลูกทุ่ง อย่างไรก็ตามการสื่อสารก็ได้แพร่กระจายไปสู่ผู้รับสารที่เป็นบุคคลทั่วไปทุกชนชั้นในสังคมด้วย ดังเช่นที่เพลงลูกทุ่งนั้นแม้จะมีกลุ่มผู้ฟังหลักอยู่ แต่ก็มีผู้ฟังที่เป็นคนทุกชนชั้นในสังคมฟังอยู่ด้วย

ความเข้าใจในกลุ่มผู้รับสารและการกำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของพระพยอม ซึ่งเป็นสื่อ หรือช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่เนื้อหาของสถาบันศาสนา ก็เปรียบได้กับการเลือกกลุ่มเป้าหมายของผู้ผลิตสื่อที่ต้องการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อมวลชน ซึ่งเจียรชัย อิศรเดช (2545) ได้กล่าวถึงวัดว่าเปรียบเหมือนสื่อชนิดหนึ่ง ดังนี้

“ วัดเองก็มีสภาพเหมือนสื่อชนิดหนึ่งที่ต้องปรับตัวตามผู้รับสารของตนเอง วัดแต่ละวัดก็มีฐานะเสมือนรายการโทรทัศน์รายการหนึ่ง แม้จะมีผู้สนับสนุนรายการเป็นพื้นฐานอยู่บ้าง แต่ก็ต้องมุ่งหากกลุ่มผู้ชมเป้าหมายและอยู่รอดได้ด้วยกลุ่มผู้ชมของตนนี้ ”

ผู้รับสารในสังคมที่เป็นบุคคลทั่วไปนั้น อาจจะไม่สามารถเจาะจงได้ว่าผู้ส่งสารจะทำการสื่อสารกับใคร ซึ่งเปรียบได้กับผู้ชมทั่วไป แต่พระพยอมกลับเป็นผู้กำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายด้วยตนเอง กล่าวคือ พระพยอมเลือกที่จะสื่อสารกับผู้รับสารชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลางที่เป็นเด็ก วัยรุ่น เยาวชน และผู้ยากไร้

1.1.3 สื่อมวลชน

พระพยอมนอกจากจะสามารถวิเคราะห์ และเลือกกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่จะทำการสื่อสารด้วยแล้ว ยังมีกลุ่มผู้รับสารที่พระพยอมต้องทำการสื่อสารด้วย นั่นคือ สื่อมวลชน ซึ่งพระพยอมมีความเข้าใจในธรรมชาติของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี จึงสามารถทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัตถุประสงค์ของท่าน กล่าวคือ สื่อมวลชนทำการสื่อสารกับพระพยอมโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะหลากหลาย ซึ่งโดยมากเป็นวัตถุประสงค์ของสื่อมวลชนในการมาติดต่อสื่อสารกับพระพยอม เช่น เพื่อนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระพยอม กิจกรรมที่พระพยอมทำ หรือที่พระพยอมมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือสื่อมวลชนใช้พระพยอมเป็นแหล่งข่าว เพื่อทราบความคิดเห็นต่อประเด็นซึ่งเป็นที่น่าสนใจของสังคม ซึ่งโอกาสที่พระพยอมจะเป็นข่าวนั้นมีอยู่สูง ทั้งนี้สืบเนื่องจากความมีชื่อเสียง และจากบทบาทหน้าที่ของท่าน กล่าวได้ว่า พระพยอมเป็นบุคคลสาธารณะ ซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน และสื่อมวลชน แม้ไม่มีเหตุการณ์ใดที่จะทำให้ท่านเป็นข่าว แต่เมื่อมีเหตุการณ์ซึ่งเป็นที่น่าสนใจ และมีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง สื่อมวลชนก็มักมาสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านเสมอในฐานะแหล่งข่าว ซึ่งพระพยอมเข้าใจดีว่านี่เป็นโอกาสที่ท่านสามารถทำการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ เช่น ได้ทำการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้สาธารณชนได้ทราบ ได้สื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือขัดแย้ง จากการสังเกต และศึกษาข้อมูลภาคเอกสารผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีสื่อมวลชนมาสัมภาษณ์ท่านในประเด็นใดก็ตาม ท่านก็มักจะพูดเชื่อมโยงไปยังสิ่งที่ท่านต้องการสื่อสารด้วยเสมอ เช่น ข้อคิดเตือนใจ หรือ ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ หรือเนื้อหาเรื่องราวเหตุการณ์ เพื่อทำให้เกิดความกระจ่าง ต่อเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือขัดแย้งต่อท่าน ดังเช่น ที่ท่านปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์มติชน (มติชน, 23 ธันวาคม 2538) ซึ่งพาดหัวข่าวว่า “ พระพยอมเผยเคล็ดลับทำงานตามรอยพระบาท ” ซึ่งพระพยอมได้ไปเทศน์ในหัวข้อ “ ธรรมะขโลมใจ สานสายใยการทำงาน ” ที่อาคารบริษัทมติชน ในเนื้อหาข่าวกล่าวถึงข้อคิดในการทำงาน นอกจากนี้พระพยอมได้กล่าวถึงพระราชดำรัสของในหลวงที่มีพระราชดำรัสถึงการเทศน์ของพระพยอมที่ว่า มีผู้พากษ์วิจารณ์กันมากว่าเป็นพระที่เทศน์หยาบ

แต่ทรงเข้าใจว่า พระหาวิธีให้คนสนใจธรรมะ จากนั้นได้พูดไปถึงเด็กที่ท่านนำมาเลี้ยงฝึกอาชีพ ว่ามีความขยันจนมีทองใส่ มีเงินเก็บ

เนื้อหาที่พระพยอมสื่อสารไปนั้น ก็เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการทำงาน แต่การกล่าวถึงพระราชดำรัสของในหลวงเป็นเนื้อหาที่ช่วยยืนยันและสร้างความน่าเชื่อถือในวิธีการสื่อสารของท่านเป็นอย่างดี แม้เรื่องการทำงานของเด็กที่ท่านนำมาเลี้ยง ก็เป็นข้อมูลยืนยัน และประชาสัมพันธ์การทำงานของท่านด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยรวมความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสาร คือ พระพยอมมีความเข้าใจในลักษณะของผู้รับสารที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม และพระพยอมเป็นผู้กำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายด้วยตนเอง คือ เป็นผู้เลือกที่จะสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มไหนเป็นกลุ่มหลัก แต่หากกลุ่มผู้รับสารนั้นไม่ใช่กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่ท่านเลือก ท่านก็เข้าใจดีว่าท่านสามารถจะทำการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ได้อย่างไร ดังเช่น เมื่อทำการสื่อสารกับผู้รับสารที่เป็นสื่อมวลชน

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์

พระพยอมมีวัตถุประสงค์หลักในการสื่อสาร คือ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ยกย่องจิตใจของผู้รับสาร และให้ประพฤติถูกต้องตามหลักศาสนาพุทธศาสนา ตลอดจนให้ผู้รับสารมีสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปเป็นหลัก หรือใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

อย่างไรก็ตามพระพยอมเป็นผู้ส่งสารที่มีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารดีว่า ในการสื่อสารแต่ละครั้ง แต่ละบริบท สถานการณ์ หรือการสื่อสารกับผู้รับสารที่ต่างกลุ่มกันนั้น ย่อมต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป คือ

- 1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อเอาคน
- 1.2.2 วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคม
- 1.2.3 วัตถุประสงค์เพื่อการระดมทรัพยากรทุน

1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อเอาคน

ที่ท่านเลือกสื่อสารกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชั้นล่างถึงคนชั้นกลางนั้น ก็เพราะมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งเอาคน เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่ไม่สนใจศาสนาเท่าที่ควร หากสนใจก็ยังไม่สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้รับสารกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก วัตถุประสงค์ในการเอาคนของท่าน ก็คือ การทำให้ธรรมะมีโอกาสได้แพร่กระจายไปยังบุคคลต่างๆ มากที่สุด เพื่อให้คนหันมาสนใจธรรมะให้มากขึ้น โดยใช้ทักษะความสามารถในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ดังเช่นการใช้สื่อการเทศน์ที่มีวิธีการนำเสนอที่แปลกแหวกแนว ต่างไปจากการเทศน์ตามธรรมเนียมปฏิบัติ แต่ก็เป็นไปเพื่อให้คนสนใจธรรมะ พระพยอมได้เล่าว่า (มติชน, 23 ธันวาคม 2538)

“เมื่อเร็วๆ นี้ ในหลวงทรงรับสั่งถามกับอาตมาในงานสวดอภิธรรมพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ว่า ทรงเข้าใจพระ ที่ญาติโยมวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นพระเทศน์หยาบ เทศน์ตลกคึกคะนอง แต่ทรงเข้าใจว่าพระหาวิธีให้คนสนใจธรรมะ เพลิดเพลินเข้าใจในธรรมะใช่ไหม อาตมาก็กราบทูลไปว่า ใช่ “

1.2.2 วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคม

วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้นปรากฏเป็นวัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งนอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว เนื่องจากผู้รับสารที่พระพยอมได้เลือกทำการสื่อสารด้วยนั้นเป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส พระพยอมก็มีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงลงไปอีก คือ เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนดีมีสัมมาชีพ ดังที่ได้ระบุไว้ในหนังสือพระเฝ้าปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม (ไพโรจน์, 2534) นอกจากนี้ในหนังสือประวัติและผลงาน พระพิศาลธรรมพาที ยังปรากฏวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ แต่ละโครงการอีกด้วย เช่น โครงการสลับมาฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม มรสุม ลมพายุพัดบ้านเรือนเสียหาย และเพื่อช่วยเหลือบุคคลว่างงาน ซึ่งยังไม่มีที่พักอาศัยได้พักอาศัยชั่วคราว

จากการที่พระพยอมได้พบเห็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส ตกทุกข์ได้ยากมากมาย ประกอบกับมีรายรับจากการขายเทป และหนังสือเป็นจำนวนมาก พระพยอมจึงคิดว่าน่าจะนำเงินเหล่านั้นมาเพื่อสงเคราะห์คนเหล่านั้น

“ เทปมันออกขายได้ หนังสือขายได้ ฮาสุดขีดขายได้ตั้งแสนกว่าเล่ม มันได้เงินเยอะ ได้เงินค่าเทปมา 20-30 ล้าน เราก็เลยคิดว่าเงินเหล่านี้เราจะเอาไปทำอะไร น่าจะมาสงเคราะห์เด็กกำพรสก็เลยมาทำโครงการสงเคราะห์มวชน ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

1.2.3 วัตถุประสงค์เพื่อการระดมทรัพยากรทุน

ในขณะที่พระพยอมได้ให้การช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ทั้งหลายนั้น ก็ยังมต้องการเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเพื่อการนั้น แม้ว่าพระพยอมได้เงินจากการขายเทป และหนังสืออยู่แล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือผู้รับสารที่เป็นผู้ยากไร้จำนวนมากมาย ก็ยังจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรทุนต่างๆ อีกมาก อีกทั้งเพื่อให้ผู้รับสารอื่นๆ ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ พระพยอมจึงได้ทำการสื่อสารเพื่อการระดมทรัพยากรทุนในรูปแบบต่างๆ ไปพร้อมๆ กับการเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งพระพยอมเห็นว่าท่านสามารถเป็นสื่อกลางได้

“ เราน่าจะเชื่อมต่อได้ ระหว่างชาวบ้านกับคนรวย เราน่าจะทำตัวเป็นสะพานบุญเอาจากผู้เลื่อมมาเจอผู้ขาด เลยลองเทศน์ๆ ไปว่าใครมีอะไรไม่ใช่เอามา ปรากฏว่ามันมาทะลักเลย ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในหลายๆ ครั้ง พบว่า พระพยอมได้พูดถึงและนำผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในมูลนิธิไปเสนอขายในขณะ หรือหลังจากการเทศน์เสมอ พระพยอมกล่าวว่า (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

“ เมื่อก่อนเราเทศน์แบบไม่มีการบอกว่าเราทำอะไร แต่เดี๋ยวนีเราจะบอกทั้งท้ายว่าเราทำอะไร ผลิตภัณฑ์อะไร ... เราไปเทศน์ที่ไหนเราใช้สื่อพูดหมด แล้วมันก็ไปออกข่าวกันใหญ่อีก ให้อารยการต่างๆ มันก็ออกกระพือกันใหญ่เลย ของขายดีมาก อาทิตย์ที่แล้วขายได้ 70,000 “

นอกจากนี้พระพยอมยังได้ใช้การสื่อสารต่างๆ เพื่อการระดมทรัพยากรทุนด้วย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

1.3 ความเข้าใจบริบท หรือสถานการณ์

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ ที่เป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทต่างๆ คือ

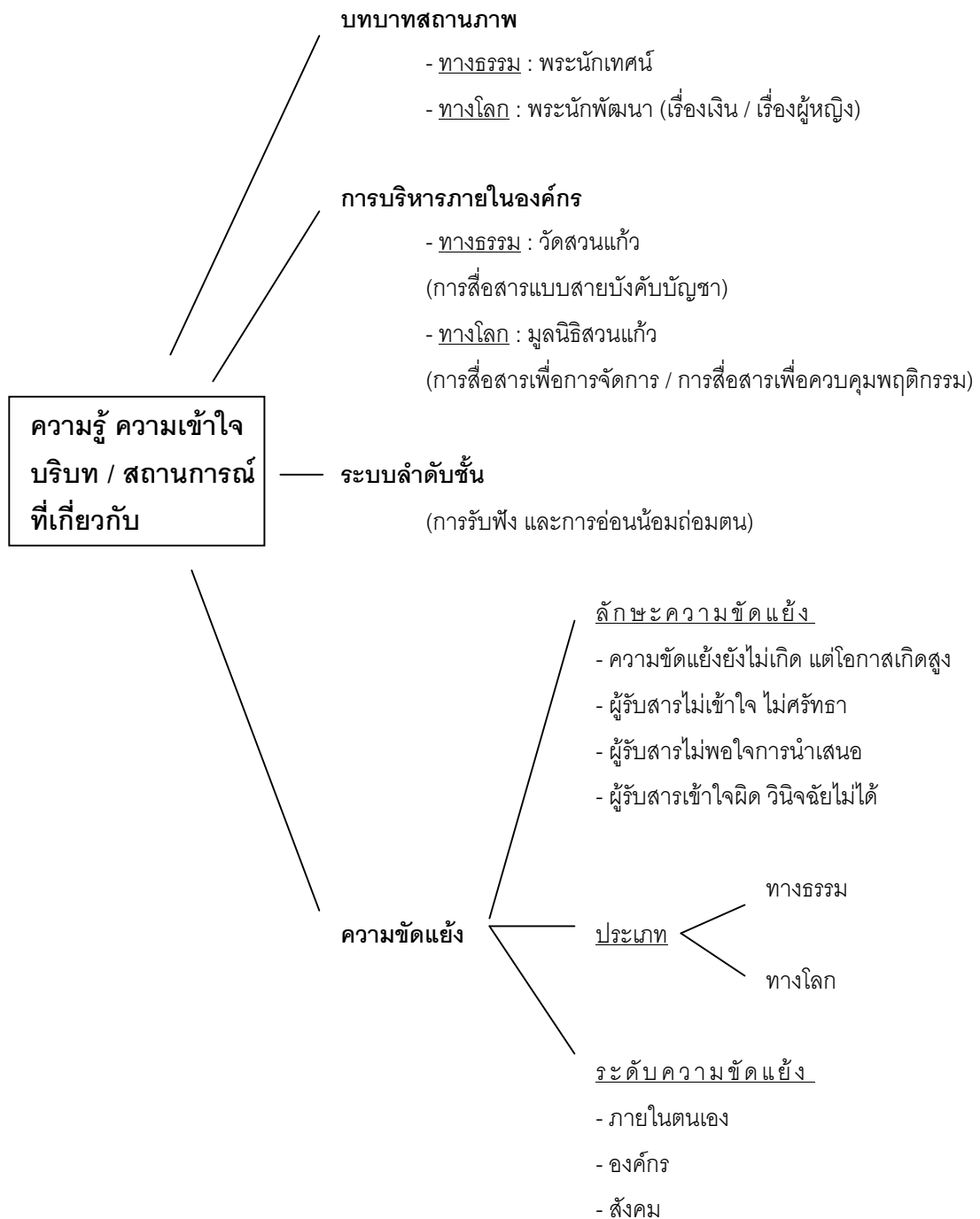
1.3.1 บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ (Status and Role) ซึ่งเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล คือ บทบาทสถานภาพความเป็นพระของพระพยอมเอง

1.3.2 บริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร (Management) เป็นความรู้ความเข้าใจในบริบทเกี่ยวกับองค์กรที่พระพยอมได้บริหาร

1.3.3 บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น (Seniority) ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทที่มีความเกี่ยวข้องในระดับสถาบัน ในที่นี้คือ สถาบันสงฆ์

1.3.4 บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องในระดับสังคม

แต่ละบริบท ประกอบไปด้วยสถานภาพ และสถานการณ์ที่แตกต่างกันไปหลากหลาย ทั้งทางธรรม และทางโลก ดังแสดงในแผนภูมิ

1.3.1 บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ

บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ เป็นบริบทที่เกี่ยวกับตัวบุคคล คือ บทบาทสถานภาพความเป็นพระของพระพยอม ซึ่งในการทำงานด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ทำให้พระพยอมเป็นพระที่มีหลายบทบาท จนได้รับฉายาหลายฉายาทั้งที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องทางธรรม และเรื่องทางโลก บทบาทที่เป็นเรื่องทางธรรม คือ เป็นพระนักเทศน์ ที่มีลีลาการเทศน์แหวกแนว ส่วนบทบาท

เป็นเกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องทางโลก คือ เป็นพระนักพัฒนา พระนักธุรกิจ พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารให้ผู้รับสารส่วนใหญ่เกิดการยอมรับในบทบาทต่างๆ เหล่านั้นดังนี้

บทบาทที่เกี่ยวกับเรื่องทางธรรม

กิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งในการเผยแผ่ธรรม คือ การเทศน์ พระพยอมได้เคยตั้งปณิธานไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) “ ชีวิตนี้จะต้องเป็นนักเทศน์ให้ได้ ” หลังจากที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเทศน์ตั้งแต่พรรษาแรกๆ ของการบวช พระพยอมได้ปรับปรุงฝึกฝนและประยุกต์วิธีการเทศน์มาโดยตลอด จนกระทั่งกลายมาเป็นพระนักเทศน์ฝีมือปากกล้า และอีกหลายฉายาที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยลีลาการเทศน์ของท่าน เช่น พระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น พระนักเทศน์ดาราซูเปอร์สตาร์ รูปแบบวิธีการเทศน์ของท่านกลายเป็นประเด็นที่ถูกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมวงกว้าง ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่กับสถานการณ์ของพระที่รูปลักษณ์ที่ปรากฏต้องสำรวจทั้งกาย วาจา อีกทั้งยังมีแบบแผนธรรมเนียมการเทศน์เป็นกรอบอ้างอิงที่สังคมคุ้นเคยกันดี การวิพากษ์วิจารณ์นี้รุนแรงถึงขั้นมีจดหมายขู่ฆ่า และถูกงัดออกอากาศ ซึ่งเป็นวิธีการแสดงปฏิกิริยาตอบกลับจากสังคมทางโลก แม้สังคมของพระจะมีการวิพากษ์วิจารณ์กันบ้างก็เป็นส่วนน้อยที่เห็นว่าไม่เหมาะสม พระผู้ใหญ่ส่วนมาก แม้แต่ท่านพุทธทาส หรือท่านปัญญานันทภิกขุ หรือพระนักวิชาการทั้งหลายต่างไม่คัดค้าน และเห็นว่าเป็นการดีที่สามารถดึงเด็ก วัยรุ่นให้หันมาสนใจฟังธรรมะได้ แม้มหาเถรสมาคมก็ไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับในเรื่องนี้

พระหลายรูป รวมทั้งฆราวาสหลายคนต่างเห็นว่าลีลาการเทศน์ของพระพยอมเป็นเพียงเทคนิควิธีในการดึงดูดความสนใจให้ผู้ฟังได้ติดตามเนื้อหาสาระเท่านั้น ส่วนตัวเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมนั้นพระพยอมยังคงนำเสนอได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมคำสอน ดังที่พระอมรเมธาจารย์ (ดร.พระมหานคร เขมปาณี) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ อาจารย์พยอมท่านเทศน์สอนคน ท่านก็สอนให้คนเป็นคนดีนี่ เมื่อสอนให้เป็นคนดีแล้วเป็นใช้ได้ ตลกบ้าง ไม่ตลกบ้าง ก็เป็นเรื่องของผู้สอน เป็นเทคนิคการสอน เป็นวิธีการสอน อาจารย์พยอมเทศน์ก็มีคนขานนิมกกันเยอะนี่ ”

พระสุธีวรารักษ์ (พระมหาโกศล ป.ธ.9) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ประจำกองวิชาการกรรมการชำระพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬา (ไพโรจน์, 2534) แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ การเทศน์ของพระพยอม นับว่าเป็นวิธีใหม่ที่แหวกประเพณีการเทศน์แบบเก่าออกมา ซึ่งมีข้อดีก็คือ เข้าใจง่าย เอาภาษานิยมเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเทศน์กันเลย ... แม้การเทศน์ของท่านจะเป็นแบบตลาด แต่ก็ไม่แผลงออกไปเป็นอุตริมนุสธรรมอย่างที่บางสำนักเขากำลังมีปัญหาอยู่ๆ กันอยู่ นี่เป็นส่วนที่ดี “

การเทศน์โดยไม่นำเสนอเนื้อหาที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งทำให้พระส่วนมากไม่ติดใจว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้แม้พระและฆราวาสจะกล่าวว่าการเทศน์ของพระพยอมนั้นแหวกไปจากประเพณีการเทศน์แบบเก่า แต่แท้จริงแล้วพระเหล่านั้นต่างรู้ดีว่าในการเทศน์ หรือการแสดงธรรมนั้นมีองค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมด้วยองค์ประกอบเหล่านั้น สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สันทิ เขมจารี ป.ธ. 9 (2542) ได้นิพนธ์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา

1. สันตัสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย
2. สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้อยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง
3. สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกล้าหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อหน่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล
4. สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความร่าเริง เบิกบานแจ่มขึ้นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลยก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้ายังทรงแสดงให้มีความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้ร่าเริงในเนื้อธรรมอย่างที่สุดกันว่า สนุกในตัวเองจะดีออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ

ในการแสดงธรรมของพระพยอมก็ประกอบไปด้วยองค์ประกอบเหล่านั้น ส่วนการเทศน์ตามแบบแผนที่เรียกว่าการเทศน์แบบเก่า ซึ่งพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า “จะต้องมี คัมภีร์ มีพิธีการ มีตั้งธรรมมาสน์ ต้องอยู่ในกรอบของบาลี ยกบาลีขึ้นมาแล้วพูด ซึ่งผู้เทศน์จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาบาลี และแม้ผู้เทศน์จะเทศน์ปากเปล่าได้ก็ต้องมีคัมภีร์ยกขึ้นมา เป็นการเคารพพระธรรม “ นั้น แบบแผนพิธีการต่างๆ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่บัญญัติกันขึ้นในภายหลัง พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) ได้ขยายความต่อว่า “ .. การเทศน์โดยไม่ต้องตั้งธรรมมาสน์

ใช้ไหวพริบปฏิภาณของผู้เทศน์ ใช้ความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว เขาเรียกว่า ปาฐกถาธรรม “ไม่ว่าการเทศน์ของพระพยอมจะเรียกว่าอะไร การเทศน์ หรือ การแสดงธรรม หรือการบรรยายธรรม หรือการปาฐกถาธรรม แต่ทุกครั้งที่พระพยอมเทศน์ การเทศน์ของท่านจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบในการแสดงธรรม 4 ประการนั้น

การเทศน์ที่มีเนื้อหาไม่ผิดไปจากหลักธรรม และประกอบไปด้วยองค์ประกอบในการแสดงธรรม 4 ประการตามที่พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงเช่นนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเข้าใจได้ว่าการเทศน์ที่ดีจะให้สัดส่วนการแสดงธรรมให้เกิดความรื่นเริงมากอยู่สักหน่อยนั้น เป็นเพียงเทคนิควิธีการที่จะดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารให้มาฟังธรรม โดยเฉพาะผู้รับสารที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ห่างศาสนามากที่สุด

บทบาทที่เกี่ยวกับเรื่องทางโลก

ในการทำกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมทางโลก คือ การบริหารงานมูลนิธิ ดำเนินกิจกรรมโครงการสงเคราะห์ต่างๆ มากมายหลายโครงการจนพระพยอมได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาพัฒนาสังคม จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ได้รับรางวัลด้านการพัฒนามากมาย ได้รับฉายาเป็นพระนักพัฒนา พระสงฆ์จอมโปรเจ็กต์ พระนักธุรกิจ ได้รับการพาดหัวข่าวเป็น กรมพยอมสงเคราะห์ ในบทบาทดังกล่าวกับสถานการณ์ความเป็นพระที่มาทำกิจกรรมทางโลก ซึ่งเป็นบริบทที่พระมีโอกาสพลัดจากความเป็นพระได้ง่าย เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่เป็นข้อขัดต่อสถานการณ์ความเป็นพระ เช่น ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน และผู้คนมากมาย รวมทั้งผู้หญิง ตลอดจนข้อกังขาว่าสิ่งที่พระพยอมทำอยู่นี้เป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ที่ให้ผู้รับสารเข้าใจ ดังนี้

- 1) บทบาทพระนักพัฒนากับภารกิจของสงฆ์
- 2) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน
- 3) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิง

- 1) บทบาทพระนักพัฒนากับภารกิจของสงฆ์

พระพยอมเห็นว่าการสงเคราะห์ เป็นโอกาสที่จะทำให้ได้เผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นรูปธรรม ให้กับชนชั้นล่างของสังคม ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ผู้ที่สังคมไม่ต้องการ ซึ่งมีจำนวนมาก เพียงแต่ต้องให้การสงเคราะห์ความต้องการพื้นฐานแก่เขาเหล่านั้นเสียก่อน พร้อมทั้ง ไปกับการอบรมสั่ง

สอนธรรมทั้งโดยถ้อยคำ และการกระทำที่แทรกอยู่ในการทำงาน ดังที่พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์กับนิตยสารไฮคلاس (ตุลาคม , 2537) ไว้ว่า

“ เรามองเห็นประโยชน์ตรงที่ว่า เราเอาคนยากจนไว้โอกาสมาทำงาน คุณจะเห็นว่าที่นี่มีเด็กรุ่นๆ เยอะแยะ ... หากเราไม่ทำโครงการเขาก็จะไม่มา เมื่อเขาไม่มา เราก็ไม่มีโอกาสเทศน์สั่งสอนอบรม ดังนั้นการทำให้วัยรุ่นเข้าวัดเต็มวัด คุณว่ามีทางอื่นที่ดีกว่านี้อีกหรือเปล่า ทำให้เขามามีที่ทำงาน ที่กิน ที่นอน มีเงินใช้ เย็นว่างก็ได้รับการอบรม เรียนศีลธรรมภาคค่ำ กลางวันก็ประกอบอาชีพ คุณว่าดีไหม ”

พลตรี จำลอง ศรีเมือง (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของพระพยอมไว้ดังนี้

“ วิธีการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ท่านดึงเอาคนที่พอมีเงินบ้างออกมาช่วยเหลือสังคม ในการช่วยเหลือสังคมนี้ ท่านก็มีความมุ่งหมายว่าเมื่อคนเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็ย่อมจะมีโอกาสได้รับธรรมะมากขึ้น นี่เป็นวิธีการของท่าน ... การออกมาทำงานของท่านอย่างนี้ ไม่ผิดภาวะของพระ ไม่ถือว่าผิดพระธรรมวินัยแต่อย่างใด การช่วยคนก็เป็นหน้าที่ของพระอยู่แล้ว คือ พระช่วยเหลือให้คนเขามีธรรมะ นี่เป็นหน้าที่โดยตรงของพระ ... ในทางศาสนาพุทธ ก็มีหลักอยู่ว่า จงประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองและประโยชน์ท่านให้บริบูรณ์ การช่วยเหลือสังคม ก็คือ ช่วยประโยชน์ท่าน ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน เราจะเอาตัวรอดเพียงลำพังคนเดียวย่อมไม่ได้ สังคมจะสงบร่มเย็นได้ด้วยความช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ด้อยโอกาสกว่า อย่างคนยากจนขั้นแค้นไม่มีงานทำ แล้วพระพยอมเข้าไปช่วยเหลือนี่เป็นสิ่งที่ดี ... ”

และวีระศักดิ์ ทองสุทธิ์ (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) หนาความจากสำนักงานสมจิตและเพื่อน ก็ได้แสดงความคิดเห็นไว้เช่นกันว่า

“ ในส่วนโครงการต่างๆ ที่ท่านได้ทำ ไม่ว่าจะเป็นโครงการร่มโพธิ์แก้ว เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนคนด้อยให้มีความทำ โครงการช่วยท้องน้องหิว เพื่อเป็นทุนอาหารกลางวันและทุนการศึกษา แก่เด็กยากจน โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรมเพื่อคุณภาพชีวิต ซึ่งร่วมกันระดมทุนมูลนิธิสวนแก้วกับกรมสามัญศึกษา รวมทั้งโครงการสลับมาฟื้นฟู เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับอุบัติเหตุต่างๆ ไม่ว่า

จะเป็นไฟไหม้ น้ำท่วม ก็เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ประชาชน เป็นการช่วยสังคมให้ดีขึ้น เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยอยู่แล้ว ...”

และไม่ว่าจะเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ หรือ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมทุกคนย่อมต้องมีส่วนช่วยเหลือสังคม ตามแนวความคิดแบบทางธรรม เพียงแต่ว่าพระเป็นบุคคลที่จะทำได้ง่ายกว่า เพราะสถานภาพของพระสามารถระดมพลังได้ง่ายกว่า ดังที่ สุวลี เลิศตระกูล (สุวลี, 28 มิถุนายน 2545) ผู้ไปทำบุญที่วัดได้ให้ความเห็นว่า

“ ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานใด สมราวาส พระสงฆ์ เรามีส่วนที่จะช่วยสังคม ช่วยคนที่ด้อยโอกาสกว่า พี่มองว่าอย่างท่านพระพยอมท่านอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสังคมได้ง่ายกว่า ทำให้ท่านรวบรวมกำลังคนได้ง่ายกว่า ”

พระอมรเมธาจารย์ (ดร.พระมหานคร เขมปาลี) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า

“ สำหรับการทำงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนตกงานของท่านพระพยอม ถือว่าทำถูกแล้ว ท่านทำดีมาก ... ท่านเอาคนมาอยู่วัด อบรมให้ดี แล้วส่งให้เขาไปทำงานได้มีอาชีพอย่างนี้ไม่ดีหรือ คนเราเนี่ย จะทำดีคนชั่วก็ด่า ถ้าทำชั่วคนดีก็ด่า ถ้าไม่อยากจะให้เขาด่าก็จงอยู่เฉยๆ แต่คนก็ด่าอีกแล้วจะทำอย่างไรดี การกระทำของอาจารย์พยอมนั่น ต้องถือว่าเป็นการกระทำดี เพราะเป็นการกระทำเพื่อศีลธรรม สังคมและเศรษฐกิจด้วย ส่วนใครจะชอบไม่ชอบเป็นธรรมดาของโลก”

ใครจะชอบไม่ชอบเป็นธรรมดาของโลก คำกล่าวของพระอมรเมธาจารย์ ดูจะเป็นสิ่งที่สรุปได้ว่า การทำงานสงเคราะห์ในบทบาทพระนักพัฒนา จะทำโดยเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ไม่ได้เป็นจุดสำคัญหรือมีผลต่อการทำงาน แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่การทำงานนั้นเป็นไปเพื่อสิ่งใด หากการทำงานนั้นเป็นไปเพื่อการทำประโยชน์ท่านให้บริบูรณ์ ก็เป็นการกระทำที่ดี เป็นการกระทำที่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อศีลธรรมและสังคมส่วนรวม ส่วนใครจะด่าหรือชม เป็นเรื่องของโลกธรรมซึ่งเป็นธรรมดาของโลก พระพยอมย่อมเข้าใจในธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการสื่อสารที่จะให้สังคมเข้าใจบทบาทพระนักพัฒนา พระพยอมใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะ ด้วยการทำให้ดู คำกล่าวที่พระ พยอมกล่าว

และถือเป็นแนวทางในการสื่อสารประการหนึ่งก็คือ “ ทำให้ดูนี้ดีกว่าพูด ” และพระพยอมก็ยึดมั่นในการทำงานสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้รับสารโดยทั่วไปย่อมเข้าใจในสารที่พระพยอมสื่อออกมาได้เอง ดังเช่น จากการแสดงความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ คน

2) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน

เรื่องเงินเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ว่าฆราวาสหรือพระสงฆ์ก็ล้วนแต่ต้องระมัดระวัง และมีวิธีการเกี่ยวกับเรื่องเงินให้ดี เพราะเงินเป็นมูลเหตุให้คนทำสิ่งที่ไม่ดีได้มากมาย หากมีวิธีคิดวิธีจัดการเกี่ยวกับเรื่องเงินไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ในบางนิกายมีข้อห้ามพระสงฆ์ถือเงิน หรือครอบครองเงิน แต่พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องใช้เงิน และพระสงฆ์ก็อยู่ในสถานภาพที่จะหาเงินมาได้จากรัตนาของประชาชน พระพยอมเองก็เช่นกัน ซึ่งท่านตระหนักในข้อนี้ดี ดังนั้นในสมัยแรกๆ ของการเทศน์ พระพยอมจึงไม่รับเงิน แต่เมื่อจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วมีการดำเนินงานกิจกรรมโครงการสงเคราะห์ต้องใช้เงินมากมาย มีการเปิดบัญชีธนาคารโดยมีชื่อของท่านร่วมด้วย ซึ่งมีเงินในบัญชีเป็นตัวเลขหลักล้าน พระพยอมมีวิธีการจัดการเกี่ยวกับเรื่องเงินและการสื่อสารให้ผู้รับสารโดยทั่วไปรับทราบ โดยมีหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่องความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ตามจุดมุ่งหมายนี้พระพยอมใช้การสื่อสารแบบเปิด (Open communication) ซึ่งเป็นบรรยากาศของการสื่อสาร (Communication Climate) ที่ผู้รับสารรู้สึกว่าจะสามารถมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็น ซึ่งต้องอาศัยความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นศรัทธา

การสร้างบรรยากาศของการสื่อสารแบบเปิด ที่ทุกคนจะมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเงินนั้น พระพยอมใช้การเปิดเผยแสดงยอดรายรับรายวันให้เห็นชัดเจนที่บริเวณรับแขก ซึ่งเป็นสถานที่เปิดมีผู้คนผ่านไปผ่านมาตลอดเวลา หรือผู้ที่เข้ามาทำบุญ มาพบปะพูดคุยกับพระพยอมก็มีโอกาสได้เห็น ส่วนการสร้างควมไว้วางใจและความเชื่อมั่นศรัทธา พระพยอมใช้การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง และวางแนวทางปฏิบัติสำหรับตัวท่านและผู้เกี่ยวข้องบนฐานคิดหลัก คือ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

แนวทางปฏิบัติที่พระพยอมทำให้ดูเป็นตัวอย่าง คือ พระพยอมจะไม่รับเงินเอง ส่วนแนวทางปฏิบัติสำหรับตัวท่านและผู้ที่เกี่ยวข้องบนฐานคิดเรื่องความโปร่งใส ตรวจสอบได้ คือ ไม่อนุญาตให้พระในวัดรับหรือยุ่งเกี่ยวกับเงิน ไม่อนุญาตให้รับเงินเป็นของส่วนตัว เงินจะต้องเข้ากองกลางมูลนิธิ โดยให้มูลนิธิเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับเรื่องเงิน มีผู้จัดการมูลนิธิเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ มี

การแยกบัญชีของวัดกับมูลนิธิออกจากกัน ในการรับและจ่ายมีการทำบัญชี ด้านการรับเงิน หากญาติโยมทำบุญ หรือบริจาคเงินทางมูลนิธิจะออกใบอนุโมทนาบัตรให้เป็นหลักฐาน เจ้าหน้าที่ที่มีรายได้จากการขายสินค้าที่ร้านของมูลนิธิ เวลาส่งเงินจะกระทำต่อหน้ากรรมการ และมีการลงลายมือชื่อรับทราบด้วย ส่วนในด้านการจ่ายเงิน หากทางวัดประสงค์สิ่งใดที่ต้องใช้จ่ายเงินให้แจ้งทางมูลนิธิ ส่วนคนงานในมูลนิธิต้องการเบิกเงิน หรือรับเงินค่าแรง จะมีการบันทึกไว้และจัดทำเป็นระบบ ในด้านการตรวจสอบ มีคณะกรรมการมูลนิธิตรวจสอบและพระพยอมจะตรวจบัญชีเป็นประจำทุกวัน

จากแนวทางปฏิบัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระพยอมมีความเห็นว่าเรื่องเงินเป็นเรื่องทางโลก พระไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว จึงให้มูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการ และในการดำเนินการก็มีผู้รับผิดชอบดูแล ซึ่งก็เป็นบุคคลที่อยู่ทางโลก มีระบบตรวจสอบ คือ การออกเอกสารหลักฐานแสดงรายรับ และการจัดทำระบบบัญชี การออกเอกสารหลักฐานแสดงรายรับ คือ ใบอนุโมทนา หลักฐานการส่งเงิน เป็นการสื่อสารที่สามารถความไว้วางใจได้ เพราะใบอนุโมทนาหรือเอกสารหลักฐานการส่งเงินเป็นสื่อที่สามารถเก็บได้ยาวนาน และใช้เป็นหลักฐานได้ ส่วนการจัดทำระบบบัญชี เป็นการจัดระบบข้อมูลให้ง่ายต่อการตรวจสอบได้ ซึ่งรวมความได้ว่า เป็นการสื่อสารที่ทำให้เกิดความไว้วางใจ และเชื่อมั่นศรัทธา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศของการสื่อสารที่สื่อถึงความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ที่ผู้รับสารสามารถรู้สึกและรับรู้ได้

3) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิง

มีคำกล่าวว่า สตรีคือศัตรูต่อเพศพรมจรรย์ ศีลของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา จึงมีหมวดที่เป็นพุทธบัญญัติป้องกันมิให้ความสัมพันธ์กับสตรีเป็นไปในทางที่จะเกิดความเสื่อมเสียหลายข้อ และหากละเมิดมีโทษขั้นสูงสุดถึงขาดจากความเป็นพระ

พระพยอมได้แสดงตนเป็นผู้ทำหน้าที่ ปราหมณ์บวชลงโลก จากกรณีที่มีพระทำผิดละเมิดศีลวินัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงหลายกรณี เช่น กรณีของนิกร ยศคำจุ กับนางอรปวีณา บุตรขุนทอง กรณีพระยันตระ หรือ นายวินัย ละอองสุวรรณ กับนางจันทิมาและเหล่าสี่กา มาจนถึงพระภาวนาพุทโธ หรือนายจำลอง กับเด็กหญิงชาวเขาที่อุปการะไว้ แม้พระพยอมจะแสดงตนทำหน้าที่ดังกล่าวมาโดยตลอด แต่พระพยอมก็เป็นพระรูปหนึ่งที่ถูกจับตามองว่า “ อาจจะลงเอยเหมือนสามไล่นั่นเปื้อนงาม ” เพราะแต่ละกรณีนั้เกิดขึ้นกับพระที่มีชื่อเสียงโด่งดัง

ในสังคม พระพยอมก็เป็นพระที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากและโด่งดังมานาน แม้พระพยอมเองก็รับรู้เช่นกัน โดยกล่าวว่า “ โอกาสอาตมาดีกว่า นิกธ - ยันตระ เงินแทบก็ขายได้มากกว่า และดังมาก่อนพวกนั้นด้วยซ้ำไป เชื่อว่าไม่มีใครไม่ยอมได้ข่าวของพระพยอม ” แต่ก็ไม่มีข่าวพระพยอมเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิง พระพยอมกล่าวว่า “ ต้องทำความเข้าใจว่า เรื่องนี้ถ้าพระพยอมทำก็ทำไปแล้ว เพราะโอกาสที่ผ่านมามีดีกว่า “ และพระพยอมยืนยันว่า “ ถ้าพฤติกรรมแบบนี้อาตมาไม่ใช่พวกเดียวกันแน่และก็ไม่อยากจะเป็นด้วย “

การสื่อสารที่พระพยอมใช้เพื่อประกาศและยืนยันจุดยืนนี้ คือ การไม่ทำผิดละเมิดศีลวินัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิง ซึ่งพระพยอมได้ปฏิบัติตามโดยตลอดนั้น พระพยอมใช้การสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะและเชิงอวัจนะ ในลักษณะของการสื่อสารแบบเปิด

ในส่วนของการใช้วัจนสาร พระพยอมจะแจ้งให้ผู้อื่นทราบถึงวัตรปฏิบัติตามหลักการที่ทานถือปฏิบัติ ทั้งนี้ทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบทานได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยกันไปในตัวในการป้องกันทานจากเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิง

ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ พระพยอมยึดหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในศีลวินัย เช่น ศีลที่บัญญัติไว้ว่า

“ ภิกษุใด แสดงธรรมแก่หญิง เกินกว่า 5-6 คำ ต้องปาจิตติย์ เว้นแต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย “ (วินย.๒/๓๐๐/๒๐๖)

“ ภิกษุใด นั่งในอาสนะปกปิดในที่ลับกับผู้หญิง (ไม่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่เป็นเพื่อน) ต้องปาจิตติย์ “ (วินย.๒/๕๓๙/๓๕๖)

“ ภิกษุใด นั่งในที่ลับตัวต่อตัวกับผู้หญิง ต้องปาจิตติย์ “
(วินย.๒/๕๔๓/๓๕๙)

“ ภิกษุใด ชวนผู้หญิงเดินทางด้วยกัน แม้ชั่วระยะหมู่บ้านหนึ่ง ต้องปาจิตติย์ (เว้นแต่ทางมีอันตราย) ” (วินย.๒/๖๕๙/๔๒๙)

แม้ว่าพระพยอมจะมีผู้มาพบมากทั้งชายและหญิง ก็จะไม่พบในสถานที่เปิดโล่ง มีได้ปกปิดมิดชิด สามารถอยู่ในการเห็น และการได้ยินของบุคคลอื่นตลอดเวลา และในการพบปะบุคคล พระพยอมได้จำกัดช่วงเวลาไว้ด้วย กล่าวคือ ท่านจะออกมาต้อนรับทั้งชายหญิง ในวันอาทิตย์ช่วงเช้า ประมาณ 9 : 00 – 12: 00 น. ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงที่อยู่ในวัด (ซึ่งเป็นเด็กกำพร้าที่มูลนิธิอุปการะอยู่) ก็ไม่ให้ใกล้ชิดและเวลาที่จะพบกับท่านก็ไม่สามารถมาพบพร่ำเพรื่อ ในการพบปะสนทนากับผู้หญิงต้องมีคนกลางอยู่ด้วยตลอด อีกทั้งไม่ชวนและไม่อนุญาตให้ผู้หญิงร่วมทางไปไหนต่อไหนด้วย

อย่างไรก็ดีพระพยอมไม่ได้ปิดโอกาสผู้หญิงในการมาวัด หรือพบพูดคุยกับพระ ดังนั้นการสื่อสารเชิงอวัจนะในลักษณะของการสื่อสารแบบเปิด พระพยอมจึงจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ และที่พักที่ไม่เอื้อต่อการพบปะกับผู้หญิงแบบลับหลังตาคนอื่น คือ กฎที่พักรวมทั้งหมดของพระรูปอื่นในวัด มีขนาดเล็กแค่นอนได้ ไม่เหมาะสำหรับการขลุกอยู่ในกุฏิ พระส่วนมากจึงอยู่นอกกุฏิ และเมื่ออยู่นอกกุฏิก็ต้องทำงาน หรือศึกษา การที่มีผู้หญิงหรือใครมาพบก็จะอยู่ในสายตาของบุคคลอื่น เนื่องจากบริเวณวัดเป็นที่เปิดโล่ง และพระพยอมยังใช้การทำงานเป็นเครื่องกั้นสงฆ์ออกจากผู้หญิง ดังที่ท่านกล่าวว่า “ ถ้าพระองค์ไหนคิดแก้ปัญหาสังคม พระองค์นั้นจะไม่แก้ผ้าถุงสีกา ”

กล่าวโดยสรุป ในบริบทที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดต่อศีลวินัย เช่น เรื่องเกี่ยวกับเงิน และผู้หญิง พระพยอมใช้การสื่อสารแบบเปิด ทั้งวัจนสาร โดยแจ้งให้ผู้รับสารทราบถึงวัตรปฏิบัติ เพื่อให้ทราบข้อมูล ซึ่งถือเป็นการควบคุมพฤติกรรมของพระในทางอ้อม ในขณะเดียวกัน ก็ใช้วัจนสาร ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามวัตรที่ได้แจ้งให้ผู้รับทราบ ด้วยหลักการของความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เช่น ใช้ระบบตรวจสอบ หรือจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการตรวจสอบ เช่น จัดระบบข้อมูล หรือสถานที่ บนฐานคิดของความไว้วางใจและศรัทธาต่อกัน ซึ่งการสื่อสารแบบเปิดและหลักการของความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้นี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมของพระ คือ ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เรื่องการสวดปาฏิโมกข์ หรือทำปาริสุทธอุโบสถ ในการทำอุโบสถทุกกึ่งเดือนหรือทุก 15 วันนั่นเอง

1.3.2 บริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร

พระพยอมมีความรู้ ความเข้าใจในบริบทของการดำเนินงานองค์กร ในที่นี้คือ วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งเป็นองค์กรที่มีลักษณะแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ วัดสวนแก้วนั้นเป็นองค์กรทางธรรม ส่วนมูลนิธิเป็นองค์กรทางโลก พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการบริหารภายในองค์กร ดังนี้

การบริหารภายในองค์กรทางธรรม

องค์กรทางธรรม ในที่นี้คือ วัดสวนแก้ว พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการบริหารวัดสวนแก้ว ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลจากการสังเกตและพูดคุย ได้ดังนี้

ในฐานะเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต้องบริหาร และปกครองพระลูกวัด พระพยอม ได้ใช้การสื่อสารในองค์กรในลักษณะการสื่อสารอย่างเป็นทางการ (Formal communication) ที่มีการจัดลำดับตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพในแนวดิ่ง (vertical communication) คือ มีเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระลูกวัด และฆราวาสช่วยงาน อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นการสื่อสารที่สัมพันธ์กับทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารในลักษณะของสายบังคับบัญชา ที่มีทิศทางในแนวดิ่ง (downward communication) กล่าวคือ มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละลำดับ ซึ่งบุคคลแต่ละคน แต่ละลำดับจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปขึ้นกับการได้รับมอบหมาย เช่น พระพยอมได้วางระเบียบปฏิบัติไว้ และมอบหน้าที่ให้รองเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล พระลูกวัดให้อยู่ในระบบระเบียบ พระลูกวัดมีการแบ่งภารกิจหน้าที่กัน เช่น มีการแบ่งสายการbinทบาตร พระรูปไหนจะไปสายไหน อุบาสกมีหน้าที่ต้องไปช่วย ใคร (อุบาสกผู้ช่วย) จะไปด้วย ค่ายอบรมจริยธรรม พระรูปใดมีหน้าที่เป็นพระวิทยากร ฆราวาสผู้ช่วย ชื่อ คุณดี มีหน้าที่จัดตารางกำหนดการ จัดระบบข้อมูลทะเบียนและดูแลอุบาสก อุบาสิกาบวชใหม่ อำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของวัด คุณดีเล่าว่า (ตี, 24 กรกฎาคม 2545) “ ทำทุกอย่างในวัด รับผิดชอบผู้ที่มาติดต่ออะไรที่เกี่ยวกับวัด เช่น คนมาบวชพ่อขาว แม่ขาว ก็จะทำประวัติ ออกใบบริสุทธิให้สำหรับผู้ที่มาใหม่ จัดหาที่พักให้ ดูแลช่วยหน้าช่วยหลัง ” อุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่นอกเหนือจากศึกษารธรรมะแล้ว มีหน้าที่ช่วยงานภายในวัด เช่น อุบาสกไปช่วยพระbinทบาตร และงานที่ต้องใช้แรง หรืองานอื่นๆ แล้วแต่พระจะเรียกใช้ อุบาสิกา มีหน้าที่ทำความสะอาดลานวัด จัดดอกไม้ เป็นต้น

แมนสกี (Manske , 1987 อ้างถึงใน เดบอราห์ (Deborah , 1997) กล่าวถึง นักจัดการ (manager) ว่า เป็นบุคคลที่ทำให้การปฏิบัติการต่างๆ ในแต่ละวันดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งเป็นสิ่ง

ที่สำคัญในองค์กร ในการบริหารวัดสวนแก้ว พระพยอมในฐานะเจ้าอาวาส มีบทบาทเป็นนักจัดการซึ่งต้องทำให้การปฏิบัติการต่างๆ ภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่นเรียบร้อย ในการที่จะทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีกฎระเบียบบางประการเป็นสิ่งควบคุม ซึ่งหากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้ ก็จะมีการลงโทษ กฎระเบียบของวัดสวนแก้วมีกฎใหญ่อยู่ข้อหนึ่ง คือ ต้องขยันในกิจการกิจของตนและของวัด ส่วนการลงโทษ คือ การไม่อนุญาตให้อยู่ในวัดอีกต่อไป ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษที่มีฐานคิดมาจากสังคัมของพระนั่นเอง

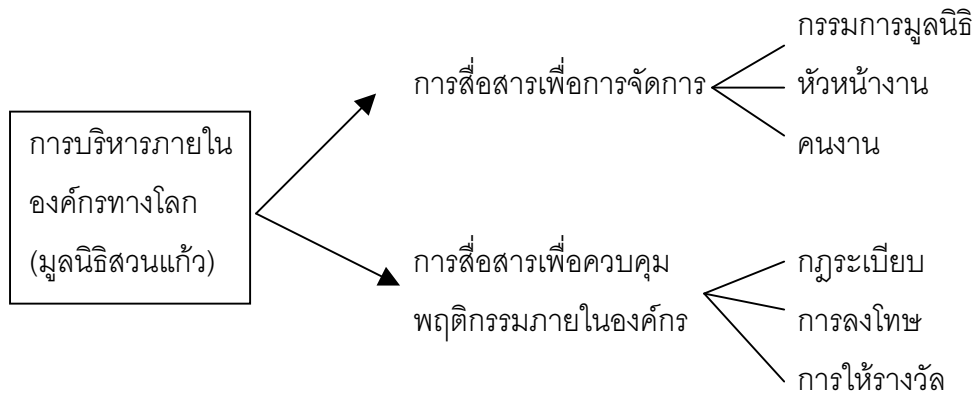
อย่างไรก็ดี ในสังคัมของพระมีศีลวินัยเป็นเครื่องกำกับอยู่แล้ว พระพยอมจึงดูเหมือนจะปล่อยให้ระบบดำเนินไปเองโดยไม่ต้องควบคุม ภายใต้ระบบปฏิบัติการต่างๆ แม้พระพยอมเองก็ปฏิบัติตามระบบระเบียบนั้นด้วย โดยได้ทำการสื่อสารเชิงอวัจนะ ในมิติบุคคลลักษณะที่เป็นคนเคร่งครัด เอาจริงเอาจัง และลงมือปฏิบัติสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการควบคุมโดยไม่ต้องใช้วัจนสารได้อย่างดี

การบริหารภายในองค์กรทางโลก

องค์กรทางโลก คือ มูลนิธิสวนแก้ว พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการ ในการบริหารมูลนิธิสวนแก้ว ในฐานะประธานมูลนิธิ ดังนี้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต และพูดคุยกับสมาชิกในมูลนิธิหลายๆ ครั้ง ผู้วิจัยได้ประมวลการสื่อสารเพื่อการบริหารภายในองค์กรมูลนิธิสวนแก้วของพระพยอม พบว่า พระพยอมในฐานะประธานมูลนิธิสวนแก้วซึ่งมีหน้าที่ต้องบริหาร และปกครองบุคลากรภายในมูลนิธิ พระพยอมได้ใช้การสื่อสารในองค์กรเช่นเดียวกับการบริหารวัด คือ ใช้การสื่อสารในลักษณะการสื่อสารอย่างเป็นทางการ (Formal communication) ที่มีการจัดลำดับตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพในแนวดิ่ง (vertical communication) ได้แก่ ประธานมูลนิธิ กรรมการมูลนิธิ หัวหน้างาน และคนงาน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่สัมพันธ์กับทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารในลักษณะของสายบังคับบัญชา ที่มีทิศทางในแนวดิ่ง (downward communication) เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ สามารถดำเนินไปได้ และเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ พระพยอมได้ใช้การสื่อสารดังนี้

- 1) การสื่อสารเพื่อการจัดการ
- 2) การสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

1) การสื่อสารเพื่อการจัดการ

ในการการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปได้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ ต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อการจัดการ หรือการสื่อสารในการทำงาน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ นโยบาย ความเข้าใจความสัมพันธ์ต่อกันที่สำคัญคือช่วยให้การทำงานของทุกหน่วยทุกคนเป็นไปได้ และเกิดประสิทธิภาพตลอดจนเกิดการพัฒนาในการทำงาน จากการพูดคุยกับคุณดวงใจ เลขามุลินี คุณดวงใจ (ดวงใจ, 8 กุมภาพันธ์ 2545) กล่าวว่า “ที่นี่ไม่มีระบบ ” อย่างไรก็ตามจากการสังเกตและพูดคุยกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในมุลินี ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารกับภายในมุลินีส่วนแก้ว มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามลำดับชั้นของบุคลากร คือ การสื่อสารกับกรรมการมุลินี หัวหน้างาน และคนงาน ซึ่งการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นไปตามลักษณะของผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

กรรมการมุลินี

กลุ่มกรรมการมุลินี มีทั้งที่อาศัยอยู่ในมุลินี และไปกลับ ส่วนมากเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาดีพอสมควร มีสถานภาพทางสังคม มีการกำหนดหน้าที่ของกรรมการแต่ละคนในมุลินี แต่กรรมการบางคนมีหน้าที่การงานของตนเองภายนอกด้วย ดังนั้นกรรมการบางคน จึงมีลักษณะเป็นเหมือนอาสาสมัคร เช่น คุณดวงใจ ซึ่งเป็นเลขามุลินี มีหน้าที่ในมุลินี คือ ติดต่องานกับหน่วยงาน หรือบุคคลภายนอก หาทุนให้มุลินี ในขณะที่เดียวกันคุณดวงใจก็เป็นอาจารย์พิเศษสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อยด้วย ส่วนกรรมการบางคนอาศัยอยู่ในวัด โดยมากไม่ได้ทำงานข้างนอก แต่ก็ดำรงสถานภาพสูงในมุลินี เช่น คุณสมบัติ มีตำแหน่งเป็นผู้จัดการมุลินี ดูแลการเงิน และงานบุคคล หรือบางคนมีวิทยุสูง เช่น แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลเด็กพิศาล เป็นต้น

เนื้อหาส่วนมากเป็น เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานมูลนิธิ เช่น การติดต่อประสานงานต่างๆ การดำเนินกิจกรรมโครงการ การจัดการ ความเป็นไปภายในองค์กร สถานะการเงิน เรื่องที่ต้องตัดสินใจ เช่น การซื้อที่ดินเพิ่ม เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารและดำเนินงานมูลนิธิ ในการสื่อสาร แม้ว่าพระพยอมจะดำรงตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิ แต่ในการปฏิบัติงานนั้นมีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ และคณะกรรมการแต่ละคนก็มีสถานภาพทางสังคม หรือ ตำแหน่งความรับผิดชอบสูงในมูลนิธิ แต่อย่างไรก็ตามผู้มีอำนาจตัดสินใจ และสั่งการก็ยังคงเป็นพระพยอม ดังนั้นลักษณะการสื่อสารจึงมีทั้งลักษณะที่เป็นการสื่อสารแนวตั้ง (vertical communication) และการสื่อสารแนวนอน (horizontal communication) แต่เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) เนื่องจากต้องมีการประชุม หรือปรึกษาหารือกัน โดยมากเป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) โดยใช้ถ้อยคำที่สามารถตีความหมายได้ชัดเจนทันที สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของภาษาที่เป็นเรื่องของการทำงาน และภูมิหลังของผู้รับสาร

ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) มีความสอดคล้องกับวัจนสารที่นำเสนอ ในมิติของรูปลักษณ์ของบุคคล เนื่องจากวัจนสารที่นำเสนอนั้นเป็นเรื่องของการทำงาน ต้องการความจริงจัง ชัดเจน และมุ่งให้เกิดการปฏิบัติทันที ซึ่งโดยบุคลิกภาพและประวัติของพระพยอมที่ปรากฏ ก็ปรากฏว่าท่านเป็นคนที่พูดน้อย มุ่งมั่น เคร่งครัด เอาจริงเอาจัง แคล่วคล่องว่องไว ขยันทำงาน ทั้งวัจนสารและอวัจนสารมีความสอดคล้องกัน ประกอบกับสถานภาพของท่าน จึงมีส่วนทำให้ท่านเป็นผู้ควบคุมการสื่อสาร รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจด้วย ทั้งนี้ทำให้การดำเนินงานของมูลนิธิเป็นไปด้วยความคล่องตัว รวดเร็ว

หัวหน้างาน

กลุ่มคนทำงานในมูลนิธิระดับหัวหน้างาน ส่วนมากเป็นคนเก่าแก่ ร่วมทำงานกับพระพยอมมานาน ถ้าเป็นคนใหม่ที่มาอยู่ได้ไม่กี่ปีก็เป็นคนที่ได้พิสูจน์ฝีมือ และความรับผิดชอบให้เป็นที่ประจักษ์แก่ใจพระพยอมแล้ว หัวหน้างานอาจเป็นผู้ที่มีการศึกษาไม่สูงนัก แต่มีทักษะในการทำงาน หรือมีความสามารถเฉพาะทาง เนื้อหาในการสื่อสารส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการต่างๆ ในมูลนิธิ โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ความรับผิดชอบในหน้าที่ การพัฒนาตน ดังนั้นเนื้อหาจึงได้แก่ คำสั่ง การติดตามความก้าวหน้าในการทำงาน การติดตามและประเมินผลการทำงาน เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้มีการให้คำแนะนำในการทำงานหรือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ลักษณะของการสื่อสารเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) เนื่องจากหัวหน้างานบางครั้งต้องทำงานหรือรับคำสั่งงานจากพระพระพยอมโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะของสายการบังคับบัญชา ทำให้การสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแนวตั้ง (vertical communication) จากบนลงล่างแบบทางเดียว (top-down, one-way communication) ในการสื่อสารระหว่างบุคคล หากอยู่ในระยะใกล้ จะทำการสื่อสารแบบต่อหน้าเลย แต่หากอยู่ในระยะไกล จะสื่อสารผ่านสื่อกลาง เช่น ไมโครโฟน เสียงตามสาย หรือบุคคล อย่างไรก็ตามในการสื่อสารผ่านสื่อกลาง หากเนื้อหาสาระที่จะสื่อสารมีรายละเอียดมาก จะใช้เพียงแค่เรียกให้มาพบ แล้วจึงทำการสื่อสารระหว่างบุคคล การใช้ไมโครโฟน มีระยะของความใกล้ไกลแตกต่างกัน ในบางครั้งก็มีการสื่อสารแบบกลุ่ม (Group communication) เกิดขึ้น คือ มีการประชุมปรึกษางานกัน หรือฟังความเห็นเพื่อการตัดสินใจ เช่น การปรับค่าแรงคนงาน อีกทั้งหัวหน้างานบางคนเป็นคนเก๋าคณแก่ ทำให้บางครั้งมีการสื่อสารแนวตั้งแบบสองทางเกิดขึ้นได้ (vertical, two-way communication) แต่โดยมากเป็นการสื่อสารแนวตั้งจากบนลงล่างแบบทางเดียว

การนำเสนอเนื้อหาที่มีทั้งที่เป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) การสื่อสารเชิงวัจนะ ได้แก่ คำสั่งต่างๆ ถ้อยคำชักถามเพื่อการติดตามความก้าวหน้าของการทำงาน และประเมินผล ตลอดจนคำแนะนำต่างๆ ในส่วนของ การสื่อสารเชิงอวัจนะ มีความสอดคล้องกับวัจนสาร ในลักษณะเดียวกันกับการสื่อสารกับกรรมการมูลนิธิ แต่นอกจากนั้นพระพยอมยังได้แปรอวัจนสารในมิติของรูปลักษณะออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อสื่อให้เห็นและเข้าใจได้โดยไม่ต้องใช้วัจนสารใด กล่าวคือ จากบุคลิกที่เห็นว่าท่านเป็นคนพูดน้อย มุ่มมั่น เคร่งครัด เอาจริงเอาจัง แคล่วคล่องว่องไว ขยันทำงาน นั้น ท่านได้ทำให้ดูเป็นตัวอย่างจริงๆ ซึ่งมีผลให้ผู้รับสารเข้าใจได้เป็นอย่างดี ท่านกล่าวว่าการสอนโดยทำให้ดูนั้นบางครั้งดีกว่าการพูดเสียอีก และงานสามารถสอนให้คนทำงานได้ ตัวอย่างเช่น ท่านต้องการสอนให้เอาใจใส่การทำงานทุก ขั้นตอน ตั้งแต่เริ่ม ขณะดำเนินการ และการติดตามผล ต้องสังเกตและเรียนรู้ว่าการทำงานนั้นมีปัญหาหรืออุปสรรคใด เพื่อหาทางแก้ไข ท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยหลังเสร็จสิ้นภารกิจนอกวัด เมื่อกลับมาถึง ท่านจะเดินตั้งแต่ประตูวัด ตรวจงานที่สั่งไว้ในตอนเช้าทันที หากพบปัญหาก็มักจะเรียกผู้รับผิดชอบออกมาชี้แจง บางคืนเมื่อกลับจากเทศน์ข้างนอก ท่านยังคงต้องควบคุมการก่อสร้างในวัดจนดึก บางคืนถึงตีหนึ่งตีสอง พอเช้าขึ้นมาก็ออกตรวจพื้นที่วัด ในการตรวจตราควบคุมงานนั้นท่านถือหลักว่า ต้องติดตามงานให้ทั่วถึง ถ้าติด

ตามงานไม่ทั่วถึงก็แย่ ซึ่งการติดตามงานจะทำให้รู้ว่งานก้าวหน้าไปแค่ไหน มีปัญหาอะไรหรือไม่ เมื่อมีปัญหาก็ต้องใส่ใจหาสาเหตุและแก้ไข ดังเช่น

“ ... ตอนนี้ก็มีปัญหา คนแต่ละคนนั้นต้องแนะนำเขา ต้องให้ขวัญ ให้กำลังใจเขาอย่างเต็มที่ ให้ขวัญ กำลังใจ ทั้งแนะนำนโยบาย ตั้งหลักเกณฑ์ให้เขาปฏิบัติ ...”

นอกจากเนื้อหาในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยตรง เช่น คำสั่ง แล้ว พระพยอมยังได้นำเสนอเนื้อหาทั้งที่เป็นวัจนสารและอวัจนสารในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดในการทำงานด้วย กล่าวคือ พระพยอมได้เน้นให้มีความรักในงาน ปรับปรุงพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา มีความอดทนจะรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ทำงานด้วยความมั่นใจ และใช้ปัญญาในการทำงาน

คนงาน

คนงาน หรือ ผู้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ มีทั้งที่อยู่มานาน อยู่ได้ไม่นานนัก และมาอยู่แบบชั่วคราว คนกลุ่มนี้โดยมากเป็น ผู้ด้อยโอกาส การศึกษาดำ ยากจน ไม่มีงานทำ ประสบภัยพิบัติต่างๆ เช่น ไฟไหม้ ลมพายุ น้ำท่วม หรือประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตบางประการ พิกการ ถูกทอดทิ้ง กำพร้า ติดยาเสพติด เป็นเอดส์ ผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษที่ทางเรือนจำส่งมา หรือแม้แต่เป็นผู้ที่ต้องได้รับการบำบัดจากโรงพยาบาลศรัทธาญญา กล่าวได้ว่าผู้รับสารกลุ่มนี้เปรียบเสมือนของมีตำหนิ หรือของที่เสียแล้ว เพราะบางคนสภาพร่างกายก็ถือว่าไม่เต็มร้อย สภาพจิตใจ และสังคม เศรษฐกิจก็พร่องไปเช่นกัน เป็นผู้ที่ยังคงไม่ต้องการ เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ดูเหมือนถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มนี้ คือ เพื่อให้เกิดการฝึกฝน พัฒนาตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่จากภูมิหลังของผู้รับสาร ทำให้ในการสื่อสารพระพยอมต้องใช้สื่อ กิจกรรม และคนงานต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารด้วยการทำงาน ในการทำงานนั้น คนงานอาจได้พบและรับคำสั่งจากพระพยอมโดยตรง ในลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ที่มีการพบหน้ากันในขณะที่สื่อสาร แต่มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้พบหรือรับคำสั่งจากพระพยอมโดยตรง อย่างไรก็ตามจากสื่อที่พระพยอมใช้ ก็เป็นการสื่อสารโดยตรง เช่น การประกาศสั่งงานทางเสียงตามสาย หรือไม่พระพยอมก็สั่งงานผ่านหัวหน้าคนงานไป ลักษณะการเป็นแบบแนวตั้ง (Downward communication) ลักษณะของผู้รับสารเป็นแบบตั้งรับ

(passive) คือ ทำตามคำสั่ง ไม่ว่าจะมีความเข้าใจในเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอหรือไม่ก็ตาม ไม่ค่อยจะทำการสื่อสารกลับ

อย่างไรก็ตามมีการสื่อสารแบบกลุ่ม (Group communication) ในบางโอกาส เช่น การประชุมในวันพระช่วงเช้าพรรษา เพื่อการอบรม การติดตามงาน รับทราบสถานการณ์ และนโยบาย การดำเนินงานต่างๆ การประชุมในโอกาสพิเศษ เช่น หลังจากທີ່พระพยอมกลับจากต่างประเทศ และมีเนื้อหาต้องการถ่ายทอดให้ทราบ

เนื้อหาที่พระพยอมสื่อสารออกไปเป็นเรื่องเกี่ยวกับงาน ได้แก่ คำสั่งให้ปฏิบัติงาน การติดตามความก้าวหน้าในการทำงาน และผลของการปฏิบัติงาน พระพยอมใช้วัจนสารในการออกคำสั่ง ชักถาม และใช้วัจนสารในลักษณะของการลงมือปฏิบัติให้ดู และให้ผู้รับสารได้ปฏิบัติด้วย ทั้งนี้จากลักษณะของผู้รับสาร การใช้ถ้อยคำแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ผลดังหวัง การสื่อสารด้วยอวัจนสารทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจด้วยตนเอง

สรุปภาพรวมของการสื่อสารเพื่อการจัดการ ตามลำดับชั้นของบุคลากร ได้ดังนี้

การสื่อสาร	กรรมการมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
เนื้อหาของการสื่อสาร	การบริหารและดำเนินงานมูลนิธิ - การติดต่อประสานงานต่างๆ - การดำเนินกิจกรรมโครงการ - การจัดการความเป็นไปภายในองค์กร	- คำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ / ภาระงานต่างๆ - การติดตามงาน - การปรึกษาหารือ - อบรม / แจ้งนโยบาย	- คำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ - ติดตามงาน - อบรม / แจ้งนโยบาย
รูปแบบการสื่อสาร	การประชุม / ปรึกษาหารือ	สั่งการ - ต่อหน้า - ผ่านคนกลาง - เสียงตามสาย - ไมโครโฟน การประชุม	สั่งการ - ต่อหน้า - ผ่านคนกลาง - เสียงตามสาย - ไมโครโฟน การประชุม

การสื่อสาร	กรรมกรมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
ทิศทางการสื่อสาร	สองทาง ทั้งแนวดิ่ง และแนวนอน	- ทางเดียว แนวดิ่ง จากบนลงล่าง - สองทาง แนวดิ่ง (บางครั้ง)	- ทางเดียว แนวดิ่ง จากบนลงล่าง

ในส่วนของการสื่อสารภายในองค์กร กล่าวโดยรวม วิธีการที่พระพยอมใช้เป็นหลัก คือ การสื่อสารเชิงวัจนะ ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ดัง นี้

ลักษณะการสื่อสาร	กรรมกรมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
การสื่อสารเชิงวัจนะ	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การปรึกษาหารือ	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม / แจ้งข่าว สาร นโยบาย <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การสั่งการ - การติดตามงาน	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม / แจ้งข่าว สาร นโยบาย <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การสั่งการ - การติดตามงาน
การสื่อสารเชิงอวัจนะ	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือบุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด)	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือ บุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด) - มิติด้านการกระทำ คือ ทำให้ดู และติดตามงานด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิหลังส่วนตัว	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือ บุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด) - มิติด้านการกระทำ คือ ทำให้ดู และติดตามงานด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิหลังส่วนตัว

2) การสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

ในการสื่อสารภายในองค์กรเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการสื่อสารเพื่อควบคุมพฤติกรรมการทำงาน เช่น กฎระเบียบ การลงโทษและการให้รางวัล

2.1) กฎระเบียบ

เนื่องจากผู้รับสารภายในกลุ่มทางโลก คือ ผู้ที่เข้าร่วมในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว เป็นใครก็ได้ที่เดือดร้อนมา ไม่ว่าจะเป็นหญิง หรือชาย เป็นโสด หรือมีครอบครัว ไม่จำกัดวัย และสภาพร่างกาย ผู้รับสารมีความหลากหลายในภูมิหลังมาก ดังนั้นจึงต้องมีกฎระเบียบในการอยู่อาศัยร่วมกันและในการทำงาน แต่เนื่องจากผู้รับสารส่วนมากเป็นผู้ที่เป็นชนชั้นล่างของสังคม ระดับการศึกษาไม่สูงมาก การสื่อสารจึงเป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ คือ การบอกกล่าวให้ทราบ และใช้การกระทำเป็นสิ่งที่กำหนด ภายใต้แนวคิดหลัก คือ ต้องขยันทำงาน ถ้าไม่ทำงานก็อยู่ไม่ได้ อย่างไรก็ตามก็ยังมีกฎระเบียบอื่นๆ อีก ได้แก่

2.1.1) การสมัครเข้าร่วมอยู่ในโครงการ เช่น การเตรียมหลักฐาน คือ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนมาแสดง ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการ เพียงแจ้งความประสงค์ที่จะทำงานในแผนกใดแผนกหนึ่ง ถ้าไม่ทราบว่าจะทำงานในแผนกใด ทางมูลนิธิจะจัดให้ตามความเหมาะสม

2.1.2) การจัดบริเวณ (zone) อยู่อาศัย เช่น บริเวณอยู่อาศัยสำหรับหญิงโสด ชายโสด คู่สามี- ภรรยา หรือครอบครัว ผู้สูงอายุ เป็นต้น หญิงโสด และผู้สูงอายุหญิงที่ยังขึ้นตึกได้ พักอยู่ตึกพิศาล ชายโสด เด็กและวัยรุ่นชาย พักที่แฟลตข้างโรงครัว คู่สามี- ภรรยา หรือครอบครัวที่มีลูกยังเล็ก พักที่ตึกขาว การจัดแบ่งบริเวณที่พักนั้นเพื่อความเป็นสัดส่วนและความเป็นระเบียบเรียบร้อย คนงานต่างรู้บริเวณที่จัดแบ่งนี้และไม่ไปอยู่อาศัยปะปนกัน

2.1.3) แนวปฏิบัติตนในการเป็นสมาชิกของโครงการ เช่น ต้องขยันและดวนอบายมุขทุกประเภท ไม่เสพสิ่งเสพติด หากใครติดอบายมุขหรือสิ่งเสพติดมาก่อน ต้องลดและเลิกให้ได้โดยเร็ว คนงานมีเวลาทำงานตามที่กำหนด แต่ก็ต้องตื่นตามเวลาที่กำหนดด้วย และต้องทำงานพัฒนาสถานที่ หรือดูแลสวนในช่วงก่อนและหลังเลิกงาน แนวปฏิบัตินี้

จะสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนที่พระพยอมเทศน์อยู่เป็นประจำ และสอดคล้องการอวัจนสารในมิติด้านบุคลิกภาพของบุคคล ที่สื่อสารออกมา คือ บุคลิกของพระพยอม

2.1.4) การกำหนดสิ่งตอบแทน คือ ค่าแรงการทำงาน ซึ่งกำหนดเริ่มต้นจากความสามารถในการทำงานได้ ซึ่งขึ้นกับสมรรถภาพทางกายและฝีมือ ไม่ได้เริ่มจากคุณวุฒิทางการศึกษาของผู้รับสาร เช่น คนพิการช่วยตัวเองได้น้อย ก็จะทำหน้าที่พอจะสามารถทำได้ ไม่ต้องอาศัยทักษะอะไรมากนัก เช่น จีกาบมะพร้าว ค่าแรงคิดเป็นรายวันแต่จ่ายให้เป็นรายสัปดาห์ เริ่มตั้งแต่ 10 บาท เช่นกรณีคนพิการที่ทำงานพันธะเขตคลองสานแล้ว ค่าแรงสูงสุด คือ วันละ 200 บาท แต่แรกเริ่มเข้ามาทำงานจะยังไม่ได้ค่าแรง ต้องทำงานให้พันธะเขตคลองสาน ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 15 วันก่อน ทั้งนี้เพื่อดูความประพฤติ การขึ้นค่าแรงขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านบุคลิกภาพ คือ ความขยัน เอาใจใส่ รับผิดชอบงาน หากเป็นงานฝีมือ ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือด้วย คนงานในมูลนิธิจะได้พักอาศัยโดยไม่ต้องจ่ายค่าที่พัก จ่ายแต่ค่าน้ำและไฟเดือนละ 150 บาท และมีอาหารให้กินฟรีทั้งสามมื้อ

2.2) การลงโทษ

เป็นธรรมชาติของคนหมู่มาก ที่มาจากต่างถิ่นต่างที่ แต่มาอยู่ร่วมกัน ที่อาจก่อปัญหาขึ้นได้ อย่างไรก็ตามพบว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นี่ ไม่มีเหตุทะเลาะวิวาทกันแต่อย่างใด แต่หากเกิดมีขึ้น จะต้องไปอยู่ที่อื่นทั้งสองฝ่าย กฎ กติกา การลงโทษมีดังนี้

2.2.1) โทษผิดเล็กน้อย เช่น ไม่เข้าสวณ ไม่เอาใจใส่ต่องาน บกพร่องในการทำงาน โทษพักงาน 5 วัน หรือ 9 วัน หรือ 1-2 สัปดาห์ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องทำงาน ต้องทำงาน (ตามจำนวนวันที่ถูกสั่งพัก) แต่ไม่ได้ค่าแรง

2.2.2) โทษผิดเป็นกรณี เช่น ตัดต้นไม้ ปรับแผลละ 500 บาท บกพร่องต่อหน้าที่ หรือทำงานเสร็จล่าช้าไม่ทันตามกำหนด ถูกปรับหรือหักค่าแรงเป็นกรณีไป เช่น รดน้ำต้นไม้ไม่ชุ่ม ไม่เข้าสวณพัฒนาเข้า-เย็น หัก 20 บาท ถ้าเป็นระดับหัวหน้าก็ถูกหักมาก

2.2.3) โทษผิดร้ายแรง เช่น เสพสิ่งเสพติด โดยเฉพาะยาเสพติด เล่นการพนัน ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ย้ายภายใน 24 ชั่วโมง คือ ให้ออกจากมูลนิธิไปอยู่ที่อื่นเลย

หมดสมาชิกภาพของที่นี่ อย่างไรก็ตามก็อาจมีการเตือนก่อนสำหรับโทษผิดร้ายแรงนี้ กล่าวคือ จะเตือนครั้งที่ 1 ถ้าทำอีกเป็นครั้งที่ 2 ก็จะต้องย้ายภายใน 24 ชั่วโมง ส่วนการทะเลาะวิวาท บางทีก็ย้ายแผนกทั้งสองฝ่ายก่อน แต่ฝ่ายที่ก่อเหตุจะโดนหนัก บางทีให้ไปทำงานที่กบินทร์ 3 วันบ้าง 9 วันบ้าง หรือ 1 เดือน ปรับเงิน เดือน 3 เดือนบ้าง ให้ไปปรับทำตัวใหม่ แล้วค่อยกลับมาอยู่ที่โครงการซึ่งพระพยอมจะพิจารณาเป็นกรณีไป

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธคดีเล็กน้อย ที่ไม่ได้ถูกสั่งพักงาน หรือปรับเงิน แต่จะเป็นคำตำหนิ ซึ่งพระพยอม จะตำหนิออกอากาศทันที โทษผิดทำนองนี้ มักจะเกิดในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ตัวอย่างเช่น เด็กที่ขายของ แต่ไม่กระตือรือร้นในการทำหน้าที่ หรือท่านต้องการสิ่งใดแล้วเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น หรือล่าช้าไม่ทันการณ์ ทั้งๆ ที่สามารถเตรียมการไว้ก่อนได้ แต่ไม่ได้เตรียมไว้ บางครั้งก็ตำหนิ แจ้งโทษและประกาศพักงาน หรือปรับเงินออกอากาศไปพร้อมกันด้วย ถ้าโทษผิดนั้นถึงขั้นต้องพักงาน หรือปรับเงิน แต่บางครั้งก็ไม่ได้ตำหนิออกอากาศ แต่ตำหนิต่อหน้าเลย

2.3) การให้รางวัล

รางวัล เป็นสิ่งที่สร้างกำลังใจสำหรับคนทำงาน รางวัลที่มีทั้งที่เป็นคำชม (ในเมื่อมีการลงโทษด้วยคำตำหนิ ก็มีการให้รางวัลด้วยคำชม) และเป็นตัวเงิน

2.3.1) รางวัล สำหรับการทำงานดี ที่เห็นได้ในทันทีทันใด จะได้รับคำชมจากพระพยอม ซึ่งมักจะเป็นคำชมที่ออกอากาศ เช่นเดียวกับการตำหนิ ทั้งนี้เพราะท่านกับคนงานมักไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน จึงต้องใช้สื่อกระจายเสียงภายในวัด และเช่นเดียวกันนอกจากคำชม ท่านอาจประกาศให้รางวัลอื่นสำหรับการทำความดีที่ยิ่งขึ้นไปพร้อมกันไปเลย

2.3.2) รางวัลสำหรับความดีที่ยิ่งขึ้นไป เช่น ขยันหมั่นเพียรมากเป็นพิเศษ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลา เช่น ผู้ที่ขยันที่สุดในรอบปี จะได้รางวัลเป็นเงินพิเศษ ซึ่งถือเป็นโบนัส สำหรับคนทำงาน เงินพิเศษนี้ไม่ได้กำหนดว่ามากน้อยเท่าใด เพราะไม่อาจรู้ได้ เนื่องจากพระพยอม มักจะให้โบนัส เป็นกระบอก คือ กระบอกไม้ไผ่ที่มีผู้ออมเงินไว้ในกระบอกนั้น เมื่อเต็มแล้วก็นำมาบริจาคให้ที่วัด ตามโครงการกระบอกสัรอกกิเลส ซึ่งบางกระบอกก็มีเงินจำนวนไม่น้อยเลย อาจได้ถึงพันบาท กระบอกนี้เด็กๆ มักอยากได้เป็นพิเศษ

นอกจากนี้รางวัลอาจอยู่ในรูปของการขึ้นค่าแรงก็ได้ ซึ่งทั้งหมด ถือเป็นการให้กำลังใจ และเป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี ขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจทำงาน และมีความประพฤติดี

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

กฎระเบียบ	การลงโทษ	การให้รางวัล
การสมัครเข้าร่วมอยู่ในโครงการ - การเตรียมหลักฐาน	โทษผิดเล็กน้อย (ทำงานบกพร่อง / ไม่เข้าสวน) - คำตำหนิ - พักงาน (ทำงานแต่ไม่ได้ค่าแรง)	ความดีที่เห็นทันที - คำชม
การจัดบริเวณอยู่อาศัย - คนโสด (ชาย / หญิง) - ครอบครัว / คู่สามี – ภรรยา - ผู้สูงอายุ	โทษผิดเป็นกรณี (ตัดต้นไม้) - ปรับเงิน / หักค่าแรง	ความดีที่ยิ่งขึ้นไป ใช้ระยะเวลา สะสม (ขยัน หมั่นเพียรมาก) - ขึ้นค่าแรง - โบนัส
กฎระเบียบ	การลงโทษ	การให้รางวัล
แนวปฏิบัติในการเป็นสมาชิก ของโครงการ - งดเว้นอบายมุข - ขยัน ไม่ขี้เกียจ	โทษผิดร้ายแรง (ทะเลาะวิวาท / เสพสิ่งเสพติด / เล่นการพนัน) - ปรับเงิน - ย้าย - ไล่ออก	
การกำหนดสิ่งตอบแทน ค่าแรง การทำงาน - เมื่อพ้นระยะทดลองงานแล้ว - การขึ้นค่าแรง		

ในการสื่อสารเพื่อการบริหารองค์กร ทั้งในด้านการจัดการ และการควบคุมพฤติกรรมของ ผู้รับสาร ภายในองค์กร พระพยอมใช้ทั้งวัจนสารและอวัจนสาร โดยใช้การผสมผสาน (hybrid) วิธี คิดแบบทางธรรม เข้ากับวิธีคิดวิธีการแบบทางโลก โดยการให้โอกาส แต่เมื่อได้โอกาสแล้ว ไม่ดีขึ้น ทำความผิด ก็ต้องถูกลงโทษ แต่หากทำความดี ก็ได้รับรางวัล ตัวอย่างเช่น แนวปฏิบัติในการ

เป็นสมาชิกของโครงการ มีการกำหนดแนวปฏิบัติในมิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น ต้องขยัน และงดเว้นอบายมุขทุกประเภท ไม่เสพสิ่งเสพติด ซึ่งในทางโลกอาจถือว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล การกำหนดสิ่งตอบแทน ค่าแรง การลงโทษ และการให้รางวัล เน้นการควบคุม และการพัฒนาใน มิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล และคุณภาพของผลงานเป็นสำคัญ มากกว่าจะคำนึงถึงวุฒิทางการ ศึกษา หรือปริมาณของผลงาน เช่น การให้โบนัส ให้เพราะมีความขยันมากเป็นพิเศษ ส่วนผลงาน นั้นต้องเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาการในมิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น ขยันก็ได้อะไรมาก เอาใจใส่งานดี ผลงานก็ออกมาดี

นอกจากนี้พระพยอมยังใช้ประสบการณ์เดิมส่วนตัวเป็นแนวทางในการทำงานและติดตาม ผลการทำงานของคณาน ส่วนการจัดการกับความขัดแย้งภายในระหว่างคณานด้วยตนเอง ซึ่งมัก มาจากเหตุส่วนตัว เช่น การทะเลาะวิวาทกัน พระพยอม ใช้การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งนี้ใน แบบเผชิญหน้า โดยใช้ทักษะด้านการรับฟังก่อน จากนั้นใช้อำนาจที่เหนือกว่า ตัดสิน หรือลงโทษ

1.3.3 บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น

บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น (Seniority) เป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทที่มี ความเกี่ยวข้องในระดับสถาบัน ในที่นี้คือ สถาบันสงฆ์ พระพยอมเป็นพระที่มีความเข้าใจในบริบท ทางวัฒนธรรมของสังคมเกี่ยวกับระบบลำดับชั้นเป็นอย่างดี สังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบ ลำดับชั้น หรือระบบอาวุโส (seniority) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมของพระ มีระบุไว้ในพระ วินัยที่ผู้อ่อนอาวุโสพรรษาต้องเคารพผู้ที่พรรษาอาวุโสมากกว่า ความรู้เกี่ยวกับบริบทในเรื่อง ระบบอาวุโส (seniority) ของพระพยอมนี้ได้ใช้ทักษะการสื่อสารในมิติของการรับฟัง (hearing) ร่วมด้วย ซึ่งปรากฏออกมาในหลายสถานการณ์ ดังนี้

- 1) เรื่องความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
- 2) เรื่องการรับสมณศักดิ์
- 3) การสร้างวัดสวนแก้ว
- 4) เหตุการณ์ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้าน และดุด่าออกอากาศการแสดง

ธรรม

- 1) เรื่องความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่

พระพยอมแม้จะเป็นผู้ที่มิใช่ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้างทั้งทางฝ่าย ฝ่ายพระสงฆ์เองและฆราวาส อย่างไรก็ตามพระพยอมก็ยังประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ดังที่

พระครูนนทประภากร เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน เจ้าคณะอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี (ไพโรจน์ , 2534) ได้กล่าวถึงความประพฤติของพระพยอมในข้อนี้ไว้ว่า

“ ในด้านความประพฤติ ในฐานะศิษย์ของข้าพเจ้า เธอได้ให้ความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ลืมหืมตา แม้ในวงการปกครองก็ประพฤติเรียบร้อย มิได้สร้างความยุ่งยากหรือหนักอกหนักใจ แต่ประการใด ข้าพเจ้าแสดงความชื่นชม และขออนุโมทนาในความวิริยะ อุตสาหะ เพื่อการเผยแพร่พุทธธรรมอันจัดเป็นเหตุนำสันติสุขมาสู่สังคมไทยเราไว้ ณ ที่นี้ ”

ในเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ โดยเฉพาะฝ่ายปกครองของคณะสงฆ์ พระพยอมได้แสดงทัศนะ ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจในบริบทตลอดจนการแสดงออกที่สื่อสารถึงการนำความรู้ความเข้าใจของท่านในข้อนี้มาใช้ได้เป็นอย่างดี ว่า

“ อันที่จริง การขึ้นอยู่กับการปกครองของคณะสงฆ์ ก็ได้หมายความว่าชีวิตจะหมดอิสระในการปฏิบัติธรรม มิใช่ว่าจะเผยแพร่ศาสนาไม่ได้ ... การอยู่ในสังคมนั้น จะต้องรู้จักยืดหยุ่น มีวิญญูณนักประชาธิปไตย ส่วนที่จะประนีประนอมได้ ก็ต้องประนีประนอม ไม่ใช่แข็งไปทุกเรื่อง ความอ่อนน้อมนั้นทำประโยชน์ได้มาก แต่ความแข็งกระด้าง มักจะทำอะไรไม่ค่อยได้ การทำดีนั้นดีแน่ แต่ต้องเป็นดีที่เข้ากับเขาได้ด้วย ดีที่เข้ากับใครไม่ได้มีแต่ความขรุขระ แต่ดีที่เข้ากับผู้อื่นได้ด้วย ย่อมเป็นดีที่ราบรื่น ”

ความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนของพระพยอม เป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะในบริบทเกี่ยวกับลำดับชั้น ที่ทำให้เป็นที่ประทับใจ ดังที่พระครูนนทประภากรก็ยังกล่าวชื่นชมท่าน และเป็นเหตุที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุน ร่วมมือ หรือไม่คัดค้านจากผู้ใหญ่ในสถาบันสงฆ์ รวมทั้งจากบุคคลทั่วไป ทำให้การทำงานราบรื่น

2) เรื่องการรับสมณศักดิ์

เรื่องการรับสมณศักดิ์ คุณยายยุพิน ผู้จัดการร้านขายน้ำในมูลนิธิสวนแก้ว และผู้ช่วยเหลืองานพระพยอม (ยุพิน, 20 มีนาคม 2545) ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ พระพยอมไปเทศน์งานศพสมเด็จย่า ในหลวงทรงโปรด รับสั่งถามถึง และพอรู้ว่ายังไม่
ได้เป็นเจ้าคุณ จึงโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็น ในตอนแรกพระพยอมก็ไม่อยากรับ เพราะเห็นว่าอายุก็
ยังน้อย (อายุ 48) อาจขำมหน้าขำตา และอาจทำอะไรไม่เหมาะสมแก่สมณศักดิ์ ”

ซึ่งพระพยอมเคยให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือพิมพ์มติชน (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) ว่า
เคยตั้งใจว่าถ้าอายุยังไม่ครบ 50 ปี ยังไม่อยากรับสมณศักดิ์ใด แม้จะดูว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของ
ความคิด ความตั้งใจส่วนบุคคล แต่เนื่องจากเป็นเรื่องที่สำคัญ และยากต่อการตัดสินใจ แม้จะเคย
ตั้งปณิธานไว้ แต่หากทำตามที่ตั้งปณิธานก็จะเป็นเป็นการขัดพระบรมราชโองการ ถึงจะไม่ต้องพระ
ราชอาญาใด แต่การประพฤติเช่นนั้นเท่ากับไม่มีความควรไม่ควร พระพยอมเองก็คงเข้าใจใน
เรื่องนี้ดี แต่พระพยอมก็ยังขอปรึกษาและรับฟังคำแนะนำจากพระผู้ใหญ่ก่อน ไม่ได้ตั้งต้นทำตาม
ความคิดของตนเองแต่ฝ่ายเดียว ดังที่คุณยายยุพินได้เล่าว่า (ยุพิน, 20 มีนาคม 2545) “ เจ้าคณะ
จังหวัดได้ให้ข้อคิดว่า ในหลวงทรงโปรดเกล้าพระราชทานให้แล้ว จะขัดได้อย่างไร ” พระพยอมยัง
รับฟังคำแนะนำจากท่านพุทธทาส ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่านด้วย ที่ได้กล่าวกับท่านไว้ว่า (มติชน,
25 พฤศจิกายน 2538)

“ เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยบอกว่า การพูดหรือการเทศน์ระหว่างเจ้าคุณกับ
พระธรรมดา น้ำหนักคำพูดของเจ้าคุณจะมีมากกว่า ถ้าหากเรารับสมณศักดิ์แล้วเป็นประโยชน์ใน
การพูดจาให้มีน้ำหนักในการเผยแผ่ ช่วยเหลือศาสนาและสังคมได้ ก็จะเป็นประโยชน์ ถ้าหากรับ
สมณศักดิ์มาด้วยการวิ่งเต้นก็ไม่สบายใจ ”

ซึ่งเป็นคำแนะนำที่มีค่ามากและแสดงให้เห็นถึงบริบทเกี่ยวกับระบบลำดับชั้นในสังคมไทย
ได้เป็นอย่างดี พระพยอมเล่าให้ญาติโยมฟังในการเทศน์เรื่องสุขง่ายทุกข์ยาก ว่า

“ วันที่ไปเทศน์งานศพสมเด็จย่าแล้วในหลวงท่านโปรด ชอบใจมาก ท่านเลยให้เจ้าคุณ แล้ว
ให้เราในเวลาที่เราเลยแล้วด้วย เค้าแต่งตั้งเนี่ย เค้าขึ้นบัญชีหมดทุกรูปแล้ว ... อาตมาว่าชาตินี้จะไม่
เป็นเจ้าคุณ ขอเป็นพระ พยอมยันตาย หลวงพ่อปัญญาบอกว่า ถ้าสังฆราชให้ เถรสมาคมให้ คุณ
ไม่ไปรับไม่เป็นไร แต่เป็นพระราชโองการส่วนพระองค์ ท่านโปรดเป็นกรณีพิเศษ ถ้าไม่ไปรับมัน
จะเหมือนขัดพระราชโองการ แล้วต่อไปทำอะไรจะลำบาก ไปรับเถอะ ไม่รู้ใครไปบอกท่าน หรือ
บังเอิญเราพูดไปเนี่ยท่านรู้ ท่านก็บอกว่า ‘ โยมก็รู้แล้วนะว่าพระนี่ไม่ต้องการได้ยศ ได้ลาภ แต่
โยมเชื่อว่าชาวบ้านคนไทยเนี่ย เค้ายังเชื่อถือว่าถ้าเจ้าคุณ ก. พูดเนี่ยมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าพระ

ก. พุด โยมให้เพื่อให้พระไปทำงานให้มีน้ำหนักรู้ขึ้น ' เราเลยตอบท่านไปเพราะมีพระลัทธิเราว่าพระพยอมนี้ไม่ขึ้นบันไดที่ละชั้น เล่นขึ้นลิฟท์ทำเลย พระครูไม่ได้เป็น อะไรก็ไม่ได้เป็นพรวดขึ้นเป็นเจ้าของคุณได้ไง เราเลยพูดท่านไปว่า ' มหาบพิตร อาตมานะถูกลัทธิว่าพระพยอมไม่ขึ้นบันไดที่ละชั้นเล่นขึ้นลิฟท์ ' ปฏิภาณในหลวงนี้ท่านไวเหลือเกิน ท่านบอกว่า ' แล้วทำไมพระไม่บอกเค้าไปเลยว่าเรารับขึ้นลิฟท์ไปทำงาน ไม่ได้ไปเบียดเบียนใคร ' ในหลวงนี้ปฏิภาณไวเหลือเกิน เรายังคิดไม่ทันเลย "

3) การสร้างวัดสวนแก้ว

ก่อนที่พระพยอมจะมาสร้างวัดสวนแก้ว แม้ว่าจะเป็นการตัดสินใจของท่านกับพระเพื่อนอีก 2 รูป แต่ในขณะนั้นท่านยังอยู่ที่สวนโมกข์ และวัดที่ท่านตั้งใจบูรณะสร้างขึ้นก็ต้องการจำลองย่อส่วนสวนโมกข์มาบางส่วนด้วย พระพยอมจึงไปกราบลาท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสได้ฝากความหวังไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) "เฮ้า! ไปทำสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมืองบ้าง บ้านเกิดเมืองนอนของใครก็ไปทำ ไปทำสวนโมกข์ให้อยู่แถวชานเมือง เพราะวัดป่าแบบนี้ในเมืองมันไม่มี แนวการสอนอย่างนี้ก็ไม่ค่อยมีอยู่ในเมือง เฮ้า! ไปช่วยกันทำให้เกิดขึ้น"

การแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมของพระพยอมในสถานการณ์นี้ คือ การไปกราบลาท่านพุทธทาส ซึ่งนอกจากเป็นพระผู้ใหญ่แล้วยังเป็นอาจารย์ของท่านด้วย พร้อมทั้งขออนุญาตเลียนแบบสวนโมกข์ ด้วยความเคารพว่าท่านพุทธทาสเป็นผู้สร้างสวนโมกข์ ซึ่งการได้รับอนุญาตพร้อมทั้งฝากความหวังไว้ ทำให้พระพยอมสบายใจ เกิดกำลังใจ และถือเสมือนเป็นพันธกิจที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จ เพราะเป็นความหวังของอาจารย์ด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงความตั้งใจส่วนตัวเท่านั้น ไพโรจน์ (2534) ได้เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า " ไปทำสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมือง อันเป็นความหวังของอาจารย์พุทธทาสนี้ เป็นเสียงที่กึกก้องอยู่ในหูของพระพยอมตลอดเวลา ทำให้พระพยอมมีกำลังใจมากขึ้นในการต่อสู้อุปสรรค "

4) เหตุการณ์ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านและงดออกอากาศการแสดงธรรม

การที่มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ และต่อต้านการแสดงธรรมของพระพยอมแสดงว่ารูปแบบวิธีการนำเสนอของท่านได้ล้ำเส้นทางสังคมวัฒนธรรมไปบ้าง เพราะในสังคมย่อมประกอบไปด้วยผู้รับสารหลากหลายกลุ่ม การนำเสนอของท่านอาจเหมาะสมถูกกลุ่มผู้รับสารบาง

กลุ่ม แต่ในเมื่อนำเสนอของท่านนั้นผ่านสื่อมวลชน ผู้รับสารก็กลายเป็นผู้รับสารมวลชน ดังนั้นรูปแบบวิธีการนั้นจึงไม่ได้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสารทุกกลุ่มในสังคม แต่สิ่งสำคัญคือ พระพยอมเข้าใจดีว่า ในท่ามกลางผู้รับสารมวลชนที่มีหลากหลายนั้น ท่านสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มไหน อย่างไรก็ดีเมื่อมีปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสาร ท่านได้ใช้ทักษะการสื่อสารในมิติของการรับฟัง (hearing) ดังเช่นที่ท่านพุทธทาสได้ให้คำตักเตือนไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) ให้พระพยอมอย่าเอาแต่สนุกนัก ถ้าจะเทศน์แบบนี้ต้องมีเนื้อหาสาระ ก็ไม่ถึงกับมากจนคนเขาหลับ บางทีมีโอกาสไข่มุกก็ใส่บ้าง และท่านปัญญานันทภิกขุ ก็ได้เตือนว่า (ไพโรจน์, 2534) “ การพูดจาตลกมากเกินไป ทำให้คนบางประเภทไม่ชอบใจ เขาหาว่า พระอะไรพูดจาอย่างนั้น บางคนก็รักและหวังดีต่อท่านพยอม ได้มาขอให้เอาตมาช่วยเตือนว่า ให้ลดการตลกไปกฮาลงไปเสียบ้าง ให้มีการสำรวจมาจาในการพูด มีสนุกแต่พอประมาณ พอแก่วงก็พอแล้ว อีกอย่างหนึ่ง เขาบอกว่าอย่ายกตัวอย่างคนจริงๆ โดยออกชื่อเขาอันล่อแหลมต่อการหมิ่นประมาทบุคคล ควรพูดในแง่ธรรม ขอให้เตือนด้วยก็ได้เตือนแล้ว”

และหลังจากที่ถูกคณะกรรมการบริหารกิจการวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) สั่งระงับการออกอากาศรายการโทรทัศน์ วิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาของพระพยอมก็คือ การรับฟัง (hearing) ผสานกับมิติด้านระบบอาวุโส (seniority) คือ นำเรื่องราวเข้าปรึกษาพระผู้ใหญ่หลายท่าน ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำ ตักเตือนมา ซึ่งพระพยอมได้นำไปปฏิบัติตาม คือ มีการปรับปรุงวิธีการนำเสนอเนื้อหา อย่างไรก็ดีในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาที่เป็นส่วนของหลักธรรมคำสอนนั้น พบว่าพระพยอมไม่ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางด้านลบในประเด็นนี้

1.3.4 บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง

บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเป็นบริบทที่มีประเด็นเกี่ยวข้องในระดับสังคม จากการทำงานเผยแผ่ธรรมของพระพยอมตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) มีการขัดแย้ง หรือมีบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเกิดขึ้นหลายสถานการณ์ ทั้งที่เป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม และทางโลก พระพยอมมีความรู้ และเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งในแต่ละระดับของความขัดแย้ง ลักษณะของสถานการณ์ความขัดแย้ง และใช้การสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในสถานการณ์ต่างๆ ดังนี้

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม บางสถานการณ์อาจยังไม่ดำเนินไปถึงขั้นของความขัดแย้ง บางสถานการณ์ก็ดูเหมือนจะไม่ใช่ความขัดแย้งแต่ประการใด ในขณะที่บางสถานการณ์ปรากฏความขัดแย้งอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่

- 1) ความขัดแย้งในตนเอง กรณีการรับสมณศักดิ์
- 2) ความขัดแย้งในระดับองค์กร กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว
- 3) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์
- 4) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการทำหน้าที่ปรามนักบวชลงโลก

1) ความขัดแย้งในตนเอง ในกรณีการรับสมณศักดิ์

พระพยอม กัลยาโณ ได้กล่าวถึง (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) กรณีที่มีการเสนอชื่อท่านเข้ารับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2538 ว่า เคยตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าอายุยังไม่ครบ 50 ปี ยังไม่ยอมรับสมณศักดิ์ใดๆ อยากจะทำงานให้ศาสนาและสังคมอย่างเต็มที่ แต่ถ้าไม่รับจะเป็นการขัดพระบรมราชโองการหรือเปล่า

“ อาตมาเคยปฏิเสธไปครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อเจ้าคุณวัดเทพศิรินทร์ โทรศัพท์มาบอก อาตมาบอกว่ารอไปอีก 3-4 ปีไม่ได้หรือ แต่เมื่อมีข่าวออกมาอย่างนี้ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร แต่ก็ต้องปรึกษากับทางพระผู้ใหญ่ก่อน ”

เหตุการณ์นี้เป็นความขัดแย้งภายในตนเอง (intrapersonal conflict) คือ การที่บุคคลเกิดความรู้สึกขัดแย้งในตัวของเขาเอง อันเนื่องจากเกิดความต้องการ 2 อย่างในเวลาเดียวกัน และจำเป็นต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น จึงเกิดความขัดแย้งที่จะต้องตัดสินใจขึ้น ในการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งนี้ ในขั้นต้นพระพยอมใช้วิธีปฏิเสธ ในขณะที่สถานะของเรื่องยังถือว่าเป็นการภายใน แต่เมื่อสถานะของเรื่องปรากฏออกไปสู่สาธารณะแล้ว ในขั้นตอนนี้พระพยอมใช้ทักษะในมิติของการรับฟัง (hearing) ผสานกับมิติด้านระบบอาวุโส (seniority) ในการแก้ปัญหาความขัด

แย่งภายในตนเอง คือ ปรีชากับทางพระผู้ใหญ่ก่อน และจากการรับฟังท่านพุทธทาส ที่ได้กล่าวกับท่านไว้ว่า (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) “เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยบอกว่าการพูดหรือการเทศน์ระหว่างเจ้าคุณกับพระธรรมดา น้ำหนักคำพูดของเจ้าคุณจะมีมากกว่า ถ้าหากเราได้รับสมณศักดิ์แล้วเป็นประโยชน์ในการพูดจาให้น้ำหนักในการเผยแพร่ ช่วยเหลือศาสนาและสังคมได้ ก็จะเป็นประโยชน์ ถ้าหากได้รับสมณศักดิ์มาด้วยการวิ่งเต้นก็ไม่สบายใจ “

การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งภายในของพระพยอม ท่านใช้ทักษะในการตัดสินใจ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก การปฏิเสธ ในขณะที่เรื่องยังถือว่าการภายใน ขั้นตอนที่สอง ยอมรับโดยใช้ทักษะในการรับฟัง (hearing) ผสานกับทักษะในการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) ร่วมด้วยเมื่อสถานะของเรื่องแพร่กระจายสู่สาธารณะแล้ว

2) ความขัดแย้งในระดับองค์กร กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว

การสร้างวัดสวนแก้วมีความยากลำบาก และอุปสรรค คือ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านหลายคน เนื่องจากที่วัดที่เกือบร้างนั้นมีสภาพเป็นสวน แต่มีชาวบ้านมาเช่าที่จากกรมการศาสนา ถากถางเป็นสวนทุเรียน สวนผลไม้ไปจนเกือบหมดแล้ว พระพยอมได้ขอซื้อสิทธิ์ในการเช่าจากผู้เช่าคนก่อนเพื่อบูรณะวัด โดยขอซื้อสิทธิ์ในราคาที่แพง และยังซื้อที่ดินพร้อมปลูกบ้านให้เขาอยู่ด้วย ไพโรจน์ (2534) กล่าวว่า “ถ้าจะว่ากันในแง่ของกฎหมายแล้ว พระพยอมไม่จำเป็นต้องจ่ายให้เขาถึงขนาดนั้น เพราะที่นั่นเป็นที่ดินของกรมการศาสนา พระพยอมมีสิทธิเอามาได้อยู่แล้วตามกระบวนการแห่งกฎหมาย ...” ในขณะที่พระพยอม (ไพโรจน์, 2534) บอกว่า “เป็นพระต้องเมตตา เราถนอมน้ำใจของเขาไว้ รู้สึกเขาพอใจมาก บ้านนั้นเขาก็ยังใส่บาตรพระวัดสวนแก้วเป็นประจำ ชีวิตของเขาก็ดีขึ้นด้วย “

ในสถานการณ์นี้พระพยอม ได้วิเคราะห์สถานการณ์ก่อนเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น แม้จะกล่าวว่าในทางกฎหมาย ซึ่งเป็นวิธีคิดแบบทางโลก พระพยอมไม่จำเป็นต้องทำเช่นนั้น แต่พระพยอมใช้วิธีคิดแบบทางธรรม คือ ความเมตตา อีกประการหนึ่ง พระพยอมตระหนักดีว่าวัดนั้นต้องอาศัยบ้าน หากบ้านไม่ใส่บาตร ไม่สนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ของวัด ก็จะดำเนินไปด้วยความลำบาก และความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านก็อาจมีปัญหาหากขาดศรัทธาของญาติโยม โดยเฉพาะญาติโยมรอบๆ วัด

การสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในครั้งนี้ พระพยอมใช้รูปแบบการสื่อสารแบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation style) ซึ่งเดโบราห์ (Deborah, 1997) นำเสนอว่าการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งแบบปรองดอง มีลักษณะแบบแพ้ - ชนะ (Lose – Win style) คือยอมเป็นผู้แพ้ ซึ่งการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางจิตใจเป็นส่วนมาก จึงเหมาะสมที่จะใช้เพื่อการป้องกันหรือรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นมิให้เกิดการขัดแย้ง โดยที่ความสัมพันธ์กันทางจิตใจมีความมากกว่าเรื่องของผลประโยชน์ การแก้ปัญหาที่พระพยอมได้ดำเนินการไปนั้นพระพยอมได้คำนึงถึงเรื่องทางจิตใจ ความสัมพันธ์ระยะยาวมากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้ที่ดินมาโดยไม่เสียเงิน แต่อาจเสียศรัทธา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากในทางศาสนา โดยการใช้การสื่อสารทั้งเชิงวัจนะและอวัจนะร่วมกัน

แม้ว่าพระพยอมจะพยายามป้องกันและรักษาความสัมพันธ์กับชาวบ้าน แบบ “ซื้อใจกัน” เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคจากการไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านบางส่วน เนื่องจากมีวัดในชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับวัดสวนแก้วอยู่แล้ว และแนวทางการสอนของวัดสวนแก้วต่างไปจากวัดอื่นๆ ซึ่ง ไม่เป็นที่ถูกใจของชาวบ้านบางส่วน กล่าวคือ ชาวบ้านบางส่วนอยากให้วัดจัดงานประจำปี มีมหรสพ มีหนังมีลิเก แต่ท่านไม่ทำ ก็เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น กล่าวคือ ถูกด่า ถูกแกล้ง ถูกขโมยของ และถูกโกงราคาค่าที่ดิน

ลักษณะความขัดแย้งครั้งนี้ต่างไปจากครั้งแรก ครั้งแรกความขัดแย้งยังไม่เกิด เพียงแต่มีโอกาสสูงที่จะเกิดขึ้นได้ แต่ครั้งนี้ความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว พระพยอมได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้โดย วิเคราะห์ปัญหาก่อนเช่นเดียวกันกับที่ได้ทำมาแล้ว จากนั้นใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือกัน (Collaboration style) เดโบราห์ (Deborah, 1997) จัดการสื่อสารแบบนี้ว่ามีลักษณะแบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) ด้วยการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ ทั้งสองฝ่ายต้องเข้าใจในสถานะของแต่ละฝ่าย และทำความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งต้องมีความไว้วางใจกันอย่างสูง วิธีการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาวิธีนี้เป็น การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การทำความเข้าใจสถานะของแต่ละฝ่าย ก็คือการที่พระพยอมได้วิเคราะห์ปัญหาแล้วพบว่า เป็นเพราะชาวบ้านยังมีศรัทธาไม่เพียงพอ แม้ว่าที่ผ่านมาท่านจะได้เพียรสร้างศรัทธาด้วยการบูรณะวัดอย่างจริงจัง พร้อมๆ ไปกับเทศน์เผยแผ่พระธรรมคำสอน จนมีผู้ศรัทธาบ้างแล้วก็ตาม ดัง

นั่นท่านจึงหันกลับมาสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านเสียก่อน ด้วยการจัดให้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ทำให้พ่อแม่ ปู่ย่าของเด็กที่มาบวชเห็นเจตนาและความตั้งใจของท่าน และวัดสวนแก้ว จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ถึงกับมีผู้ศรัทธาจะออกทุนสร้างโบสถ์ วิหาร และหอระฆังให้ (ไพโรจน์, 2534)

การที่วิธีการแก้ปัญหาเป็นการสื่อสารแบบ ชนะ – ชนะ ก็เพราะพระพยอมสามารถดำเนินการสร้างวัดต่อได้ และยังได้ศรัทธาจากชาวบ้านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้ผลในการปลูกฝังอบรมจริยธรรมแก่เด็กๆ ด้วยซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระพยอมได้ดำเนินการมาก่อนการสร้างวัดสวนแก้วแล้ว ส่วนชาวบ้านก็ได้บวชลูกหลานเป็นสามเณรโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

วิธีการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งทั้งแบบแรก และแบบที่สองที่พระพยอมใช้นั้น หากพิจารณาในเชิงการประชาสัมพันธ์ เป็นการใช้การประชาสัมพันธ์แบบชุมชนสัมพันธ์ (Community relations) ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนที่อยู่รอบๆ ด้วยการเป็นผู้อุปถัมภ์ (Sponsorship)

3) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์

พระพยอมถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้าน เนื้อหาและวิธีการนำเสนอเนื้อหาอย่างรุนแรง ถึงขนาดถูกวาจาประทุษร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งจดหมายขู่ฆ่า และถูกส่งระดับออกอากาศรายการโทรทัศน์ที่พระพยอมไปร่วมในรายการ ถือว่าเป็นปฏิกิริยาตอบกลับที่รุนแรง การวิพากษ์วิจารณ์รูปแบบวิธีการเทศน์ของท่านเป็นไปในวงกว้าง มีทั้งผู้ที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย แม้จะมีผู้แสดงความเห็นว่าถ้านำวิธีการเทศน์ที่หือหาว ใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ ตลกโปกฮา ไม่สำรวม ของท่านกับผลที่ได้ คือ มีผู้สนใจฟังเทศน์กันมาก แม้แต่เด็ก และวัยรุ่นก็ยังฟัง มาซึ่งน้ำหนักเทียบกันแล้ว ถือว่าได้ประโยชน์มากกว่าเสีย ก็ตาม

ในสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นนี้เป็นการขัดแย้งทางความคิดเห็นของผู้รับสารจำนวนมากที่มีต่อรูปแบบวิธีการนำเสนอของผู้ส่งสาร ความขัดแย้งนี้มีลักษณะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal conflict) ถิรนนท์ (2533) กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดจากการที่คน 2 คนหรือมากกว่า มีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ความขัดแย้งแบบนี้

อาจมีสาเหตุมาจากสถานการณ์ทางการเมือง ปัญหาเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ วิธีการแก้ไขปัญหาคือ ความขัดแย้งโดยใช้วิธีการสื่อสาร วิธีหนึ่งก็คือ การใช้ความมีทักษะและความไหวพริบของการสื่อสารในตัวบุคคล โดยการปรึกษาหารือ การเจรจา การตกลงกัน การไกล่เกลี่ย และวิธีตั้งผู้ตัดสินชี้ขาด

สำหรับพระพยอมท่านใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์นี้ โดยการปรึกษาหารือ ไพโรจน์ (2534) แสดงไว้ในหนังสือพระผีปากกล้าว่า

“ เมื่อปฏิกริยาออกมาในรูปดังกล่าว ท่านจึงได้นำเรื่องราวเข้าปรึกษาพระผู้ใหญ่หลายท่าน ซึ่งต่างได้ให้ความร่วมมือตักเตือนขอให้ท่านอดทนอีกสักพัก เพราะสิ่งที่ท่านทำอยู่เหมือนกับการเริ่มบุกเบิกอะไรสักอย่างหนึ่ง มันต้องใช้เวลาและความพยายาม เพื่อให้ทุกคนเข้าใจ “

กล่าวได้ว่าพระพยอมได้ใช้ทักษะในเรื่องของการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) คือ การปรึกษาพระผู้ใหญ่ และการรับฟัง (hearing) คือ รับฟังคำแนะนำที่พระผู้ใหญ่แนะนำมาให้อดทน ในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้ง

หลังจากนั้นพระพยอมไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับแบบที่ เดโบราห์ (Deborah, 1997) เรียกว่าการจัดการกับความขัดแย้งแบบหลีกเลี่ยง (Avoidance style) ซึ่งมีลักษณะ แพ้ – แพ้ (Lose – Lose approach) การจัดการกับความขัดแย้งในลักษณะนี้คือการหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการไม่พูดถึงหากปล่อยไว้นานอาจสร้างความอึดอัดและทำลายความสัมพันธ์ลงได้ วิธีการนี้จึงใช้เมื่อทั้งสองฝ่ายต้องการ “เย็นลง” ก่อนเพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการอื่นต่อไป สถานการณ์วิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านมีความรุนแรง พระพยอมใช้วิธีการหลีกเลี่ยงโดยไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ จนมีข่าวลือว่าพระพยอมยุติบทบาทตัวเองแล้ว แต่ในความเป็นจริงพระพยอมกำลังทำให้เรื่องเงียบลงแต่ในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงวิธีการนำเสนอใหม่ ดังที่ไพโรจน์ (2534) ได้บันทึกไว้ว่า

“ ในปี 2527 จึงมีข่าวลือออกมาว่า พระพยอมหยุดแสดงธรรมเสียแล้ว เพราะทนต่อแรงขู่ไม่ไหว หรือบางข่าวก็ว่า หมดยุค พระพยอมเหมือนดาราดกกระป๋องอะไรต่างๆ นานา แต่ในความ

จริง สาเหตุที่ช่วงปีดังกล่าวท่านไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ ก็เพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงอุปกรณ์เผยแผ่ธรรมะให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ”

ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด แต่ก็กล่าวได้ว่าพระพยอมได้ใช้วิธีการทำตัวให้เรียบง่าย หลบหลีกไปจากปัญหาไปในชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่สำหรับพระพยอมแล้วนี่คงไม่ใช่วิธีการที่เรียกว่า แพ้ เพราะท่านได้ใช้เวลาในช่วงนั้นจัดทำวิดีโอธรรมะขึ้นเพื่อต่อต้านวิดีโอลามกที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในสังคมขณะนั้น และในปีถัดมาท่านก็ออกแสดงธรรมนอกสถานที่อีก และไปไกลยังต่างประเทศด้วย ซึ่งก็ยังคงได้รับการตอบรับที่ดี

4) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลก

ในการทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลกของพระพยอม คือ ปกป้องคุ้มครองรักษาศาสนา ไม่ให้ใครทำผิดเพี้ยน เลื่อมสลาย โดยการออกมาวิพากษ์พฤติกรรมของพระที่ทำผิดต่อสถานภาพของพระ ทำผิดต่อพระธรรมวินัยและปรากฏเป็นข่าวที่สะท้อนวงการสงฆ์ และสถาบันศาสนา ทำให้พระพยอมเหมือนเป็นคู่ชกกับพระที่เป็นข่าวอื้อฉาวเสียเอง ดังกรณีของพระยันตระ

“ คนที่ออกมาร้องเรียนนั้นไม่ใช่อาตมา แล้วคนก็ฟังไม่ถูก กลายเป็นว่า อาตมาเป็นคู่กรณีกับพระยันตระไป คู่กรณีจริงๆ นั่นคือ สีกาที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของท่านเอง แต่หนังสือพิมพ์เขาไปเขียนลงไปว่า พระพยอมตามไล่บื้อรอบ 1-2-3 คนก็เลยมองเบน แล้วถูกเบนประเด็นไป อาตมาเป็นเพียงผู้ตั้งประเด็น แล้วปรับทุกข์ ”

ซึ่งผู้ศรัทธาในพระนั้นๆ แสดงความไม่พอใจพระพยอม ถึงกับต่อว่า กล่าวร้าย ชูฆ่า พระพยอมกันมากมาย สถานการณ์ความขัดแย้งนี้แม้จะมีความคล้ายคลึงกันกับสถานการณ์ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ ซึ่งมีผู้ไม่พอใจพระพยอมในสิ่งที่พระพยอมสื่อสารออกมา แต่ก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสถานการณ์นั้น ในส่วนเนื้อหาที่มีผู้ไม่พอใจ ก็เพราะเนื้อหาที่พระพยอมเทศน์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นไปกระทบตัวเขา แต่เป็นสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่เห็นด้วย ส่วนวิธีการก็ถือว่าเป็นเพียงเทคนิคในการนำเสนอเนื้อหา มีการวินิจฉัยให้น้ำหนักเปรียบเทียบแล้ว ได้ประโยชน์มากกว่าเสีย พระพยอมเพียงแค่เจียบบัง และปรับปรุงวิธีการนำเสนอ ก็สามารถกลับมาเย็นในพื้นที่เดิมของท่านได้ แต่ในสถานการณ์การทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลก ผู้รับ

สารมีความเข้าใจผิดต่างๆ ต่อตัวพระพยอม เช่น พระพยอมอิจฉา หรือ พระพยอมทำให้งuilt ความเสียหายต่อศาสนา เพราะไม่ทำตัวเจียบๆ ไว้ เนื่องจากเป็นเรื่องไม่ดีของบุคคลทางศาสนา ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นพวกเดียวกัน แต่กลับมาเที่ยวพูดให้เรื่องยิ่งดิ่ง ที่สำคัญคือ ผู้รับสารไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของใครถูก การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในสถานการณ์นี้ พระพยอมใช้วิธีการหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะความเข้าใจผิดส่งผลกระทบต่อตัวท่านและงานของท่าน ในขณะที่ผู้รับสารไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของใครถูก กลับส่งผลกระทบเป็นความเสียหายต่อสถาบันศาสนา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญกว่า ดังนั้นในการแก้ปัญหา ท่านจึงใช้การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้วยการทำให้ผู้รับสารสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง โดยการนำเสนอเนื้อหาที่อ้างถึงพระธรรมวินัยโดยตรง เพื่อให้ผู้รับสารใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการทำความเข้าใจ และพิจารณาวินิจฉัยการกระทำของทั้งตัวท่านและพระที่เป็นชาวอื้อฉาว

“...เรื่องอย่างนี้ชาวบ้านเขาไม่รู้หรอกว่า วัฒนธรรมหรือสังคมของพระอยู่กันอย่างไร อุดมคติของพระต้องสัจย์ซื่อ ไม่ลวงโลก ต้องอยู่อย่างประกาศความบริสุทธิ์ ความจริงใจกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สำหรับพระ ทุก 15 วันจะลงปาฏิโมกข์ตามพระวินัย กล่าวแจ้งบอกความบริสุทธิ์กัน ถ้าองค์ไหนเกิดอาพาธมาไม่ได้ ก็ยังมอบฉันทะบอกยังอยู่บริสุทธิ์อยู่

ถ้าหากว่ามีพระนั่งฉันอาหารกัน 5 รูป ถ้าพระองค์ไหนถูกใจทักขึ้นว่า ไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว ฉันอาหารไม่ลงเลย ต้องลุกเลย สังคมพระเป็นอย่างนั้น ไม่เหมือนชาวบ้าน ชาวบ้านนั้นหัวหน้าโก่ง ลูกพี่โก่ง ลูกน้องไม่โก่ง ก็อยู่กันได้ “

พระพยอมยกการลงปาฏิโมกข์ตามพระวินัย ก็เพราะถือว่าพระธรรมวินัยต้องเป็นหลักสำคัญและมาก่อนสิ่งอื่นใด ในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นการอ้างถึงความชอบธรรมในการทำหน้าที่ปราชญ์นักบวชของโลกที่ท่านทำอยู่ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลให้ผู้รับสารได้ทราบวัตรปฏิบัติของพระ ที่แม้พระที่ตกเป็นข่าวก็ต้องปฏิบัติเช่นกัน ซึ่งถ้าหากปฏิบัติตามพระวินัยนี้ เรื่องก็จะกระจ่างได้ในทันที แต่เรื่องที่เป็นข่าวนั้นไม่กระจ่างทั้งที่มีผู้ใจทักขึ้นแล้ว ก็ยอมสะท้อนถึงวัตรปฏิบัติของพระรูปนั้นในหลายประการ

“ ถ้าหากว่าพระองค์หนึ่งถูกใจทักขึ้นมาจากชาวบ้าน จากสีกา พระจะต้องรีบหาข้อมูลและความจริงสอบสวนกันว่า ท่านไปทำจริงอย่างที่เขาวาท่านหรือไม่ ก็ต้องมาปรับทุกข์กันก่อนว่าเป็นจริง หรือว่าถูกใส่ร้ายกันแน่ “

สมบัติ จัทรวงศ์ (2540) กล่าวว่า โดยสรุป กรณีนี้พระพยอมถือเป็นเรื่องของธรรมวินัยในหมู่สงฆ์อย่างแน่แท้ และเมื่อเป็นเรื่องของพระวินัยแล้ว ก็ไม่เข้าใครออกใคร หรือจะให้เก็บเงียบๆ ไว้ก็ทำไม่ได้

“ มันเป็นเรื่องของการชำระล้างความถูกต้องความเป็นธรรม ให้ความเป็นไปมันกระจ่าง เป็นเรื่องของพระวินัยไม่ใช่เรื่องของความที่จะต้องอิจฉา และบางคนก็ว่า เอ้าแล้วทำไมไม่เงียบๆ ไว้ ไม่ปิดๆ กันไว้บ้าง พวกเดียวกัน เอ้า หลังคาบ้านทำดีมุงดี ฝนยอมไม่รั่วไม่ซึมราดรด แต่ความชั่ว ยิ่งทำ ยิ่งปกปิด ความชั่วมันก็จะยิ่งรั่วรด “

นอกจากบอกแนวปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด ด้วยการบอกจุดประสงค์ของการกระทำของท่านว่า การออกมาวิพากษ์นั้น ถือเป็นการหาข้อมูล เพื่อทำความจริงให้กระจ่าง หากเป็นจริงดังที่มีผู้โจมตี ท่านก็อยู่เฉยไม่ได้

“ อาตมาเคยเปรียบเทียบตัวเองอยู่เสมอว่า เราเหมือนสุนัขเฝ้าบ้านให้พระพุทธเจ้า และมีสิ่งทีผดปรกติเข้ามา สุนัขที่ดีก็ต้องเห่ากระโชกบอกเจ้าของบ้าน ว่าเป็นโจรหรือพระ ถ้าเป็นพระเราก็สาธุ แต่ถ้าเป็นโจร เราก็จะได้รับจับ...”

แต่หากไม่จริง ถูกใส่ร้าย พระรูปนั้นก็จะได้พ้นมลทิน

“...อาตมาเป็นเพียงผู้ตั้งประเด็น แล้วปรับทุกข์เพื่อให้ท่านบริสุทธิ์ได้กับบริสุทธิ์ไป ถ้าหากว่าท่านผิดจริง เราก็จะได้รักษาพระธรรมวินัย ”

แม้ว่าต่อให้พระรูปนั้นทำผิดจริงพระพยอมกล่าวว่า ท่านก็ไม่ได้ทำเพราะความอิจฉาเกลียดชัง แต่เพราะอยากให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดี

“... อาตมาพูดจาไม่เข้าหูคนชั่ว ที่เป็นอย่างนี้ไม่ใช่เกลียดชังเขา แต่อยากให้เขาได้ดีกลับเนื้อกลับตัว ถ้าแม่ดีลูกแล้วบอกว่าแม่เลว ครูดาศิษย์แล้วบอกว่าครูเลว หรือ พระพยอมด่าคนได้ ศัตรูแล้วมันดีแล้วหรือ ที่ทำอย่างนี้ก็เพราะอยากให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดี..”

จากกรณีพระยันทระ นอกจากวิธีการสื่อสารดังกล่าวแล้ว พระพยอมยังได้สื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด ด้วยการนำเสนอข้อมูล อธิบายเรื่องราวเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้รับสารมีข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสามารถพิจารณาวินิจฉัยเหตุการณ์ด้วยตนเองได้

กล่าวได้ว่า การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากความเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจในบทบาทที่พระพยอมแสดงออกอยู่นี้ ท่านใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง แบบการบริหารภาวะวิกฤติ (Crisis management) คือ ชี้แจงให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้รับสาร ถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทนั้น พร้อมทั้งอธิบายเรื่องราวเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้รับสาร และให้ผู้รับสารมีหลักที่จะใช้เป็นแนวทางในการวินิจฉัย

กล่าวโดยสรุปความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ ที่ปรากฏในการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และทักษะการสื่อสาร ในบริบทของการจัดการกับความขัดแย้งที่เกี่ยวกับเรื่องทางธรรม พระพยอมใช้ความสามารถด้านการสื่อสารคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ก่อน จากนั้นใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา คือ

1. ความขัดแย้งภายในตนเอง

พระพยอมใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง โดยใช้ทักษะในการตัดสินใจ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก การปฏิเสธ ขั้นตอนที่สอง ยอมรับ โดยใช้ทักษะในการรับฟัง (hearing) ผสานกับทักษะในการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) ร่วมด้วย จากตัวอย่างกรณีรับสมณศักดิ์

2. ปัญหาความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่มีโอกาสสูงที่จะเกิดขึ้นได้

พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation style) ซึ่งมีลักษณะแบบ แพ้ – ชนะ (Lose – Win style) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ความศรัทธา เช่น กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว

3. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารยังไม่เข้าใจ ยังไม่ศรัทธา

พระพยอมใช้การสื่อสารแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ (Collaboration style) หรือ แบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) ด้วยการให้ความช่วยเหลือเพื่อสร้างความเข้าใจและศรัทธา จากกรณีการสร้างวัดสวนแก้วเช่นกัน

4. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารมีความไม่พอใจในเนื้อหา รูปแบบวิธีการนำเสนอ

ในกรณีนี้พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง แบบหลบเลี่ยง (Avoidance style) หรือ แบบ แพ้ – แพ้ (Lose – Lose style) โดยใช้ร่วมกับทักษะในการรับฟัง (hearing) จากการปรึกษาผู้ใหญ่ (seniority) ตัวอย่างจากบริบทความขัดแย้งในการถูกวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์

5. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารมีความเข้าใจผิด เพราะไม่สามารถวินิจฉัยในบทบาทที่แสดงออก

พระพยอมใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ด้วยการชี้แจงให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้รับสาร ถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทนั้น พร้อมทั้งอธิบายเรื่องราวเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้รับสาร และให้ผู้รับสารมีหลักที่จะใช้เป็นแนวทางในการวินิจฉัย ตัวอย่างจากความขัดแย้งในการทำบทบาทปรัมนักบวชลงโลก

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในสถานการณ์ทางธรรม

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล (ภายในตนเอง)	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
	กรณีรับสมณศักดิ์			ตัดสินใจ 2 ขั้นตอน - ปฏิเสธ - ยอมรับ โดยใช้ทักษะการรับฟังและเข้าหาผู้ใหญ่
ความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่โอกาสเกิดสูง		กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว		แบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม
ผู้รับสารไม่เข้าใจไม่ศรัทธา		กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว		แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เพื่อสร้างความเข้าใจและศรัทธา

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล (ภายในตนเอง)	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ผู้รับสารไม่พอใจการนำเสนอ			กรณีถูกวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์	แบบหลบเลี่ยง ร่วมกับ ทักษะในการรับฟัง การปรึกษาผู้ใหญ่
ผู้รับสารเข้าใจผิดวินิจฉัยไม่ได้			กรณีการทำหน้าที่ปรามนักบวชหลวงโลก	แบบบริหารภาวะวิกฤต - ชี้แจง ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ - บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาท

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางโลก

ในชีวิตประจำวัน และการทำงานของคนเราย่อมมีเรื่องขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ โดยเฉพาะเรื่องราวความเป็นไปที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ความขัดแย้งที่พบได้เสมอ คือ ความขัดแย้ง เพราะผลประโยชน์ขัดกัน เพราะเป็นเรื่องความต้องการของบุคคล พระพยอมทำงานสงเคราะห์คนผู้ด้อยโอกาส ทุกข์ยาก ไม่มีงานทำเป็นจำนวนมาก ในการสงเคราะห์นั้นต้องการพื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์ต่างๆ ดังนั้นความขัดแย้งที่เด่นชัดและปรากฏเป็นข่าวครึกโครมทางหน้าหนังสือพิมพ์ ก็คือ ความขัดแย้งเรื่องที่ดิน อีกประการหนึ่งก็คือ ในการดำเนินงานมูลนิธิมีเงินไหลเวียนและทรัพย์สินของบริจาคเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ดังที่ปรากฏเป็นข่าวดังเช่นกัน นั่นคือ ข่าวพระพยอมขัดแย้งกับเจ้าอาวาส นอกจากนี้ก็มีข่าวเกี่ยวกับความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ขัดกันอีก เช่น ข่าวพระพยอมขัดแย้งกับนายทุนรถบรรทุกดิน ความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เนื่องมาจากผลประโยชน์ขัดกัน ซึ่งดูไม่สอดคล้องกับความเป็นพระเลย เพราะเนื้อหาของความขัดแย้งเป็นเรื่องทางโลกทั้งสิ้น พระพยอมอาศัยทักษะการสื่อสารในบริบทความขัดแย้ง ในแต่ละกรณีดังนี้

- 1) ความขัดแย้งเรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง
- 2) ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์
- 3) ความขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว

- 1) ความขัดแย้งเรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง

เรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง ปรากฏเป็นข่าวในวันที่ 6 มิถุนายน 2535 โดยมีชาวบ้านย่านวัดสวนแก้วไปแจ้งข่าวกับหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ว่า พระพยอม พระลูกวัด และชาวบ้านร่วมกันประท้วงโดยเขียนป้ายแขวนคอประท้วงที่นายทุนขายดินถมที่ ให้รทบรทุกดินนำหนักเกินจนทำให้ถนนลาดยางมะตอยที่ทางวัดกับชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นใหม่เสียหาย และยังทำดินตกเกลื่อนถนน ทำให้ถนนเกิดความสกปรก ชาวบ้านกับพระต้องออกมาเก็บทุกวัน ในกรณีเหตุการณ์นี้พระพยอมใช้การสื่อสารดำเนินการกับความขัดแย้งเป็นขั้นตอน ดังนี้

- (1) ใช้การประนีประนอมด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล ไปเจรจากับนายทุน แต่ไม่เป็นผล
- (2) ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการ โดยไปแจ้งความกับตำรวจ ก็ยังไม่เป็นผล
- (3) สร้างประเด็น (set agenda) ให้สื่อมวลชนสนใจ โดยการแขวนป้ายประท้วง ผลคือสื่อมวลชนให้ความสนใจ และมีการระดมพระ เณร ชาวบ้านมาช่วยกันทำความสะอาดเศษดินที่ตกหล่น เป็นการสร้างแนวร่วม และตามด้วยการแจ้งตำรวจอีก คราวนี้ได้ผลนายทุนถูกจับปรับเงิน
- (4) ทำความเข้าใจกับสื่อและประชาชน ว่าทำการแขวนป้ายประท้วงด้วยเหตุใด เนื่องจากมีผู้คิดว่าการที่พระมาแขวนป้ายประท้วงมีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งท่านชี้แจงว่าไม่ได้เป็นการทำเพื่อตนเองหรือเพื่อวัด และชาวบ้านรอบวัดเท่านั้น แต่ต้องการสร้างจิตสำนึกให้กับนายทุนทั้งหลายให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมด้วย จึงต้องมีการออกสื่อมวลชน การทำความเข้าใจนี้ก็จะได้ไม่ทำให้เกิดภาพในทางลบ หรือเกิดความขัดแย้งในใจของประชาชนทั่วไปอีก

จากวิธีการที่พระพยอมใช้ พระพยอมเริ่มด้วยจัดการกับความขัดแย้งแบบประนีประนอม โดยเจรจาทะลุทางแก้ไขปัญหา แต่เมื่อไม่เป็นผล จึงเปลี่ยนกลยุทธ์มาเป็นการสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือแบบ ชนะ - แพ้ (Win - Lose strategy) ด้วยการ

เผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า คือ ใช้อำนาจรัฐเข้าจัดการ ด้วยการแจ้งตำรวจ แต่เมื่อไม่เป็นผลอีก ก็ต้องเปลี่ยนวิธีการใหม่ แต่ยังคงเป็นแนวทางการจัดการแบบเดิมคือ แบบ แพ้ – ชนะ พระพยอมเข้าใจบริบทของสังคมไทยดีเกี่ยวกับการพึ่งพาผู้มีอำนาจ ว่าถ้าไม่สามารถพึ่งผู้ใช้ อำนาจรัฐได้ ก็ต้องพึ่งสื่อมวลชน ซึ่งมีอำนาจในมิติของความสนใจจากมวลชน แล้วใช้อำนาจทั้งสองประเภทนั้นผสมผสานกัน อย่างไรก็ตามอำนาจในมิติของความสนใจจากมวลชน ก็เป็นเหมือนดาบสองคม ที่สามารถสร้างความเข้าใจผิดพลาดคลาดเคลื่อนขึ้นได้ ดังนั้นพระพยอมจึงต้องทำการสื่อสารเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดด้วย โดยการชี้แจงให้ทราบในคราวเดียวกันถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างประเด็น

2) ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์

ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2536 มีความรุนแรงขนาดที่ว่าพระพยอมถูกขู่ฆ่า และต้องมีบุคคลหลายฝ่ายทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและพระผู้ใหญ่เข้ามาดำเนินการ เนื่องจากพระพยอมเห็นว่าที่ดินของวัดป่าศรีราษฎร์ซึ่งเป็นวัดร้างนั้น รกร้างว่างเปล่าอยู่จึงต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นเพื่อขยายโครงการ แต่ปรากฏว่าที่ดินดังกล่าวมีผู้เช่าอยู่หลายราย และสัญญาเช่าได้หมดลงแล้ว แต่เนื่องจากเป็นที่ดินที่มีการออกเอกสารสิทธิ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และต่อมามีการออกโฉนดทับซ้อนกัน 3 ฉบับ จากความไม่ชัดเจนเรื่องเอกสารสิทธิ์ ผู้เช่าจึงถือโอกาสต้องการครอบครองที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการปลูกสร้างอาคาร ทำสวน และขายที่ดิน เพราะที่ดินนั้นมีราคาสูงถึง 50 – 60 ล้านบาท แต่เมื่อพระพยอมต้องการเช่าที่ดินเพื่อไปใช้ประโยชน์เช่นกัน โดยเห็นว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์ ก็ควรจะนำมาใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวกับศาสนา เกิดผลประโยชน์ขัดกัน โดยพระพยอมถูกมองว่าไปขัดผลประโยชน์ของผู้เช่าเดิม จึงถูกขู่ฆ่า ตั้งแต่ระยะแรกๆ ของเหตุการณ์พระพยอมได้นำเรื่องเสนอและปรึกษาต่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง หลายครั้งหลายคน แต่เรื่องไม่คืบหน้า จนพระพยอมถูกขู่ฆ่า พระพยอมได้แจ้งแก่ผู้มาทำบุญและฟังเทศน์ด้วยว่า ถ้าท่านมีอันตรายเป็นอะไรไปก็ขอให้รับรู้ว่าเป็นฝีมือใคร เพราะท่านไม่มีศัตรู ยกเว้นคนที่หวังเข้าครอบครองที่ดินของวัดเก่าแก่ซึ่งอยู่ติดกับวัดสวนแก้ว และหากเรื่องยังไม่คืบหน้าพระพยอมกล่าวว่า จะขอความร่วมมือไปยัง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง เลขาธิการพรรคกิจสังคม ให้ช่วยติดตามเรื่อง เพื่อให้รู้ว่ามีรัฐบาลไม่สามารถช่วยเหลือในเรื่องนี้ได้ อย่างไรก็ตามในที่สุดของเรื่องนี้คือ ผู้เช่าเดิมในแปลงที่พระพยอมจะเช่านั้นยินดีที่จะให้วัดสวนแก้วเช่าที่ดินวัดศรีราษฎร์โดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น และทางกรมการศาสนาได้ให้ผู้ว่าราช

การจังหวัดนนทบุรี เป็นผู้ทำสัญญาเช่าที่ระหว่างกรมการศาสนากับพระพยอม โดยเนื้อหาข่าวไม่ได้ระบุว่าเหตุใดผู้เช่าเดิมจึงยินยอม และประเด็นพระพยอมถูกขู่ฆ่า ก็มีประเด็นสาเหตุใหม่ว่า อาจเกิดจากการที่พระพยอมเปิดโปงขบวนการ 18 มงกุฎที่อ้างชื่อวัดสวนแก้วหากิน

กรณีความขัดแย้งเรื่องที่ดิน เป็นความขัดแย้งที่พระพยอมไม่สามารถจัดการคลี่คลายเรื่องเองได้ เพราะเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนืออำนาจที่พระพยอมจะจัดการได้ และไม่สามารถใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอม (Collaboration style) ได้ พระพยอมเลือกใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือแบบชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า ประกอบกับความเข้าใจเป็นอย่างดีในบริบทที่เกี่ยวกับเรื่องลำดับชั้นของผู้มีอำนาจ หรือการคานอำนาจ โดยการเข้าหาผู้ใหญ่ระดับผู้บังคับบัญชา (seniority) ของหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง แต่เมื่อไม่เป็นผล หรือเกิดผลซ้ำ พระพยอมก็หาช่องทางใหม่ คือ เข้าหาฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้าม เพื่อหวังให้เกิดการกระตุ้นการทำงาน นอกจากนี้พระพยอมใช้วิธีเข้าหามวลชน คือ แจ้งให้ผู้มาทำบุญทราบ และเมื่อเป็นข่าวเรื่องก็แพร่กระจายไปยังสาธารณชน ซึ่งเป็นการปรัมเปรุร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้ และเป็นการกระตุ้นการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐทางอ้อม

3) ความขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว

ความขัดแย้งระหว่างพระพยอมกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว เป็นข่าวดังเกี่ยวกับพระพยอมอีกข่าวหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2543 ที่สะท้อนวงการสงฆ์ เนื่องจากสาเหตุของความขัดแย้งมาจากเรื่องเงิน ซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปในสังคมชาวพุทธว่า เงินเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับพระสงฆ์ และนอกจากเรื่องเงินแล้วสาเหตุประกอบของความขัดแย้งกับเจ้าอาวาส ก็คือการลดอำนาจบทบาทพระลูกวัดที่ใกล้ชิดเจ้าอาวาส ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้เกิดการแยกส่วนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ออกจากกันระหว่างวัดสวนแก้วกับมูลนิธิสวนแก้ว เช่น แยกพื้นที่ แยกกิจกรรม แยกบัญชี และถูกบีบบังคับกดดันแก่กล้า แม้แต่การเทศน์ในวันอาทิตย์พระพยอมก็ต้องย้ายสถานที่เทศน์จากลานธรรมไปยังบริเวณด้านหน้ามูลนิธิ และถูกรบกวนในขณะเทศน์ พระพยอมให้สัมภาษณ์ในเนชั่นสุดสัปดาห์ว่า พระประเสริฐเป็นพระที่ดีซึ่งพระพยอมไว้วางใจและมอบให้ทำหน้าที่เจ้าอาวาสวัดแทนพระพยอม แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งกันพระประเสริฐทำเหมือนต้องการยึดวัดจากพระพยอม ถึงแม้ขณะนี้ยังไม่ถึงกับไล่ท่านออกจากวัด แต่ก็ใกล้เคียง หากไม่มีที่อยู่นานก็จะกลับไปอยู่สวนโมกข์ หรือวัดหรือสำนักสงฆ์ใดก็ได้ ก็วัดสวนแก้วพระพยอมก็ยังสร้างมากับมือ

โดยอาศัยศรัทธาจากญาติโยมที่มีต่อตัวท่าน ความขัดแย้งบาดหมางกันนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนในย่านอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ไม่สบายใจ พยายามขอให้กรมการศาสนาเข้ามาไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตามจากความขัดแย้งนี้พระพยอมกล่าววาทะขึ้นอยู่กับประชาชนว่าอยากให้วัดสวนแก้วกลับไปรุ่งเรือง มีอุดมการณ์ มีกิจกรรมเหมือนเดิม ก็ต้องให้เจ้าอาวาสออก แต่ถ้าอยากให้วัดเป็นเหมือนเดิม ก็ให้พระประเสริฐเป็นเจ้าอาวาสต่อไป อย่างไรก็ตามในที่สุดของความขัดแย้งคือ พระประเสริฐลาออกจากเจ้าอาวาสและย้ายสังกัดออกจากวัดสวนแก้ว เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ได้ทำหนังสือถึงกรมการศาสนา แต่งตั้งพระพยอมกลับเป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วตามเดิม และอนุญาตให้เดินสายเทศน์ตามที่ต่างๆ ได้ โดยให้ตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสมาประชุมพระสังฆาธิการภายในจังหวัดแทน

การคลี่คลายความขัดแย้งนี้ อาศัยการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือ ชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพราะพระพยอมไม่อยู่ในสถานะที่จะแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ แม้ท่านจะเป็นผู้ก่อตั้งวัดสวนแก้ว แต่ขณะนั้นท่านไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ไม่มีอำนาจ หรือการตัดสินใจในสายบังคับบัญชาในมิติด้านการปกครอง และการบริหารวัด แต่การบริหารและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดกับมูลนิธิมีความเกี่ยวพันกัน แล้วท่านขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัด ซึ่งถือว่าดำรงสถานภาพสูงสุดขององค์กร พระพยอม และพุทธศาสนิกชนที่ไม่สบายใจทั้งหลายจึงต้องให้ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า คือ พระผู้ใหญ่ กรมการศาสนาเข้ามาสอบสวนสาเหตุของความขัดแย้งนี้ พร้อมทั้งตัดสินความ

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในสถานการณ์ทางโลก

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ไม่ไว้วางใจกัน / ไม่โปร่งใสในการทำงาน	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	- แบบแข่งขัน ด้วยการเผชิญหน้า โดยใช้อำนาจที่เหนือกว่า - หาแนวร่วมจากมวลชน

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ผลประโยชน์ขัดกัน	กรณีนายทุนรถบรรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง			เป็นขั้นตอน - ประนีประนอมด้วยการเจรจา - ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการ - หาแนวร่วม และสร้างประเด็นให้สื่อมวลชนสนใจ
	กรณีที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์	กรณีที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์		- แบบแข่งขัน ด้วยการเผชิญหน้า โดยใช้อำนาจที่เหนือกว่า - หาแนวร่วมจากมวลชน
ความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่โอกาสเกิดสูง จากความเข้าใจผิด หรือเข้าใจคลาดเคลื่อน			กรณีนายทุนรถบรรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง	ชี้แจง ทำความเข้าใจ

กล่าวโดยรวมการใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในกรณีที่เป็นประเด็นเนื้อหาแบบทางโลก ซึ่งโดยมากเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ขัดกัน พระพยอมใช้การสื่อสารแบบประนีประนอม (Collaboration style) หรือ ชนะ – ชนะ (Win – Win style) ก่อนถ้าสามารถทำได้ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากฐานคิดแบบทางธรรม ที่ใช้สันติวิธี แต่ถ้าไม่ได้ผล หรือไม่สามารถใช้วิธีนั้นได้ พระพยอมจะใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือ ชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพราะต้องเลือก ต้องตัดสินใจชี้ขาดกันไปเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน และเกิดผลปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างกระบวนการนั้นหากวิธีใดไม่ได้ผล พระพยอมก็จะเปลี่ยนวิธีการโดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับบริบทแวดล้อมในมิติด้านลำดับชั้น (seniority) ชั่วอำนาจ ธรรมชาติของสื่อ และมวลชน

2. ด้านทักษะในการสื่อสาร

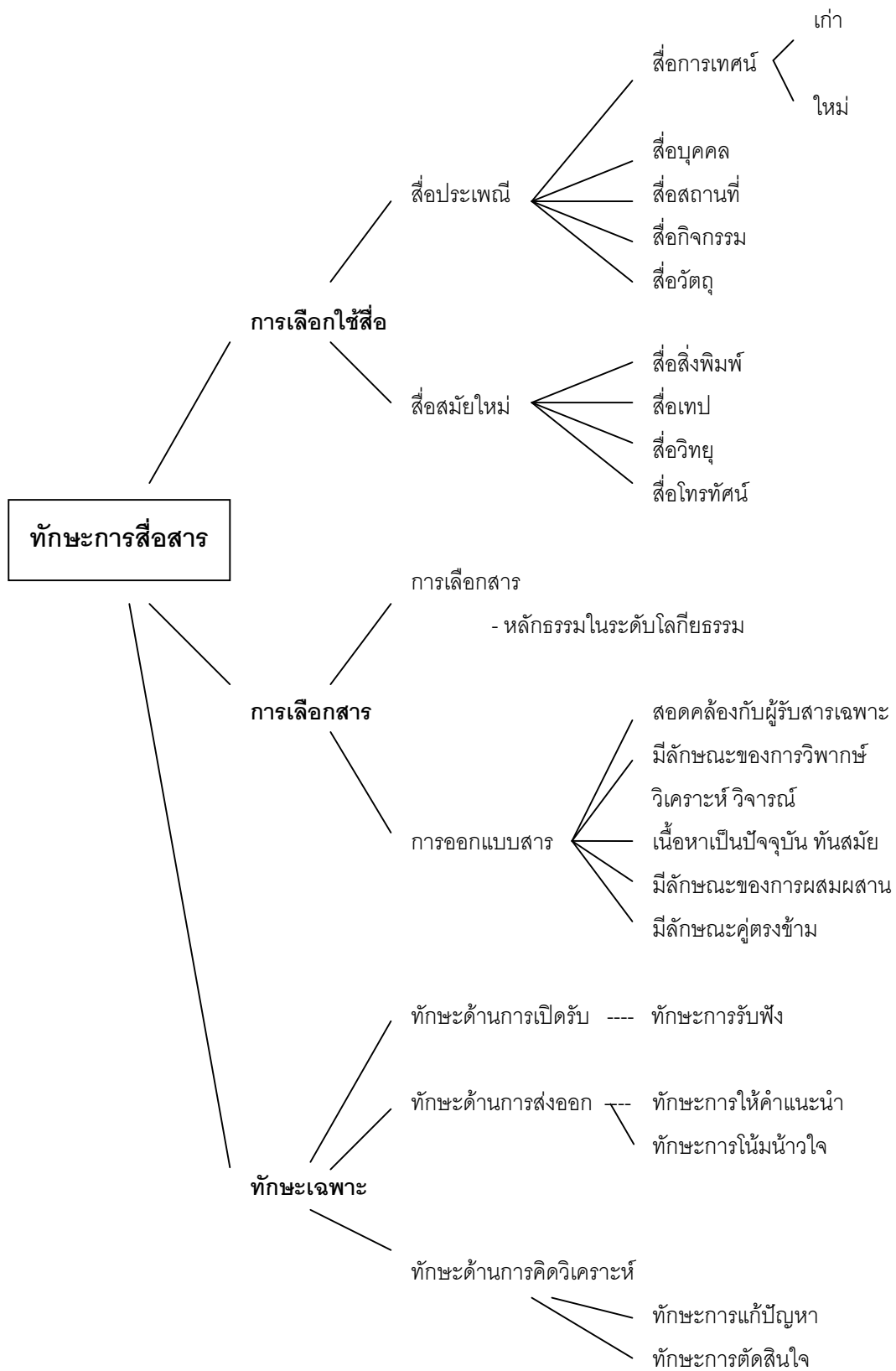
ทักษะที่เป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ได้แก่

2.1 การเลือกใช้สื่อ

2.2 การเลือกสาร

2.3 ทักษะเฉพาะ

ทักษะในการสื่อสารทั้ง 3 ด้าน เป็นทักษะที่แสดงถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่นำมาใช้ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ได้วางไว้

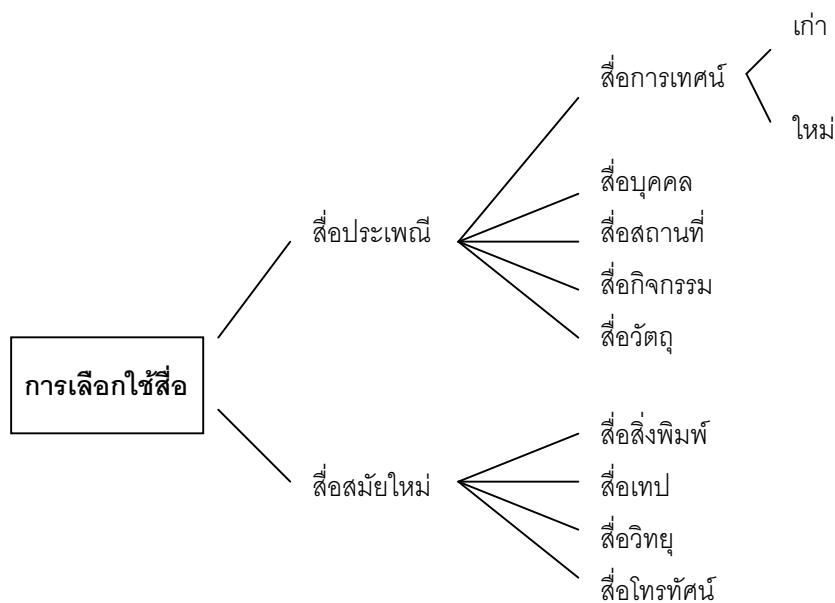
2.1 การเลือกใช้สื่อ

เนื่องจากการสื่อสารนั้น กลุ่มผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารมีความแตกต่างกันไป ดังนั้นการเลือกใช้สื่อรวมไปถึงรูปแบบวิธีการนำเสนอจึงมีความหลากหลาย สื่อต่างๆ ที่พระพยอมนำมาใช้ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

2.1.1 สื่อประเพณี

2.1.2 สื่อสมัยใหม่

สื่อที่พระพยอมเลือกใช้ ทั้งสื่อประเพณี และสื่อสมัยใหม่ ยังมีประเภทของสื่อย่อยละเอียดลงไปอีก ดังแสดงในแผนภาพ

2.1.1 สื่อประเพณี

สื่อประเพณี คือ สื่อที่ใช้อยู่ในการสื่อสารทางศาสนาโดยมากมาแต่เดิม ได้แก่ สื่อการเทศน์ สื่อบุคคล สื่อสถานที่ สื่อกิจกรรม และสื่อวัตถุ

1) สื่อการเทศน์

การเทศน์ คือ การแสดงธรรม มีลักษณะเทียบได้กับการบรรยายเนื้อหาเรื่องราวในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ให้กับผู้รับสารฟัง และผู้รับสารนั้นมีลักษณะเป็นกลุ่ม จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการสื่อสารของการเทศน์ คือ การสื่อสารแบบกลุ่ม ในการสื่อสารแบบกลุ่ม โดยมากมักเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) การนำเสนอด้วยสื่อการเทศน์เป็นการบรรยายเพื่อแสดงเนื้อหา ไม่อยู่ในลักษณะของสายบังคับบัญชา การสื่อสารจึงมีทิศทางการสื่อสารในแนวนอน (horizontal communication) โดยใช้รูปแบบวิธีการสื่อสาร ด้วยการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) คือ การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวด้วยถ้อยคำการพูด และ การสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ได้แก่ รูปลักษณ์ พฤติกรรมของเสียง อากัปกริยา และการแสดงออกทางใบหน้า

การเทศน์ซึ่งเป็นช่องทางหลักช่องทางหนึ่งของการสื่อสารทางศาสนา มีรูปแบบวิธีการสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) เป็นแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือเป็นกรอบ หรือแนวทางปฏิบัติสืบต่อกันมาที่เรียกว่าเป็นการเทศน์แบบเก่า อย่างไรก็ตามก็ดีพระพยอมมีวิธีการสื่อสารด้วยสื่อการเทศน์ที่ต่างออกไปจากแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าว ซึ่งหลายคนเรียกว่า เป็นการเทศน์แบบใหม่

การเทศน์แบบเก่า

การเทศน์แบบเก่าที่มีรูปแบบการสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ประกอบกันนั้น มีข้อที่จะพิจารณา คือ รูปแบบการเทศน์ องค์ประกอบในการเทศน์ และโอกาสที่จะเทศน์

(1) รูปแบบการเทศน์

การเทศน์แบบเก่าที่มีรูปแบบเฉพาะ เป็นแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งเป็นทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) นั้น พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ การเทศน์มี 2 แบบ คือ การเทศน์แบบเก่า กับ การเทศน์แบบใหม่ การเทศน์แบบเก่าจะต้องมีคัมภีร์ มีพิธีการ มีตั้งธรรมมาสน์ ต้องอยู่ในกรอบของบาลี ยกบาลีขึ้นมาแล้วพูด ซึ่งผู้เทศน์จะ

ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาบาลี และแม้ผู้นั้นจะเทศน์ปากเปล่าได้ ก็ต้องมีคัมภีร์ยกขึ้นมา เป็นการเคารพพระธรรม “

และในการเทศน์ พระนักเทศน์ต้องมีจรรยานักเทศน์ ซึ่งโดยมากเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) (2542) ได้นิพนธ์ไว้ว่า

“ นักเทศน์ต้องมีจรรยา คือ ความประพฤติเรียบร้อยสมเป็นสมณะ และเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เลื่อมใสของผู้ยังไม่เลื่อมใส เป็นที่เพิ่มพูนความเลื่อมใสแก่ผู้ ที่เลื่อมใสอยู่แล้ว แม้จะเทศน์ดี แต่ถ้าความประพฤติไม่เรียบร้อยก็เป็นที่ยังเกียจ ทำให้ค่าของความ เป็นนักเทศน์ตกลงไปด้วย “

(2) องค์ประกอบในการเทศน์

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) (2542) ได้นิพนธ์ถึงองค์ประกอบในการเทศน์ หรือการแสดงธรรม ซึ่งเป็นการสื่อสารที่รวมทั้งการสื่อสารเชิงอวัจนะ และเชิงอวัจนะเข้าไว้ด้วยกัน ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา

1. สันตัสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย

2. สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้หยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง

3. สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกล้าหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อง่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล

4. สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความร่าเริง เบิกบานชุ่มชื่นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลย ก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้า

ยังทรงแสดงให้เห็นถึงความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้ว่าเรลงในเนื้อธรรมอย่างที่สุดกันว่า สนุกในตัว จะตัดออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ

ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาว่า “ ในการแสดงธรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักเกณฑ์อย่างสำคัญไว้ 4 ประการ คือ แสดงธรรมให้เห็น แสดงธรรมให้สมาทาน แสดงธรรมให้อาหาญ และแสดงธรรมให้รื่นเริง ” ซึ่งเทียบได้กับที่สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้นิพนธ์ไว้ นั่นเอง ไพโรจน์ (2534) ได้กล่าวต่อไปว่า “ หลักเกณฑ์ 4 ประการนี้ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าได้ใช้ตลอดมา มากบ้างน้อยบ้างตามสมควร ”

(3) โอกาสในการเทศน์

โอกาสในการเทศน์ หรือแสดงธรรมนั้นโดยมากมีการเทศน์ในวันพระ ที่บางครั้งเรียกว่าวันธรรมสวนะ คือ วันฟังธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีการเทศน์ตามวาระโอกาส เช่น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือตามที่ได้รับนิมนต์

การเทศน์แบบใหม่

พระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงในการเทศน์มาตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งวัดสวนแก้ว เมื่อตั้งวัดสวนแก้วแล้ว ท่านก็ยังใช้สื่อการเทศน์มากที่สุด ซึ่งมีทั้งการเทศน์ที่วัด และไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ตามที่ผู้นิมนต์ไปสื่อการเทศน์เป็นช่องทางสื่อสารหลักของการสื่อสารทางศาสนาที่มีมาแต่เดิม ซึ่งพระพยอมก็ได้ใช้สื่อการเทศน์มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และการเทศน์ของพระพยอมนั้นเป็นสื่อที่ผู้รับสารให้ความสนใจเสมอมา ทั้งการเทศน์ภายในวัดหรือนอกสถานที่

(1) รูปแบบการเทศน์

การเทศน์ของพระพยอมมีรูปแบบวิธีการเทศน์ที่แตกต่างไปจากแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ เช่น การเทศน์โดยไม่ยกบาไล หรือยกบาไลน้อยมาก ใช้คำหรือภาษาอย่างที่เราคุ้นหูไปพูดกัน ซึ่งพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ การเทศน์ของพระพยอม นับว่าเป็นวิธีใหม่ที่แหวกประเพณีการเทศน์แบบเก่าออกมา ซึ่งมีข้อดีก็คือ เข้าใจง่าย เอาภาษานิยมเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเทศน์กันเลย พูดโดยใช้ภาษาธรรมดาๆ “

และในบางครั้งภาษาที่ใช้ก็มีความห้วนหามาก เช่น คำดำ ในขณะที่เดียวกันก็มีการคิดคำใหม่ๆ หรือใช้สำนวนที่เชื่อมโยงกับเรื่องราว เหตุการณ์ หรือคำที่ใช้กันทั่วไปในสังคม ซึ่งทำให้สะดวกผู้ฟัง มีการแทรกมุขตลก หยิบยกเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเป็นตัวอย่าง หรือหัวข้อในการเทศน์ ทำให้ได้รับความสนใจ มีการพยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมด้วยการถาม หรือชวนผู้ฟัง เป็นการทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) แต่ในกรอบเดิมที่สื่อการเทศน์ถูกใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารทางศาสนา นั้น มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication)

การเทศน์ใช้รูปแบบวิธีการสื่อสาร ด้วยการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) คือ การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวด้วยถ้อยคำการพูด และ การสื่อสาร เชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ได้แก่ รูปลักษณ์ พฤติกรรมของเสียง อากัปกริยา และการแสดงออกทางใบหน้า ประกอบกัน ในการเทศน์แบบเก่า มีรูปแบบและจรรยาของนักเทศน์เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ ในการเทศน์แบบใหม่พระพยอมได้ใช้การสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ดังนี้

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2533) กล่าวถึงการสื่อสารเชิงวัจนะว่า สภาพแวดล้อมของภาษาส่งผลกระทบต่อลักษณะของถ้อยคำและเนื้อหาที่สื่อสาร คือ ต้องการภาษาที่เหมาะสม กล่าวคือ ใครคือผู้ที่เรากำลังพูดด้วย และภาษาของเราจะเป็นไปในลักษณะใด หากไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ภาษาหรือถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้ก็คงจะไม่สามารถสื่อความหมายได้ด้วยดี ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ ก็เป็นกระบวนการสื่อความหมายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และมีส่วนอย่างสำคัญต่อความเข้าใจกันในการสื่อสารของคนเรา ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถเน้นถึงจุดสำคัญของการสื่อสารเชิงวัจนะได้ด้วย

โดยทั่วไปการเทศน์มีระเบียบแบบแผนปฏิบัติดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ผู้เทศน์ และผู้ฟัง รู้ว่าลักษณะการสื่อสารจะเป็นไปในรูปแบบใด ผู้เทศน์รู้ว่าอยู่ในสถานการณ์ไหน เนื้อหาเป็นเรื่องใด ดังนั้นภาษาควรจะพูดไปในลักษณะอย่างไร จึงเหมาะสมกับสถานการณ์ และเนื้อหา

การสื่อสารเชิงวัจนะ

การเทศน์มีสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องของหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา และวัฒนธรรมแบบแผนการปฏิบัติทั้งของผู้ส่งสารและผู้รับสาร พระพยอมเป็นพระที่ได้ชื่อว่าเป็นพระนักเทศน์ดาราซูเปอร์สตาร์ เพราะมีผู้ฟังมาก พระพยอมประมาณว่าต้องมีผู้ฟังมากกว่า 5 ล้านคนที่เคยฟังธรรมจากพระพยอม แต่ไม่ใช่เพียงแค่จำนวนผู้ฟังที่มากเท่านั้น ในจำนวนที่มากนั้นเป็นผู้รับสารที่หลากหลาย ซึ่งมีความชื่นชมในการเทศน์ของท่าน แม้กระทั่งผู้ฟังที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ห่างจากศาสนาาก ก็ยังชื่นชอบการฟังเทศน์จากท่าน จนท่านได้รับฉายาว่า เป็นพระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น แต่ก็มีผู้วิพากษ์ด้วยเช่นกันว่าพระพยอมเป็นพระที่เทศน์ไม่ถูกแบบแผน ในขณะที่หลายคนมองว่าเป็นการเทศน์แบบใหม่ หรือปฏิวัติการเทศน์ให้เป็นที่สนใจของคนหมู่มากได้ ข้อวิพากษ์ใหญ่ๆ เรื่องหนึ่งก็คือ การใช้ถ้อยคำในการเทศน์

พระพยอมมีการใช้คำพูดที่หลายคนกล่าวว่า แรง หวือหวา ภาษาตลาด หยาบ ใช้คำที่เจ็บๆ ฟังแล้วสะดุ้ง สะดุดหู หรือ ตลก สะใจ เช่น “ ้วย ” “ ชิบหาย “ “ มึงกะกู ” “ สมองแนวนอน ” หรือ “ ...กลับมาอนกับผัว นอนละเมอร้องพีสมศักดิ์กอดที่ พีสมศักดิ์กอดที่ นอนกะผัว ผัวเลยถีบชะตกเดียงเลย...” หรือเช่น “ ...ฉันบวชลูกฉันเนี่ยฉันจะมีกลองยาว ฉันจะเลี้ยงเหล้า ฉันจะมีหนัง ฉันจะมีไซน พระพุทธเจ้าเสด็จมาเห็นงานฉันแล้วจะอนุโมทนากะฉันมัย นึกถามดู ถ้าพระพุทธเจ้าบอกสาธุ มึงมีเข้าไปเถอะกูชอบเหลือเกิน จัดให้มโหฬารเลย แต่ถ้าพระพุทธเจ้าบอกจัดอย่างจี้ชิบหาย กูไม่มาอีกแล้วละก็ เลิก หยุด อย่าทำ...” (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532)

การใช้ถ้อยคำเหล่านี้ ฟังแล้วไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของภาษา ซึ่งเป็นเรื่องหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเลย และไม่สอดคล้องกับการเทศน์ตามแบบแผนปฏิบัติ แต่กลับเป็นที่ถูกใจผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งก็เป็นผู้รับสารที่อยู่ในสังคมที่แวดล้อมไปด้วยบริบทความเชื่อความศรัทธาในแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติทางศาสนานั้นเอง แต่ก็ยังชอบใจรูปแบบวิธีการนำเสนอของพระพยอม ซึ่งมีข้อพิจารณาประการสำคัญในเรื่องการเลือกใช้ถ้อยคำสำนวน ดังนี้ คือ ความชัดเจน ความมีพลัง และความมีชีวิตชีวา

- ความชัดเจน

ถ้อยคำที่พระพยอมใช้ในการเทศน์ แม้จะถูกวิพากษ์ว่าไม่ถูกแบบแผน หรือไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของภาษา แต่มีความชัดเจน ตรงกลุ่มผู้ฟังเป้า

หมาย คือ การที่ท่านใช้ถ้อยคำ ภาษาที่คนในสังคมใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ทันที หรือเข้าใจได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดังที่วีระศักดิ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า “สามารถสื่อความหมายได้โดยทันที ไม่ใช่ฟังแล้วยังจะต้องมาแปลความกันอีก”

แม้ถ้อยคำภาษา ที่เป็น ภาษาวัด ภาษาธรรม หรือภาษาบาลีนั้น ท่านก็นำมากล่าวถึงโดยให้ฟังเข้าใจง่าย อธิบาย หรือมีเหตุการณ์เรื่องราวเป็นตัวอย่าง เปรียบเทียบ อธิบายเชื่อมโยงถึงหลักธรรมคำบาลีนั้น ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ตัวอย่างเช่นท่านเทศน์เกี่ยวกับหลักธรรม “ทมะ” คือ การข่มใจ ท่านยกตัวอย่างว่า

“ ... ถ้าใครอยากก้าวหน้าขึ้นไปสูงๆ ไปเป็นเหนือคน นายคน เนี่ยมันต้องเริ่มจากการบังคับตัวเอง ... ในภาษาบาลีเค้าเรียกว่ามี ทมะ แปลว่าข่มใจข่มความรู้สึก ...”

หรือเทศน์เรื่อง “อรรถจริยา” คือหลักธรรมที่เสนอให้สร้างประโยชน์ให้บังเกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ท่านยกตัวอย่าง พร้อมทั้งเปรียบเทียบ ดังนี้

“ ... เราเกิดมาชาติหนึ่งเราจะให้อะไรแก่แผ่นดินที่เราอาศัย เรามาอยู่เป็นทหารจังหวัดลพบุรี เราอย่าถามว่าไอ้จังหวัดลพบุรีจะให้อะไรเราบ้าง เราควรจะถามว่าเราจะให้อะไรแก่จังหวัดทหารบกลพบุรีของเราบ้าง ถ้าเขาขอร้องให้เราช่วยอะไรเราก็ให้ ตันหน้าหน่อยๆ มันยังให้ออกซิเจนแก่โลก แล้วเราจะเอาแต่ประโยชน์ใส่ตัวหรือ ...”

- ความมีพลัง

ถิรนนท์ (2533) กล่าวว่า พลังของถ้อยคำ หมายถึง ความสามารถที่จะกระตุ้นผู้ฟังได้ ถ้อยคำที่มีพลังจะทำให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจัง ตื่นเต้น เร้าใจ เห็นภาพพจน์ และเกิดจินตนาการ พระพยอมสามารถสร้างพลังในการพูดโดยเลือกสรรถ้อยคำ มาสื่อความหมายได้อย่างดี ถ้อยคำเหล่านั้นอาจเป็นคำพูดที่คนทั่วไปใช้อยู่แต่สามารถสื่อความหมายเหตุการณ์ได้ดี เช่น “ ผัวเลยถีบชะตกเตี๋ยงเลย ” บางครั้งก็ใช้คำที่ผูกขึ้นเป็นสำนวน เช่น “ โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า ” หรือ “ เมาเทศหมดราคา เมาสุราหมดสำคัญ เมาการพนันหมดตัว เมาเพื่อนชั่วหมดดี เมาสเภาณี ชูปเปอร์โกโนเรีย ” หรือใช้คำที่สะดุดหูผู้รับสาร เช่น “ สมองแนวนอน ” หรือ “ เอดส์ทางอารมณ์ ” “ ปฏิรูปบุญ ” เป็นต้น

- ความมีชีวิตชีวา

วิษุตา ดวงพรหม (ไพโรจน์, 2534) พูดถึงการเทศน์ของ พระพยอมว่า

“ ... ท่านสามารถยกอุทาหรณ์ตามเหตุการณ์ ให้มองเห็นภาพจนได้ชัดเจน ไม่ต้องแปลเหมือนสมัยก่อน เทศน์แบบสมัยก่อนนั้นฟังแล้วงง คนรุ่นใหม่ส่วนมากเมื่อฟังพระเทศน์จะมีความรู้สึกเหมือนกับการกินยาขม เลยไม่ฟังมันเสียเลย แต่ในยุคของท่านอาจารย์พยอมนั้น ไม่ว่าเป็นชาวบ้านระดับไหนก็ให้ความสนใจติดตามการเทศน์ของท่านโดยไม่ต้องโฆษณา ...”

ผู้รับสารมักมีความรู้สึว่าการเทศน์เป็นการสื่อสารที่ไม่น่าสนใจ ไม่มีชีวิตชีวน่าติดตาม แต่พระพยอม กลับทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจกับการเทศน์ได้ ซึ่งวิธีการก็คือ การพูดโดยใช้มุขตลกต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเข้าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความมีชีวิตชีวาในการฟังเทศน์ ทั้งนี้ ประสงค์ ราชณสุข (อ้างถึงใน สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) กล่าวว่า

“ อารมณ์ขันทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตร ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และสร้างกำลังใจให้แก่ผู้พูดและผู้ฟัง ผู้พูดที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันในการพูดของตนได้อย่างเหมาะสม จะเรียกร้องความสนใจและความนิยมชมชอบจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ...”

สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) กล่าวว่า

“ พระพยอม ท่านใช้อารมณ์ขันเรียกความสนใจจากผู้ฟังอยู่เสมอ อารมณ์ขันที่ท่านใช้ในการแสดงปาฐกถาธรรมแต่ละครั้งนั้นจะปลุกเร้าผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนานในการฟังธรรม และไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย ...”

การสื่อสารเชิงวัจนะที่ทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม ทำให้เกิดชีวิตชีวาในการฟังด้วย ที่พระพยอมมักใช้อยู่เสมอ คือ การใช้คำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ เช่น “ อันนี้หมายความว่าอย่างไร ” “ สองอย่างนี้จะดีกว่ากัน ” เป็นต้น หรือใช้คำถามประเภทที่ต้องการให้ผู้ฟังตอบยืนยัน ซึ่งพระพยอมมักใช้คำว่า “ นะ ” เคิร์ก (2539) กล่าวว่า การใช้เทคนิคเหล่านี้ จะทำให้ผู้ฟังสนใจ เกิดความสนใจ และรู้สึกมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกว่าพระพยอมกำลังพูดกับเขาโดยตรง กำลังถามเขาเป็นส่วนตัว กำลังสนใจสิ่งที่พวกเขาคิดอยู่

การเทศน์เป็นการสื่อสารแบบกลุ่ม ซึ่งโดยมากเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) และการเทศน์แบบเก่าก็มีรูปแบบการเทศน์ที่เป็นการสื่อสารทางเดียว คือ จากผู้เทศน์ไปยังผู้ฟัง และผู้ฟังก็มักจะนั่งฟังไปอย่างตั้งใจไม่ซักถาม มีโอกาสไม่มากนักที่จะเกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ในการเทศน์แบบใหม่พระพยอมพยายามทำให้เกิดการสื่อสารสองทางขึ้น โดยการตั้งคำถาม ดังนั้นคำถามแม้จะไม่ต้องมีการคำตอบ ก็เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารได้

กล่าวได้ว่าความสามารถในการสื่อสารเชิงวัจนะ ในด้านรูปแบบการเทศน์แบบใหม่ของพระพยอม คือ การเลือกใช้ถ้อยคำสำนวน ที่มีความชัดเจน มีพลัง และมีชีวิตชีวา

การสื่อสารเชิงอวัจนะ

การสื่อสารเชิงอวัจนะ เป็นกระบวนการสื่อความหมายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และมีส่วนอย่างสำคัญต่อความเข้าใจกันในการสื่อสาร ในขณะที่พระพยอมใช้การสื่อสารเชิงวัจนะในการเทศน์ ท่านก็ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะไปด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งการสื่อสารเชิงอวัจนะของท่านนี้เป็นการสื่อสารที่มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของความมีชื่อเสียงในด้านการเทศน์ของท่าน ซึ่งแสดงออกในมิติต่างๆ ดังนี้คือ พฤติกรรมของเสียง อาทิ ปกิริยาท่าทาง และการแสดงออกทางใบหน้า

- พฤติกรรมของเสียง

พฤติกรรมของเสียง หมายถึงถึงลักษณะต่างๆ ของการพูด คุณภาพของเสียง เช่น ระดับความดัง ความสูงต่ำของเสียง อัตราเร็วช้าในการพูด การหยุดเว้น ระยะเวลา เป็นต้น พฤติกรรมของเสียงมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพ และมีอิทธิพลต่อการสื่อความ เช่นในเรื่องระดับเสียง เสียงที่เปล่งออกมามีความสัมพันธ์กับความมีพลังและความภาคภูมิใจ ความดังของเสียงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้ ใช้เน้นส่วนสำคัญของสิ่งที่พูด แต่เสียงที่เปล่งออกมามากๆ จะถูกตัดสินว่าเป็นการแสดงความก้าวร้าวหรือต่อต้าน มีความโกรธหรือมีอารมณ์ขุ่นเคือง ดังนั้นระดับความดังจึงต้องเหมาะสม พระพยอมเป็นผู้ที่พูดเสียงดังฟังชัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงพลัง ความมั่นใจในการเทศน์ของท่าน และเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้

นอกจากนั้น การหยุดหรือการเว้นระยะในการพูด ถิรนนท์ (2533) ได้นำเสนอว่า การหยุดแสดงให้เห็นว่าการหยุดคิดในระหว่างที่พูด โดยอาจมีเสียงออกมา เช่น เออ อืม ฯลฯ ซึ่งเป็นผลจากสภาพจิตใจหรืออารมณ์ในขณะนั้นเพื่อไม่ให้คนอื่นดึงเอาบทบาทของการเป็นผู้พูดไป ในขณะที่การหยุดทำให้ควบคุมสถานการณ์ในการพูดได้ดีขึ้น แต่ก็ลดคุณภาพของการสื่อสารลงด้วย อย่างไรก็ตามการหยุดหรือเว้นระยะเป็นช่วงๆ ในบางครั้งระหว่างการเทศน์ของพระพยอมไม่ได้เป็นไปดังกรณีที่กล่าว เนื่องจากลักษณะการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว พระพยอมเป็นผู้มีบทบาทในการพูด การหยุด เว้นระยะของพระพยอมนั้นเป็นไปโดยจงใจ กล่าวคือ เพื่อให้ผู้ฟังคิดหรือต่อข้อความด้วยตนเอง หรือตอบรับ เป็นการดึงความสนใจของผู้รับสารให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งลักษณะการพูดแล้วหยุด เป็นช่วงๆ ของพระพยอมนี้ เป็นวิธีการพูดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวิธีการพูดของนักจัดรายการเพลง (ดีเจ) ที่พูด และหยุด หรือเปิดเพลงคั่นจังหวะการพูด ซึ่งเป็นวิธีการพูดที่วัยรุ่นคุ้นเคย จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเทศน์ของพระพยอมสามารถเจาะเข้าถึงผู้รับสารที่เป็นวัยรุ่นได้

- อากัปกิริยาท่าทาง

ส่วนประกอบของท่าทาง การวางตัว การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการสื่อสาร เช่น การพยักหน้าแสดงถึงการยอมรับ การเคลื่อนไหวร่างกายในขณะที่พูดสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารได้ ในการแสดงธรรม พระพยอมมักมีการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยเฉพาะการยกมือ อย่างไรก็ตามโดยบริบทแวดล้อม สถานภาพของความ เป็นพระนั้นจะต้องสำรวม เมื่อพระพยอมมีการเคลื่อนไหวร่างกายโดยการยกมือในขณะเทศน์ ประกอบกับวิธีการพูดแล้วหยุดเป็นช่วงๆ ซึ่งกลายเป็นรูปแบบที่เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่เป็นเด็ก และวัยรุ่นได้ จึงนับเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ในการสื่อสารทางศาสนาด้วยสื่อการเทศน์ ซึ่งต่างไปจากการเทศน์แบบเก่าตามแบบแผนปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามการแสดงอากัปกิริยาดังกล่าวของพระพยอมกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันในวงกว้าง เพราะไม่สอดคล้องกับแบบแผนตามธรรมเนียมปฏิบัติในการเทศน์ ถึงขนาดที่รายการที่พระพยอมจะออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ถูกสั่งงดออกอากาศ ด้วยเหตุผลหนึ่งนอกจากเรื่อง ถ้อยคำแล้วก็คือ พระพยอมยกมือประกอบ ซึ่งถือว่าไม่เหมาะสม

“ กบว. เบรคพระพยอมขาดสำรวจ” และ “ช่อง 9 งดพูดกันสนั่นเมืองกระทันหัน” อนุกรรมการพิจารณาภาพยนตร์ สั่งระงับแถบบันทึกภาพ-เสียง ระบุหยาบคาย สองแ่งสองงาม ส่อเสื่อมเสียศาสนา และการบรรยายที่ใช้มือประกอบนั้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม...” (สมบัติ เสริมศิลป์ : 36)

อย่างไรก็ดีในช่วงเวลาต่อมาพระพยอมมีการปรับการแสดงออกกับปฏิกิริยาท่าทาง และสามารถออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ได้อีก

- การแสดงออกทางใบหน้า

สิ่งสำคัญของการแสดงออกทางใบหน้า ได้แก่ การสบสายตาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ถิรนนท์ กล่าวถึงผลการศึกษาของ อาร์กลี และดิน (ถิรนนท์, 2533) ว่า ผู้ฟังจะมีการสบสายตากับผู้พูดมากกว่าผู้พูดสบสายตากับผู้ฟัง ยิ่งเป็นเรื่องส่วนตัวมากเท่าใด การสบสายตาก็จะมีน้อยลงมากเท่านั้น ในบางวัฒนธรรมจะห้ามการสบสายตา และบทบาทหนึ่งของการสบสายตาก็เพื่อค้นหาข่าวสาร

ในวัฒนธรรมไทย ที่เคารพผู้อาวุโส การสบตาผู้อาวุโสกว่า หรือมีสถานภาพสูงกว่าถือว่าไม่สุภาพนัก โดยเฉพาะผู้พูดเป็นพระ ในขณะที่เดียวกันผู้พูดซึ่งเป็นพระก็ยังสบตาผู้ฟังน้อยมาก บางครั้งถึงกับหลบตาเทศน์ พระพยอมก็เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม พระพยอมก็มีการมองผู้ฟังเทศน์ด้วย ซึ่งเป็นการค้นหาข่าวสาร คือ ปฏิกริยาตอบกลับจากผู้รับสารนั่นเอง ดังที่ท่านกล่าวว่า “ เวลาเทศน์สนุกๆ จะมีการช็อกเด็ก การหัวเราะ คือ การถึงอารมณ์ร่วม แล้วก็จะมีการช็อกเรื่องให้เด็กเค้าเศร้าซึม คิดได้ “

กล่าวโดยสรุปการสื่อสารเชิงอวัจนะในส่วนที่เป็นการสื่อสารจากตัวบุคคล หรือสื่อบุคคล ในการเทศน์ พระพยอมมีการใช้ชุดกลจากคำพูด ซึ่งไม่ได้เป็นอารมณ์ขันจากบุคลิกภาพส่วนตัว แต่เป็นการฝึกฝนพัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นเทคนิคในการนำเสนอเนื้อหาและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้รับสาร ในด้านพฤติกรรมเสียง มีการพูดโดยหยุดเว้นเป็นระยะอย่างจงใจ อีกทั้งมีการยกมือประกอบเพื่อดึงดูดความสนใจ ในขณะเดียวกันก็มีการสังเกตปฏิกริยาตอบกลับจากผู้รับสารด้วย

อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสังเกต พบว่า หากเป็นการเทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา พระพยอมก็เทศน์บนธรรมาสน์ คุณดี ซึ่งเป็นฆราวาสช่วยงานในวัดสวนแก้ว (ตี, 24 กรกฎาคม 2545) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ ถ้าเป็นวันสำคัญก็ต้องเทศน์บนธรรมาสน์ ตามรูปแบบสักระยะ แต่ถ้าปกติ หรือวันอาทิตย์ไม่ต้องก็เรียกว่า บรรยายธรรม “

ตารางสรุปเปรียบเทียบรูปแบบการเทศน์ แบบเก่า และแบบใหม่ ตามที่พระพยอมได้ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม

รูปแบบการเทศน์แบบเก่า	รูปแบบการเทศน์แบบใหม่
- มีคัมภีร์	- ไม่มีคัมภีร์
- มีพิธีการ	- ไม่มีพิธีการมากมาย
- มีตั้งธรรมาสน์	- ไม่มีตั้งธรรมาสน์
- อยู่ในกรอบของบาลี	- ยกบาลีน้อย หรือไม่ยกบาลี / ใช้ภาษานิยม / ยกเหตุการณ์ปัจจุบัน / แทรกมุขตลก
- ต้องเรียบร้อย สำรวม	- ยกมือ แสดงท่าทางประกอบ ไม่สำรวม
- เป็นการสื่อสารทางเดียว	- พยายามทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง เช่น ใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

(2) องค์ประกอบในการเทศน์

พระพยอมได้ใช้หลักเกณฑ์องค์ประกอบในการเทศน์เป็นประจำ แต่ท่านได้นำมาเรียงลำดับความมากน้อยเสียใหม่ นั่นคือ แสดงธรรมให้เห็น แสดงธรรมให้รู้แจ้ง แสดงธรรมให้อาหาญ และแสดงธรรมให้สมาทาน

ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาไว้ดังนี้ คือ ในเวลาเทศน์ท่านพยายามยกเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของชาวบ้านมาวิพากษ์วิจารณ์ แล้วนำธรรมะเข้ามาประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนให้เท่าทัน ซึ่งแจ่มแจ้งเหตุผลให้เข้าใจ บอกให้รู้คุณรู้โทษแล้วบอกหลักปฏิบัติในชีวิต ผู้ฟังฟังแล้วก็เข้าใจทันที นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้เห็น ซึ่งท่านใช้มากเป็นอันดับหนึ่ง

ในขณะที่ท่านเทศน์ให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจังนั้น ท่านจะไม่ยอมให้ผู้ฟังเกิดความเครียดเป็นอันขาด จะพยายามแทรกมุขตลก เล่าเรื่องขบขัน หรือนิทานสนุกๆ ไปตลอดเรื่อง ผู้ฟังก็ได้รับความบันเทิงรื่นเริงใจ นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้รื่นเริง ท่านใช้มากเป็นอันดับสอง

ผู้ฟังได้ฟังเรื่องสนุกๆ กันแล้ว ก็เฮฮากันพอหอมปากหอมคอ ในที่สุดท่านจะพูดกระทั่งเรื่องนั้นอย่างรุนแรง ให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมในทันที จนรู้สึกเกลียดชังความชั่วอย่างรุนแรง แล้วอาจหาญอยากทำดีเป็นกำลัง นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้อาจหาญ

เมื่อผู้ฟังเกิดความกล้าหาญในทางจริยธรรมขึ้นมาแล้ว ในตอนท้ายท่านจะพูดฝากผู้ฟังให้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตตลอดกาลนาน นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้สมทาน ท่านใช้เป็นอันดับที่ 4 น้อยกว่าข้ออื่นๆ

จากหลักเกณฑ์ในการเทศน์ที่พระพยอมได้เรียงลำดับความมากน้อยของแต่ละองค์ประกอบเสียใหม่ จนดูราวกับว่าพระพยอมเน้นการเทศน์ โดยแสดงธรรมให้เห็นและรื่นเริงเท่านั้น แต่ไม่เน้นให้เกิดผลปฏิบัติ แท้จริงนั้นพระพยอมก็ต้องการให้ผู้รับสารได้นำหลักธรรมที่ท่านนำเสนอไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ท่านไม่ได้ใช้คำพูดในเชิงสั่งสอนโดยตรง แต่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ไตร่ตรองด้วยปัญญาตน ตามประสบการณ์ภูมิหลังของแต่ละคน เป็นลักษณะเปิด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสบายใจในการฟังเทศน์ ไม่รู้สึกถูกบังคับ ทั้งๆ ที่ท่านก็ได้สั่งสอนไปแล้วโดยทางอ้อม ดังที่เคิร์ก (2539) ได้ศึกษาไว้ คือ

“ แม้การเทศน์ของพระพยอมจะมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า แต่ก็มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟัง เนื้อหาเรื่องเล่าเหล่านั้นหลายเรื่องเป็นเรื่องจริง เป็นข่าวที่ดีพิมพ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งใจฟังคำสั่งสอนของพระพยอม การวินิจฉัยชี้ชัดสถานการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงบทเรียนทางศีลธรรมต่างๆ อย่างสั้นๆ ทำให้ผู้ฟังไม่อยากจะถูกกล่าวอย่างเหยียดหยาม ไม่อยากถูกเยาะเย้ย ไม่อยากถูกสังคมประณาม และทำให้คนรู้สึกอยากเป็นคนดี เรื่องเล่าที่พระพยอมยกมาเล่าประกอบหรือเป็นตัวอย่าง แม้แต่เรื่องตลกที่ท่านนำมาเล่าหรือพูดถึงด้วยความตลกเพื่อดึงดูดความสนใจ ก็ยังแทรกบทเรียนทางศีลธรรมด้วย เรื่องเล่าเหล่านี้จึงทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อม แทนการใช้คำสั่งกำชับโดยตรง ซึ่งเคิร์กสรุปว่า การถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อมแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย “

และดังเช่นที่ไพโรจน์ สังวริบุตร (ไพโรจน์, 2534) แสดงความคิดเห็นจากการได้ฟังเทศน์จากพระพยอมไว้ว่า

“ การบรรยายธรรม ต้องใช้เวลาสอน ชี้แนะให้ค่อยๆ ซึมซาบ ฝากแง่คิดที่ละเอียดละน้อยให้เขากลับไปคิดแล้วลองปฏิบัติ ค่อยๆ ดึงให้เข้าทางที่ถูกที่ควร แต่จะไม่มีประโยชน์อันใดเกิดขึ้นเช่นกัน ถ้าไม่มีใครยอมฟัง ... ท่านใช้ศิลปะในการพูด ศิลปะในการสอน ชักชวนให้คนมาฟัง มารับของฝากที่ละเอียดละน้อยไว้ในใจ ไม่ใช่ที่ท่านจะทำให้ใครมาปฏิบัติอย่างที่ท่านหวังได้หมด แต่อย่างน้อยทุกครั้งที่มีเหตุการณ์อะไรที่ไม่ถูกไม่ควรมากระทบ เราก็จะอุกคิดถึงอารมณ์ขันที่ท่านฝากธรรมไว้ในใจเรา และมันก็ทำให้เราอุกใจได้บ้างไม่มากก็น้อย “

ตารางสรุปเปรียบเทียบองค์ประกอบในการเทศน์ ที่พระพยอมได้นำมาปรับใช้ในการสื่อสารโดยเรียงลำดับองค์ประกอบเสียใหม่

ลำดับองค์ประกอบในการเทศน์แบบเก่า	ลำดับองค์ประกอบในการเทศน์แบบใหม่
1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)	1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)
2. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️	2.แสดงธรรมให้รำเริง (สัมปหังสนา) 😊
3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)	3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)
4.แสดงธรรมให้รำเริง (สัมปหังสนา) 😊	4. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️

(3) โอกาสในการเทศน์

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า พระพยอมไม่ได้เทศน์ประจำทุกวันพระ แต่มีกิจเทศน์ หรือบรรยายธรรมที่วัดเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ เวลาประมาณ 14:00 น. และในเวลาเช้าประมาณ 05:30 น. ให้กับผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ซึ่งเป็นไปตามวาระโอกาส นอกจากนี้ก็ตามที่ผู้นิมนต์ไป

การเทศน์วันอาทิตย์ ตามปกติหากไม่มีกิจนิมนต์ที่อื่นพระพยอม จะอยู่ประจำที่วัด โดยเฉพาะในวันอาทิตย์ ช่วงเช้าท่าน “รับแขก” ญาติโยมที่มาทำบุญ ถวายสังฆทานที่บริเวณหน้ามูลนิธิ จนถึงเวลาประมาณ 14:00 น. จึงไปเทศน์ที่โบสถ์ธรรมชาติ ระหว่างที่ท่านรับถวายสังฆทาน รองเจ้าอาวาส คือ ท่านเพิ่ม ภาสุโร จะเทศน์ให้พ่อขาว แม่ขาว และญาติโยมที่สนใจในเนื้อหา

ธรรมะฟัง ที่บริเวณโรงมหรสพทางวิญญาณ และมีการกระจายเสียงได้ยินทั่วบริเวณใกล้เคียง โดยเทศน์เวลาประมาณ 13:00 น. ถึงเวลา 13:30 หรือ 13:45 น. โดยประมาณ จากนั้นมัททายก ประกาศเชิญชวนญาติโยมทั้งหลายที่มาวัดให้ไปร่วมฟังเทศน์จากพระพยอม ญาติโยมก็จะทยอยไปนั่งรอที่โบสถ์ธรรมชาติ ระหว่างรอพระพยอม มัททายกหรืออาสาสมัครช่วยงานซึ่งโดยมากจะมาเป็นเฉพาะวันอาทิตย์ ชื่อ คุณบรรลือ จะพูดเล่าเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับหัวข้อธรรมะ บางครั้งเป็นนิทานธรรมะ กิจต่างๆ ของพระพยอม จนได้เวลาซึ่งพระพยอมปลีกตัวจากการรับถวายสังฆทานแล้ว พระพยอมก็ขึ้นเทศน์ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1.30 – 2.0 ชั่วโมง การเทศน์ในวันอาทิตย์นี้ได้รับความสนใจจากญาติโยมและร่วมฟังเทศน์ตามสมควร

การจัดให้มีการเทศน์ในวันอาทิตย์นั้นสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยปัจจุบันที่ไม่ได้หยุดวันพระ แต่หยุดวันเสาร์หรืออาทิตย์ ทำให้มีโอกาสมาฟังธรรมได้ และมาได้ทั้งครอบครัว การเทศน์ช่วงบ่าย ทำให้คนที่จะมาวัดไม่ต้องรีบร้อน สามารถทำกิจธุระของตนที่อาจต้องทำในช่วงวันหยุดในเสร็จก่อนได้ หากผู้ใดมาเช้า ก็จะได้พบและทำบุญกับพระพยอม จากนั้นก็พักผ่อนหย่อนใจ ชมโครงการหรือหาซื้อสินค้าต่างๆ ได้ หากเวลายังเหลือก็ฟังพระรูปอื่นแสดงธรรมไปก่อนเพื่อรอเวลา

ตารางสรุปเปรียบเทียบโอกาสในการเทศน์ ที่พระพยอมได้ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม

โอกาสในการเทศน์แบบเก่า	โอกาสในการเทศน์แบบใหม่
- วันพระ	- ทุกวันอาทิตย์บ่าย
- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา	- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา
- ตามที่ได้รับนิมนต์ (โดยมากอยู่ในละแวกชุมชนใกล้เคียง / ตามงานที่จัดให้มีศาสนพิธี เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ)	- ตามที่ได้รับนิมนต์ไป (ทั่วประเทศ / ไม่จำกัดว่าเป็นงานที่มีศาสนพิธี เช่น เทศน์เกี่ยวกับเรื่องการขายรัฐวิสาหกิจ ที่การทำเรือ

2) สื่อบุคคล

สื่อบุคคลเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารทางศาสนาแต่เดิม ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นสื่อบุคคลด้วยพระองค์เองที่นำสาร คือ หลักธรรมต่างๆ เผยแพร่สู่ผู้รับสาร สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารน้อย ไม่ต้องรอให้ผู้รับสารเข้ามา

หา แต่สามารถเข้าหาผู้รับสารได้ คือ เป็นสื่อรุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระพยอมรับกิจนิมนต์ไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ นอกวัด ยังเป็นการรุกไปถึงที่ของผู้รับสาร

ทิศทางการสื่อสารที่เกิดขึ้น เนื่องจากพระพยอมมีสถานภาพเป็นพระ ซึ่งในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าฆราวาสโดยทั่วไป เนื่องจากมีศีลสูงกว่า แต่เนื่องจากเนื้อหาที่ทำการสื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีลักษณะของการบังคับบัญชา ผู้รับสารเมื่อรับสารแล้วจะปฏิบัติตามหรือไม่มีการบังคับ ดังนั้นทิศทางการสื่อสารจึงเป็นไปในลักษณะที่เป็นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) ส่วนการไหลของข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะการสื่อสารที่เกิดขึ้นว่าเป็นลักษณะใด ถ้าเป็น

- การสื่อสารระหว่างบุคคล การไหลของข้อมูลข่าวสาร เป็นแบบสองทาง (two-way communication)
- การสื่อสารแบบกลุ่ม การไหลของข้อมูลข่าวสาร โดยมากเป็นแบบทางเดียว (one-way communication) แต่ก็สามารถมีการไหลของข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้ แต่โอกาสที่เกิดขึ้นมีค่อนข้างน้อย
- การสื่อสารมวลชน การไหลของข้อมูลข่าวสาร เป็นแบบทางเดียว (one-way communication)

สื่อบุคคลนั้นมีความใกล้ชิดกับผู้รับสาร และโอกาสที่จะทำการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จก็มีสูงมาก ทั้งนี้เพราะสื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีความคล่องตัวในการนำเสนอ สามารถรับทราบปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสารได้ทันที ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือแบบกลุ่ม ซึ่งทำให้สื่อบุคคลมีโอกาสรูปแบบวิธีการสื่อสารให้เหมาะกับผู้รับสาร และสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะทำการสื่อสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดังที่ธนพนธ์ (ธนพนธ์, 28 มิถุนายน 2545) กล่าวว่า

“ ในขณะที่ผมกำลังนั่งฟังท่านเทศน์ ผมสังเกตว่าท่านจะคอยดูพฤติกรรมของคนฟังอยู่ตลอดเวลา ท่านจะคอยฟังว่าคนฟังมีอาการเป็นอย่างไร ถ้าอยู่ในอาการที่เริ่มเบื่อ ท่านก็จะพูดเป็นมุขตลก ทำให้เราได้หัวเราะกัน “

แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าสื่อบุคคลนั้นสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้หรือไม่ การเข้าถึงก็คือการทำให้ผู้รับสารไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคนละพวก คนละกลุ่ม แต่เป็นคนที่พูดจาภาษาเดียวกัน พูดกันรู้เรื่อง เข้าใจกัน ซึ่งสื่อบุคคลต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ประกอบกันขึ้นหรือแวดล้อมผู้รับสารอยู่ เช่น ภูมิหลัง อายุ เพศ อาชีพ การศึกษา สถานภาพทางสังคม ตลอดจนบริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ด้วย นอกจากนี้สื่อบุคคลก็ต้องเป็นผู้ที่ผู้รับสารให้ความนับถือ ศรัทธา ไว้วางใจได้ด้วย ซึ่งมาจากวัตรปฏิบัติของตัวสื่อบุคคลเอง

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักที่พระพยอมได้กำหนดไว้ พระพยอมในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลได้นำเสนอเนื้อหา ประเด็นหัวข้อธรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารและสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การนำเสนอเนื้อหาในระดับศีลธรรม เพราะสังคมอยู่ในภาวะที่มีความย่ำแย่ทางศีลธรรม แต่หันหาบทยมุขเพิ่มขึ้น ทำบุญด้วยความเข้าใจผิด เป็นต้น เนื้อหาหรือประเด็นที่นำเสนอที่พระพยอมมีการปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยหยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมาเป็นตัวอย่าง และปรับวิธีการนำเสนอ เช่น แทรกมุขตลก ใช้ภาษาตามที่กลุ่มผู้รับสารใช้กันอยู่ประจำ ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกรู้ว่าเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอเป็นเรื่องราวใกล้ตัว เป็นเรื่องที่พบเห็นได้จริง สามารถทำความเข้าใจได้ และไม่ยากจนเกินไป

“ ท่านสามารถยกอุทธาหรณ์ตามเหตุการณ์ ให้มองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน ไม่ต้องแปลเหมือนสมัยก่อน “ (วิฑูดา อ้างถึงในไพโรจน์, 2534)

“ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ที่นำมาพูดก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่ต้องคิดอะไรมาก ถ้าผู้ฟังเป็นคนอีกระดับหนึ่ง ท่านก็จะหยิบยกเรื่องที่มีนัยสอดคล้องกับชีวิตประจำวันวันให้มากขึ้น ” (ธนพนธ์, 28 มิถุนายน 2545)

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อต้องการนำเสนอเนื้อหาอื่น สื่อบุคคลก็สามารถปรับเชื่อมโยง หรือสอดแทรกเข้าไปได้โดยไม่ยาก ดังเช่น การที่พระพยอมได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการของ

มูลนิธิแทบทุกครั้งที่มีโอกาสนำเสนอ จากการสังเกต พบว่า แม้กระทั่งในการแสดงธรรม หรือ การรับแขก พบปะกับผู้มาทำบุญ หรือปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชน พระพยอมจะพูดถึงกิจกรรมโครงการต่างๆ หรือผลิตภัณฑ์ ผลิตผลภายในมูลนิธิเสมอ ดังเช่นตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ท่าน

“ ตอนนี้กำลังจะวางแผนว่า จะขยายผลตรงที่ว่า ตรงที่ทำขมนี่จะต้องติดแอร์ ยุงไม่กวนเค้า แล้วสะอาด มัดข้าวต้ม ทำขมน มันจะได้สะอาด เพราะว่าเดี๋ยวนี้ ยย. เค้าต้องติดตามเรื่องความสะอาด ... ตอนนี้อ้าวต้มขายดี พรึบหมด ๆ ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

และเมื่อไปเทศน์นอกสถานที่ ก็ได้นำเสนอข้อมูลพร้อมทั้งได้นำผลิตภัณฑ์ ผลิตผลต่างๆ ไปนำเสนอเป็นตัวอย่างและจำหน่ายด้วย

“ เราไปเทศน์ที่ไหน เราใช้สื่อพูดหมด แล้วมันก็ไปออกข่าวกันใหญ่อีก ใ้รายการต่างๆ มันก็ออกกระพือกันใหญ่เลย ของขายดีมาก ... เมื่อก่อนเราจะเทศน์แบบไม่มีการบอกว่าเราทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้เราจะบอกทั้งทำว่าเราทำอะไร ผลิตอะไร ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

พระพยอมเป็นสื่อบุคคลที่มีการปรากฏตัวมากไม่เพียงแต่ในการเทศน์เท่านั้น พระพยอมยังได้ปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชนด้วยเหตุหลายประการ คือ ได้รับนิมนต์ให้ไปร่วมในรายการเพื่อแสดงธรรม หรือเผยแพร่กิจกรรมที่ทำอยู่ เป็นแหล่งสารให้กับสื่อมวลชน เมื่อมีประเด็นความเสียหายเกิดขึ้นในทางพุทธศาสนา ตัวอย่างจากกรณีอิทธิฤทธิ์พระยันตระ หรือพระภวนาพุทธโธ การเป็นสื่อบุคคลในกรณีเช่นนี้ ท่านถือว่าเป็นการทำหน้าที่ในงานอย่างหนึ่ง นั่นคือ งานปราชญ์นักบวชลงโลก และนี่ทำให้ในเวลาต่อมาเมื่อมีประเด็นอะไรที่พาดพิงมาทางเรื่องของศาสนา สื่อมวลชนก็มักจะมาสัมภาษณ์ให้ท่านแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นเหล่านั้นอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการนำเสนอของท่านนั้นสอดคล้องกับลักษณะบางประการของสื่อมวลชน เช่น พูดตรงประเด็น สั้น กระชับ มีการใช้คำที่สามารถสรุปเรื่องราวลงได้ในคำหรือประโยคสั้นๆ แต่ละเอียด และจดจำได้ง่าย ซึ่งก็ยิ่งทำให้ท่านเป็นสื่อบุคคลที่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากขึ้น

นอกจากนี้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า พระพยอมในฐานะสื่อบุคคลยังได้ทำหน้าที่เป็นภาคีเทศน์นำชมกิจกรรมโครงการของมูลนิธิให้แก่ผู้รับสารที่เป็นบุคคลสำคัญ หรือกลุ่มคณะบุคคลด้วย ในลักษณะเดียวกันกับการเปิดโอกาสให้บุคคลมาเยี่ยมชมองค์กร (Company

visit) ในบางครั้งผู้ที่มาเยี่ยมชมก็เป็นสื่อมวลชน (Press tour) ในการเยี่ยมชมโครงการ อาจมีการบรรยายนำก่อน จากนั้นพาเข้าพื้นที่ หรือบรรยายไปพร้อมๆ กับการเข้าพื้นที่ก็ได้ ขึ้นกับขนาดของกลุ่ม วัตถุประสงค์ และเวลา การพาเยี่ยมชมโครงการ หรือสถานที่ สื่อบุคคลสามารถให้รายละเอียดข้อมูลต่างๆ ประกอบของจริง สามารถสร้างความเข้าใจและประทับใจให้กับผู้รับสารได้เป็นอย่างดี

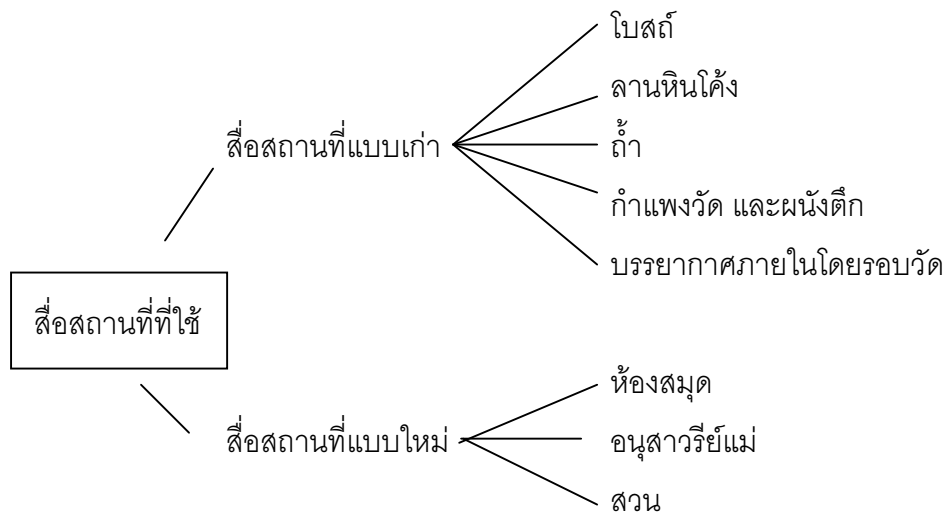
3) สื่อสถานที่

สื่อสถานที่ในทางพุทธศาสนาได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมทั้งบรรยากาศภายในวัด สื่อสถานที่อาจไม่ใช่สื่อรุก แต่ก็สามารถสร้างความประทับใจ และดึงดูดผู้รับสารให้หันมาสนใจศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนเพิ่มขึ้นได้ โดยทั่วไปสื่อสถานที่ เป็นสื่อตั้งรับ ที่ผู้รับสารต้องเข้าไปหาสื่อชนิดนี้เอง และทำการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal communication) การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว (onw-way communication) ในแนวนอน (horizontal communication) เนื้อหาไม่ปรากฏชัดเจน ผู้รับสารต้องตีความจากลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรม การใช้ประโยชน์จากสื่อสถานที่ โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร หรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่

สื่อสถานที่ในวัดสวนแก้วที่สื่อถึงความเป็นศาสนสถาน หรือสื่อสถานที่แบบเก่า ได้แก่ โบสถ์ ลานหินโค้ง ถ้ำ กำแพงวัดและผนังตึก รวมไปถึงการจัดบริเวณพื้นที่ใช้สอย และบรรยากาศภายในวัดด้วย นอกจากนี้ยังมีสื่อสถานที่แบบใหม่ด้วย คือ ห้องสมุด อนุสาวรีย์แม่ และสวน อย่างไรก็ตามในสื่อสถานที่แต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสถานที่แบบเก่า หรือสื่อสถานที่แบบใหม่ ล้วนแต่มีการปรับปรุงยุคตีใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม และการสื่อสาร ทั้งสิ้น โดยวิเคราะห์จาก

- รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์
- รูปแบบและวิธีการสื่อสาร หรือรูปแบบวิธีการนำเสนอ

สื่อสถานที่ประเภทต่างๆ ที่เป็นสื่อสถานที่แบบเก่า และ สื่อสถานที่แบบใหม่ จำแนกได้ตามแผนภูมิ

3.1) สถานที่แบบเก่า

3.1.1) โบสถ์

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

โบสถ์เป็นสถานที่ที่ใช้เพื่อนำเสนอเนื้อหาด้านธรรมะ

และประกอบสังฆกรรม สังฆพิธีต่างๆ จากการสังเกตพบว่า โบสถ์วัดสวนแก้วเป็นโบสถ์ธรรมชาติ เป็นลานเรียบปูกระเบื้องได้หมดทุกมุม ไม่มีหลังคา ไม่มีผนังหรือกำแพง มีเพียงแนวรั้วเตี้ยๆ ไม่มีประตู มีเพียงทางเข้าที่เป็นสะพานข้ามน้ำ 2 ด้าน ไม่มีโต๊ะ เก้าอี้ สิ่งประดับตกแต่ง แม้แต่ยอดฉัตร มีเพียงแท่นที่ประดิษฐานพระประธานองค์ไม่ใหญ่นัก และรูปปั้นพระศรีอริยเมตไตรย (เป็นรูปปั้นท่านพุทธทาส) บริเวณโดยรอบโบสถ์ธรรมชาติเป็นคูน้ำที่ขุดขึ้น จึงดูว่ามีน้ำล้อมรอบโบสถ์ ในน้ำ จะแลเห็นลูกนิมิต อยู่รายรอบโบสถ์ จึงถือว่าการสร้างโบสถ์ที่ถูกต้องตามแบบแผนการสร้างโบสถ์ สามารถใช้ประกอบสังฆกรรมได้ พระพยอมได้บรรยายลักษณะของโบสถ์ธรรมชาติไว้ว่า

“ โบสถ์ของวัดสวนแก้วเป็นแบบไม่มีโรงเรือน แต่มีการปลูกต้นไม้คลุม เป็นโบสถ์ธรรมชาติ ตรงกลางเป็นเหมือนเกาะ เป็นโบสถ์แล้วรอบนอกมีทางเดินรอบหนึ่ง ... ข้างในไม่มีอาคาร ไม่มีหลังคา ไม่มีข้างฝา คุณนึกภาพเกาะกลางน้ำ ... เข้าไปเกาะกลางน้ำ คือ ตัวโบสถ์ ข้างในมีพระพุทธรูปเหมือนโบสถ์ทั่วไป แต่ไม่มีหลังคาเท่านั้น มีต้นไม้คลุมสวย ร่มเย็น ” (พระพยอม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

โบสถ์ธรรมชาตินี้ใช้งบประมาณในการสร้างเพียงแค่ 1 แสนบาท ถึงแม้การสร้างโบสถ์นี้จะจำลองมาจากสวนโมกข์ แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น มีคูน้ำล้อมรอบ พื้นปูกระเบื้องเรียบ การสร้างโบสถ์ธรรมชาตินี้ แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเป็นเพราะต้องการจำลองสื่อสถานที่ในสวนโมกข์ แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะ พระพยอมต้องการให้เป็นสื่อที่ทำประโยชน์ทางปัญญาตามหลักแนวคิดในพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิม พระพยอมกล่าวว่า

“ เรากะว่าทำวัดให้มันเป็น อาตมาพูดมาแล้วอีกว่า วัดต้องมีสถานภาพเป็นแหล่งทำประโยชน์ทางปัญญา ให้เค้ารอบรู้ในอดีตปัจจุบันต่างๆ ว่าในสมัยพุทธกาล โบสถ์มันมี 2 อย่าง อย่างมีโรงเรือนกับไม่มีโรงเรือน อย่างนี้เค้าเรียกว่าไม่มีโรงเรือน ถ้ามีข้อฟ้าใบระกา เค้าเรียกว่าอย่างมีโรงเรือน ในสมัยพุทธกาลมันมีอย่างไม่มีโรงเรือนเยอะ แต่ว่าตอนนี้มันบ้าแข่งกัน ” (พระพยอม , 22 พฤศจิกายน 2545)

รูปแบบและวิธีการสื่อสาร

ลักษณะธรรมชาติของสื่อสถานที่จัดเป็นตั่งรับ ที่มีความห่างจากผู้รับสาร ผู้รับสารโดยทั่วไปต้องเข้าไปหาเอง แต่สำหรับโบสถ์ธรรมชาตินี้เมื่อผู้รับสารเข้าไปหาแล้วก็สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย อีกทั้งอาศัยธรรมชาติแวดล้อมเป็นสื่อ กล่าวคือ ธรรมชาติที่ร่มรื่นช่วยทำให้ผู้รับสารรู้สึกผ่อนคลาย เกิดความสงบได้ง่าย จึงเป็นการสื่อสารในเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก และการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal communication)

พระพยอมกล่าวว่า

“ โบสถ์วัดสวนแก้วไม่เหมือนที่อื่น โลง บรรยายาคมนี่ดี เป็นธรรมชาติ มันจูงใจ มันเร้าใจ มันได้บรรยายาค ” (พระพยอม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ไพโรจน์ (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวถึงโบสถ์ธรรมชาตินี้ว่า

“ โบสถ์ของท่านไม่มีหลังคา ซึ่งได้จำลองมาจากสำนักสวนโมกข์ โดยทำให้ดีกว่า นั่งเย็นสบาย ที่พื้นนั่งทำเป็นลานหินอย่างดีสะดวกแก่การนั่ง บริเวณกว้างขวาง บรรจุคนได้มากมาย แล้วมีรางน้ำอยู่ล้อมรอบ จึงเย็นตลอดกาล ที่สำคัญมีไทรย้อยห้อยลงมาปกคลุมพื้นล่างอย่างร่มรื่น ผู้เขียนลองเข้าไปนั่งแล้ว ช่างสะดวกสบายและร่มเย็นดีจริงๆ หากใครชอบทำสมาธิแบบนั่งนิ่ง ถ้าได้เข้าไปนั่งฝึกสมาธิกันตรงนี้ รับรองว่าจิตของท่านจะต้องเข้าสู่ความสงบภายในเวลาอันรวดเร็ว ”